

VALERIU BRANIȘTE

căci altfel rămân blamați
cu toatăten aceluși număr
important de fraie.

Te așip de ce mai mare
discrețiune. Ai să-ți știi or
și în capitalul și în muniile
le vei scrie în Ploiești.

Știu că să-ți se poate
un vezi denși înțelesuri
nu, și mai Te salut cor-
pial. În revedere

M. Braniște

CORESPONDENȚĂ III

VALERIU BRANIȘTE
CORESPONDENȚĂ
Vol. III
(1902 — 1910)

Coperta: *Anton Slavnicu*

VALERIU BRANIȘTE

CORRESPONDENȚĂ

VOL. III
(1902 — 1910)

Ediție îngrijită de GHEORGHE IANCU și VALERIA CĂLIMAN

DOCUMENTE LITERARE

EDITURA MINERVA

București, 1989

ISBN 973-21-0126-1

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față este al treilea volum de corespondență Valeriu Braniște și cuprinde scrisori trimise și primite de V. Braniște în perioada 1902—1910. Primele două, de aceeași structură, au apărut în Editura Dacia din Cluj-Napoca — volumul I (1879—1895), 320 p., în 1985 și volumul II (1895—1901), 271 p., în 1986. Acea corespondență reprezintă o mărturie documentară a unei epoci din viața lui V. Braniște, descrisă de acesta cu lux de amănunte și uneori prin episoade pitorești în volumul *Amintiri din închisoare*, apărut în 1972 în Editura Minerva. Acele scrisori fuseseră păstrate de mama autorului, Maria Braniște (1848—1931) și predate apoi fiului și urmașilor acestuia. Timpul a făcut însă să se piardă o mare parte din materialele documentare și scrisorile perioadei bucovinene a lui Braniște (1897—1900).

Scrisorile din acest volum provin din arhiva lugojeană a lui V. Braniște. Stabilit la Lugoj la sfârșitul anului 1900 și conducind ziarul *Drapelul*, al cărui prim număr este din 1/14 ianuarie 1901, V. Braniște nu va mai părăsi pînă la sfârșitul vieții, pentru perioade lungi, orașul de pe Timiș decît în două situații. Una, nefericită, din 1918 (februarie-octombrie), cînd a fost închis la Seghedin sub acuzația de spionaj în favoarea României și a doua, mai fastă, cît a activat în Consiliul Dirigent (martie 1919 — aprilie 1920), la Sibiu și Cluj. În acest răstimp lugojean s-a constituit o impunătoare arhivă V. Braniște, care n-a rămas nici ea intactă, în pofida preocupărilor, de-a dreptul remarcabile, ale lui Valeriu de a păstra chiar și cele mai neînsemnate rînduri primite. Procuratura militară maghiară a confiscat o mare parte a ei cu ocazia percheziției făcute în 1/14 februarie 1918. Astfel că lipsesc din arhivă, și din păcate și din volum, scrisorile din România, cu mici excepții, cele din restul Imperiului, mai ales din Viena. Aceasta este explicația unei oarecare lipse de echilibru a corespondenței. În unele probleme foarte amplă, în altele mult mai săracă. Totuși, întrucît această perioadă din viață, V. Braniște a tratat-o sumar în jurnalul său din închisoare, din cauza prudenței de a dezvălui fapte și evenimente petrecute nu de mult, scrisorile din acest volum se constituie în prețioase surse pentru luminarea aspectelor politice, culturale, școlare, bisericesti din cadrul societății românești transilvănene.

Familiarizîndu-ne cu tipul de informații relevat de scrisori am apreciat mai oportun să așezăm piesele în ordine cronologică, întocmind la sfârșitul lucrării un Indice al emitenților, și nu în ordinea alfabetică a emitenților. Rezultă astfel o succesiune de nume, unele reprezentative, dar și multe nume necunoscute pînă acum, a unor militanți de mai mică suprafață, care au luptat, s-au jertfit pentru apărarea și dobîndirea drepturilor de către poporul român pe meleagurile care i-au fost leagăn de formare și dăinuire.

Aranjînd materialul în mod cronologic se conturează pregnant problematica cu care a venit în contact gazetarul, omul politic și de cultură V. Braniște (1869—1928). Principala lui vocație a fost de gazetar. Un gazetar cult, cu o solidă formație intelectuală, perspicace, demn și tenace, dinamic și neobosit, cu un limbaj care alterna de la o sobrietate savantă pînă la ironia fină și mușcătoare. Nicolae Iorga îl caracterizează astfel: „Valeriu Braniște a fost aceasta și atîta: cărturar, profesor, scriitor, gazetar — mai ales gazetar — pe un timp cînd în țara lui roabă nu era un loc mai expus ca acesta. A gustat temnița pentru libera expresie a gazetăriei sale. A gustat-o de la dușmani cari nu știau că prin sila făcută ideii se prăbușesc toate regimurile”.

Correspondența din volum evidențiază acest rol de gazetar care întreține o strînsă legătură epistolară cu cei din jurul său, cu cititorii gazetei *Drapelul*. I se aduc la cunoștință fapte de ordin

general național sau aspecte mai mărunte de pe plan local sau dintr-un domeniu sau altul al vieții publice, i se cer ajutorul și sfatul, i se reproșează alteori poziția față de o chestiune sau alta. Din toate acestea se poate deduce aria vastă a preocupărilor lui V. Braniște și oarecum conținutul scrisorilor lui de răspuns, care se recuperează cu atita dificultate. Mulți dintre partenerii lui de dialog epistolar n-au păstrat scrisorile, astfel că rînduri purtînd gîndurile și simțămintele lui Braniște rămîn în continuare străine cunoașterii.

Personajele apar din scrisori cu bucuriile și necazurile, cu problemele personale, familiale, cu simpatiile sau antipatiile lor. Prin aceasta corespondența contribuie la „umanizarea“ trecutului istoric, populîndu-l cu personalități reale, vii, rămînînd astfel tot mai puțin spațiu pentru clișee seci și unilaterale ale făuritorilor de istorie din epoca abordată.

Scrisorile aduc o contribuție însemnată la cunoașterea mai nuanțată, mai în profunzime a mișcării naționale românești din perioada 1902—1910: impunerea neactivismului la 1905, campaniile electorale pentru alegerile parlamentare sau congregaționale, tratativele din anul 1910 cu guvernul maghiar, disensiunile ivite în același an 1910 între generația mai tînără de militanți naționali, „tinerii oțeliți“ și conducerea Partidului Național Român, activitatea reprezentanților P.N.R. în parlamentul Ungariei etc.

Alegerile parlamentare din anii 1905—1910, V. Braniște candidînd fără succes în 1907 și 1910 la Bocșa, sînt dovezi concludente — așa cum reiese din scrisori — ale adîncirii procesului de conștientizare politico-națională din societatea românească. Înfruntarea dintre principiile și aspirațiile nobile ale candidaților P.N.R. și forța opacă a autorităților, însoțită de corupție și intimidare, soldată în cele mai multe cazuri cu victoria fără glorie a celor din urmă, a probat dîrzenia, spiritul de sacrificiu, atașamentul față de idealul național a majorității populației românești. În alte vremuri, în toamna anului 1918, aceste mase au spulberat autoritățile opresoare, dînd adevărata probă a maturității lor politice și organizatorice, clădită cu jertfe în epoca anterioară, și au dus la izbîndă dorința de unitate politică a tuturor romînilor.

Informațiile inedite cu privire la activitatea Astrei, a Societății pentru fond de teatru român, la istoria presei românești din Transilvania evidențiază rolul deosebit al *culturalului* în susținerea aspirațiilor de libertate, unitate și progres ale poporului român.

Încercînd o concluzie generală asupra activității lui V. Braniște în această perioadă se poate aprecia că prin tot ce a întreprins, prin întreaga sa conduită de gazetar militant, de om politic devotat trup și suflet cauzei poporului său oprimat, el a promovat teza — singura care putea duce la victorie — a solidarității naționale. Numai uniți romîni de pretutindeni au putut realiza Marea Unire de la 1918.

În volum n-au fost cuprinse unele scrisori de interes pur personal pentru V. Braniște sau pentru alți emitenți.

Emitentul a fost pus în stînga sus. În unele cazuri de semnături colective, emitentul s-a indicat cu o denumire colectivă.

Cînd actul purta doar pseudonimul sau numele mic, am identificat emitentul și i-am pus numele întreg la locul respectiv, fără paranteză.

Indiferent unde apăreau locul și data și cum erau scrise, în volum s-au pus în dreapta denumirea actuală a localității și data, după normele actuale de transcriere.

Transcrierea și traducerea textelor germane și maghiare aparțin Valeriei Căliman.

Revizia generală a volumului a fost făcută de Gh. Iancu.

Scrisorile s-au transcris conform ortografiei actuale, lăsînd însă toate rostirile specifice emitentului.

În textul românesc transcrierea numelor proprii s-a făcut potrivit uzanței, în timp ce în textele în alte limbi s-a păstrat felul de scriere al emitentului.

S-a completat textul, fără utilizarea parantezelor pătrate, pentru cursivitate. În cazul adreselor nu s-au făcut completări.

S-a recurs la [. . .] doar în acele cazuri în care referirile erau de o importanță familială, minoră, nereprezentînd un interes deosebit pentru cititor.

Pentru a nu relua comentariile pe marginea vieții și activității unor personalități politice sau de cultură existente în primele două volume de Corespondență am indicat, unde era cazul, Vol. I sau II și pagina, după modelul: Vol. I, p. 14 = I/14.

Prescurtările utilizate în volum sînt:

- Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România București, secția manuscrise = BAR
- Biblioteca Academiei R. S. România, Filiala Cluj-Napoca, Fotocopii = Ft.
- Arhivele Statului, filiala Cluj-Napoca, fond Valeriu Braniște = ASCN 900
- Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Colecții speciale = BCU, Colecții speciale.
- Biblioteca Centrală de Stat București = BCS
- Biblioteca județeană Brașov = B. J. Brașov,

Mulțumim călduros următoarelor instituții pentru concursul dat în adunarea materialului sau în întocmirea notelor pentru volum: Bibliotecii Academiei București, Bibliotecii Academiei, filiala Cluj-Napoca, Bibliotecii de Stat din București, Arhivelor Statului, filiala Cluj-Napoca, Bibliotecii Universitare din Cluj-Napoca.

Adresăm de asemenea întreaga noastră grațitudine față de academicianul Ștefan Pascu pentru posibilitatea ce ne-a oferit-o de a dispune de un număr considerabil de fotocopii după scrisori aflate în afara Clujului.

Facem un apel, și pe această cale, către instituții sau persoane care mai dețin scrisori V. Braniște să aibă amabilitatea să ni le semnaleze.

Sperăm ca și acest al treilea volum din Corespondența lui V. Braniște să se constituie într-o utilă carte de istorie închinată demersurilor poporului român spre realizarea aspirațiilor de libertate și unitate națională.

Gh. I., V.C.

1. VALERIU BRANIȘTE

(Către George Dima)

Lugoj, 4 ianuarie 1902

Dragă Ghiță¹,

Alăturat îți trimit două scrisori primite ieri seara și azi dimineața din Oravița² spre utilizare confidențială și te rog să mi le retrimiți după ce te-ai orientat. Le trimit acum ca să cunoști situația.

Eu cred că la tot cazul faceți astfel planul, ca să ajungeți și la Oravița, căci vă așteaptă cu brațele deschise și desigur veți avea mai mare succes decât la Caransebeș³ și Timișoara⁴.

Regret că nu am fost la timp în situație de a influența planul turneului vostru artistic, care afară de Lugoj⁵, nu ați ales bine centrele bănățene.

Așa d.e. reșitenii reclamă să treceți și pe la ei. V-ar face desigur o primire grandioasă și v-ar renta din toate punctele de vedere. Eu cred chiar că în curînd se vor adresa formal cu rugarea să concertați și pe la ei.⁶

Ce-i de nu primese încă programul? Eu pînă sîmbăta viitoare nu mai scot număr din *Drapelul*, și credeam că în numărul de astăzi voi putea da amănuntele promise.

Văd însă că nu am primit nimic. Doar nu sînt greutăți noi?! Te rog informa-ză-mă detaliat nu numai privitor la Lugoj, ci și privitor la Caransebeș și Timișoara, căci și aceste aparțin raionului meu.

Scuză scrisoarea neglijentă, dar scriu în mare grabă.

Sărut mîinile doamnei nașe⁷.

Te îmbrățișează al tău

Dr. Braniște

Arhiva Dima-Chivulescu, Brașov

1. George Dima (1847–1925) Vezi II/18. Vezi cererea de concediu adresată de G. Dima, directorul corului bisericesc de la Șcheii Brașovului, Comitetului parohial pentru perioada 27 decembrie 1901 – 13 ianuarie 1902 în vederea concertelor cu Dumitru Popovici-Bayreuth, în *Acte, documente și scrisori din Șcheii Brașovului*. Ediție de Vasile Oltean, București, 1980, p. 362–363.

2. Concertul susținut de George Dima, Dumitru Popovici-Bayreuth și Maria Dima la Oravița a avut loc în 12/25 ianuarie 1902. Raportul despre concert a apărut în *Drapelul*, II, nr. 8 din 17/30 ianuarie 1902. Pentru pregătirile făcute în vederea turneului vezi și scrisorile trimise de Valeriu Braniște lui George Dima în 27 noiembrie, 15 decembrie, 20 decembrie, 27 decembrie 1901 apărute în *Valeriu Braniște. Corespondență* Vol. II, Cluj-Napoca, 1986, p. 250–258. Informații, recenzii despre turneul Dima-Popovici au apărut în *Drapelul* nr. 3, din 5/18 ianuarie – nr. 9, din 19 ianuarie / 1 februarie 1902. Vezi și Constantin Zamfir, *George Dima muzician și om de cultură*, București, 1974, p. 102; George Sbârcea, *Dumitru Popovici-Bayreuth. „Cîntărețul pribeag” 1860–1927*, București, 1965, p. 172–174.

3. Concertul a avut loc în 3/16 ianuarie 1902.

4. Concertul s-a ținut în 1/14 ianuarie 1902.

5. Concertul a avut loc în 6/19 ianuarie 1902.

6. La Reșița concertul a avut loc în 16/29 ianuarie 1902. Vezi și articolul intitulat *Concertul Popovici-Dima la Reșița. Impresii*, semnat Liana, în *Drapelul*, nr. 10, din 22 ianuarie / 4 februarie 1902.

7. Nășica = Maria Dima (Bologa) (1863–1934), a doua soție a lui G. Dima, cîntăreață și scriitoare. Vezi A. P. Bănuț, *George Dima*, supliment muzical, nr. 9–12, din 1955, p. 22–24.

2. VALERIU BRANIȘTE

(cătore George Dima)

Lugoj, 22 ianuarie 1902

Ghiță dragă,

Te rog comunică-mi și mie și d-lui avocat dr. Alexandru Birescu, Panciova, îndată telegrafic *termenul concertului din Panciova*¹. Eu i-am avizat că primești ofertul și te rog, deci, să stabilești detaliile, ca oamenii să se poată apuca de lucru.

Totodată te rog să-mi comunici pe o cartă poștală *unde să trimit libretetele*, am aici vreo 400–500, nici nu știu precis câte, că n-am avut vreme să le număr.

În Casină nu încapе atîta public, cît ar dori să vină, nici chiar dacă nu va fi gratuit, ci pe plată și e o imposibilitate a sorta publicul.

Deja la convenirile noastre sociale e o îmbulzeală de lăsăm numai damele în sală, iar noi bărbații stăm prin camerele laterale. Dacă cîntă dl. Popovici însă nu se poate aceasta. De aceea te rog: *sau să abstați de la ideea „reparării”*² *sau să primiți modalitatea recomandată de mine*, căci nu am dori ca și a doua concertare în Lugoj să fie împreună cu atîtea inconveniente, cite am avut la prima³.

Sper că la Arad v-a mers mai bine decît aici. Apropo în chestia „reparării”: M-am tot gîndit și am ajuns la o idee, anume *să comunicați în scris direct* „Reuniunii române de cîntări” de aici (la adresa d-lui prezident dr. Ștefan Petrovici)⁴ că sînteți dispuși a coopera gratuit la un concert al Reuniunii și veți vedea ce răspuns primiți. Eu *n-am consultat cu nime*, asta e ideea mea și numai ție ți-o comunic. Recomand modalitatea aceasta, fiindcă ideea cu Casina e foarte anevoioasă și eu *nu rischez să o iau asupra-mi*.

Ți-am comunicat aceste confidențial, ca să fii de cu vreme orientat asupra situațiunii.

Cînd ne vom întilni îți voi spune mai multe.

Sărut mîinile dnei nașe, Salut pe dl. D. Popovici. Salut prietenii din Arad. Pe tine te îmbrățișează al tău

Dr. Braniște

Arhiva Dima-Chivulescu, Brașov.

1. Concertul a avut loc în 18/31 ianuarie 1902. Pe o ilustrată din Panciova, pe care cei trei artiști: D. Popovici, George și Maria Dima i-au trimis-o Luciei Cosma au scris: „Am colindat o parte din țară, fericiți de puterea fără de moarte a cîntecului și fericind prin ea și pe alții”. G. Sbârcea *op. cit.*, p. 174.

2. Concertul din Lugoj din 6/19 ianuarie 1902, a fost o nereușită, Dumitru Popovici nefiind la înălțimea așteptărilor. Spectacolul a fost salvat de Maria Dima. „O indispoziție subită a domnului D. Popovici, care a luat în decursul concertului proporții tot mai mari, a redus în mod

esențial succesul concertului“ — :c:ia *Drapelul* nr. 4, din 8/21 ianuarie 1902. „Greul concertului — continua *Drapelul* — a căzut asupra doamnei Dima“.

3. Un al doilea concert n-a mai avut loc la Lugoj.

4. Ștefan Petrovici (1859—1922). Avocat, membru în congregația comitatensă Caraș-Severin, deputat în parlamentul din Budapesta, Militant activ pentru susținerea idealurilor de emancipare ale românilor.

3. VALERIU BRANIȘTE

(căt-re George Dima)

Lugoj, 14/27 ianuarie 1902

Ghiță dragă,

Tocmai aflu că ați amînat concertul din Reșița pe poimîine, desigur ați rîcit în calea de la Oravița la Reșița în trîsură.

Sîntem foarte îngrijorați să nu pățiți ceva. Vă va fi și foarte plicticos să stați închiși de lume, în toilul iernii la Reșița, unde nu aveți nici o cunoștință.

Vă rog scrieți o cărtă poștală să avem și noi idee cum vă merge în turneul care în unele privințe seamănă cu calea argonauților, bine înțeles fără lauri și aur.

Rog comunică-mi care e terminul prim al concertului din Panciova și care e planul de călătorie¹.

D-na Lucia Bologa² cere de la mine să-i comunic stațiunile, dar nici eu nu o pot face, am „pierdut și noi calendarul“.

De la Panciova unde mergeți? Acasă sau la Oradea Mare.

Cum se află nășica³? Parcă mi-e milă de strapațele neobișnuite ce îndură. Ce face d-l D. Popovici⁴? S-a restabilit pe deplin?

Noi vă urmărim cu dor și îngrijorare.

Rog arată d-nei nașe complimente de la mine și Miți. De asemeni dlui D. Popovici.

Te îmbrățișează
al tău

V. Braniște

Am trimis libretele la Panciova 250 exemplare.
Mai sînt la mine vreo 150—200.

Arhiva Dima-Chivulescu, Brașov.

1. Fixat inițial pentru joi, 17/30 ianuarie, 1902 concertul s-a ținut vineri, 18/31 ianuarie 1902. Vezi *Drapelul*, nr. 10, din 22 ianuarie / 4 februarie 1902. Cu acest concert turneul s-a încheiat.

2. Văduva lui Valeriu P. Bologa, directorul băncii Albina din Sibiu. (1850—1899).

3. Vezi nota 7 din scrisoarea lui V. Braniște din 4 ianuarie 1902.

4. Cîntărețul Dimitrie Popovici-Bayreuth (1860—1927). Vezi II/234.

4. VIRGIL ONIȚIU

Brașov, 5/18 aprilie 1902

Iubite Valer,

Răspunzînd la carta ta din 13 l.c. îți comunic că clișeul Bozoceanu (și celelalte clișee din Anuar) au fost comandate prin firma Zeidner, loco, de la o firmă din Viena¹. Clișeul Bozoceanu a costat 8 florini. Dacă a ieșit așa de bine este că l-am lăsat să-l tipărească tot în Viena, și nu aci. Am trimis la Zeidner pe servitor să întrebe de numele și adresa firmei respective, dar Zeidner a răspuns că asta este o chestie de gheșeft și el nu ne poate comunica firma, dacă îi trebuie cuiva clișeu el stă la dispoziție să comande.

Dar eu cred că voi puteți aranja lucrul prin Caius Brediceanu² care e la Viena, și unde trebuie să știe deci de firme, cari să execute tot așa de bine clișeurile, ca firma care a confecționat clișeul Bozoceanu.

Ce mai fac fetițele? Boala are curs normal? A scăpat teafăr bietul pui mic³? Ce mai faceți? Vă sărut și salut cu vechea dragoste pe toți și pe toate. Pe aici a început a înverzi și a înflori de-ți crește inima. De Paști o să fie totul verde, — timpul suprem! — de cînd îi purtăm dorul primăverii! Adio, al tău

*Virgil*⁴

Aseară am primit știre din București că Academia — se vede că pe baza sorcoveniilor⁵ — m-a ales membru corespondent⁶.

Titel ohne Mittel!⁷

Idem

B. J. Brașov, ms. nr. 2937.

1. V. Braniște se interesează de clișee pentru studiul său *Societatea teatrală G. A. Petculescu*, publicat în *Anuarul V al Societății pentru fondul de teatru român pe anul 1901—1902*, Brașov, 1902, p. 65—95 și în broșură separată.

2. Caius Brediceanu (1879—1959) fiul lui Coriolan Brediceanu. Studiile liceale le-a făcut la Lugoj și Iași, iar cele universitare — drept și științe politice — la Paris și Viena. Corespondența lui a apărut în Ion Stratan, *Dor de frați, Epistolar lugojean*, Timișoara, 1977, p. 64—117.

3. Copiii: Valeria și Valeriu.

4. Virgil Onițiu, directorul liceului ortodox român din Brașov. Vezi I/42.

5. Unul din pseudonimele literare ale lui Virgil Onițiu a fost Sorcovă. Vezi câteva materiale semnate Sorcovă apărute în *Drapelul* din 1902: *Foișă pentru foișă*, în nr. 1, din 1/14 ianuarie, *Pagini contemporane* în nr. 7, din 15/28 ianuarie.

6. V. Onițiu a fost ales membru corespondent al Academiei Române în 3/18 aprilie 1902. Vezi II/229.

7. Locuțiune germană pentru un titlu onorific, Mittel = mijloace materiale.

5. PAVEL ROTARIU

Timișoara, 23 aprilie 1902

Mult stimat și iubite doamnă Braniște,

Mulțămît în internul meu și îndestulit vin a vă felicita pentru ținuta deamnă și corectă politică a *Drapelului* în afacerile nefericitei noastre politici naționale cu cugetul la a „păpa mălai“!¹

Vă felicit pentru toate și vă poftesc sărbători fericite, rugându-vă a arăta din parte-mi respectuoase complimente și sărutări de mâini mult stimatei doamne.
A dumneavoastră devotat

P. Rotariu²

BCS, ms. nr. 23166; Ft. 429/855.

1. În fața alegerilor parlamentare din octombrie 1901 Comitetul Partidului Național Român, întrunit la Cluj în zilele de 4 și 5 septembrie 1901, a decis că P.N.R. rămâne fidel principiului pasivismului politic. Vezi Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. VIII, Sibiu, 1915, p. 89–93. Curentul neoactivist manifestat și pînă atunci devenea din ce în ce mai puternic. În gazeta *Libertatea* din Orăștie, an I, nr. 11, din 23 februarie/8 martie 1902 a apărut *Scrisoarea d-lui dr. Ioan Mișu* adresată unui fondator al foii *Libertatea*, scrisă în Vinerea la 15 februarie 1902, act ce pune în discuție o parte a Programului P.N.R. I. Mișu se pronunța pentru o revizuire, „respectiv modificare a programei din 1881, conform împrejurărilor de astăzi“. El propunea renunțarea la punctul din program privind autonomia Transilvaniei și „revenirea asupra pactului de la 1867“. Pleda pentru o politică de activitate și propunea îmbogățirea programului cu „postulatele social-politice, agrare și economice“. Combate pasivitatea politică, prin care se aștepta să „ne zboare porumbi fripti în gură“. Vezi pentru menționarea *Scrisorii* și propunerea de abandonare a punctelor 1 și 9 din Programul P.N.R. în T.V. Păcățian, *op. cit.*, p. 107. Informații despre *Libertatea* vezi la Ioan I. Șerban, Horea Rotche, *Considerații privind rolul presei românești din Orăștie în lupta pentru eliberare națională 1885–1918*, I, *Apulum*, 1984, 22, p. 259–264.

Telegraful român, nr. 23, din 26 februarie/11 martie 1902 în articolul *O scrisoare* vedea în actul elaborat de I. Mișu „dezvoltat planul unei noi direcțiuni în viața noastră publică, cu totul opusă celei de acum“. Pentru revizuirea programului propusă de I. Mișu — se sublinia în articol — „ziarul nostru nu o dată a intrat în luptă deschisă... E de prisos a spune că precum sîntem de acord cu d-l dr. Ioan Mișu în ce privește necesitatea revizuirii programului național în sensul indicat de domnia sa, tot așa aprobăm și întregirea programului cu puncte și postulate social-politice, agrare și economice, de interes pentru popor și înțelese de popor.“

Valeriu Braniște și *Drapelul* se vor situa pe o poziție diferită de cea a lui I. Mișu și a *Telegrafului român*. Astfel, în editorialul din 26 februarie/11 martie 1902 al *Drapelului* se comentează *Scrisoarea* lui I. Mișu și se consideră ca neavenită o schimbare a programului P.N.R., în condițiile în care „noi nu vedem situația schimbată, care ar motiva o eventuală schimbare de program“. O poziție similară se ia și în numărul următor al „*Drapelului*“, 26, din 28 februarie/13 martie 1902, ca și în numărul 37, din 26 martie/8 aprilie 1902. În replică, *Telegraful român* în numerele 34, din 23 martie/5 aprilie 1902 și 35, din 28 martie/10 aprilie 1902 susține necesitatea revizuirii programului P.N.R., în sensul celor propuse de I. Mișu. Ba mai mult, în numerele 36, din 30 martie/12 aprilie, 39, din 6/19 aprilie 1902 publică articolul, în patru părți, semnat de Partenie Cosma intitulat: *Geneza programului actual al partidului național și însemnătatea punctelor 1 și 9 din program* [Punctul 1 avea în vedere redobîndirea autonomiei Transilvaniei, iar punctul 9 se referea la atitudinea P.N.R. față de dualism]. P. Cosma apreciind că autonomia Transilvaniei nu putea fi obținută pe căi legale socotea utilă scoaterea ei din programul partidului, în timp ce chestiunea dualismului ne fiind actuală menținerea sau eliminarea acelui punct din program era în concepția lui un „lucru irelevant“. P. Cosma găsea binevenită activitatea mai dinamică a tinerilor, ei fiind destul „de harnici, ca ei înșiși să-și croiască soarta, să ție sarcina de pe umerii“ celor mai în vîrstă și „să se pună la lucru pentru că al lor este viitorul“. Noi — conchidea P. Cosma — „*ne-am trăit traiul și ne-am păpat mlaialul*“. Aceste ultime considerații l-au afectat pe Pavel Rotariu, și el din generația celor mai în vîrstă, a celor perseverenți „în inerție“ — în formularea lui Cosma, a celor care se pronunțau în continuare pentru pasivitatea politică a românilor din Transilvania, tactică politică susținută de *Drapelul*, *Tribuna* și *Gazeta Transilvaniei*. Pornind de la o formulare a lui Cosma — care spera că se va porni „odată în o direcțiune oarecare carul *Inglodat* al partidului național“ — Ion Mișu revine în *Libertatea* din 5/18 aprilie 1902 asupra necesității modifi-

cării programului Partidului Național Român, într-un articol intitulat: *Cestiunea „carului înglodat”*. Mihu sugera chiar constituirea a două partide naționale ale românilor, unul cel vechi, adeptul pasivității politice și unul nou „al acțiunii folositoare”. Soluția preconizată de Mihu ar fi condus în mod inevitabil la slăbirea acțiunii politice naționale românești, la spargerea solidarității naționale.

În *Drapelul* nr. 43, din 9/22 aprilie 1902 Valeriu Braniște a semnat un nou editorial dedicat acestor probleme, în care se pronunță pentru menținerea strictă a pasivității, ceea ce a găsit aprobare și la P. Rotariu. Motivele pasivității, sublinia Braniște, „nu zac în chestia autonomiei, așa cum profesează unii dintre « pasiviști » ci în *anomalia constituțională* că s-au închis în mod artificial pentru poporul nostru porțile camerei și *ni s-au confiscat libertatea constituțională de acțiune*”.

Asemenea dezbateri de principii vor conduce în cele din urmă la adoptarea neo-activismului politic de către români la 1905.

2. Pavel Rotariu (1840–1918). Vezi I/206.

6. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 27 aprilie 1902

Lieber Branisce!

Vor allem danke ich Ihnen bestens für Ihre guten Wünsche zu den Feiertagen, die ich aufrichtig erwidere.

Gleichzeitig mit Ihrem Briefe erhielt ich auch von Dobrin die Verständigung von der Einberufung des Nat. Comités für den 10 Mai, sowie von der Idee einer vertraulichen Besprechung der Gründer des *Drapelul* und anderer Banater.

Mit der Einberufung des Comités nimmt der fatale Current eine bessere Gestalt an, da scheint es mir an der Zeit, das nunmehr auch ich in die Discussion eingreife und meine warnende Stimme wieder einmal erhebe — denn es scheint in der Tat, dass ich nur dazu da bin, unsere Leute vor dummen Streichen zu warnen.

Die Feiertage sind etwas bewegt. Für Mittwoch oder Donnerstag hat sich Besuch angesagt, und so werde ich nur erst zu Ende der Woche an die Abfassung meines Artikels, den ich im *Drapelul* publiciren will, machen können. Sobald er fertig sein wird, werde ich Sie telegrafisch herausbitten, damit wir denselben dann zusammen ins Romanische übersetzen, da ich denselben deutsch verfasse. Bei jener Gelegenheit können wir dann auch alles besprechen, einsteilen will ich auf Ihre Fragen nur soviel antworten, dass mir Ihr fraglicher Artikel sehr gut gefiel und ich nur noch dachte, dass Sie auf Cosma's Artikel hin den Resolutions-Antrag der nat. Deputirten in der Unions-Frage publiciren werden. Mein Gesundheitszustand hat sich wohl etwas gebessert, dennoch wird mir ärztlich abgeraten, zur Synode zu gehen.

Also auf baldiges Wiedersehen, auch bis dahin grüsst Sie Ihr

A.M.

Von meinem Artikel in petto bitte ich vorderhand noch nichts zu erwähnen.

BAR, ms. nr. 149834; Ft. 392/80–81

Iubite Braniște,

Înainte de toate îți mulțumesc pentru bunele dumitale urări de sărbători, pe care ți le adresez și cu din inimă.

Deodată cu scrisoarea dumitale am primit și de la Dobrin înștiințarea despre convocarea comitetului național pe ziua de 1 mai, și despre ideea unei conferințe confidențiale a întemeietorilor *Drapelului* și a altor bănățeni.

Cu convocarea Comitetului ia curentul fatal o înfățișare mai accesibilă și mi se pare că a sosit timpul să intervin din nou în discuție pentru a-mi ridica iarăși glasul de avertizare — căci într-adevăr mi se pare mie că rolul meu se mărginește numai la prevenirea oamenilor noștri de năzbîtii

Sărbătorile sînt destul de agitate. Pentru miercuri sau joi mi s-au anunțat musafiri, așa că numai la sfîrșitul săptămîinii voi putea ajunge să redactez articolul, pe care vreau să-l public în *Drapelul*. Cînd va fi gata, te voi invita telegrafic (la Birchiș) pentru ca să-l traducem împreună în românește, deoarece eu îl concep în germană¹. Cu acel prilej vom putea discuta totul; deocamdată îți răspund numai atît la întrebări, mie mi-a plăcut foarte mult articolul cu pricina² și cred că la articolul lui Cosma vei publica moțiunea deputaților naționali în problema uniunii.

Starea sănătății mele s-a îmbunătățit întrucîtva, dar medicii mi-au interzis să particip la Sinod.³

Îți spun deci la revedere pe curînd, pînă atunci te salută al dumitale

A.M

Despre articolul meu în perspectivă te rog nu aminti nimic deocamdată.

1. E vorba de articolul *Curentul nou*, scris de Alexandru Mocioni în germană și apărut în traducerea lui V. Braniște în *Drapelul* nr. 48, din 23 aprilie/6 mai 1902. Vezi textul și în Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București 1939, p. 315—324.

A Mocioni se pronunță categoric pentru continuarea politicii de pasivitate politică, pe care o apreciază ca fiind „ultima noastră poziție constituțională legală”. Nu considera oportun ca poporul român din Transilvania să renunțe la pasivitatea politică, deoarece acțiunea politică deschisă n-ar fi avut nici o șansă de izbîndă. El se pronunță și împotriva schimbării programului Partidului Național Român, întrucît prin schimbările preconizate de I. Mișu s-ar „clătina înșiși columnele templului organizației noastre actuale politice”.

Adoptarea unei politici de activitate s-ar impune doar atunci cînd s-ar crea de către guvern condiții prielnice de dezvoltare pentru români pe plan politic. Pînă atunci ea ar însemna — susține Mocioni — „capitularea înaintea spiritului antic constituțional, anarhia și în șirele Partidului Național și renunțarea la politica națională”.

În pofida „avertismentului” lui Mocioni, politica activistă va fi îmbrățișată de cureri tot mai largi din partid, ea oficializîndu-se la Conferința națională din ianuarie 1905. Chiar A. Mocioni îi va scrie lui Aurel Mureșianu la 1 ianuarie 1906 următoarele: „Precum bine știi nici eu nu aștept vreun rezultat de la așa-numita politică activistă; curentul acesta însă astăzi nu mai poate fi oprit și, deci, eu zic — întrebînd expresiunea lui Bismark — să-l lăsăm să-și facă cursul”. Cf. Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești*, Oradea, 1935, p. 117—118.

2. Se referă la editorialul scris de Valeriu Braniște și apărut în *Drapelul* nr. 43/1902 ca răspuns la articolele lui P. Cosma și I. Mișu.

3. Duminică, 21 aprilie/3 mai 1902 și-a început lucrările Sinodul ordinar al diecezei Caransebeșului, în același timp cu Sinodul diecezei Aradului și cu Sinodul arhidiecezan Sibiu.

4 Alexandru Mocioni (1841—1909). În această epocă el activa cu precădere în planul vieții culturale românești. Vezi I/166

7. VALERIU BRANIȘTE

(Către Aurel Mureșianu)¹

Lugoj, 5 mai n. 1902

Stimate domnule director,

Am primit de la domnul Mocioni autorizația să vă trimit o copie a articolului domniei sale, *Curentul nou*, despre care v-a avizat; grăbesc cu trimiterea lui — poate mai sînt erori tipografice în copie, ca să-l puteți aduce și dumneavoastră în numărul de miine, deodată cu noi. La tot cazul sînteți îndreptățiți a considera articolul ca articol original. Domnul Mocioni dorește — dacă se poate — să-l aduceți întreg într-un singur număr.²

Primiți vă rog asigurarea distinsei mele stîme și considerațiuni

Valeriu Braniște

Arhiva Fondul Mureșenilor, Brașov, Dosar 587 nr. 1877^a.

1. Aurel Mureșianu (1847—1909) ziarist, directorul *Gazetei Transilvaniei*. Vezi Mircea Băltescu, *130 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania“*, Brașov, 1969, p. 115—160.

2. Articolul a apărut simultan în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 90, din 25 aprilie/8 mai 1902 și *Drapelul*, nr. 48, din 25 aprilie/8 mai 1902, la aceeași dată a apărut și în *Tribuna*, nr. 75.

8. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 9 mai 1902

Lieber Branisce!

Beiliegend übersende ich Ihnen den als deutsche Übersetzung geltenden Text meines Artikels für das deutsche Blatt in Temesvar.

Sollte dasselbe diesen Artikel publizieren, so würde ich um 10—12 Exemplare der betreffenden Nummer für event. Verwendung bitten. Ebenso bitte ich auch einige Exemplare des „Drapelul“ mit meinem Artikel, in welchem nur 2 kleine Fehler vorkommen: Seite 2, Spalte 3, 1 Zeile fehlt das Wort „mai“ zwischen den Worten națională und eficace; dann S. 3, 3. Al. gegen Schluss: „nu putem“ statt: „nu am putea“.

Es grüsst Sie ihr

BAR, ms. nr. 149830 Ft. 392/75.

A.M.

Iubite Braniste,

Alăturat îți trimit dumitale textul, considerat ca traducere germană a articolului meu, pentru foaia germană din Timișoara.¹

În cazul că foaia va publica acest articol, aş ruga să mi se trimită 10—12 exemplare din numărul respectiv, pentru a le putea eventual utiliza. De asemenea rog câteva exemplare cu articolul meu din *Drapelul*, în care s-au strecurat numai două greșeli mici: în pagina 2, coloana 3, rîndul 1 lipsește cuvîntul „mai“ între cuvintele națională și eficace; apoi în pagina 3, alineatul 3 spre sfîrșit: „nu putem în loc de: nu am putea“.

Te salută al dumitale

A.M.

1. *Die neue Strömung* (Curentul nou) apărut în *Deutsche Tagblatt für Ungarn*, an. III. nr. 115, din 22 mai și nr. 116, din 23 mai 1902.

9. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 20 mai 1902

Lieber Branisce!

Den Pack *Drapelul* mit meinem Artikel habe ich am Tage meiner Abreise nach Budapest mit Dank erhalten. Ihren Brief empfang ich dagegen am Tage meiner Heimkehr. Ich bin neugierig, ob das Temesvarer Blatt meinen Artikel publiciren wird.

V. Goldiș' Artikel wird Ihnen gewiss nicht entgangen sein. Auf mich macht er den Eindruck, wie wenn Jemand ein Papierschiff mit Erbsen bombardirt. Natürlich kann ich mich auch schon deshalb in keine Zeitungs-Polemik mit deisem Herrn einlassen. Für den Fall, aber, dass der *Drapelul* auf diesen Artikel reflectiren sollte, will ich Ihnen einige Andeutungen geben, von denen Sie jedoch nur ganz nach Ihrem freien Ermessen Gebrauch machen sollen.

1. „Politik von Birkis“, „Mocsonyische Politik“. Was soll das heissen, doch nicht Familien Politik, denn eine solche habe ich nie gemacht; bedeutet es aber das Festhalten an den Nat. Programm und an der Nat. Partei, also an den Principien unserer nat. Politik, dann ist es selbstverständlich, dass jeder aufrichtige Anhänger der Nat. Partei sich zur Mocsonischen Auffassung bekennen muss.

2. „Istoricul“ Mocsonyi darf doch deshalb, weil er seinerzeit vor dem Memorandum-Abenteuer warnte, doch nicht das Recht bestritten werden, nachträglich auf die bösen Folgen desselben hinzuweisen, die heute als unbestreitbare Thatsachen vor aller Augen dastehen.

3. „Profezeiung“. Mocsonyi hat nicht prophezeit, sondern einfach demonstrirt, dass die Programm-Modification nach den Accomodations-Principien der Revisionisten zur Abdicatio auf ein Nat. Programm führt, das jede Programm-Modification ohne Conferenz die vorgängige Zerstörung der Nat. Partei voraussetzt, dass aber ohne eine solche eine Nationalpolitik nicht möglich ist.

4. „Tertium non datur“. Dies bezieht sich nicht auf das leere Permutation-Spiel mit Worten, sondern auf die Incompabilität zwischen den Accomodations-Principien der Revisionisten und einem Nat. Programm überhaupt.

5. „Nationale Autonomie“. Von einer solchen zu sprechen, heisst die That-sachen entstellen, denn die tonangebenden Revisionisten, auf welche in meinem Artikel Bezug genommen wird, sprechen nicht von einer Steigerung, sondern von einer Reduction der nationalen Prätensionen. Übrigens: Die nationalen Prätensionen steigern und gleichzeitig sich den gegebenen Verhältnissen accomodiren, constituiert eine neue contradictio in adjecto.

6. „Passive Resistenz“. Heute besteht diese — wie ich ausdrücklich betonte — freilich nur in dem unerschütterlichen Festhalten an der Integrität unserer nat. pol. Principien, das ist aber nicht „absoluta anihilare politică“, eine solche wäre eben das Aufgeben auch dieser Art der Resistenz.

7. „Es gibt keine Nationalpolitik bei uns. Heute überhaupt.“ Dann kann er diese auch nicht bekämpfen.

8. Die wahre Controverse ist nicht wie sie V.G. aufstellt. Wer unsere passive Resistenz negirt, negirt eine Thatsache. Und wer mit dieser nicht zufrieden ist, muss die Möglichkeit einer wirksameren Resistenz beweisen. Diesen Beweis hat aber V.G. nicht erbracht, ja nicht einmal versucht zu erbringen, sondern nur einfach den Wunsch betont „a pune capăt acestei stări de lucruri prin o nouă pornire politică“, ich aber habe eben die bare Unmöglichkeit einer solchen nachgewiesen.

Die wahre Controverse dreht sich aber nicht um die Frage: was wir möchten? sondern darum: was wir können? Mag auch der Spruch gelten: „In magnis sat voluisse, so ist doch und bleibt stets eine schlechte Politik: Unmögliches zu wollen.

9. „... în articolele lui M. nu am aflat adevăr“. Wer da die Wahrheit nicht findet, der beweist, somit nur Eines: daß er die Augen vor der Wahrheit absichtlich verschließt — mit einem solchen Gegner ist aber jede weitere Discussion zwecklos.

Es grüßt Sie
Ihre A.M.

BAR, ms. nr. 149836

Traducere:

Iubite Branşte,

Pachetul conţinând *Drapelul* cu articolul meu l-am primit cu mulţumiri, chiar în ziua plecării mele la Budapesta. În schimb scrisoarea dumatăle am primit-o în ziua înapoierii mele acasă. Sint curios dacă foaia timişoreană îmi va publica articolul¹.

Articolul lui Goldiş² nu şi-a scăpat desigur din vedere³. Mie îmi face impresia unei bărcuţe de hîrtie pe care o bombardează cineva cu boabe de mazăre. Este de la sine înţeles că nu mă pot angaja într-o polemică de presă cu acest domn. În cazul că *Drapelul* va răspunde la acest articol,⁴ vreau să-ţi dau unele sugestii, de care dumneata să te foloseşti numai în baza liberei dumitale opinii:

1. „Politica de la Birchiş“, „politica mocionistă“. Ce înseamnă aceasta, doar nu o politică de familie, căci așa ceva n-am făcut niciodată; dacă însemnează însă aderarea la programul naţional şi la partidul naţional, deci la principiile politicii noastre naţionale, atunci este de la sine înţeles că fiecare aderent sincer al partidului naţional trebuie să se declare partizan al concepţiei mocioniste.

2. „Istoricul“ M. nu poate fi frustrat de dreptul de a demonstra urmările supărătoare ale Memorandului, pentru că cutezase, la vremea sa, să avertizeze ce riscuri implică aventura, lucru care apare astăzi în ochii tuturor.

3. „Profeţie“. Mocioni nu a profetizat, ci a demonstrat simplu că modificarea programului după principiile de acomodare ale revizioniştilor⁵ duce la abdicarea de la programul naţional.

Fiecare modificare a programului în afara conferinței produce distrugerea anticipată a partidului național, iar fără acesta nu mai este posibilă o politică națională.

4. „Tertium non datur“⁶. Aceasta nu se referă la un joc de cuvinte lipsit de sens, ci la incompatibilitatea dintre principiile de acomodare ale revizioniştilor și un program național.

5. „Autonomie națională“. Să vorbim despre aceasta înseamnă să denaturăm faptele, căci revizionişti care duc hangul, la care mă refer în articolul meu nu vorbesc despre o potențare, ci despre o reducere a pretențiilor naționale. De altfel: mărirea pretențiilor naționale și în același timp acomodarea la împrejurările date constituie o nouă contradicție *in adjecto*.

6. „Rezistența pasivă“. Astăzi constă aceasta — așa cum am accentuat-o lămurit — numai în respectarea neclintită a principiilor noastre politice naționale, aceasta nu este însă absoluta anihilare politică, ci ea s-ar produce dacă am renunța și la acest fel de rezistență.

7. Nu există nici o politică națională la noi. În special astăzi. Atunci nici nu o putem combate.

8. Adevărata controversă nu este așa cum o prezintă V.G. Cinc neagă rezistența noastră pasivă, neagă o realitate. Și cine nu este mulțumit de ea, trebuie să dovedească o rezistență mai eficientă. Dar G. n-a adus această dovadă, nici măcar nu a încercat să o formuleze, ci și-a exprimat numai dorința: „a pune capăt acestei stări de lucruri prin o nouă pornire politică“, eu însă am demonstrat imposibilitatea acesteia.

Adevărata controversă nu se învîrte în jurul întrebării: ce am dori, ci ce putem. Deși rămîne valabil dictonul *In magnis sat voluisse*⁷, totuși este și rămîne mereu o politică greșită: să voiești imposibilul.

9. . . . în articolele lui M. nu am aflat adevăr. Cine nu găsește aici adevărul, dovedește una: că el închide intenționat ochii în fața adevărului — cu un asemenea adversar este însă orice discuție lipsită de scop. Te salută

A.M.

1. Curentul nou a apărut în *Deutsche Tageblatt für Ungarn*.

2. Vasile Goldiș (1862—1934) profesor la Brașov, Arad, om politic, deputat în parlamentul Ungarici, raportor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. După Unirea Transilvaniei cu România, deputat și ministru. A desfășurat o intensă activitate culturală.

3. În *Tribuna poporului* din Arad nr. 83, din 5/18 mai 1902 a apărut un mare editorial semnat de Vasile Goldiș, intitulat *Politica de la Birchiș*, în care combate detaliat poziția lui Mocioni, față de mișcarea activistă, expusă în articolul *Curentul nou*. Goldiș observă că însuși faptul că Mocioni și-a intitulat articolul *Curentul nou* era demn de luat în seamă. Acest curent — afirmă Goldiș — „izvorăște în chip firesc din cursul de pînă acum al vieții noastre politice“. Scrisoarea de față relevă modul în care a receptat A. Mocioni considerațiile lui Goldiș.

Curentul nou apăruse și în *Tribuna* din Sibiu în nr. 75—76 din 25 aprilie/8 mai 1902. În nr. 78 al *Tribunei* din, 30 aprilie/13 mai în editorialul *Despre Curentul nou*, articolul lui Mocioni este apreciat în mod deosebit, dar nu chiar fără rezerve. Astfel dacă Mocioni afirmă că „expediția memorandistă“ s-a soldat cu un „fiasco complet“ deoarece s-a ajuns la interzicerea P.N.R., *Tribuna* recunoaște importanța mișcării memorandiste.

Punctul de vedere al lui Mocioni este mult prea categoric. Mișcarea memorandistă în toată amplitudinea ei a însemnat o manifestare demnă și energică a poporului român din Transilvania, cu o deosebită rezonanță în exterior.

4. V. Braniște n-a intervenit în disputa dintre Mocioni și Goldiș.

5. Mocioni îi are în vedere pe cei care se pronunțau pentru modificarea programului P.N.R.

6. O a treia ipoteză nu este posibilă (în latină).

7. Variantă abreviată a dictonului latin: *In magnis et voluisse sat est* = În cauze mari este suficient și să voiești. Propertius II, 10.5.

Lieber Branişte,

Ich begreife es und billige es-vollkommen, dass auch Sie eine Scheu tragen, sich mit V.G. er consortes in eine Polemik einzulassen weil Sie an deren bona fiede zweifeln, nur weiss ich nicht ob Vlad in dieser Hinsicht besser sein sollte; persönlich kenne ich keinen von Beiden, in ihrem öffentlichen Auftreten scheinen sie aber ein *par nobile fratrum* zu bilden.

Was aber die beiden Artikel betrifft, so ist derjenige von V.G. zumindest spitzfindig und kabalistisch, während jener von Vlad platt und ganz geistlos ist.

Beide führen indes viele Lufthiebe aus, den keiner beweist oder versucht nur zu beweisen die Möglichkeit einer andern wirksamern Nationalpolitik, deren Unmöglichkeit ich dargelegt habe, sondern sie betonen nur unaufhörlich, dass wir nur eine andere wirksamere Politik machen mussten, und machen müssen!

In dem Fall, als Sie der *Libertatea* antworten sollten, bitte besonders zu betonen, dass Wer sich eine pass. Resistenz ohne Steuerverweigerung nicht denken kann, damit nur verräth dass er eben von der pass. Resistenz keinen klaren Begriff hat. Jene Christen, die für ihren Glauben den Märtyren — Tod erlitten, übten passive Resistenz, nicht durch Steuerverweigerung, sondern durch standhaften Festhaltung an ihren religiösen Überzeugungen und hätten sie nicht das gethan, sondern wären sie Opportunisten gewesen wie unsere Broos-er Activisten, das Christentum wäre mit ihnen schon längst verschwunden und nicht die Religion unserer Kultur und Civilisation geworden!

Ebenso leisten auch wir ohne Steuerverweigerung passive Resistenz, indem wir standhaft an unsern pol. Überzeugungen, an den Principien unserer Nationalpolitik festhalten und auf einen schliesslichen Sieg der nationalen Sache können wir gewiss nur dann hoffen, wenn wir an diesen Principien mannhaft in stricter Solidarität festhalten, nicht aber dann, wenn wir selbst die Solidarität zerschlagen und unsere Principien über Bord werfen!

Weiter können Sie den Herren von der „Lib.“ zu bedeuten geben dass Wer als Nationalist gelten will und dabei von der Solidarität mit so cynischer Geringschätzung und Verächtlichkeit spricht, wie es in diesem Artikel geschieht, Derjenige sich damit in ein höchst bedenkliches (suspectä) Licht stellt!

Übrigens werden Sie ja schon auch sonst diesen Herren die richtige Antwort ertheilen. Keinesfalls wäre es aber Werth dass Sie sich wegen einen solchen Artikels heraus bemühen.

Der Temesvarer „Purismus“ ist gar zu dumm! Es wäre vielleicht besser wenn Sie statt des T. Tgbl. f.U. den *correct* reproducirten Artikel in der „Herm, Ztg.“ nach allen Seiten nachschicken werden. Die Rechnung in Temesvar bitte ich zu begleichen und mir dann einsenden.

Es grüsst Sie Ihr

A. Mocsony

Iubite Braniște,

Înțeleg și sînt perfect de acord că nu-ți convine să te angajezi într-o polemică cu asociații lui Vasile Goldiș, pentru că te îndoiești de buna lor credință, atîta doar nu știu dacă Vlad¹ este mai bun în această privință. Eu nu cunosc personal pe nici unul din ei doi, dar în comportarea lor par să formeze *par nobile fratrum*².

Cu privire la cele două articole, al lui Goldiș este cel puțin subtil și ingenios, pe cînd al lui Vlad este banal și anost.³ Amîndouă însă lovesc în gol, pentru că nici unul nu demonstrează și nici măcar nu încearcă să demonstreze posibilitatea unei alte politici naționale mai eficace, imposibilitatea căreia am demonstrat-o eu, ci accentuează neconținut numai că ar fi trebuit să facem o altă politică mai eficace, pe care trebuie să o facem.

În cazul că vei răspunde ziarului *Libertatea*, te rog să accentuezi că cel care nu-și poate imagina o rezistență pasivă, fără refuzarea achitării impozitelor, dovedește că nu are o concepție clară despre rezistența pasivă. Acei creștini, care au îndurat moarte de martiri pentru credința lor au exercitat o rezistență pasivă, nu prin refuzul plății impozitelor, ci prin neclintirea lor vigoasă în credința principiilor religioase, iar dacă n-ar fi rezistat ei, devenind oportuniști ca activiștii noștri de la Orăștie, creștinismul ar fi dispărut de mult, odată cu ei, și n-ar fi devenit religia culturii și civilizației noastre.

Astfel exercităm și noi rezistență pasivă, fără să refuzăm achitarea impozitelor cînd aderăm cu tenacitate la convingerile noastre politice și noi vom putea spera la victoria finală a problemei naționale numai dacă vom susține cu vigoare și în solidaritate aceste principii și nu dacă zdrobim solidaritatea și aruncăm principiile peste bord.

Mai departe poți să le dai a înțelege domnilor de la *Libertatea* că cel ce vrea să fie considerat naționalist și vorbește cu atîta desconsiderare cinică și dispreț despre solidaritate se situează într-o lumină foarte suspectă.

De altfel, vei da acestor domni și altcum răspunsul cuvenit. În nici un caz însă nu merită să te ostenești pînă la mine pentru un astfel de articol.

„Purismul” timișorean este prea prost! Ar fi foarte bine dacă în locul lui *Temesvárer Tagblatt für Ungarn* ai trimite pretutindeni articolul reprodus corect în *Hermannstädter Zeitung*. Te rog să-achiți socotcala din Timișoara și să mi-o trimiți mie.

Te salută al dumitale

Alexandru Mocioni

1. Aurel Vlad (1875—1953). Avocat în Orăștie, om politic, militant în acea vreme pentru leșirea din pasivitate a Partidului Național Român. A intrat în 1903 în parlamentul Ungariei. După Unire, membru al Consiliului Dirigent, apoi ministru, parlamentar. Prieten cu V. Braniște. Ei apar alături într-un roman francez, pe fundalul istoric al României de după Unire. „Cînd oamenii noștri politici au făcut unirea la Alba Iulia, chiar ortodocși ca Vlad, ca Braniște au accentuat apropierea religioasă la Roma” (trad. noastră). Léon Thévenin, *La robe sans couture*, Paris 1925 p. 252.

2. În latină „frați gemeni de viță divină” (Castor și Pollux) Vers din Ovidiu Fasti I. 907. Aluzie la întovărășirea Goldiș-Vlad.

3. Se referă la articolul lui Aurel Vlad, *Curentul nou* (I—VII), apărut în *Libertatea*, nr. 21: din 4/17 mai, nr. 22, din 11/24 mai, nr. 23, din 18/31 mai, nr. 25, din 1/14 iunie, nr. 27, din 15/28 iunie, nr. 28, din 22 iunie/5 iulie, nr. 29, din 29 iunie/12 iulie 1902 în care combătea punctul de vedere al lui A. Mocioni, sintetizat în articolul *Curentul nou*. A. Vlad aprecia că în situația dată rezistența „noastră națională prin o activitate vie, bine condusă, pe lîngă că ne oferă mai mulți sorți de izbîndă, ne reclamă *chiar* și forțe mai puține decît ne reclamă susținerea unei rezistențe pasive” (nr. 21).

Birchiș, 26 mai 1902

Lieber Branisce!

Ich hoffe, dass Sie meinen Brief gestern erhielten. Mit Dank retournire ich die *Libertatea* mit deren Leuten es kaum möglich ist, sich in eine ernste Discussion einzulassen. Zugleich retournire ich auch ein corrigirtes Exemplar des *Deutscher Tagblattes* mit dem Schluss meines Artikels.

Abnegation ist Entsagung, nicht Verzicht! Diese Leute können nicht deutsch!

Nefas: ist nicht nur frevle, sondern auch unrechte (Politik) und das ist der intentionirte Sinn meines Ausspruchs.

Brote scheint zu glauben, dass der Zigeuner, wenn er seine bekannten Räder schlägt, die Königstochter doch erwischt und dann heimführt.

Es grüsst Sie Ihr

BAR, ms. nr. 149837; Ft. 392/88.

A.M.

Traducere:

Iubite Braniste,

Sper că ai primit ieri scrisoarea mea. Restitui cu mulțumiri *Libertatea*, cu ai cărei reprezentanți nu prea este posibil să te angajezi într-o discuție serioasă¹. Totodată trimit și un exemplar corectat al ziarului *Deutsches Tagblatt* cu sfârșitul articolului meu.² *Abnegare* este dezicere, nu renunțare. Acești oameni nu știu nemțește!

Nefas nu este numai nelegiuită, ci și nedreaptă (politică) și acesta este sensul cuvintului meu.

Brote își închipuie că țiganul când își face tumbel reușește s-o cucerească pe fata împăratului și s-o ducă acasă³.

Te salută al dumitale

A.M.

1. În *Libertatea*, în afara editorialului scris probabil de Aurel Vlad, la care ne-am referit în nota 3 a scrisorii lui Mocioni din 24 mai 1902, a apărut și un alt articol intitulat *Tot chesiuinea „Curentului nou“*, în care se combăteau de asemenea ideile lui Mocioni. *Libertatea*, nr. 22, din 11/24 mai 1902, nr. 24, din 25 mai/7 iunie, nr. 25, din 1/14 iunie, nr. 26, din 8/21 iunie 1902.

2. Vezi nota 1 din scrisoarea lui A. Mocioni din 9/V 1902.

3. Mocioni are în vedere articolul semnat de E. Brote în *Tribuna Poporului*: *Apărarea pasivității*. În finalul articolului Brote califică pasivitatea drept „o politică, care, precum o tălmăcesc toți apărătorii ei se restrânge numai la o simplă constatare de principii, o politică care chiar după receta apărătorilor ei conduce poporul la infundături, o politică care atribuie numai guvernului un rol“, deci politica care „nu poate fi clasată altcum. decît ca o politică fără rost și netrebnică“. *Tribuna poporului*, nr. 88, din 12/25 mai 1902.

12. VIRGIL ONIȚIU

Brașov, 11/24 iulie 1902

Iubite Valer

Avînd în vedere că eu aci nu mai dispun decît numai de cîteva exemplare din *Clipe de repaus*¹ și că dacă mi se comandă sau cer mai multe exemplare nu am de unde să dau, te rog ca din exemplarele de la tine, pe acele care sînt ale mele 76 la

număr (pe amestecate ediții de lux și simple) să le pachetezi într-o Kistenă² și să mi le expediezi per Bahn³ ca marfă încoace.

Hirtie ți-am adunat deja destulă pe 1 an!⁴

Servus

Virgil

B. J. Brașov. ms. nr. 2939.

1. Sorcovă, *Clipe de repaus*, Brașov 1901
2. Lădiță (l. germană).
3. Cu trenul (l. germană)
4. V. Braniște utiliza ca hirtie pentru articolele sale verso-ul nescris al adreselor oficiale rebutate de diferite instituții: liceul din Brașov, episcopia din Caransebeș, bănci, etc. Manuscrisele existente sînt scrise pe asemenea adrese — foarte interesante uneori — dar coala fiind ruptă în două. (vertical) există numai jumătăți de texte. Importante sînt autografele!

13. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)¹

Lugoj, 25 iulie 1902.

Puiu dulce,

Nimic nou. Totul merge văgașa obișnuită. Numai căldura ne doboară. Poate fiindcă trebuie să umblu pe afară mi se pare că astfel de călduri n-am mai tras. Nu plec miine la B-s,² ci în decursul săptămîinii viitoare. Pe duminică sînt invitat pe prînz la Dobrin³ (vie), iar astăzi era vorba să cinăm la Brediceanu⁴ la vie, dar am abzis fiindcă am deseară lucru cu foaia. Peste zi de abia lucrez ceva. Singura recreare e în grădina „Concordiei”⁵ unde tot mai e răcoare și aer curat.

Vă sărut pe toți.

Pusi lui Pipiți.

Te îmbrățișează al tău

Valer

ASCN 900 VI/11.

1. Soția lui V. Braniște se afla încă la Brașov.
2. Birchiș, adică la Al. Mocioni.
3. George Dobrin (1862—1952). Vezi II/88; Victor Lăzărescu, *Dr. George Dobrin (1862—1952)*, în *Mitropolia Banatului*, 1982, 32, nr. 10—12, p. 692—700.
4. Coriolan Brediceanu (1850—1909). Vezi I/271—272.
5. Loc de întîlnire vestit din Lugoj, în grădina hotelului „Concordia”, situat în strada Făgetului, nr. 1. Vezi și I.C. Drăgan, *Prin Europa*, vol. I, București, 1975, p. 198.

14. VALERIU BRANIȘTE

Că tre Maria Braniște)

Lugoj, 12/25 august 1902

Puiu dulce,

Azi dimineața ți-am depeșat ca să știi cu o zi mai înainte că am luat cvartirul la Bejan¹ și să te bucuri și tu cu mine împreună. După lungi tratative l-am obținut cu 500 florini în cap. Am luat cvartirul cu începere de la 15 septembrie nou, va să zică vei avea și tu parte de mutat. Bine înțeles că ne vom muta înainte de 15; de ar fi fost timp o făceam acum, dar azi și mâine sînt și eu ocupat la foaie, iar poimîine plec ca să te aduc *acasă!*

Azi în decursul zilei, sau cel tirziu mâine, voi aranja cu Boroș² afacerea mutatului din cvartirul de acuma. La Dolfi neni nu-i spun nimic de cvartir, deși știe tot Lugojul deja că am luat cel mai admirabil cvartir, la Bejan.

Să vezi însă cafeneaua, care e celebră. Duminică se va deschide, căci simbătă se va da de abia comunicațiunii noul pod de fier, care e pe gătate, de cînd a venit inginerul cel nou. Va fi feerică cafeneaua, numai public potrivit de ar fi! E aranjată pentru lume foarte distinsă. Știi că vei avea plăcere să o vezi. Numai de nu ne-ar supăra sus zgomotul de jos.

Mulțumesc pentru lozurile trimise, îmi era teamă că s-au pierdut cu poșta și aveam mult val pîn se făcea nulificarea celor pierdute. Mai știi, poate chiar asta ne aduce Haupttrefferul³ dorit.

Din W[iener] M[ode]⁴ ți-a mai sosit un număr (acum sînt trei aici). În Lugoj e „Einquartirung“⁵ infanterie și artilerie, avem și muzică militară din Biserica Albă⁶, care a concertat ieri la „Regele Ungariei“. Aspectul străzii (comunicația complet întreruptă) era ca piața San Marc. În mijlocul străzii erau mese de la restaurant, cafele și cofetărie. Tot Lugojul era afară și loc era foarte greu de găsit.

Mîine pleacă soldații mai departe. E o viață neobișnuită pe stradă și în restaurante. Nu recunoști Lugojul.

Eu am fost ieri la prînz și cină la Dobrin la vie. După masă — spre variație — am jucat calabăr cu Dobrin și Barbu⁷. Doamna Barbu cu copiii mai e afară la via Dobrineștilor. Pere, prune, pepeni excelenți sînt. Struguri nu prea.

Caius⁸ și Tiberius⁹ sînt aici. Caius *s-a îngrășat cu 6 chile* și i-au trecut gogorițele, cu atît mai multă batjocură mîincă sărmanul. El pune toată vina pe medicul său. Toți vă salută, vă sărută. Pusi lui Pipiți.

Te sărută și dorește

Valer

ASCN 900 VI/11

1. Mihail Bejan (1838—1908). Folclorist și publicist bănățean. Proprietarul celui mai important imobil lugojean, denumit „Palatul Bejan“. Vezi Constantin I. Drăgan, *Prin Europa*, București, 1973, p. 47.

2. Ioan Boroș (1850—1936). Canonic, prepozit al eparhiei gr. cat. a Lugojului, istoric. În casa acestuia din strada Făgetului nr. 10 s-a mutat, venind la Lugoj, Valeriu Braniște. „Dolfi neni“, menajera canonicului, era celebră pentru comunicativitatea ei indiscretă.

Pentru activitatea lui istorică vezi I.D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, București, 1968, p. 254.

3. Haupttreffer = lozul ciștigător, lozul cel mare, (în germană).

4. Jurnal de modă vieneză.

5. Încartiruire militară, (în germană).

6. Azi localitate în R.S.F. Iugoslavia.

7. Petru Barbu, vezi I/245; II/20.

8. Caius Brediceanu (1879—1953). Vezi Gheorghe Luchescu, *Lugojul cultural artistic*, Timișoara, 1975, p. 60—61.

9. Tiberiu Brediceanu (1877—1968). Vezi *Ibidem*, p. 58—59.

15. IOAN NEDELCU

Buziaș, 14 septembrie 1902

Stimate domnule,

În urma circularului dat din partea Comitetului executiv al ziarului *Drapelul* am onoare la întrebările puse sub 1—3 a-mi da răspunsul afirmativ cu acea observare că starea mea materială de acum nu-mi permite a mă înrola între susținătorii¹ acestui ziar, însă îl voi prenumera și în viitor.

Cu stimă

Ioan Nedelcu
advocat

Arhiva familiei.

1. E vorba de achitarea unei cote de 60 cor. în vederea creării unui fond de 6000 cor. al foii prin contribuția a o sută de susținători. Din procesele verbale ale comitetului *Drapelului* reiese că la 30 iulie 1903 erau subscribe numai 66 cote, dar acțiunea era în curs. Vezi BCS; Ft. 429/624—625.

16. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

[Oravița], 16 septembrie 1902

Te sărut de la banchet.¹

Valer

Pe vedere apar și semnăturile:
Mulle salutări

Lucreția David.

Ana Filip, E. Dobrin, Elvira Pop, Irene Radulescu, Mariți Jurca, Chirtop, Ionici, Caius.

ASCN 900 VI/12.

1. Este banchetul din 15 IX, ziua a doua a adunării generale a „Astrei“ din Oravița (14—16 IX 1902). În vorbiri s-a toastat și pentru femeia română, reprezentată la adunare de semnatorele de mai sus. O dare de seamă amănunțită în *Drapelul*, nr. 101 din 3/16 septembrie 1902.

Vezi *Adunarea generală din Oravița. în Transilvania*, 1902, 33, nr. 5, p. 177–183. Cuvîntul de deschidere rostit de președintele Asociațiunii, Alexandru Mocioni, în *Ibidem*, p. 149–151. „Cultura — a spus printre altele A. Mocioni — este cel mai însemnat factor de *putere* al popoarelor între toate împrejurările. Sînt însă timpuri și împrejurări cînd *chestiunea culturii poate să devină pentru un popor chiar o chestiune de viață*. Astfel lupta pentru cultură nu este altceva decît *lupta pentru existența națională*“. În *Drapelul* nr. 102, din 5/18 septembrie 1902 Valeriu Braniște semna editorialul dedicat, în special, pledoariei lui Mocioni pentru intensificarea activității pe plan cultural: „*Solia de la Oravița răsună în toate părțile locuite de români*“. „Cultura adevărată a poporului nostru este în pericol“ — releva și Braniște, de aceea el cheamă la „Unitate și solidaritate națională pe terenul culturii“. În condițiile disputelor cu privire la tactica politică a Partidului Național Român apelul la solidaritate pe planul activității culturale naționale dobîndește și valențe politice.

Vezi procesele-verbale ale Adunării de la Oravița, în *Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*, 1902, p. 175–179.

17. C. MESEȘAN

3 octombrie 1902

Prea onorată redacțiune,

Din cauza absenței numai acum sum în plăcuta poziție de a-mi putea face reflecțiunile reclamate prin apelul D-voastre.¹

Eu consider susținerea și sprijinirea întreprinderii D-voastre *de o necesitate imperativă națională și de o datorință sfîntă românească*. Promit din parte-mi sprijinirea cam decdată prin *abonament* continuu.

Vă sum cu devotament românesc

Dr. C. Meseșan ²

ASCN 900 IX/4

1. Se are în vedere apelul privind înființarea ziarului din Lugoj, *Drapelul*, apărut la 1/14 ianuarie 1901.

2. Avocat și om politic din Sălaj.

18. IULIU MANIU

(Copie)

Blaj, 18 decembrie 1902

Mult stimată domnule coleg,

Alăturat îmi permit a vă trimite un proiect de program de acțiune, pregătit din însărcinarea comitetului, cu plăcuta îndatorire de a vi-l comunica spre studiere și dezbateri în jurul domniei voastre ca să poată fi prezentat ședinței proxime a comitetului.

Veți judeca intrucit am răspuns misiunii primite; e cert însă că mult s-ar fi putut scrie, dar am ținut să mă restring singur la aceea ce între tristele noastre împrejurări se poate executa.

Nemiloasa soartă a despărțit de noi pe prezidentul nostru, dându-ne o fatală lovitură chiar acum cînd pierderea lui înseamnă o adevărată derută.¹

Pînă ce în viață a fost am comunicat cu dînsul proiectul alăturat și l-a primit ca bază de dezbateri și m-a îndemnat să vi-l comunic. Preluînd acum conducerea comitetului d-l George Pop de Băsești, i l-am comunicat și dînsului.²

Rugîndu-vă să primiți asigurarea osebitei mele stime și considerațiuni, respectuos salutîndu-vă rămîn

al dumneavoastră

devotat coleg

dr. Iuliu Maniu³ m.p.

Program de acțiune

1. Angajarea unui bărbat de încredere în fiecare cerc pretorial ca să servească drept organ informativ pînă la comitet, avînd secretarul a purta corespondența necesară.

2. Îngrijirea de a supune — pe baza informațiilor primite — toate afacerile politice, culturale, economice, bisericești și sociale dezbaterii publice în ziare românești și străine.

3. Inițierea discuțiilor în congregație, conform necesităților; intermedierea și inițierea discuțiilor din congregație, de interes general; peste tot îngrijirea dezvoltării vieții municipale și comunale românești.

4. Aranjarea mitingurilor din caz în caz în diferitele cercuri. Fiindcă sub numirea „partid național român“ nu se permit adunări să se conchieme de privați — membri ai comitetului — adunări sub numirea: aderenții programului național din 1881, în care să se reclame restituirea dreptului liber de întrunire, modificarea legii electorale, revizuirea legilor economice, administrative și judiciare contrare poporului român și dezvoltării lui culturale și economice.

5. Ajutarea ambelor biserici întru menținerea lor intactă și dezvoltarea autonomiei bisericești.

6. Informarea cercurilor și opiniei publice străine despre starea chestiei române; spre acest scop instituirea unui birou informativ.

7. Îngrijirea și sprijinirea ziarelor române naționale, ocrotirea prin ziare a pornirilor bune și oprimarea aparițiilor periculoase.

8. Ciștigarea mijloacelor necesare prin contribuții bănești de la membrii partidului și anume: economi, meseriași 1 coroană, preoți, învățători 2 coroane, advocați, medici etc. 5 coroane.

BAR ms. nr. 150117; Ft. 394/ 104—108.

1. Ioan Rațiu a murit la 4 decembrie 1902.

2. În lucrarea lui Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești*, Oradea, 1935, p. 116—117 sînt consemnate amintirile lui Alexandru Vaida-Voevod despre o ședință a Comitetului Partidului Național Român prezidată de George Pop de Băsești, la care din 15 membri au participat 8: George Pop de Băsești, Vasile Lucaci, Dimitrie Ciuta, Valeriu Braniște, Nicolae Comșa, Aurel Vlad, Ștefan Cicio-Pop, Alexandru Vaida-Voevod, care s-a ținut la Sibiu, fără a se specifica data la care I. Maniu și-a prezentat proiectul pe care i l-a trimis lui V. Braniște, fără a întruni aprobări deosebite. Nu poate fi ședința din 9 septembrie 1903, deoarece din procesul verbal al ședinței nu rezultă că s-ar fi discutat un asemenea proiect. Vezi, Nicolae Giosan, *Contribuții documentare privind activitatea Parti-*

dului Național Român din Transilvania în primii ani ai secolului al XX-lea (1901—1905), în *Apulum* 1975, 13, p. 461—463.

3. Iuliu Maniu (1873—1953). Avocat. Cm politic. Deputat în parlamentul Ungariei. Președintele Senatului Național Român din Viena (1918). Președinte al Consiliului Dirigent (1918—1920). Deputat în parlamentul României. Prim-ministru.

19. ATANASIE MARIENESCU

Sibiu, 21 februarie 1903

Preaonorate domnule Branîște!

Servitorul Asociațiunii mi-a adus 50 exemplare din broșura *Dialectul român bânățean*¹ și ieri am primit și prețioasa epistolă a dumitale din 28 februarie a.c.

Îți mulțumesc pentru sprijinire.

Broșurica e bine ajustată.

Pină acuma sînt sănăctcs și sper că voi putea călători la București, deși cu 73 de ani în spate.

Voi duce un manuscris *Formațiunile de cuvinte în limba română comparînd cu cele latine și romanice*. Dar aceasta numai pentru informațiune privată.

Nu te subscrii bine Branisce, trebuie Branîște, numele nu e adjectiv: branisce, ci e nume de localitate Bran-iște, întocmai cum e în Latium: Praen-este, apoi Tegeste etc. Praen cu Bran e totuna: din bar-an deal mic iste (forma originală ais-da) nemțește stette locuință.

La noi cele mai multe nume sînt în ești, și firește că rău sînt scrise cu esci. De la Filip, Filipesci, e bine, căci satul capătă numele de la proprietar.

Să nu te superi, să primești de bine observațiunile mele.

Rămin al dumitale

umilit serv

*Dr. At. Marienescu*²

ASCN 900 V/189

1. Sub acest titlu a apărut un studiu al lui At. Marienescu despre limba poeziilor dialectale ale lui Victor Vlad Delamarina în nr. 3 al colecției *Desfășurămîntului Lugoj* al Asociațiunii (Astra în:pr. Traunfellner, Lugoj, 1902).

2. Atanasie Marienescu (1830—1914). Jucător în Timișcara, Budapesta și Oradea, membru al Academiei Române. S-a ocupat între cei dintii cu literatura populară, publicînd studii despre ea. A scris și lucrări istorice. Vezi Aurel Bugariu, *Atanasie Marienescu, folcloristul*, în: *Academia Română și Banatul*, Timișcara, 1982, p. 103—107; Traian Topliceanu, *Dr. Atanasie Marian Marienescu*, (1830—1914) *Analele Banatului*, 1930, 3, nr. 3, p. 1—14.

20. VALERIU BRANIȘTE

(Către Marla V. Braniște)

Teiuș, 14 iulie 1903

Salutare din nocturna stațiune Teiuș¹ unde am luat un capuțin și beau la apă din Ardeal, așteptînd trenul. E miezul nopții. Am cinat între Piști² și Orăștie. Am consumat întreg puiul de la cap pînă la tirtiță. A fost celebru. Așa pui n-am mai mîncat. Să trăiești puiule! Cei din compartiment — după cum mi-au spus din fericire *ulterior* — simțeau cum li se adună apa în gură privindu-mă. Am consumat și ambele . . . și toți trei ardeii. Nici unul n-a pișcat. Acum îi scald în apă din Ardeal gîndindu-mă din nou la tine și voi.

Vă sărut

*Valer*³

ASCN 900 VI/14.

1. Se vede legătura cu trenul între Lugoj și Sibiu.
2. Piști = Simeria, jud. Hunedoara.
3. V. Braniște a plecat la Sibiu, unde a participat la lucrările Secțiunilor științifico-literare din 14 iulie 1903, în calitate de membru corespondent al Secțiunilor.

21. NICOLAE ȘERBAN

Făgăraș, 28 iulie 1903

Onorată redacțiune,

Conform conchiemării dumneavoastră de a mă prezenta pe 30 l.c. în Lugoj, în urma multiplelor afaceri cu regret nu pot participa.

Întrucît am înțeles eu din convocare se poate pune la cale eventual și sistarea foii.

Încetarea *Drapelului* după părerea mea ar fi un dezastru național chiar în timpul de față, și datorința noastră a tuturor a a ne grupa și chiar cu jertfă nu numai a asigura apariția de astăzi, ci chiar din contră a ridica *Drapelul* ca foaie cotidiană.

Tonul calm și bine precugetat în care tratează *Drapelul* toate chestiunile noastre naționale face o mîndrie nu numai redactorilor ei, ci și un nespus bine național.

Eu unul, fiind convins că dumneavoastră toți citiți sinteți grupați în jurul *Drapelului* dați cea mai sigură garanță pentru o direcție sănătoasă, aderez la concluzele ce le veți aduce.

Cu deosebită stimă

*Dr. Șerban*¹

1. Nicolae Șerban (1865—1932). A urmat liceul la Sibiu și Cluj, universitatea la Budapesta, facultatea de drept. Deputat în parlamentul maghiar. În toamna anului 1918 a fost președintele Consiliului Național Comitatens Făgăraș.

22. VIRGIL ONIȚIU

Brașov, 5 decembrie n. 1903

Iubite Valer,

Tocmai am primit scrisoarea ta cu toate anexele ei și-ți mulțumesc în prima linie pentru broșura interesantă, gratulându-ți totodată la succesul ei.¹ Pagubă de Dumnezeu că nu ați putut da și facsimilele. Te rog transmite-i totodată și lui Sulică² un exemplar. El s-a interesat foarte viu de chestie. I-am dat și facsimilul spre studiere. Zice că poate va scrie și el ceva la chestie.

Apropo de P(etrescu)³, precauțiunea nu strică nimic. Eu regret că m-am încercat cu el din început. Dar nu mi-a dat pace și eu nu am tăria de a respinge pe cineva dacă mă roagă de ceva. De altfel părerea mea e că cu precautele cuvinte, accentuând punctul de vedere de interes public poți să-l servești cu sfaturi. Mie îmi face impresia că el a vrut să facă „spirit“ cu „mit allen Salben geschmiert“⁴ ori că nu știe ce înseamnă pe nemțește, — o altă presupunere *e exclusă* din contextul scrisorii! În plicul trimis ție pentru mine mi-a remis scrisoarea mea și textul scrisorii deschise proiectate de tine, iar eu le-am ars pe amândouă. Nu uita, dacă-i scrii, că eu i-am fost remandat a se adresa pentru sfat la tine în chestia răspunsului, la tot cazul te rog să nu-l bruschezi, ca să nu am pe urmă eu neplăceri cu el.

Tot ce voi putea colecta din criticele apărute și cerute de tine, ți le voi trimite în decursul săptămânii proxime.⁵

Acum ca să te țin în curent despre chestiile de aici, îți comunic spre știre și orientare următoarele lucruri:

Saftu⁶ a devenit atât de incomod lui Vlaicu⁷ et comp. încît într-o societate acum vreo 3—4 luni de zile l-a răpit gura pe Geni Mețianu⁸ zicînd că ei n-au nici o teamă de Saftu, la caz extrem *va fi suspendat*, și treaba-i gata. Și Geni se vede „hat aus der Schule geschwatz“⁹ S-a pus la cale un spionaj formal contra lui Saftu, unde umblă, cum, cu cine-și petrece, ce face, ce zice etc. . . . N-am putut însă prinde nimic, căci Saftu știind de spionaj se ferea de toate. Atunci s-a întîmplat chestia cu cîntarea unguerească de la Schützenhaus și iute a apărut corespondența anonimă în *Libertatea*, izbînd deodată în 3 lături: în Saftu, în Dima și în Reuniunea de cîntări¹⁰. Sintem în clar că ghiarele lui Vlaicu și Geni au aranjat toată treaba. Cred că vei fi și cetit poate și Declarația noastră (11 înși) prin care am redus toate la ade-vărata lor valoare în *Libertatea*¹¹. Am făcut-o mai cu seamă, căci deja se zvonise pozitiv că metropolia îl ia pe Saftu în cercetare disciplinară pe baza acelei corespondențe *anonime*. Richtig¹² l-a luat. În zilele aceste a fost citat la protopopul, ca să se justifice față de acuzele cuprinse în acea corespondență *anonimă*, și ordinul e dat ca de la *consistor* (deși azi primesc informația sigură din Sibiu că *nu a trecut prin consistor*), ci e făcută toată treaba direct de metropolitul la insistența lui Vlaicu și Geni de aci, cari tocmai în preajma sinodului parohial ar voi să-l înmoaie pe Saftu. Saftu

va răspunde rezolut și fără șovăire și nu-i vine să creadă ca metropolitul să cuteze a-l suspenda, ceea ce ar cauza și mai mare durată în Șchei partidei contrare, care simte că pierde terenul de sub picioare, de aceea aleargă la astfel de mijloace desperate. Saftu ține în fiecare duminică cite o predică în biserică, și-mi crește inima cînd îl aud de pe amvon propagînd ideile nobile și avîntate, pe cari aci numai eu le mai accentuam și mă considera lumea de un idealist-năbun. Parcă încep să cred că este dreptate însă și aci pe pămînt!

Te sărut cu toată dragostea și te rog să-mi mai scrii la ce rezultat ai ajuns cu H.[oria] P.[etra]-P.[etrescu].

Servus

Virgil

Sărut pe fetițe. Sărut pe clironomul!¹¹ N.B. Dacă crezi că e de interes a lansa în *Drapelul* știrea despre disciplinarea lui Saftu pe baza unei corespondențe *anonime* — în raport cu chestia Vlaicu, — poți s-o faci.

B.J. Brașov, ms. nr. 2941

1. Valeriu Braniște, *Tabla de la Lugoj*, Lugoj, 1903.
2. Nicolae Sulică (1877—1949). Profesor la liceul din Brașov. În timpul primului război mondial a desfășurat o activitate proguvernamentală, punînd *Gazeta Transilvaniei* în slujba guvernului maghiar. Vezi Ioan Nicoară, *Aspecte privind contribuția brașovenilor la lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român 1918*, în *Studii și articole de istorie*, 1968, 5, p. 203.
3. Horia Petra-Petrescu (1884—1962). Publicist și scriitor. Secretar al Societății pentru fond de teatru român. Vezi, *Cărturari brașoveni*, Brașov, 1972, p. 179.
4. Uns cu toate unsoarele (în l. germană).
5. V. Onițiu a trimis următoarele recenzii: Ion Caragiani, Sorcovă (Pseudonim) *Clipe de repaus*, Brașov, 1901, în *Analele Academiei Române*. Seria II, 1901—1902, 24, Partea administrativă și debaterile p. 395, G. Bogdan-Duică, *Clipe de repaus. Schițe și folie de Sorcovă*, Brașov, 1903, 155 p., în *Convorbiri literare*, nr. 11, din 1 noiembrie 1903, D. Evolveanu, *Virgil Onițiu. De toate, schițe și nuvele*, Brașov, 1897, în *Convorbiri literare*, 1898, p. 1038—1043, Ilarie Chendi, *Dări de seamă. Sorcovă, Clipe de repaus*, în *Voința națională*, nr. 5559, din 14 octombrie 1903.
6. Vasile Saftu (1863—1922). Preot și pedagog. Protopop al Brașovului.
7. Arsenie Vlaicu. Profesor în Brașov. În timpul primului război mondial a desfășurat o activitate contrară intereselor românești.
8. Geni = Eugen Meșianu, avocat în Brașov.
9. A pîrît (se spune în germană despre elevi).
10. În *Libertatea* din Orăștie, nr. 40, din 4/17 octombrie 1903 a apărut, sub semnătura Un participant, un material intitulat: *O direcțiune [direcție] nouă în Societatea română de muzică din Brașov*, în care este atacat Aurel Mureșianu, „moș Aurică”, pe considerentul că nu face ordine în cadrul Societății. Și aceasta deoarece, după opinia Participantului, în timpul excursiei făcută de membrii Societății pe Timpa în 3 octombrie 1903 Vasile Saftu, vicepreședintele Societății, parohul din Șchei, ar fi cîntat doar cîntece nemțești și ungurești.
11. Tot în *Libertatea*, în nr. 43, din 25 octombrie/7 noiembrie 1903 a apărut o *Declarațiune* semnată de 11 participanți la excursie, dintre care îi amintim pe: Pantelimon Dima, Axente Banciu, Virgil Onițiu, George Dima, în care se releva caracterul tendențios al celor publicate de *Libertatea*, în nr. 40.
12. Richtig = Cu adevărat, într-adevăr (în l. germană)
13. Se referă la fiul lui V. Braniște, Valeriu, care a murit în anul 1905.

Braşov, post 5 decembrie 1903¹*Iubite Valer,*

Azi îţi trimit tot ce am putut colecta din recenziunile mai de seamă despre diferitele volume ale schiţelor mele. Regret că lipseşte dintre ele pasajul referitor la mine din studiul literar al lui Chendi, scris despre mişcarea literară din Ardeal şi Ungaria, apărut în *Familia* acum sînt 3—4 ani. Aci se exprimase peste seamă elogios de schiţele mele şi — de-mi aduc bine aminte — mă declarase de cel dintîi prozator beletristic al ungurenilor (Azi văd că şi-a schimbat părerea.)²

De altfel eu sînt în clar cu mine. Etwas grosses bin ich nicht³. Însă între mediocrităţile noastre literare din Ardeal şi Ungaria mi se cuvine un loc de frunte. Atîta tot. Nu aspir nici la nemurire cu scrierile mele uşoare, ci sînt pe deplin mulţumit că satisfac gustului cititorilor *actuali*, cari mă citesc cu plăcere şi astfel mi-e dată putinţa de a influenţa prin ce scriu în cercuri largi. Eu nu scriu pentru popor, ci pentru *inteligentă* şi ofer rămăşag oricui că la noi în Ungaria nu s-a scris încă nici o carte menită pentru inteligentă numai, care în 2 ani (1000 exemplare) să se fi epuizat cu desăvîrşire. Din *Clipe* II în şase săptămîni de zile am vindut deja peste 500 exemplare. Repet, eu sînt mulţumit că printre aceia pentru care scriu „*plurimus legor*“⁴, vorba lui Ovidius, la nemurire n-am aspiraţiei cu lucrările mele, de la natură uşoare, şi *efemere*. Te rog să-mi remiţi recenziunile, chiar azi, după folosire, ca să mi le păstrezi.

Pe Burada⁵, *Crestături*, nu-l avem în bibliotecă. Prin librării a se comanda în ţară e o imposibilitate. Nu capeţi acolo mai nimic din ce a apărut cu vreo 5—6 ani mai înainte. Scrie-i sau direct lui Burada la Iaşi (îmi pare că e profesor la Conservator) sau lui Ghiţă Pop,⁶ Bucureşti (str. Armenească 47) ca să-l împrumute de la Academie sau lui Diaconovici de la Asociaţiune, care şi el eventual ar putea cere împrumut cartea de la Academie, tot pe căile indirecte ai putea da şi de Schiţele din Istoria literaturii române de Urechia,⁷ o carte cam anticată azi

Sărut pe toţi şi pe toate şi rămîn

al tău

Virgil

Arhiva familiei.

1. Este scrisă din Braşov cîteva zile după scrisoarea din 5 decembrie 1903 a aceluiaşi Oniţiu.

2. Ilarie Chendi (1871—1912). Critic literar şi ziarist. Aprecierile lui Chendi faţă de scrierile lui Oniţiu sînt cuprinse în articolul *Zece ani de mişcare literară în Transilvania 1890—1900* apărut în revista orădeană *Familia*, nr. 6, din 11/24 februarie 1901, p. 64: „Din materialul prozaic al foiletoanelor şi volumelor apărute în acest interval, se deosebesc scrierile, puţine la număr ale domnului Virgil Oniţiu, fiind o notă absolut nouă în literatura noastră. Această notă se observă în tendinţa de a face psihologia românului ardelean“. Chendi aprecia în finalul consideraţiilor sale despre opera lui Oniţiu că acesta „este un talentat prozator realist cu o nuanţă bună de umor“. Vezi consideraţiilor pe marginea studiului lui I. Chendi în Mîrcea Popa, *Ilarie Chendi*, Bucureşti, 1973, p. 168—171.

3. Nu sînt [scriitor] mare, în germană.

4. Sînt citit foarte mult, în latină.

5. Teodor Burada (1839—1923). Profesor la Conservatorul din Iaşi, din 1888 membru corespondent al Academiei Române. Pe lîngă numeroase studii despre muzică a publicat cîntece şi datini româneşti din tcate ţinuturile locuite de români: Istria, insula Veglia, Macedonia, Basarabia, Ardeal.

6. Prieten comun din copilărie și fost profesor la Brașov. Vezi I/25—26, II/41.

7. Vasile A. Urechia (1834—1901). Profesor universitar membru al Academiei Române. Legăturile lui cu V. Braniște reies din vol. I, scrisoarea nr. 128.

24. OCTAVIAN SMIGELSKI

Dumbrăveni, 19 ianuarie 1904

Frate Valerie,

Îmi iau voie a te ruga să-mi fii într-ajutor într-o cauză, care nu este numai a mea personală, ci are totodată un caracter cultural-național, și de aceea ca unul ce stai în serviciul culturii, cred că cu atât mai bucuros îmi vei împlini rugarea.

Cauza este următoarea:

După cum desigur ești informat, la primăvară are să se începă decorația monumentală în interiorul catedralei din Sibiu¹, pentru care scop cu termen de 1 martie anul curent s-a și scris concurs pentru suma de 80.000 coroane. Este de a se executa o sumedenie de frescuri (vreo 30 icoane mari, vreo 20 mai mici, vreo 40—50 figuri singurate, plus decorația ornamentală).

Concurenții — după cum sint informat și în lipsă de artiști specialiști, nici că se poate altfel — în cea mai mare parte sint fușeri [. . .] sau apoi en gros liferanți și mari industriași, cum este un neamț din München, carele de vreo jumătate de an se ține prin Sibiu².

Eu, după cum știi, cu expoziția mea ce am aranjat-o în urmă în Pesta³, am avut o reușită așa de splendidă, încît dintr-una mi-am creat o reputațiune de artist, cum arareori se întâmplă.

Cred că momentul cultural-național ție nu trebuie să ți-l mai accentuez.

Fiind arta de mine cultivată de un caracter desăvârșit național-românesc prin succesul meu nu mi-am făcut numai mie, ci și neamului cinste înaintea străinilor.

Cu toate că astfel stînd lucrurile, mă simt absolut superior față de sus-numiții concurenți, totuși în considerarea nepriceperii, ce domnește pe la noi — anume în materie de artă — și în convingerea că împlinesc o datorință națională, voi concura și eu.

Observ că o fac aceasta numai din ambiție, căci de îmbogățit nu poate fi vorba cu ocaziunea aceasta, ci vorba este că o asemenea ocaziune de artă monumentală, afară de catedrala din Blaj, alta nu se va ivi așa curînd pe aici pe la noi, în Ardeal.

Dacă operatele concursuale vor fi supuse — după cum s-a luat concludus consistorial — judecării unui juriu de oameni competenți⁴ în materie, am toată încrederea că al meu va ieși în primul plan.

Consistorul însă își rezervă dreptul de a încredința cu executarea lucrărilor pe cine voiește, fără considerare cu opiniunea juriului.

Dacă ar merge lucrurile așa, precum ar trebui să meargă, atunci aș avea toate șansele de reușită. Însă mi-e teamă că nu vor merge astfel. Drept că printre membrii consistorului am cel puțin vreo șase inși aderenți hotărâți, care să-ți spun drept — afară de unul nu mi-s prieteni personali, ci aceștia mîncă din punctul de vedere național — și susțin că dacă ar fi omul nostru chiar și mai slab față de străin, și

atunci trebuie preferit; și să ne ridicăm în catedrală un monument național așa cum ne ajung puterile.

Sînt însă — și între aceștia primo loco numără Miron Cristea⁵ — cari fac din lucru chestie confesională, despre ceea ce sînt informat din izvor fide demn, și de acum deja încep a se pronunța pentru neamțul din München, carele — după cum aud — cu diferite cadouri (portretul mitropolitului și altele asemenea) captivează sufletele.

Este deci de temut că la adică aceștia vor apuca pe deasupra, ba un prieten îmi scrie că din cauza confesiunii nu am nici o speranță de succes.⁶

Fiind acum două săptămîni în Pesta am fost la ilustrul domn Iosif Gall⁷ și i-am descris împrejurările. Mi-a promis că data occasione îmi va da tot sucursul — ca să zică va sprijini punctul de vedere național, pe care numai eu îl reprezint.

Însă sînt convins că persoana care mai mult ar putea face pentru cauza care este reprezentată de mine este ilustritatea sa domnul Alexandru Mocioni. Dacă pe acesta mi-ar succede a-l încălzi, atunci cred că am partida cîștigată.

Eu acum sînt oricînd disponibil, căci după expoziție, la rugarea mea ministrul Berzeviczy mi-a dat concediu deocamdată la 1/2 an.⁸ Astfel către sfîrșitul lui februarie (de la 20 încolo) fiind și altfel invitat de episcopul Hossu,⁹ voi veni la Lugoj, cu care ocaziune mă voi abate și pe la domnul Mocioni. Așa dau cu socoteala că pe dînsul, fiind avîntat peste chestiuni confesionale, îl voi putea convinge despre puritatea intențiunilor mele și că precum pînă acuma în interesul acțiunii mele artistice am adus nu numai jertfe de muncă și de cele materiale cu ridicata, așa nici cu ocaziunea asta n-am de gînd a vina după cîștig material, ci mă voi pune în serviciul culturii naționale.

Mai dau cu socoteala că părerea domniei sale exprimată chiar și numai în forma unei simple dorințe, ar face să amuțească orice opoziție la Sibiu.

Eu n-am avut norocirea de a-i fi prezentat; poate că va fi cetit ceva prin foi despre mine.

Mă adresez deci la tine, carele stai în diferite relațiuni cu dînsul ca să te socotești că în ce chip ar fi bine să aducem chestia la tapet și eventual să aflî ocaziunea, de a-mi pregăti încîtva terenul pînă voi veni eu în persoană pe acolo.

Eu — din parte-mi — îl voi ținea în curent cu aprecierile ce-mi sînt în perspectivă pentru proximal viitor.

Anume îi voi trimite un exemplar din *Magyar Iparművészet*¹⁰ — foaia oficioasă a lui *Iparművészeti Társulat*¹¹ — și din *Művészet*¹² — foaia lui *Képzőművészeti Társulat*¹³, în cari vor apărea niște articoli mai lungi cu ilustrații bogate.

Te rog încă o dată, fă-mi serviciul de a te interesa de cauza mea — dacă vei crede că merită o sprijinire, despre ceea ce eu nici un moment nu dubitez, și dacă cumva aflî de lipsă a-mi notifica ceva prealabil, te rog fă-o aceasta pe scurt.

Mai observ că dacă te interesează opera din tablourile mele le poți vedea în reședința episcopului Hossu.

În fine iartă pentru zeama lungă, dar pentru a fi bine înțeles, n-am putut fi mai scurt.

Te salută al tău vechi prieten

Smigelschi

B.C.S. ms. nr. 23323; Ft. 429/1145—1150.

1. Pentru viața și opera pictorului Octavian Smigelschi (1866—1912) vezi Virgil Vătășianu, *Octavian Smigelschi*, București, 1982, reeditare completată a monografiei din 1936. Corespondența prezentă a pictorului cu Valeriu Braniște, prietenul său din timpul studiilor liceale din Sibiu, aduce

o contribuție inedită despre strădania acestuia din urmă pentru a i se acorda lui Smigelschi pictarea catedralei din Sibiu, cea mai monumentală creație a pictorului.

2. S-au prezentat 15 artiști la concursul anunțat de Consistoriul Arhiepiscopical din Sibiu la 30 noiembrie 1903. Cf. V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 13.

3. Expoziție deschisă la 5 decembrie 1903. Recenziile din presa străină despre această expoziție se găsesc la BCS, fondul *Valeriu Braniște*. Vezi și V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 12–13.

4. Juriul a fost compus din G.D. Mirea, directorul Școalei de bele-arte din București, arhitectul Ion Mincu și pictorul Fr. Miess din Brașov. V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 13.

5. Miron Cristea (1868–1939). Vezi I/232, 234. Din iunie 1902, Elie Cristea, tuns în monahism a primit numele de Miron. În acea vreme asesor consistorial la Sibiu, s-a ridicat pe cele mai înalte trepte bisericești: episcop de Caransebeș, mitropolit primat (1920–1925), patriarh (1925–1939). În viața politică a rostit un important discurs la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia, a făcut parte din delegația care a prezentat regelui actul Unirii, a făcut parte din regență (1927–1930), iar din 1938 a fost prim-ministru.

6. George Coșbuc recomandând un candidat lui Miron Cristea pentru pictarea catedralei zice într-o scrisoare: „... între pictorii noștri adevărați, afară de unul, care n-o să ia parte la concurs“ [Smigelschi], considerând imposibilă candidatura lui Smigelschi. Vezi Antonie Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, 1984, p. 61–62.

7. Iosif Gall (1839–1913) jurisconsult și om politic. S-a născut la Cluj. A lucrat în cancelaria Aulică Transilvană din Viena, la Curtea de Casație din Budapesta. A înființat în 1884 la Budapesta ziarul *Viitorul* și un partid politic. Membru al Casei Magnaților.

8. Adalbert Berzeviczy (1853–1936). Om politic maghiar. Ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice i-a dat concediu, Smigelschi fiind profesor de desen în Dumbrăveni.

9. Vasile Hossu (1866–1916), episcop român unit al Lugojului (1903–1913) apoi al Gherlei. Fost profesor de teologie dogmatică și rector al Internatului „Vancean“ din Blaj. În presă a colaborat la *Dreptatea* și a fost primul redactor al ziarului *Unirea*.

10. Arta industrială maghiară.

11. Societatea de artă industrială.

12. „Arta“.

13. Societatea de Belearte.

25. OCTAVIAN SMIGELSKI

Dumbrăveni, 11 februarie 1904

Frate Valerie,

Grăbesc a-ți refera despre rezultatul vizitei mele la domnul Mocioni.

Primire afabilă, preste așteptare. I-am arătat fotografiile; au plăcut foarte. După prealabile schimbări de idei mi-a promis că-i va scrie metropolitului,¹ ca:

1. la darea în întreprindere a decorațiunii catedralei să se observe principiul național;

2. lucrările înscrise la concurs să le supui unei cenzurări prin oameni competenți în materie. Observă însă că nu mă poate asigura de efect.

Cu toate acestea, eu deocamdată sînt mulțumit și cu atîta. Poate că — coala după ce vom vedea, cum se vor dezvolta lucrurile mai departe — se va afla vreun mijloc ca scrisoarea, respective, dorința ilustrității sale să aibă rezultatul dorit

Eu pre tine deocamdată te rog ca din partea-ți să contribui la susținerea și augmentarea interesului ce bag de seamă că-l are pentru mine. Însă înainte de ce te-ai duce la Birchiș, te rog fii bun și du-te în reședința episcopului Hossu și te uită nițel

la tablourile expuse acolo — în mare parte de caracter profan. Una că — după cum conclud din biletu-ți — se pare că acuma privești lucrările mele cu alți ochi, ca pînă mai înainte; deci a cunoaște și cealaltă direcție a artei mele pentru tine însuți poate fi de interes. Iară apoi, fiindcă la domnul și doamna Mocioni în lipsă de fotografii, făcute după tablouri profane, de acest gen al activității mele nu am prea putut să vorbim, mi-ai face un mare serviciu, dacă și acestea le-ai scoate — cu ocaziunea vizitei ce o vei face la domnia lor — nișel în relief.

Dacă cumva pînă la altă știre de la mine, afli cu cale de a publica ceva în foaia ta — ceva de interes artistic — eu îți voi fi deobligat.

În a doua jumătate a lunii curente vei căpăta la mînă recenzionile ce vor apărea în revistele, de cari cred că ți-am pomenit. Atunci asemenea vei avea material pentru publicare, pe care te rog a-l folosi. Cu evoluția chestiunii catedralei te voi ține la curent.

Te salută al tău prieten

Smigelschi

B.C.S. ms. nr. 23324; Ft. 429/1151—1152.

1. Ioan Mețianu (1828—1916). Vezi I/53.

26. IOSIF VULCAN

București, 25 februarie 1904

Stimate domnule,

Te rog dispune să mi se trimită aici la Hotel de France exemplarul de schimb din *Drapelul*¹.

Am vorbit cu Hasdeu. Iată ce mi-a zis: „Nu voi răspunde“.

Prin urmare ar fi de prisos să i te adresezi.

Salutări cordiale

Iosif Vulcan

Carte poștală. D-sale d-lui dr. Valeriu Braniște, directorul „Drapelului“ Lugoj, Ungaria via Virciorova.

ASCN 900 V/338

1. Iosif Vulcan (1841—1904) se afla la București pentru a participa la ședințele Academiei Române. Vezi II/229 și Iosif Vulcan, *Publicistica*. Culegere de Stelian Vasilescu, Timișoara, 1983, Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, Timișoara, 1974.

Dumbrăveni, 5 martie 1904

Frate Valerie,

Sub acuză îți trimit o întreagă colecție a aprecierilor apărute despre activitatea mea¹.

Observ că cel din *Pesti Napló* și din *Művészet* încă n-au apărut în foile noastre românești, iar cel din *Magyar Iparművészet* — este foaia oficioasă a Societății de Arte Decorative din Budapesta, iar *Művészet* a Societății de Belearte (Képzőművészeti Társulat) și ambele sînt foile de elită din Ungaria în materie de artă.

Colecția întreagă altcum ți-o trimit cu acel scop, că ajungînd la sfîrșitul seriei de aprecieri — n-ar strica dacă ai face un fel de recapitulație, un articol în care folosindu-te de Schlagworturile mai principale², să-mi scoți meritul încă la lumină, adăugînd și glosele de lipsă ocazionale — catedrala din Sibiu.

Aceasta ar fi ideea mea, pentru că lucrurile se dezvoltă în Sibiu astfel, încît așa cred că nu va fi de lipsă să facem vreo campanie mai vehementă la adresa sibienilor.

Eu altcum, poimiine plec la Pesta — metropolitul Meșianu va fi săptămîna întreagă acolo — și dacă după ce m-oi fi reintors de acolo și voi crede că va trebui să scrii ceva în foaia-ți, la moment te voi aviza.

Cu privire la concurenți, constatez altcum că judecînd după lucrările de concurs intrate, pe care eu le-am văzut, concurenții români — cu părere de rău trebuie să consemnez — sînt fără deosebire forțe tare inferioare — fușeri — iar străinii mai toți simpli decoratori, ceea ce altcum se va vedea, după ce juriul își va fi dat verdictul.

În punctul acesta cu juriul așa se vorbește în Sibiu că lucrurile la toată întîmplarea se vor supune unei cenzuri de facto. Vom vedea.

După cari primește salutările mele cele mai cordiale, iar doamnei sărutări de mină a prietenului tău

Smigelschi

Fii bun trimite-mi numerii, în cari va apărea ceva referitor la cauza mea. Sînt stors de parale, că aș abona, dar nu pot.

BCS, ms. nr. 23325; Ft. 429/1153 - 1154.

1. Recenziile se găsesc la BCS, Fondul Valeriu Braniște.

2. Cuvînt german al cărui sens din text n-are corespondent în romînă: idee concentrată în puține cuvinte sau chiar într-un singur termen.

Dumbrăveni, 20 martie 1904

Frate Valerie,

Știi că trebuie să-ți gratulez la isprava ce ai făcut-o cu studiul ce l-ai legat de modesta mea personalitate.¹

Să mă ierți dacă îți mărturisesc că la atîta pătrundere în fond nu m-am așteptat încă de la tine. Am făcut cu bărbații noștri de litere experiențe tare triste. Avînd dom-

niile lor o educație numai literară, în de-ale artei picturii am dat numai de ignoranți, ba adesea se părea că nici nu-s capabili de [a] aprecia cât de cât importanța culturală a activității mele.

Cu atit mai bine imi cade că în tine de astădată m-am înșelat foarte plăcut.

M-aș bucura dacă și în articolii finali vom fi tot așa de acord ca în cele de pînă acum.

Năm acum regret într-adevăr că n-am mai rămas batăr încă o zi pe la voi, da de, masul meu ne-ar fi fost de folos pentru amîndoi.

Se înțelege de la sine că calea ce am parcurs-o pînă am ajuns la stadiul prezent al evoluției mele artistice, poate nu am făcut-o așa conștient cum o descrii tu. Pentru că noi artiștii nu rezonăm, nu analizăm și sintetizăm atita, și în toate ale noastre fapte sintem conduși mai mult de un imbold intern, care, fără a ne da seamă, ne conduce cu o putere irezistibilă și de multe ori infailibilă la țel. Este de a se lua în seamă și aceea că conștiința puterilor proprii se naște și crește pe încetul, iar la o acțiune ca a mea, aceasta este lucrul de căpetenie. Ce folos de cele mai frumoase marșrute artistice dacă nu simțеști și puterea de a întrupa idealurile. Rezonamentele academice în artă n-au nici un scop.

Însă despre acestea vom discuta poate de altădată mai departe.

Acuma aș avea niște dorințe de importanță actuală, dintre cari pe cea dintiu te-aș ruga să viri între șirele studiului.²

Anume, pentru ortodocșii noștri din Sibiu n-ar strica să relevezi faptul că eu n-am să rămîn ardelean, ci sint hotărît a trece cu icoanele mele și preste munți, unde — fiind terenul picturii bisericești cu totul necultivat — după încredințarea unui distins profesor de universitate din București, Ioan Bianu³ — care mi-a văzut expoziția în Blaj — sint singurul pictor român cu mare viitor. Sint ferm convins că dacă și mai bine înarmat voi expune lucrările mele și în București, fiind acelea de un interes național și considerînd curentul cultural mai nou cu tendință de a păstra și promova tot ce este național în toate terețele artistice — voi face mai puțină senzație ca aici la noi.

Deci scoate în relief că activitatea mea de aici are un caracter mai mult tranzitoriu și că într-adevăr în România mi se va deschide un teren cu mult mai vast pentru validarea puterilor și tendințelor mele, iară aceștia din Regat nu-s mai puțin *ortodocși* ca ai noștri.

Altcum vei fi luat act din notița *Tageblattului* publicat în traducere și în *Gazeta Transilvaniei* de alaltăieri că între concurenți singur eu sint de a mă lua în serios⁴.

După cum sint altcum informat, oamenii preste tot sint dispuși favorabil pentru mine, așa încît am toate șansele de reușită.

În comisiunea pentru concurs vor fi și persoane de specialitate, după cum aud, unul va fi chiar Wellman⁵ care — altcum domiciliat în Roma — de prezent se află prin Sibiu, pe altul îl vor importa din România — poate chiar pe Grigorescu⁶.

În fine, te rog, trimite numerii în cari a apărut studiul tău despre mine cu o eventuală invitare de abonament la adresele acluse (întru cît nu-s abonați deja). Am un interes real ca respectivii să ia act despre celea ce se scrie despre mine.

Multe salutări de la al tău

Octavian Smigelschi

BCS, ms. nr. 23326; Ft. 429/1155—1158.

1. În Foița *Drapelului* din numerele 26 din 28 februarie/13 martie, 27, din 2/15 martie, 28 din 4/17 martie și 29, din 6/19 martie, nr. 30, din 9/22 martie 1904 a apărut studiul lui Valeriu Bra-niște intitulat: *Octavian Smigelschi. Impresii și amintiri*, în care sint prezentate principalele etape

din viața pictorului, mesajul picturii sale. „Profesorul modest de la Ibasfalău [Dumbrăveni] — scria Braniște — a devenit peste noapte o *celebritate artistică*, apreciată de lumea pricepută și admirată cu mândrie nespūsă de noi românii, din al căror sîn a ieșit“. Acea apariție nu era ceva întîmplător — aprecia Braniște — ci rezultatul „unei munci îndelungate“. Elev la liceul de stat din Sibiu, Smigelschi se întîlnea cu alți elevi români cu care discutau despre literatura, istoria poporului român și plămădeau „*visuri de aur*, visul măririi neamului românesc“. Valeriu Braniște urmînd același liceu de stat de limbă maghiară din Sibiu, pe care l-a absolvit la trei ani după Smigelschi (1887), notațiile lui sînt demne de luat în seamă. „Idealul lui din tinerețe — continua Braniște — a fost *pictura bisericească*, capitol aproape inexistent la românii din Transilvania. Și iată-l acum, după mai bine de două decenii, ieșind din umbră deodată în *lumină plină*, iată bărbatul care împlinește ceea ce băiatul a visat numai. . . . Iată în mijlocul românilor artistul care reinvie, după vremile de mult apuse, stilul istoric al bisericii răsăritene în pictura bisericească“. După ce constată succesul expozițiilor lui Smigelschi de la Blaj (30 august 1903), Sibiu (14 octombrie 1903), Braniște insistă asupra semnificației expoziției de la Budapesta din 5 decembrie 1903, căutînd în continuare să arate „conform priceperii“ sale „*ce anume a făcut Smigelschi*, care este *valoarea principală* a operelor lui Smigelschi și în ce constă *importanța deosebită*“ pentru români „a direcției ce a pornit Smigelschi prin studiile și lucrările sale“. Braniște se oprește, apoi, cu cîteva considerații asupra arhitecturii și picturii bizantine susținînd necesitatea ca „biserica românească să țînă neclintit la *stilul bizantin*, și să se ferească de orice influențe, cari l-ar putea profana și denatura“. Smigelschi a apucat — după opinia lui — „pe calea bună“ a reinvierii „*stilului bizantin în bisericile noastre*“. În partea finală a studiului Braniște stabilește două „*principii conducătoare*, care vor determina mersul acestui proces [renașterea stilului bizantin], ca de o parte să rămînă pictura *fidelă caracterului* său bisericesc, iar de altă parte să se transforme în conformitate cu biserica pe care o slujește — în *artă națională românească*. Aceste două principii sînt date prin *ritul răsăritean și caracterul individual al poporului român*“. La Smigelschi, Braniște sesiza existența celor două principii.

2. V. Braniște, ca și în alte situații, după ce și-a prezentat opiniile nu va lua atitudine împotriva cuiva care vedea lucrurile altfel.

3. Ion Bianu (1856—1935). Profesor universitar. Președinte al Academiei Române. Filolog și istoric.

4. *Gazeta Transilvaniei* în nr. 62, din 6/19 martie 1904 prelua articolul *Pictarea catedralei din Sibiu* din *Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt* din Sibiu în care se sublinia că „trebuie să mărturisim din capul locului că singur *Smigelschi* stăpînește stilul sever și serios“, care e stilul bizantin.

5. Robert Wellmann (1866—1946). Pictor sas. Și-a făcut studiile liceale la liceul săsesc din Sibiu. Fiind prieten cu Smigelschi și cu V. Braniște. A studiat la München, a lucrat la Roma.

6. Nicolae Grigorescu, marele pictor român.

29. OCTAVIAN SMIGELSCHI

Dumbrăveni, 24 martie 1904

Frate Valerie,

În scrisoarea mea de pe urmă ți-am pomenit că lucrurile în Sibiu merg strună. Stimmungul¹ general mi-a fost și-mi este și acum favorabil — în publicul mare — însă în consistor lucrul începe să se incurce. Aci domnește o stare haotică și nu există nici o părere mai generală.

Se recunoaște în general că la pictarea catedralei numai eu pot veni serios în combinare, însă unul îmi bagă una, altul alta de vină.

Metropolitului nu-i plac lucrările mele. Întrebat de ce: „nu-mi plac și pace“. Însă ca să demonstreze că ce-i place, a scos la vedere o icoană mizerabilă ce i-a

făcut-o cadou un Kirchen-decorateur ² din Boemia, carele nu a luat parte la concurs, însă totuși a umblat să mituiască pe unul și altul — așa mă asigură asesorul Ivan ³ — poate că pe înalt prea sfinția sa cu succes.

Cosma ⁴ e de părere că prea mulți intervin în favorul meu și prea mult se scrie despre mine. Spre pildă: „Cum vine Braniște a scrie numai așa de rost ⁵ despre icoanele mele!“ Norocul că i-am fost spus lui Triteanu ⁶ că cea mai mare parte a icoanelor mele se află în Lugoj la episcopul Hossu, și astfel a trebuit să recunoască că nu ai scris de rost. Observ altcum aici că studiul tău a făcut cea mai bună impresie și mulți sint nedumeriți că de unde ai atîtea cunoștințe în meserie și sint de părerea că studiul tău se află mai la nivel, ca conferința lui Cristea ⁷ ce o publică în *Telegraf*.

Precuvioșiei sale altcum nu iese destul de modern, prea mă țin de rigiditatea stilului bizantin. Într-o mai lungă convorbire m-am nizuit a-mi justifica credeul meu artistic față de domnia sa, însă fără nici un rezultat. Domnia sa ar voi să-i fac niște lucruri plăcute, dulci (vrea să zică dulcele, fără nici un caracter) un postulat cu desăvîrșire neartistic, la care eu unul nu-mi dau capul.

Din toate acestea eu conclud că o seamă de oameni sint consternați că la concurs, eu, un unit, am ieșit în frunte. Cauza acestei reușite o atribuiesc împrejurării că suma preliminară este prea micuță și de aceea n-au luat mai mulți artiști parte la concurs, ca și cînd eu nu aș putea concura cu orice artiști.

Unii sint prin urmare de părere că deocamdată să se execute numai ce este neapărat de lipsă, iar restul lucrărilor să-l lase pentru timpuri mai favorabile. Alții vin cu alte păreri.

Astăzi — joi — se va constitui juriul. Dacă cumva nu vor purcede cu echitate la alegerea persoanelor, eu îi voi denunța în presă.

Dacă din contra, atunci aștept verdictul juriului. Gîndit-am și aceea că dacă juriul își va fi dat verdictul, care pentru mine numai favorabil poate fi, să-l rog pe domnul Mocioni să intervie pentru persoana mea. Însă că — chiar dacă ar face-o — avea-ar vreun efect, e altă întrebare. Ce crezi?

În epistola mea te-am rugat să trimiți numerii cu studiul tău la adresele indicate într-o listă. Te rog fă-o. Asemenea trimite-mi foaia și mai departe, și preste puțin voi achita abonamentul și celelalte cheltuieli cu numerii mai sus amintiți.

Dacă și se va da ocaziune să te întâlnești cu ilustritatea sa episcopul Hossu, referează-i despre cele comunicate aici, eventual dă-i epistolă să o cetească.

Dacă cumva voi avea lipsă în afacerea asta de vreo intervenire a presei, te rog să-mi pui foaia la dispoziție, și să mă ajuți și cu sfatul ⁸.

Încă o dată îți mulțumesc pentru călduroșii articoli.

Te salută al tău prieten

Smigelschi

BCS, ms. nr. 23328; Ft. 429/1162—1166.

1. Stimmung = atmosferă, în germană.
2. Kirhendecorateur = decorator de biserici, în l. germană.
3. Nicolae Ivan. În acea vreme preot, redactor al foii *Telegraful român* din Sibiu, apoi protopop în Alba Iulia. Din 1921 a fost episcop al Clujului. Vezi I/193.
4. Partenie Cosma (1837—1924). Promotor al multor acțiuni politice și culturale ale românilor din Transilvania. Vezi I/80.
5. de rost = fără a le vedea.
6. Lucian Triteanu (1872—1953). Asesor în consistoriul arhiepiscopesc din Sibiu. Din 1923 episcop de Roman.

7. Miron Cristea a publicat în *Telegraful român* lucrarea: *Studiu din sfera iconografiei orientale*, în 44 de numere. Începînd cu nr. 22 din 26 februarie/10 martie 1904 studiul a apărut în nr. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 54, 56, 57, 59, 60, 93, 97, 101, 103—108, 121—125, 127, 129, 132—137.

8. Diferitele etape prin care a trecut pictorul pînă i s-a acordat pictarea catedralei sînt redată în Ilarion Pușcariu, E. Miron Cristea, Mateiu Voileanu, *Biserica Catedrală de la Mitropolia ortodoxă română din Sibiu*, Sibiu, 1908.

30. IOSIF POPOVICI

Viena, 24 martie 1904

Stimate domnule doctor,

Am cetit că aveți de gînd să retipăriți răspunsul meu.¹ Aveți puțină răbdare. De Paști voi fi acasă și aș dori ca erorile strecurate să fie rectificate. E vorba de greselile de tipar.

Totodată veți primi și conținutul tablelor din Laibach. Și așa vom putea — eventual — încheia procesul-verbal. Natural, că voi fi atît de liber să văd și tabla.

Vă salută cu dragoste

*Iosif Popovici*²

BCS ms. nr. 23190/2; Ft. 429/998

1. Este vorba de răspunsul lui Iosif Popovici la lucrarea lui V. Braniște, *Tabla de la Lugoj*, publicată ca foileton în *Drapelul* nr. 124, din 21 octombrie / noiembrie — nr. 134 din 13/26 noiembrie 1903, în 11 numere consecutive, și în broșură separată, Tip. Carol Traunfellner, Lugoj, 1903. Autorul încearcă să dateze o tablă de lemn sculptată pe ambele fețe, în centru cu un text în slavonă, iar în chenar marginal cu text românesc, scris de la stînga la dreapta, făcînd o reprivire istorică a scrisului de la dreapta la stînga.

Lucrarea a trezit un ecou foarte viu. Filologul slavist Iosif Popovici a combătut concluziile lui Braniște în *Luceafărul* din decembrie 1903, susținînd că tabla este un negativ de tipar, fără să lămurească inconsecvența între textul românesc și ilustrațiile care la tipar — dacă ar fi negativ — ar apărea inversate. V. Braniște reproduce răspunsul lui I. Popovici în *Drapelul* nr. 145, din 9/22 decembrie 1903, iar în numărul următor din *Drapelul* publică contraargumente la concluziile lui Popovici. Vezi *Drapelul* nr. 146, din 11/24 decembrie 1903.

În polemică intervine Petru Barbu, *Tabla de la Lugoj*, în *Drapelul* din 16/29 decembrie 1903, iar latura religioasă a inscripției o comentează Traian Oprea în *Suplimentul literar* al nr. 151, din *Drapelul* din 1903.

2. Iosif Popovici (1876—1928), lector de limba română la Universitatea din Viena, în acea vreme, apoi docent la Universitatea din Budapesta, profesor de limbi slave la Universitatea din Cluj, unde a creat și un laborator de fonetică experimentală.

La rubrica *Informațiuni* din *Drapelul* nr. 34, din 18/31 martie 1904 se putea citi: „Dl dr. Iosif Popovici tînărul nostru savant a venit de s. Paști acasă și va petrece cîteva săptămîni în Bănat, conzinuînd a aduna material pentru importante sale lucrări filologice“.

31. VALERIU BRANIȘTE

(Către George Dima)

Redacția „Drapelul“

Lugoj, 25 martie 1904

Ghiță dragă,

Nainte de toate primește sincerele noastre (= Miți și cu mine un plural majestic!) felicitări la deosebita, dar binemeritata distincție de care v-a împărțășit regina românilor.¹ Cinstea voastră e și cinstea noastră și din inimă ne-am bucurat, când ne-a venit vestea despre audiența la palat. Îndeosebi felicităm pe iubita noastră nașă și de abia așteptăm momentul când vom putea da expresie bucuriei noastre „în original“ și nu prin intermedierea sarbădă a scrisorii. Căci — orișicum se vor strămuta împrejurările — sperăm că ne vom vedea cu ocaziunea turneului artistic ce întreprindeți².

Cu termenul proiectat la Lugoj pentru concert este iarăși „Pech“.

În primele două săptămîni după Paști este exclusă posibilitatea a da aici concert.

Reuniunea noastră de cîntări a studiat opereta *Crai Nou* și anunță două reprezentațiuni, anume în 12 și 13 aprilie, și eventual în 16 aprilie³. Tot în săptămîna luminată va fi și un concert (dacă nu chiar două) ale străinilor. Astfel este cu neputință a da în săptămîna luminată încă un concert românesc. Tot așa și în săptămîna următoare, care e săptămîna sinodală⁴. Cam tot pe săptămîna luminată și-a anunțat aici un concert Anița Oniț⁵, dar i s-a răspuns că nu e cu putință și va concerta probabil numai la Caransebeș, cu ocaziunea sinodului.

Mai e și greutatea că publicul nostru — care după părerea mea nu suportă din cauze materiale mai mult de două concerte la lună — va fi și așa de stors după cele două eventual trei reprezentări ale operetei *Crai Nou*, încît nu va arăta interesul recerut pentru un concert Dima-Popovici.

Cînd ar fi termen potrivit nu pot spune acum în grabă, trebuie să vorbesc mai întii cu conducătorii Reuniunii noastre de cîntări.

La „Regele Ungariei“ este însă prea scump. După cît știu eu, cere hotelierul pentru sală și iluminat cam 100—140 coroane, pe cînd la teatru costă sala 15 cor. și luminatul cam tot atît. Iar acustica — cred eu — e mai bună la teatru decît la „Regele Ungariei“.

Dar aceste sînt chestii de detaliu.

Te rog însă comunică-mi îndată ca la finea lui aprilie sau începutul lui mai cam cînd s-ar putea face concertul.

Sărut miinile nașei, iar pe tine te îmbrățișează al tău

Valer Braniște

P.S. Scuză te rog conceptul confuz al scrisorii. Am chefuit azi noapte cu Miți și vreo cițiva prieteni pînă dimineața la 5 și acum mi-e capul ciubăr.

Arhiva Dima-Chivulescu, Brașov

1. Vineri, 18 aprilie și sâmbătă, 19 aprilie, 1904 Maria Dima a cîntat în fața reginei Elisabeta a României, interpretarea ei bucurîndu-se de o apreciere deosebită, ceea ce l-a impresionat și pe Valeriu Braniște, *Vezi Dl. și Doamna Dima la regina românilor*, în *Familia*, nr. 11, din 14/27 martie 1919, p. 130—131.

2. Turneul Dima—Popovici din 1904 s-a desfășurat în orașele: Orăștie, Arad și Sibiu. Concertul în Lugoj n-a avut loc. Cf. *Familia*, nr. 15, din 11/24 aprilie 1904, p. 176—177, nr. 17, din 25 aprilie/8 mai 1904, p. 202.

3. Printre interpreții operetei *Crai nou* a lui Ciprian Porumbescu se numără și militantul național George Dobrin. Cronica pe scurt a spectacolului a apărut în nr. 39, din 1/14 aprilie 1904 al *Drapelului* scrisă de Iosif Velcean. Și tot el publică în foița *Drapelului*, nr. 40, din 3/16 aprilie și 41, din 6/19 aprilie 1904, sub titlul „*Crai nou*“ la Lugoj, o cronică amplă a celor două reprezentații.

V. Braniște a publicat și el în nr. 39 al *Drapelului* un editorial sub „impresiunea covârșitoare a celor două reprezentațiuni“ ale „Reuniunii române de cînt și muzică din Lugoj“, al cărui dirijor a fost Ion Vidu. Braniște a relevat „deosebita importanță culturală națională a acestor reprezentări neoșe românești, care au atras la Lugoj din apropiere și depărtări public românesc iubitor de artă românească.“

4. Duminică, 4/17 aprilie 1904, s-au deschis lucrările Sinodului arhiepiscopalian din Sibiu și a Sinoadelor eparhiale din Caransebeș și Arad.

5. Anișa Onițiu, fiica lui Alexandru Onițiu, sora lui Virgil și Valer Onițiu.

32. OCTAVIAN SMIGELSKI

Dumbrăveni, 25 martie 1904

Iubite amice!

Sînt de acord cu tine de a scoate studiul tău în broșură¹. Drept mecenate îl prindem pe ilustritatea sa Hossu. Încă astă-vară, cînd era încă în Blaj, mi-a promis a suporta cheltuielile de tipar pentru o broșură ce o va face profesorul dr. I. Raț,² care însă cu greu o va isprăvi, căci sau este prea ocupat, sau prea leneș.

Apoi un studiu ca al tău nici nu va fi în stare să facă, căci îi lipsesc și cunoștințele de lipsă.

Eu îi scriu și ilustrității sale să-și îplinească promisiunea în sensul acesta, iar clișeele de la *Luceafăr* și de la *Művészet*³ încă le cer momentan și sînt sigur că le căpătăm gratuit. Astfel în timpul cel mai scurt retipărirea se poate pune la cale.

Acum vin și eu cu o idee. În epistola ta îmi amintești la sfîrșit de dizertația lui Cristea⁴. Doi numeri din *Telegraf* i-am cetit mai înainte, iar restul apărut pînă acuma l-am căpătat chiar astăzi și cetind „studiul“ trebuie să constatez că și ca product literar un galimatias mai haotic de mult n-am cetit. Iar în fond o grămadă de lapsuri, o lipsă de pătrundere în materie, un spirit de observație așa de superficial, o grămadă de material nerumegat, încît fără voie îți vine să te apuci de țesălat o șiră.

Ce crezi n-ar fi la loc să-l luăm nițel la scîrmănat? Prea se încrede cuvioșia sa în subțirile domniei sale cunoștințe artistice și n-ar strica să-i reducem importanța sa la valoarea adevărată.

La așa ceva se înțelege iar numai tu ești chemat. Ai chiar și oarecare titlu să te amesteci în treaba cuvioșiei sale, pentru că punctul cardinal din studiul tău și totodată și punctul meu de vedere că o renaștere a artei bisericești la noi numai așa este rezonabilă, dacă ne vom întoarce la izvoarele originale ale artei creștine. Conferențiarul nostru despre epoca asta (sec. IV—X) nici pomană nu face.

Afară de asta, mai este destul de precaut și în alte privințe. Cred altcum că ideea mea și altcum te preocupă, fără a te face atent la ea, iară mie mi-ai face un mare serviciu dacă i-ai discreditat mult-puțina vază, ce o are ca cunoscător de artă în cercurile din Sibiu.

Eu din parte-mi încă-ți voi pune la dispoziție observările mele de natură artistică, ce le voi nota cetind conferința încă o dată, eventual și alte izvoare, din cari te poți informa privitor la arta bizantină mai veche.

Azi am căpătat știre din Sibiu că în ședința consistorială de joi s-a decis totuși pictura bisericii întreagă și s-au designat membrii juriului (doi pictori din Viena și trei din România), care însă numai după Paști se vor întruni a judeca viii și morții.

Timp avem berechet pentru publicarea criticii, ar fi însă de dorit ca să apară peste 2—3 săptămâni, ca să facă în Sibiu efectul dorit ⁵.

Te rog răspunde-mi ce părere ai? Asemenea, notifică-mi că clișeele potu-se tipări la tipografia voastră din Lugoj, ca să dispun să le trimeată direct la adresa ta.

Te salută al tău prieten

Smigelschi

Epistola din urmă dacă nu ai arătat-o încă, arat-o la tot cazul ilustrității sale Hossu.

Totodată întreabă-l cu privire la scoaterea broșurei.

Te rog notifică în *Drapelul*, că tabloul meu celebru *Cintăreții de strană* cu vreo câteva alte tablouri mai mărunte a trecut prin cumpărare în posesiunea ilustrității sale episcopul dr. V. Hossu ⁶.

De mult și-am tot vrut să și-o scriu și totdeauna mi-am uitat.

Smigelschi

BCS, ms. nr. 23329; Ft. 429/1168—1169.

1. Broșura — se pare — nu a apărut.

2. Ioan Rațiu (1869—1917). Profesor în Blaj, Publicist și autor de monografii și lucrări cu caracter cultural. Vezi Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică cu date bio-bibliografice*, Blaj, 1940, p. 129—130.

3. Se referă la *Lucașfărul*, nr. 24, din 15 decembrie și *Művészeti* din anul 1904, p. 54—55, care au reprodus tablouri ale pictorului.

4. Vezi nota 7 din scrisoarea lui Smigelschi din 24 martie 1904.

5. Valeriu Branște n-a intrat în polemică cu Miron Cristea pe tema picturii lui Smigelschi.

6. Informația a apărut în *Drapelul* nr. 33, din 16/29 martie 1904.

33. IOSIF POPOVICI

Luni a.m. la 11^h Viena, 28 martie 1904

Domnule Braniște,

Aveți, vă rog, puțină răbdare. Marți sau miercuri voi fi deja în Lugoj și atunci vom aranja afacerea¹.

Vă doresc mult bine și sănătate.

Cu deosebită stimă

Iosif Popovici

BCS ms. nr. 23189; Ft. 429/998

1. Vezi nota 1 din scrisoarea lui I. Popovici din 24 martie 1904.

34. IOSIF POPOVICI

Lugoj, 30 martie 1904

Te rog să nu reproduci în *Drapelul* articolele mele referitoare la *Tabla de la Lugoj*, din *Luceafărul*.¹

BCS, ms. nr. 23190; Ft. 429/999

1. Articolele n-au mai fost reproduse.

35. OCTAVIAN SMIGELSKI

Dumbrăveni, 31 martie 1904

Iubite prietene,

Luna trecută am fost la Sibiu și azi m-am întărit în convingere că pe Cristea trebuie să-l executăm cu orice preț.

Wellmann, în urma machinațiunilor lui Cristea a picat din juriu împreună cu arhitectul catedralei, titulo că fiind prietenii cu mine sint preocupați.

Joia trecută în convenirea socială ordinară a domnilor consistorialiști la Stadtpark (Popovici), după cum mi s-a spus a avut loc o controversă vehementă. Leményi¹ și tinerii m-au apărat, iar Cristea m-a tras jos pînă la pămînt, de n-a mai rămas nimic bun în icoanele mele. Toate lucrările mele sînt rele, ornamentica de pe planurile pentru catedrala din Blaj, pe cari altcum cuvioșia sa în studiul domniei sale le-a aflat „copiate“ de pe monumente din Ravenna, Venezia, Sicilia ca — acum le declară pe toate de „armenești“, nici un motiv nu este bizantin adevărat, iară figurile de pe cartioane asemenea sînt armenești, chiar și fața lui Cristos (intr-adevăr influențat de Crist din agia Sophia) și așa mai departe.

Leményi accentuînd punctul de vedere național — Cosma mi-ar fi tras la îndoială chiar și calitatea mea de român,² la ceea ce au replicat că aș fi român, cel puțin ca domnia sa, etc., etc.

După toate acestea, eu aflu neapărat de lipsă ca pe Cristea, într-un articol obiectiv, dar cît se poate de pipărat, să-l facem imposibil și aceasta să o facem încă înainte de sinod respective înainte de ce s-ar hotări în chestia catedralei.

Juriul s-a constituit din patru persoane din București (doi pictori, un arhitect și șeful Secției de belearte din Ministerul Cultelor) și din pictorul [indescifrabil] din Viena³. Nu-i cunosc, dar am încrederea că vor fi în stare a mă aprecia după merit.

Juriul se va întruni miercuri și joi după Paștele nostru (13 și 14 aprilie nou), îndată după sinod se va conchiema un consistor plenar pentru a hotări definitiv⁴. Așa mă informează Triteanu.

Pentru ca astfel recenziunea noastră să-mi fie de folos, chiar și dacă n-aș căpăta catedrala, ar fi bine dacă ar apărea în vreo cîțiva numeri (cred că vreo 3—4 ajunge) în săptămîna după Paști, înainte de sinod. Ori crezi că chiar sub decursul sinodului ar fi mai bine?

Eu am făcut o grămadă de notițe, pe cari, așa cred, că au folos de ai putea să le aplici într-un studiu printre ale tale. Și toate sînt de o importanță capitală pentru scopul meu cu renașterea picturii bisericești. Miine ți le și trimit.

Dar eu scriu mereu și încă nici aceea nu știu că învoiești-te la rugarea mea, să-mi faci și acest serviciu. Eu așa cred că-l vei face. Deocamdată nici nu știu că cu ce m-aș putea revanșa; însă cere de la mine ce vei voi și zi voința.

Eu în 15 ori 16 aprilie voi veni într-o afacere la episcopul Hossu și ne vom înțelege și în privința aceasta.

Numai te rog fă-mi Liebesdienstul⁵ acesta. Aș face recenziunea eu însumi, dar literatura nu mi-e meșteșugul. Sub firma mea poate nici n-ar avea efectul dorit.

Fii bun, răspunde-mi imediat — pe scurt că faci-l și cînd se poate publica.

Studiul tău încă ar fi bine dacă l-am scoate cît mai curînd, dacă se poate încă în decursul săptămîinii viitoare. Ce crezi dacă pe duminică-luni aș căpăta clișeele — eu le-am comandat și am dispus să ți se trimită la adresa ta — putea-s-ar executa retipărirea, batăr numai 100 exemplare, deocamdată⁶.

Cum zic, miine expediez observările mele împreună cu niște cărți — să nu te superi, m-am nizuît a-ți înlesni lucrul cît s-a putut și aștept răspunsul tău.

Te salută pe tine, iar stimatei doamne sărutîndu-i mîinile sînt al tău prieten

Smigelsch

BCS, ms. nr. 23327; Ft. 429/1159—1161.

1. Liviu Leményi, om politic, avocat, în Sibiu.

2. Vezi componența juriului în nota 4 din scrisoarea lui Smigelschi din 19 ianuarie 1904.

3. La 12/25 aprilie 1904 Consistoriul l-a însărcinat pe pictor să facă o icoană de probă pentru iconostas și un înger în cupolă. V. Vătășianu, *op. cit.* p. 13. Juriul n-a fost deosebit de mulțumit,

dar i s-a dat totuși lui Smigelschi să picteze iconostasul, cupola și pandativii. Lucrarea s-a efectuat mai ales în cursul anului 1905. Juriul format din pictorul A. G. Verona din București și din prof. C. Dörschlag din Sibiu au examinat la 9 martie 1907 lucrarea efectuată de Smigelschi. I. Pușcariu, E. Miron Cristea, M. Voileanu *op. cit.*, p. 94–95.

4. Serviciu prietenesc (în germană).

5. Nu am putut descoperi nici o urmă despre apariția broșurii proiectate.

36. OCTAVIAN SMIGELSKI

Dumbrăveni, 2 aprilie 1904

Prietene dragă,

Alăturat îți trimit notițele mele împreună cu două cărți, din care așa cred că te poți pricopsi, de poți ținea piept cu astfel de oameni ca cuviosul Cristea. În notițele mele am indicat toate de ce ai lipsă și în carte le-am substras; astfel cred că mai cu înlesnire te poți folosi de ele.

Din Ruskin¹ citește numai paginile prevăzute cu Eselsohren². Vei putea scoate multe idei cu cari poți lovi în cap pe ignoranți închipuiți cum este cuvioșia sa. Așa cred că n-ar strica să-l declari de un om și mai periculos, de un semizeu de soiul cel mai prost.

Nu știi cit va mai dura, pină va ieși studiul întreg al cuvioșiei sale în *Telegraf*, dar asta nu te poate împiedica de a începe cit mai curînd cu critica.

Ce mai urmează de aicea încolo, împărțirea icoanelor în catedrala din Sibiu nu mai este de interes principal, și nouă de asta ni-e mai tare.

Te implor încă o dată, împlinește-mi și rugarea asta.

Nu-mi este așa de tare pentru catedrală, ci mai mult de învingerea morală, dar și aceasta să nu vie post festa, cînd nici dracul nu se mai interesează de toată treaba cu catedrala, ci acuma, pină este lucrul în fierbere. Aș dori ca și juriul și membrii sinodali, acum cînd vor fi adunați laolaltă să se convingă despre prostia unor oameni închipuiți, ce se țin de cunoscători mari de artă. Să fie critica scurtă, obiectivă, dar cit se poate să taie în carne. Cum zice francezul: ridicolul omoară. Fii bun spune-mi angajezi-te? Se înțelege că dacă m-ai refuza, ar trebui să renunț, căci afară de tine alt om apt de treaba asta n-am de unde lua, citu-i Ardealul și țara ungurească.

Cu toată încrederea rămin astfel al tău

Prietenul sincer și devotatul tău

Oct. Smigelschi

Cliseele le-am comandat, dar încă n-am căpătat nici un răspuns că trimisu-le-au ori ba. Ți-aș fi trimis și fotografiile după monumentele din chestiune, mozaicurile însă așa de dure se prezintă în fotografie, încît dacă nu le-ai văzut în original, nici nu-ți dau o icoană adecvată.

Crede-mă că așa e de grandioasă, încît nimic nu se poate asemăna cu ele. Ce poți ceti în Franța și în Ruskin, nu-s deloc exagerări.

BCS. ms. nr. 23330; Ft. 429/1170–1171.

1. John Ruskin (1819–1900). Critic de artă englez. Și-a expus ideile în lucrări de proporții reduse și conferințe, închegate într-o operă de proporții uriașă. Consideră arta un fenomen de ad-

mirație, uitare de sine, dragoste de natură, combătînd academismul. Opera sa completă a fost tradusă în germană în 39 volume.

2. Eselsohren = foaie îndoită, adică o pagină îndoită dintr-o carte, în germ.

37. OCTAVIAN SMIGELSKI

Dumbrăveni, 2 mai 1904

Frate Valerie,

Cu sibienii m-am înțeles. Primesc toate condițiile.

Lucrurile au decurs în consistoriu neted peste toate așteptările mele. Nu s-a votizat. Elementele cinstite Lemenyi, Preda¹, Voileanu², Vecerdea³ etc. au fost toți de partea mea, numai Cristea (cică cu niște invective la persoana mea a produs mare resens la ceilalți) și Pușcariu⁴ s-au ocoșit. Cosma, de care le era la ceilalți frică, a tăcut. Numai pe Preda (cunoscut de apărător al tuturor cauzelor desparate și pierdute) l-a apostrofat cu cuvintele: „Nu-l lăuda prea mult, că îi strică“.

Pentru a nu-i dezavua deci pe domnii cari cu atita căldură și demnitate mi-au reprezentat cauza, m-am învoit la toate. Cică au să fie numai formalități și succesive voi zugrăvi eu toată catedrala.

De la Bianu în toată ziua capăt cite o epistolă cu respect la expoziția mea. Ar dori ca la începutul lui mai vechi să o deschidem. Eu așa cred că la 5/18 mai se va putea.

Ce crezi pînă atunci putea-s-ar pune la cale scoaterea broșurei cu vreo cîteva zile încă înainte, să o putem distribui pe la persoanele de dincolo?

Eu astăzi am scris la [indescifrabil] pentru trimiterea clișeeilor. Ori poate fără ilustrații nu s-ar putea tipări deocamdată în exemplare mai puține, iar dacă vei mai scrie și cealaltă recenziune să o scoatem atunci cu ilustrații?

Te rog hotărăște-te și îmi dă răspuns asemenea hotărît. Mie mi-ar fi plăcut să isprăvim lucrul acesta mai în tihnă, dacă vezi că nu-s stăpîn peste mine. Eu m-am hotărît a fi de acord pentru expoziția de acum și cu respect la sibieni. Dacă vom ajunge la București la rezultatul așteptat, cred că vor merge și lucrurile mai strună și conform dorințelor mele. Opoziția va să amuțească și vor fi buni bucuroși, dacă mai stau cu ei de vorbă.

Altcum, după ce voi isprăvi cu Sibiul, voi dispune de material pentru o nouă expoziție la București și vei avea ocaziune berechet pentru nouă studii, ca să ținem toată chestia bizantină permanent la ordinea zilei.

Fii bun scrie-mi cit mai curînd!

Te salută al tău

Smigelschi

I-am scris lui Vlahuță⁵ să vie mai întîi pe la Lugoj și de acolo la mine. Hossu rămîne, după cum mi-a spus-o, pînă prin 5/V pe acasă. Dacă mi-a scrie că pînă atunci nu va putea veni, atunci țî-l las în grija ta să-i arăți și explici toate icoanele din reședință. Îndată ce mi-a răspunde, te voi aviza și în punctul acesta.

Servus

Octavian

ASCN 900 V/141.

1. Ioan cavaler de Preda.
2. Matei Voileanu (1852—1933). Asesor consistorial în Sibiu și redactor al ziarului *Telegraful român*. Autor de manuale școlare și studii istorico-religioase.
3. Nicolae Vecerdea (1862—1938). După Unire a fost cel dintîi prefect român al jud. Trei-Scaune. Vezi I/20.
4. Ilarion Pușcariu (1842—1938). Vezi I/87.
5. Alexandru Vlahuță (1858—1919).

38. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 26 mai 1904

Lieber Branisce!

Gestern Abend erhielt ich von Vulcan das briefliche Ersuchen die Jubilar-Nummer der *Familia* auch mit einigen Zeilen zu beehren.

Ich wusste von der ganzen Sache nichts und weiss auch jetzt nicht warum diese Nummer seines Blattes erscheinen soll, da er dies nicht angibt.

Ich bitte Sie daher — falls die Sache dringend sein sollte — mir das anliegende Concept mit der Übersetzung post-wendend zu retourniren. Ich hoffe, Sie werden nicht ungehalten sein über diese kleine Belästigung, doch raubt mir die Übersetzung viel Zeit und ich bin erst recht nicht sicher, ob dieselbe auch correct ist.

Meinen besten Dank anticipirend, grüsst Sie

Ihr A.M.

BAR, ms. nr. 149837; Ft. 392/88.

Traducere:

Iubite Braniste,

Ieri seara am primit de la Vulcan scrisoarea în care îmi cere să onorez și eu numărul jubiliar al *Familiei* cu câteva rînduri.

Eu n-am știut nimic despre acest eveniment, și nu știu nici acum ce comemorează acest număr al foii sale, pentru că el nu menționează aceasta.

De aceea te rog — dacă există vreo urgență — să-mi înapoezi cu prima poștă traducerea alăturatei ciorne¹. Sper că nu te-am supărat cu acest mic deranj, dar o traducere îmi răpește mult timp și nici nu sînt sigur că aceasta este corectă.

Cu mulțumiri anticipate te salută al dumitale

A.M.

1. Scrisoarea lui Al. Mocioni din Birchiș adresată *Familiei* din Oradea cu prilejul jubileului de 40 de ani de la apariția revistei poartă data de 17/30 mai 1904 și a fost publicată în numărul jubiliar 21—22 din 27 mai/9 iunie 1904. A fost reprodusă și în *Drapelul* nr. 63, din 1/14 iunie 1904.

În articol se face legătura între numele de *Familia* al revistei și familia română, considerându-se ca deosebit rolul familiei române în viața publică: „Pentru noi românii din Ungaria însă între tristețile noastre împrejurări — când spiritul național, eschis în mod artificial aproape de pe toate terenele vieții publice va trebui să caute azi mine ultimul său adăpost de refugiu în sinul familiei — această problemă constituie chiar o condiție de viață a existenței noastre naționale“. Textul a fost tradus din germană de Braniște.

39. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 27 mai 1904

Lieber Branisce!

Nach Absendung meines gestern an Sie gerichteten Briefes las ich das reizende Feuilleton über das Mausoleum von Foen.

Ohne falsche Bescheidenheit und ohne Eitelkeit beglückwünsche ich Sie zu dem interessanten Aufsatz, in welchem Sie in origineller Auffassung unserer neuzeitlichen Entwicklung, ein historisches Moment hervorheben, das bisher von niemandem beachtet, und das vielleicht vor Ihnen Niemand auch nur gedacht hat. Deshalb drängt es mich, Ihnen hiezu zu gratulieren.

Es grüsst Sie

Al.M.

BAR, ms. nr. 149839; Ft. 392/91

Traducere:

Iubite Braniște,

După expedierea scrisorii mele de ieri, adresate dumitale, am citit captivantul foileton despre mausoleul de la Foen.¹

Fără falsă modestie și fără vanitate, te felicit pentru articolul dumitale interesant, în care reîlăzești într-o concepție originală un moment istoric al dezvoltării noastre naționale, care n-a fost luat în seamă de nimeni pînă acum, și poate nimeni nici nu s-a gândit la el înaintea dumitale. De aceea simt nevoia să te felicit.

Te salută al dumitale

Al.M.

1. Se referă la foiletonul *Mausoleul de la Feni* apărut în *Drapelul*, nr. 55, din 11/24 mai 1904, în care V. Braniște relevă importanța imigrației macedoromâne pentru istoria românilor, amintind pe Șaguna, familia Mocioni, Emanuil Gojdu. Foiletonul i-a fost sugerat lui Braniște de participarea la înmormîntarea lui Victor Mocioni de Foen (1844—1904), fiul lui Anton Mocioni (1816—1890), văr cu Alexandru Mocioni.

(Către Iosif Vulcan)

Lugoj, 3 iunie 1904

Ilustrul dumitale conferențiar,¹ de prezent spre variație iarăși cu falca umflată, a scris din incidentul jubileului *Familiei* o schiță literară despre ilustrul jubilar și prezident².

Am dat-o astăzi să o culegă și va apărea săptămîna viitoare în *Drapelul*. Eu cred că pînă duminică la amiază am corectura gata.

E scrisă în mod treaz și tendențios, cum scriu eu, căci bine știi — eu nu sînt scriitor beletrist în adevărata accepție a cuvîntului.

Pentru toate eventualitățile trimit o copie a acestei schițe încă duminică expres la adresa dumitale, ca eventual întreagă sau în parte să o utilizezi ca *schită jubiliară* din partea mea.

Întreagă face cam 200 șire de ale *Familiei*. Vei vedea dacă corespunde economiei și spiritului aceluși număr. Te imputernicesc să faci ce vrei cu ea, nu mă supăr nici chiar în cazul cînd o arunci direct în coșul redacțional.

Eu o voi publica în numărul de marți al *Drapelului*, căci pe joi vreau să scriu un articol de fond despre jubileu³.

Astfel trebuie să le despați fiind punctele de vedere deosebite, unul cultural și altul politic.

Voiam să scriu ceva scurt anume pentru număr, dar cum îmi zurăie urechile din cauza umflăturii de măsca, n-am avut pînă acum nici o inspirație fericită. La caz că vine ceva pînă duminică, voi trimite și aceea să alegi și culegi.

În fine, pînă luni voi vedea cum stăm.

Iar dacă mă restabilesc, apoi voi veni miercuri la Oradea, ca și ilustrul conferențiar să se încălzească la focul gloriei ilustrului său prezident⁴.

Sărutînd mina mult stimatei doamne, te rog primește asigurarea sincerei mele admirațiuni.

Dr. V. Braniște

Biblioteca Astra Sibiu Fondul I. Vulcan Mxx $\frac{5}{3}$

1. V. Braniște a ținut numeroase conferințe la ședințele anuale ale „Societății pentru crearea unui fond de teatru național român“, al cărui președinte era Iosif Vulcan.

2. Schița literară *Iosif Vulcan* a apărut ca foileton pe 9 coloane în *Drapelul*, nr. 61, din 27 mai/9 iunie 1904, iar I. Vulcan a publicat primele 4 coloane în numărul jubiliar al *Familiei*, nr. 21—22, din 27 mai/9 iunie 1904, p. 261. În 9 iunie nou 1904 s-a serbat jubileul de 40 de ani de la apariția revistei *Familia* din Oradea, sub auspiciile despărțămîntului Oradea al „Astreii“.

Braniște releva în schiță meritele lui Vulcan în conducerea revistei, subliniind importanța activității literare a lui Vulcan pentru „renașterea și dezvoltarea noastră culturală“.

3. În *Drapelul*, nr. 62, din 29 mai/11 iunie 1904 apare „Editorialul politic“ scris de Braniște cu privire la semnificația jubileului de la Oradea. „Serbările de la Oradea Mare, aranjate din incidentul jubileului de 40 ani al revistei noastre beletristice *Familia*, au afirmat din nou un principiu, care este astăzi pentru noi de supremă actualitate, anume *principiul cultivării limbii și literaturii românești în viața familială*. Mare și important principiu! De la aplicarea acestui principiu — scria Braniște — în viața noastră familială depind sorții de izbîndă ai luptei noastre politice.“ După ce combate în continuare politica statului maghiar care urmărea deznaționalizarea românilor

prin toate instituțiile, pătrunzînd și în biserică și școală, Braniște relevă rolul pe care trebuia să-l joace familia în cultivarea spiritului național la românii din Transilvania: „*Ultimul refugiu al vieții noastre naționale devine familia, sanctuarul de care nu se poate atinge putere lumească . . . Viața familială trebuie să devină bastionul inexpugnabil al vieții noastre naționale.*”

În viața familială trebuie să cultivăm conștiința națională, limba și literatura românească, istoria națională, eschisă din școlile publice, ca fiecare familie să devină o *redută a vieții noastre naționale . . . Și prin această rezistență sufletească va fi izbînda noastră asigurată pentru toate timpurile . . .*

Fiecare familie românească trebuie să fie o redută care apără avutul strămoșesc, limba și legea părinților noștri, virtuțile cetățenești și omenești ale neamului nostru, conștiința noastră națională“

4. În același număr al *Drapelului* a apărut un amplu reportaj al serbărilor de la Oradea, intitulat *Jubileul „Familiei“*, la care V. Braniște a participat.

41. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Békéscsaba¹, 10 iunie 1904

Salut din Csabá (comitatul Bichiș). Sosesc deseară la orele 9 și 1/2 cu acceleratul. Am dispus ca de la redacție să-mi aducă acasă corecturile seara ca să le pot citi și eu iar mîine dimineață să trimită din tipografie după ele². Jubileul a succes grandios³.

Te sărut și doresc

Valer

Astăzi voi prînzii probabil la episcopul Ignatie Pap din Arad⁴.
V.

ASCN 900 VI/17.

1. Azi localitate în R. P. Ungaria.

2. Se referă la corectura articolului *Jubileul „Familiei“* semnat de V. Braniște și apărut în *Drapelul*, nr. 62, din 29 mai/11 iunie 1904.

3. Jubileul de 40 de ani al *Familiei* din Oradea.

4. Ioan Ignatie Papp (1848—1925). Din anul 1903 a fost episcop al Aradului. Vicepreședinte al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918.

42. PATRICIU DRĂGĂLINA

Caransebeș, ante 19 iunie 1904

Mult stimat domnule redactor,

Alăturerez amăsurat dorinței duminale textul § 1 referitor la explicațiile, respective, schimbările legii din 1873 despre alegerea reprezentanților Comunității de avere croato-slavone.

Spiritele la noi sînt foarte agitate. În tabăra contrară se luptă cu tot aparatul fibirăilor și notarilor ca să se stoarcă declarațiunii de la reprezentanți în favoarea lui Burdia¹. Ai noștri se ceartă pentru punerea candidaturii lui Iacobich², eventual Stoianel. Marin³ colonelul mi-a comunicat că comitetul de 3 a decis compunerea unui apel în care maiorul Stoianel se recomandă ca viitorul președinte.

A venit la mine să mă încunoștințeze despre decisiunea și cumva să mă și mîngăie totodată, că vezi Doamne, că așa reclamă interesele. Mi s-a spus și aceea că această alegere are să fie un fel de „pünkösdi királyság”⁴ avînd după 2—3 ani, pînă cînd unul din colonei, îndeosebi Iacobich, își va cîștiga dreptul de alegător, ca atunci să se țină alegerea definitivă.

Punctul meu de vedere, referitor la candidatura mea, l-am precizat. De la acesta, în urmă celor întîmplate, *nu mă voi abate*; iar ce privește frunțașii noștri mi-i rușine, dar trebuie să constatez că nu momente etice, ci vinerea după interese particulare sînt motorii acțiunii puse în curgere.

Eu, domnule redactor, pe lingă toate acestea, imi țin de sfîntă datorință a lucra din răspuțeri pentru salvarea onoarei Severinenilor.

Pătruns de această idee vă întreb oare n-ar fi consult să luăm poziție în publicitate și în congregațiunea proximă față de atrocitățile organelor comitatense, ce le-au comis prin cererea declarațiunilor! Să întrebăm oare este permis ca să ingereze într-atîta într-o cauză care defel n-ar avea să-i intereseze? Te rog să te consfățuiești cu frunțașii din Lugoj și a mă face cunoscut cu ideea lor.

Stimător

P. Drăgălina⁵

BCS, ms. nr. 23109; Ft. 429/844—845

1. Constantin Burdia (1861—1924). Demnitar politic în Caransebeș, Șef al poliției, primar, președinte al „Comunității de avere” (1904—1910), deputat guvernamental în parlamentul Ungariei.

În *Drapelul*, nr. 75, din 29 iunie/12 iulie 1904 a apărut editorialul, scris de V. Braniște, prin care *Drapelul* ca organ național și-a propus să susțină interesele reale ale membrilor „Comunității de avere” în perspectiva alegerii noului președinte. Momentul era deosebit fiindcă, „nu e vorba de a alege numai un prezident, ci e momentul a desemna calea dezvoltării acestei instituțiuni pentru viitor”. Principiul suprem care se cerea a fi respectat era „ca averea să se administreze prin proprietarii ei legitimi”. Editorialul invita la consultări judicioase, la chibzuirea atentă a situațiilor, pentru ca în final alegerea să reflecte voința majorității membrilor. Simbătă, 3/16 iulie 1904, a avut loc alegerea președintelui. În pofida unor consfățuiri prealabile, la una fiind prezent și V. Braniște, în care s-a decis susținerea candidaturii lui Iosif Stoianel, ales a fost Constantin Burdia, susținut de întreg aparatul de stat. Vezi: *Drapelul*, nr. 77, din 3/16 iulie 1904.

Întors de la Caransebeș, V. Braniște va publica în *Drapelul*, nr. 78, din 6/19 iulie 1904 un nou editorial, dedicat alegerii de la Caransebeș, în care dezvăluie intervenția autorităților în sprijinirea lui Burdia. *Drapelul* a combătut candidatura lui Burdia, acesta fiind un „om al stăpînirii”. În final se manifesta temerea că „Burdia va uza de puterea unui sistem de guvernămînt a cărui supremă tendință este a ne desființa ca naționalitate de sine stătătoare”.

2. Ignatie cavalier de Iacobich.

3. Nico Marin.

4. Trecător. (Expresie din folclorul maghiar.) Un obicei arhaic de a decreta rege și regină într-un cortegiu carnavalesc de Rusalii, demnități de foarte scurtă durată.

5. Patriciu Drăgălina (1849—1917). Vezi I/203.

Caransebeș, 19 iunie 1904

Iubite doctore,

În mare pripă ți-am fost scris epistola din urmă. Posibil că nu m-am exprimat destul de limpede, dar eu sint de părere ca pe 22-lea l.c. te-am poftit la Caransebeș¹.

Acum vin din nou a te molesta cu rugarea ca să faci o săritură, și dacă poți marți înainte de amiază sau marți seara, pînă aici. Am dori să ne stai în ajutor cu sfatul dumitale în afacerea Iacobich — Curescu.² Domnul cavalier, se află în rătăcire cu cele scrise în corespondența din *Tribuna*³ și fiindcă prin cele scrise seduce opinia publică, cred că trebuie să i se deie răspuns obiectiv, îndeosebi cînd principiul cardinale se mistifică cu intențiune.

Vă rog deci să veniți pînă la Caransebeș.

Stimătorii

P. Drăgălina

ASCN 900 V/115.

1. Din scrisoarea Elenei de Iacobich din 8 iulie 1904 se poate constata că V. Braniște a fost la Caransebeș.

2. În 16/29 martie 1904 a avut loc adunarea generală a Reprezentanței „Comunității de avere din Caransebeș”. S-a ales un nou Comitet, avîndu-l ca președinte tot pe Ilie Curescu, iar ca vice-președinte pe Patriciu Drăgălina.

Deși cei doi făceau parte din aceeași tabără națională, raporturile dintre ei erau încordate. Căutînd stingerea disensiunii dintre Iacobich și Curescu, P. Drăgălina a solicitat colaborarea lui V. Braniște. *Drapelul* nr. 34, din 18/31 martie 1904. Joi, 23 iunie era convocată o ședință ordinară a „Comunității”, prezidată de Ilie Curescu (1838—1904), președinte de la retragerea forțată a generalului Traian Doda (1 noiembrie 1892).

În timpul ședinței Ilie Curescu are un atac de apoplexie și decedează la 24 iunie. Vezi *Drapelul* nr. 68, din 12/25 iunie 1904.

Pentru biografia lui Curescu vezi *Drapelul* nr. 69, din 15/28 iunie 1904.

3. Campania din *Tribuna* a pornit de la broșura *Un cuvînt franc către grănicerii români din fostul regiment româno-banatic nr. 13* semnată cu pseudonimul *Familia nr. 110 din Armeniș*, în care este atacat președintele Curescu. La acest atac răspunde sub alt pseudonim *Un membru din comitet în Tribuna* nr. 97, din 23 mai/5 iunie 1904 (probabil Drăgălina). În idem nr. 101 din 25 mai/11 iunie apare *O întîmpinare*, ripostă la articolul din nr. 97.

44. ELENA DE IACOBICH

Caransebeș, 8 iulie 1904

Mult stimată domnule Braniște,

În plăcuta convorbire care am avut-o în cauza „Comunității de avere” era vorba de §§ 78, 79, 80, 81 și 82 din Art. de lege XVIII din anul 1871, care sint puse în Statutele Comunității de avere, ca normă la *alegerea reprezentantului*.

N-am avut pace pînă nu am aflat legea din 1871 cu §§ cei cu pricina și am aflat că numai modul cum are să se facă alegerea arată acei paragrafi.

§ 78 zice: În comune mici și mari se face candidarea. Dreptul de a pune în candidare e rezervat reprezentanței comunale — care — dacă se anunță candidați, pentru fiecare post candidează 3 indivizi. Hotăririle reprezentanței se aduc prin președinte la cunoștința adunărilor pentru restaurare.

Nu mai acel candidat poate fi ales, care cel puțin prin 10 reprezentați a fost pus în candidație.

§ 79 Termenul pentru adunarea de restaurare îl pune în comune mari și mici președintele, în orașe cu magistrat, vicecomitele.

În competiția acestora stă dreptul și datorința a publica și conduce alegerea, precum a susține și ordinea.

§ 80 Alegerea se face prin votare sau aclamațiune.

§ 81 Votarea se face în comune mici și mari prin notarea numelui și votului a votantului, în orașe cu magistrat prin ședințe etc.

§ 82 Alegerea tuturor membrilor a antistiei se face cu majoritate absolută de votare.

Poftim, domnule Braniște, vedeți înțelesul acestor §§ atît de inerenți și care nu și-a luat osteneala domnul Titus Hațieg să studieze ca să poată apăra biata instituțiune de microbi care se viră în măduva grănicerilor.

Să vă arăt acum și cei paragrafi cu care au ordonat Jakabffy¹ alegerea la comunitatea de avere. Sint §§ 68, 35, 37, 77, 78, 79, 80, 81 din Art. de lege XXII din anul 1886.

§ 68 Vorbește despre alegerea *primarilor, juraților și notarilor*.

§ 35 împarte alegerile în cercuri electorale.

§ 37 spune *cine nu poate fi ales*.

§ 77 zice: Gruparea tuturor funcționarilor primăriei orășenești etc. se face prin candidare.

§ 78 dispune termenul de adunare pentru restaurare.

§ 79 Alegerea se face prin votare sau aclamațiune.

§ 80 Cum se face votarea.

§ 81 cu majoritate absolută de votare se aleg *notari, medici, cercuali*.

Autoritățile administrative au înțeles foarte bine ce voiește să zică domnul Jakabffy prin §§ aceștia, căci după §§ 68 și 81 sint aleși toți notarii și primarii ca reprezentanți.

Împărțindu-se alegerile în cercuri electorale — poftim să vedeți ce absurditate a ieșit de aici.

Comuna Orșova are pe familiile Beonosea, Schweiner, Feigel, Korra, Dobresco, Cserny, Vior și Urătoriu ca împădurite. Opt familii să zicem cu 80 suflete.

Dar din Orșova se trimit doi deputați și doi suplenți pe capul grănicerilor. Toată tabăra Societății de navigațiune alege deputații pentru comunitatea de avere.

Orașul Caransebeș are numai 334 familii împădurite, se înscriu cu un număr de 1.000 suflete. Dar trimit doi deputați și doi suplenți pentru Comunitatea de avere, avînd și el ca Orșova lipsă de un deputat și un suplent. Cîtă pagubă cu diurnele acestora pentru bieții grăniceri?

Absurditatea aceasta n-a văzut-o comitetul Comunității de avere, domnul avocat Hațieg, cu răposatul președinte, toate vor fi făcut numai datorințele față de instituțiune nu le-au împlinit.

A fost de ajuns să vadă că legea comunală din 1871 joacă un rol în statutele Comunității de avere, ca să îngăduie domnilor să se aplice articolul întreg din 1886 la alegerile pentru comunitatea de avere, fără a căuta să afle înțelesul acelor §§ din legea din anul 1871.

Aste am voit să vi le împărtășesc, ca să vă faceți judecata despre vestitul comitet a Comunității de avere.

Precum vedeți comitele suprem grăbește cu alegerile președintelui numai din cauza aceea ca să-și treacă omul lor pe Burdia, în averea noastră (Capra în varză).

După părerea mea ar trebui făcută abstracție cu reprezentanții neîmpăduriți *n-ar trebui să steie de vorbă cei împăduriți*. Ar trebui să părăsească sala și să meargă drept la ministru și de aci la Împăratul și Rege cu plîngerea lor.

Scuzați că v-am răpit câteva momente din timpul dumneavoastră pentru citirea șirurilor mele, dar am crezut că nu v-ar fi de tot fără interes pentru a vă arăta situațiunea în vederea adevărată. Nu legea din 1871, ci oamenii sînt de vină, toți, toți din comitetul Comunității de avere.

Primiți complimentele mele și stima care v-o păstrează

Elena de Iacobich²

BCS, ms. nr. 23178; Ft. 429/972—974.

1. Jakabffy Imre. Om politic maghiar. Secretar de stat în Ministerul de Interne.

2. Se referă la alegerea de președinte al Comunității de avere din Caransebeș, loc devenit vacant în urma decesului lui Ilie Curescu.

Elena de Iacobici a fost o aprigă luptătoare pentru apărarea drepturilor grănicerilor. Deviza ei era: „... numai unde e luptă, acolo e viață. Numai popoarele lașe pier. Cei ce se apără trăiesc și sînt vrednici de viață“. Vezi Dr. Antoniu Marchescu, *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de avere*. Caransebeș, 1941, p. 413—426.

45. ENEA NICOLA

Ciacova, 27 iulie 1904

Onorată redacțiune,

Fiind împiedecat a mă prezenta la consfătuirea din 30 curent în care se va decide asupra sorții *Drapelului*, vă declar că consimt cu cele ce majoritatea va hotări în acea consfătuire.

Dr. Enea Nicola¹

ASCN 900 IX/12.

1. În *Drapelul* nr. 92 din 1/14 septembrie 1909 găsim următorul anunț: „Dr. Enea Nicola, specialist de boale interne, Karlsbad, Haus Ametyst“.

„În primii trei ani a fost administrat „Drapelul“ de marele comitet al fondatorilor, anul al 4-lea a fost administrat de protopresbiterul dr. G. Popovici... în al 5-lea și 6-lea a fost administrat cu ajutorul meu de Titu Hațieg... în anul al 7-lea a fost luat de dr. George Dobrin în regie proprie, iar cu începutul anului al 8-lea a trecut pe deplin în proprietatea mea, administrîndu-l eu pe soco-teală proprie“ — va nota în 1918 V. Braniște, Cf. V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, 1972, p. 435.

Drapelul apăruse la 1/14 ianuarie 1901.

46. GEORGE DOBRIN

Băile Herculane, 16 august 1904

Iartă că te conturb în mult dorita și prea prețuita ta liniște. Mergi la Brad? Cînd ai de gînd să pleci?¹ Răspunde-mi de loc² aici. Complimente stimatei doamne. Salutări la toți

Gorgos

ASCN 900 VI/9.

1. V. Braniște a plecat împreună cu G. Dobrin la 14/27 august 1904 spre Brad, unde în 15/28 și 16/29 august 1904 s-a ținut adunarea generală anuală a Societății pentru crearea unui fond de teatru român. Vezi convocarea semnată de V. Onițiu, vicepreședinte și Iosif Blaga, secretar, în *Drapelul*, nr. 87, din 29 iulie/11 august 1904.

Ca și cu alte prilejuri, V. Braniște cu cîteva zile înaintea adunării generale, îndemna toate păturile sociale ale poporului român să sprijine material și spiritual instituțiile culturale românești. Vezi *Teatru român*, în *Drapelul*, nr. 93, din 12/25 august 1904, din care redăm cîteva pasaje: „Înainte dar cu toții umăr la umăr, cînd e vorba de cultura națională și de sprijinirea instituțiilor puse în serviciul ei. Prelați și domni de înalte posibilități, preoți și învățători, inteligența și popor, în șiruri închegate vă prezentați, unde cultura română își desface steagul său și dați tot concursul vostru la progresarea și înflorirea culturii naționale, ca posteritatea să vă binecuvînte“.

Vezi pentru desfășurarea adunării *Drapelul*, nr. 95, din 17/30 august 1904; Maria Virtopeanu, *Din activitatea „Societății pentru fond de teatru român“ în județul Hunedoara*, în *Sargetia*, 1981, 15, p. 403—405.

În afara discursului președintelui societății, Iosif Vulcan, s-au ținut și alte prelegeri. V. Braniște ar fi urmat să vorbească despre *Biserica și teatrul*, dar din lipsă de timp nu și-a citit lucrarea.

În Foiața *Drapelului*, nr. 97, din 21 august/3 septembrie 1904 sub titlu *Teatru la Brad se aprecia* că „mai rar o serbare culturală atît de măreață“ ca adunarea de la Brad, la care s-au adunat cca 5 000 coroane pentru fondul Societății.

2. de loc = îndată. Provincialism bănățean.

47. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Arad, 27 august 1904

Te sărut din Arad.¹ Cu Gilu și Victoria nu ne-am întilnit. Ei au plecat de la Deva cu trăsura. La mulți ani

Valer

Sfinta Mariți la mulți ani

Gorgoș

1. V. Branîște împreună cu G. Dobrin s-au întâlnit în Arad cu Iosif Vulcan și V. Goldiș, de unde au plecat cu trenul spre Brad.

48. AUREL ISAC

Cluj, 27 septembrie 1904

Frate Branîște,

Du hast Dich in Temesvár selbst übertroffen — und herausgeschlagen. Dickens, Paul konnte es nicht besser gethan haben !¹ Numai frate. Ce testimoniu de paupertate pentru lugojeni și mine, care la voi am ținut în cauze publice și ale artei ! Lugojul cel din urmă, cînd e vorba de limba, literatura și istoria, substanțele națiunii. Am observat la Bredicean și Dobrin, cel dintîi apatic, cel din urmă negativ, certăreț.

Am avut convorbiri cu mai mulți colegi — cei doi matadori ai noștri au denegat venirea, participarea, fără motivare suficientă.² Le-a fost prea josnic poate și le-am propus să lucre în foi, cînd e vorba de proiecte de lege tăietoare în viața constituțională a legii și producerilor noi — iar în *Transilvania* să scrie articlii pentru toți. Mi s-a zis ca să fac o curendă în scris ! Am pus sub discuțiune modus vivendi³ față de programa resp. necesitatea schimbării resp. susținerii rezistenței pasive⁴ — în fine fundarea unei loji de francmasoni independentă⁵. ! Negativ, negativ. Resp. nici unul nu s-a pronunțat exprese de n-ar fi fost consult a staveri un loc, organ central pentru adunarea gravaminelor, dorințelor, speranțelor și a programei de acțiune unitară. Nimic ! frate ! Acestea nu ți le scriu de aceea ca să le folosești, ci ca să știi cum că umanism-altruism de datorință cu greu vei staveri actualmente.

Ich habe meine Pflicht gethan !⁶ Colosală dreptate ai cînd zici că e anacronism, cum că noi din Ardeal să mergem la Timișoara să batem clavirul, vioara cari și voci era bine cam ca la Gounod⁷ aș fi vrut să fie toți — precînd Banatul e plin de coruri și reuniuni artistice ! Să o dăm naibei. Nu de aceea am mers la Timișoara ca să ne facă Unguriano⁸ onoruri, ci să ne petrecem și ne veselim și să ne cunoaștem. După Schäffle⁹ aceasta e baza energiei sociale ; abstractis abstrahendibus¹⁰ a succes — numai toasturile au fost grele, grele — Banater Fischbrot¹¹. Dar a fost excelent tonul general, deși numai în tine și în cifrele lui Comșia¹² a avut interpret. Für mich und, meine Valerie war's beehrend genug. Sie hat des Spinnerlied in 5 Tagen lernen müssen, den bis dahin hat man gestritten ob Welf oder Weiblingen, ob Cosma oder Anticosma, ob man auf roten oder grünen Sesslen sitzen soll¹³. Dar, frate, a succes un program de muncă de minune numai *la lucru*. Dacă Domnul Dumnezeu îmi liniștește nervii apoi și eu voi scoate din pulpit, numai, frate, la mine e greu.

Am multe necazuri.

Aș fi vrut să-l am pre Hostilius Tullius¹⁴ și pre Justinian¹⁵, cînd am fost toți din toate laturile laolaltă, cîte coterii, cîte coliziuni de interese. Chiar și eu care n-am

fost hotărît la pasivitate, am avut rol în comisiunea candidatoare, dar cît de interesantă a fost intervențiunea pentru domnie! Pst!

Acestea și le scrie *currente calamo*¹⁹ un om necăjit nu numai de *dolor facialis*¹⁷, dar

al tău bun prieten

Isac¹⁸

BAR ms. nr. 150110; Ft. 394/86—87.

1. „Te-ai întrecut pe tine și te-ai evidențiat la Timișoara. Paul al lui Dickens nu ar fi putut să o facă mai bine“ (în l. germană). Se referă la adunarea generală a ASTREI, ținută la Timișoara în 19 și 20 septembrie n. 1904 și la un personaj din romanul lui Charles Dickens (1812—1870) *Dombey and Son*, plin de mîndrie de numele său, pe care vrea s-o transmită fiului său Paul. V. Braniște a făcut în ședința a doua un mare expozeu, fiind încredințat să analizeze raportul prezentat adunării generale. Vezi *Drapelul*, nr. 105, din 9/22 septembrie și nr. 106, din 11/24 septembrie 1904.

În *Drapelul* nr. 104 din 7/20 septembrie 1904 V. Braniște a scris un editorial dedicat adunării de la Timișoara, *Salut*, în care relevă unitatea culturală a tuturor românilor: „Banatul serbează. În scurtul răstimp de opt ani, de cînd și-a extins Asociațiunea activitatea sa și asupra Banatului și părților ungurene, este adunarea de miine deja a *patra adunare* ce se ține pe teritoriul istoric al Banatului. [...]”

Cu brațe deschise primim frații ce vin în mijlocul nostru, ne bucurăm din inimă că ni se dă acest prilej solemn pentru cimentarea legăturilor frățești dintre noi și pentru înrolarea însuflețită sub steagul pe care stau scrise cuvintele de aur: *cultură națională*. [...]

Zidurile ce ne-au despărțit au căzut! Veleitățile regionale și provinciale aparțin trecutului care s-a încheiat, astăzi nu mai întrebăm de e cineva ardelean, bănățean sau ungurean, astăzi căutăm numai cum își fac românii de pretutindeni datoria față de neam, față de limbă și față de cultură...

Astăzi Banatul nu mai reclamă istoria și cultura sa ca o istorie particulară a sa, ci le consideră cu mîndrie ca o parte integrantă a culturii și istoriei întregului neam românesc“. Vezi și Valeriu Braniște, *De la Blaj la Alba Iulia*. Articole politice. Ediție îngrijită de Valeria Căliman și Maria Elena Simionescu. Cuvînt înainte de Mircea Mușat, Timișoara, 1980, p. 143—144.

2. Aluzie la absența lui Coriolan Brediceanu și a lui George Dobrin de la Timișoara.

3. Modul de conviețuire, felul de a acționa.

4. Adunarea ASTREI de la Timișoara a constituit un prilej de dezbatere pe tema pasivismului și a activismului. Cf. L. Maior, *op. cit.*, p. 65; N. Josan, *op. cit.*, p. 454.

5. Aluzie probabil la opiniile existente în epocă, care aveau în vedere chiar constituirea unui partid politic al românilor situat pe o poziție activistă.

6. „Mi-am făcut datoria“ (l. germană).

7. Un punct din programul artistic a fost *Ave Maria* de Gounod.

8. Emanuil Ungurianu, președintele despărțămîntului Timișoara al ASTREI a ținut discursul festiv.

9. Albert Schäffle (1831—1903). Sociolog german. A încercat să îmbine idealismul german cu teoria pozitivismului evoluționist.

10. Abstracția abstrahendibus = scăzînd ce trebuie scăzut. În acest caz lăsînd la o parte ceea ce trebuie lăsat.

11. Banater Fischbrot = chiftele de pește bănățene, amestec de multe și de toate.

12. Nicolae Comșa (1869—1943). Medic în Săliște. Militant pentru unirea Transilvaniei cu România. Deputat în parlamentul Ungariei. Primul prefect român al județului Sibiu după 1 decembrie 1918.

13. „Pentru mine și Valeria mea a fost o mare cinste. Ea a trebuit să învețe *Cîntecul fusului* în 5 zile, căci pînă atunci s-au corovăit de-a Ghelfi sau Ghibelini, dacă să se așeze pe scaune roșii sau verzi.“ Pasajul dezvăluie probleme din culisele concertului. Pianiste erau Valeria Isac și Minerva Cosma. Părerile antagoniste ale organizatorilor le compară — cu ironie — cu partidele adverse din

Italia medievală. Ghelfii — partidul papal — și Ghibelinii — partidul imperial. Iar denumirea derivă de la germanul *Welf*, numele unei familii, cu acest nume, contemporane cu Carol cel Mare, adver-sară împăraților Hohenstaufen și Weiblingen (în germ.).

14. Hostilius Tullius, rege legendar al Romei.

15. Justinian, împărat bizantin (527—565) din Iliria. În timpul lui s-a codificat dreptul roman.

16. = din fuga condeului (lat.).

17. = suferință fizică (lat.).

18. Aurel Isac (1846—1932). Avocat și om politic. Părinții lui fiind stabiliți la Viena el a urmat studiile, inclusiv cele universitare, juridice, la Viena. A ajuns lector pentru dreptul internațional la Universitatea din Viena. În 1869 s-a stabilit ca avocat la Cluj. Orator de temut și penalist de seamă. După 1 decembrie 1918 a fost senator în parlamentul României, decan al baroului de avocați din Cluj.

49. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, ante 26 octombrie/8 noiembrie 1904

*Domnule Braniște,*¹

Un zor de fapte pe lunecosul teren politic — nu însă pe cel glimpuros econo-mic — a cuprins o parte însemnată a generațiunii noastre mai tinere.

Admit că acest zor de a se manifesta în viața politică își are rădăcina în *conștiința națională* a generațiunii noastre mai tinere, ceea ce ar trebui să ne umple cu mulțumire, ba chiar cu bucurie.

Și numai acestei împrejurări vreau să atribui și acel fenomen că o parte a *gene-rațiunii noastre mai bătrîne*, mai mature și prin urmare și mai experte pe terenul poli-tic — nu numai nu a putut să reziste acestui zor de fapte ale tinimerii, ci din contră *sprrijinește* chiar și din partea sa aceste nizuințe impetuoase.

Trebuie să constatăm că societatea noastră este cuprinsă de o stare de *nervozitate*, produsă prin realitatea extrem de regretabilă că *nu ne putem afirma pe terenul politic*.

Lanțurile, prin cari au încătușat ordonanțele lui Hieronymi orice mișcare a manifestațiunii naționale sînt însă prea tari, încît deocamdată nu le putem rumpe și cu toate aceste se crede că putem scăpa de ele . . . pe *căi lăturoase*.

Și tocmai aici zace *aberațiunea*, căci pe aceste căi lăturișe se poate dezvolta numai o activitate neliniștită și neducătoare la scop, căci această activitate nedeter-minabilă este lipsită de centrul comun și firesc, pe care-l constituie programul nos-tru național.

Prin urmare toți aceia cari voiesc să dezvolte o asemenea activitate nedetermi-nabilă trebuie *volens volens* să părăsească programul național.

În consecință vom nimici programul nostru național și va urma o activitate lipsită de regulă și de scop, care va slei în mod inutil puterile noastre fără de a putea realiza ceva pozitiv, căci tot omul cu mîntea la loc trebuie să înțeleagă că fără un centru comun, fără un program determinat, unitar și general vor rătăci toți fără regulă, împiedicați prin acțiune și reacțiune.

Este ușor a cunoaște ce pericole aduce cu sine o asemenea aberațiune. Vom sparge prin aceasta definitiv solidaritatea noastră, singurul depozitar al puterii centripetale a națiunii noastre și puterile centrifugale vor rătăci *sine lege*, căci mulți

se vor ivi cari se vor simți chemați a dezvolta pe „barba proprie“ o activitate nedeterminabilă și prin urmare fără program . . . sub marcă falsă.

Fără a face cuiva reproș, trebuie să invocăm în memorie chestiunea concluzului fatal în urma căruia s-a dus la Viena prin o deputațiune de masă „Memorandul“ la timp nepotrivit, fără considerare la stările factice și în contra advertisementului nostru.

Și acest concluz fatal s-a adus prin neprecugetarea capetelor juvenile, infierbintate și noi — durere — deja de un deceniu trebuie să suportăm consecvențele acestui pas neprecugetat. Și pe cînd noi ne-am supus cu răbdare situațiunii, ce n-am putut-o împiedeca, susținînd solidaritatea și sub acest jug, vedem acum o parte a aceluia cari au creat această situațiune, pierzîndu-și răbdarea și tînzînd prin abandonarea programului național a scăpa din starea provocată de greșala proprie.

Urmările nu pot fi decît nefaste.

Primiți etc...

Drapelul, nr. 125, din 26 octombrie/8 noiembrie 1904.

1. Scrisoarea era precedată de următoarele rînduri, scrise cu siguranță de V. Braniște: „Unu! din cei mai vechi fruntași ai noștri, căruia i-a revenit rol important pe timpul luptelor noastre electorale, adresează directorului ziarului nostru următoarea scrisoare.

Regretăm că nu am obținut autorizație de a da publicității și numele scriitorului scrisorii, dar domnia Sa — restras fiind astăzi din luptele politice de azi — crede de important numai că *ce se scrie* și nu că și cine scrie“.

Avînd în vedere similitudinea ideilor cuprinse în această scrisoare și în articolul *Curentul nou*, ca și retragerea lui Alexandru Mocioni din activitatea politică, cunoscînd și legăturile personale cu V. Braniște, este ușor de identificat în autorul scrisorii pe Al. Mocioni.

În pofida intrării curentului neoactivist A. Mocioni și *Drapelul* rămîneau în continuare apărătorii pasivității politice.

În acest timp pregătirile pentru ținerea unei conferințe electorale a Partidului Național Român erau în toi. La 2 iunie 1904 se ținuse o ședință la Arad a Comitetului.

După ce la 9 septembrie 1903 în ședința Comitetului Partidului Național se decisese „convocarea conferinței naționale, în termenul cel mai scurt posibil“, în ședințele comitetului din 2 iunie 1904 de la Arad și 16 octombrie 1904 de la Cluj s-a discutat și chestiunea convocării Conferinței. Cf. N. Josan, *op. cit.*, p. 462, 463—465, 466. Probabil în urma conferinței de la Cluj, George Pop de Băsești a trimis o circulară cluburilor electorale din Transilvania în vederea alegerii delegațiilor pentru Conferința electorală, pînă la 10 noiembrie 1904. Cf. L. Maier, *op. cit.*, p. 69. Vezi alegerea delegațiilor din comitatul Sătmar, în *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente 1848—1918*. Ediție de Vasile Căpîlnean, Ioan Sabău, Valeriu Achim, București, 1981, p. 250.

Cu cîteva zile înainte de lansarea Convocării pentru Conferința electorală (29 decembrie 1904), în *Drapelul* nr. 146, din 14/27 decembrie 1904 se aprecia că pasivitatea politică în fața iminentelor alegeri este „proba deplinei conștiințe politice a situațiunii ce ni s-a creat, independent de voința noastră“.

Drapelul, nr. 148, din 18/31 decembrie 1904 publică *Convocarea* semnată de George Pop de Băsești și Vasile Lucaciu, aceasta în virtutea principiului fundamental în conduita politică a lui V. Braniște — solidaritatea națională —, fără a o comenta.

La 10 ianuarie 1905 s-a ținut la Sibiu Conferința electorală a delegațiilor Partidului Național Român care a decis menținerea programului din 1881, cu unele „întregiri“. Astfel în primul punct nu se mai revendica autonomia Transilvaniei, ci „recunoașterea poporului român de individuitate politică alcătuitoare de stat și asigurarea dezvoltării sale etnice și culturale prin instituțiuni de drept public“.

În privința participării poporului român la viața parlamentară Conferința a decretat „intrarea în activitatea parlamentară a alegătorilor români“. Se subliniau pregnant considerentele majore care au impus abandonarea pasivității politice și adoptarea activismului. Vezi pentru Conferință, T.V. Păcățian, *op. cit.*, p. 165—172; Liviu Maior, *Conferința din 1905 a Partidului Național Român*, în *Studia Universitatis Babeș—Bolyai, Historia*, 1973, 18, fasc. 2, p. 97—107; N. Josan, *op. cit.*, p. 468—477; Lucian Boia, *Contribuții privind criza Partidului Național Român și trecerea de la pasivism la activism (1893—1905)*, în *Studii. Revistă de istorie*, 1971, 24, nr. 5, p. 981—983.

Adoptarea neoactivismului de către P.N.R. a fost sugerată și susținută și de guvernul liberal de la București. Diplomația germană și austro-ungară era interesată și ea de această chestiune. Vezi Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale*, vol. II (1894—1914), p. 95—107.

În urma alegerilor parlamentare din ianuarie-februarie 1905, în condițiile ingerințelor sistematice ale autorităților în desfășurarea campaniei electorale și a alegerilor, P.N.R. a reușit să aibă doar 8 deputați în parlament: Nicolae Comșa, Vasile Damian, Teodor Mihali, Aurel Novac, Ștefan Cicio-Pop, Ioan Russu-Șirianu, Ioan Suciuc și Aurel Vlad. Aceștia împreună cu deputatul naționalist slovac Milan Hodza și cu sîrbul Liubomir Pavlovici s-au constituit în *Clubul parlamentar naționalist*, avîndu-l ca președinte pe Teodor Mihali. În ședința dietei din 5 mai 1905 T. Mihali a prezentat un proiect separat de adresă către monarh în numele Clubului parlamentar naționalist. Vezi T.V. Păcățian, *op. cit.*, p. 174, 176—184.

Fruntașii politici bănățeni continuau să se situeze pe terenul pasivismului, deși chiar E. Ungurianu îi scria la 21 ianuarie 1905 lui A. Mocioni că pasivitatea politică nu mai avea sens. Cf. T. Botiș, *op. cit.*, p. 325—326.

La 21 ianuarie 1905 dieta a fost prorogată prin decret regal pînă la 15 septembrie 1905, apoi încă de 2 ori pînă în 19 februarie 1906, cînd a fost dizolvată.

Într-o asemenea situație, P.N.R. a intenționat ținerea unei conferințe electorale la Sibiu în 20 septembrie 1905, care a fost însă interzisă de autorități. La 5 noiembrie 1905 s-a ținut însă o mare adunare electorală la Lugoj — încă nu fief al pasiviștilor, — la care au participat peste 10.000 de oameni, deputați români aparținînd P.N.R., frunțași politici din Banat. În Rezoluția adoptată se formulau o dată în plus revendicările naționale ale poporului român pe plan politic, școlar și bisericesc, se făcea cunoscută hotărîrea de a se „dezvolta deplină activitate pe toate terenele vieții publice... și îndeosebi vom fi activi ca să alegem deputați pentru parlamentul țării din nația noastră românească“. T.V. Păcățian, *op. cit.*, p. 211. Vezi și Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român*, București, 1983, p. 376.

Adunarea de la Lugoj a însemnat o întărire considerabilă a curentului neoactivist. Bănățenii absenți de la Sibiu se încadrau acum în largă mișcare activistă. V. Braniște, pasivist convins, va renunța și el la această tactică, deoarece socotea că nu-și putea „părăsi poporul“, care se pregătea pentru o luptă atît de mare și de grea“. Conduita lui Braniște a găsit aprobarea lui A. Mocioni. Vezi V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, p. 429, 430.

50. VALERIU BRANIȘTE

(Către George Dima)

Lugoj, 9 noiembrie 1904

Stimate prietene și iubiți nași!

Mulțumindu-vă pentru călduroasa felicitare la nașterea fiului meu al doilea¹ vă aduc la cunoștință că am stabilit pentru actul botezului ziua de 1/14 noiembrie, luni, adică ziua în care împlinește micuțul patru săptămîni.

Am ezitat pîn-acum a comunica acest dat, pentru că nu eram siguri de se va putea ține botezul în ziua aceasta. Acuma mica Valerica a suferit vreo șase zile de fierbințeli mari și pierrea văzînd cu ochii (a avut o afecție de intestine). Neștii nd ce curs va lua morbul, nu am cutezat cu bolnav în casă să ne lansăm la botez.

Acum e bine micuța și Dumnezeu ne va păzi de alt morb, așa încît acum sîntem decîși a face botezul luni.

Venim deci — eu cu Miți² — ca aducîndu-vă aceasta la cunoștință să vă rugăm a fi nașul micuțului nostru păgîn.

Ne-ar bucura foarte mult dacă ați putea veni în persoană încoace și sîntem gata să modificăm chiar data botezului în cazul acesta — dar știind că aveți multe dato-riște de împlinit și la Brașov, ținem cont și de eventualitatea că nu puteți veni și ați fi nevoiți a designa un locțiitor.

Pentru acest caz vă recomandăm pe Virginia,³ care se află de prezent la noi, ca cea mai potrivită pentru a vă înlocui.

De cele trebuincioase la botez ne vom îngriji noi aici și vom da instrucțiunile necesare Virginichii. Bine înțeles, numai în cazul dacă veți fi împiedecați a veni. Foarte bine ne-ar părea însă dacă ne-ați surprinde cu prezența, de care ducem dorul în puterea cuvîntului, căci e mult de cînd nu ne-am văzut și multe s-au schimbat de atunci.

Vă rog să nu vă supărați că scriu așa deschis, dar știți așa mi-e firea. Miți, mai optimistă, se bucură de acum că la botez va avea fericirea a vă vedea. Mai fericit aș fi eu dacă aș vedea împlinindu-se speranța Miții. Las deci să decideți pe a cui parte vă puneți. Las și aștept avizul.

Acum sîntem cu toții bine. Miți se reculege, deși casa plină de copii îi dă mult de lucru. Așa-i unde e binecuvîntare.

Sărut mîinile mult stimatei nașe. Miți o sărută, salutări de la ambii copilașilor drăgălași și domnișoarei, iar tu primește de la Miți multe salutări și de la mine o prietenească îmbrățișare.

*Valer Braniște
Miți*

Arhiva Dima-Chivulescu, Brașov

1. Virgil Braniște (1904—1988). Chimist.
2. Maria V. Braniște, soția lui V. Braniște.
3. Virginia Braniște, sora lui Valeriu, căsătorită cu Pompiliu Nistor.

51. MARIOARA RAȚIU PORUMBESCU

Cîmpina — gara — 18 noiembrie 1904

Prea stimate domnule doctor,

Mulțumesc de răspunsu-vă binevoitor și alăturat lingă acte este și conspectul notelor ce vă trimit în comisionul redacției.

Nu voiesc a trimite prea multe exemplare, căci la trebuință vă mai pot trimite și altă dată.¹

Consemnarea notelor rămase de la regretatul meu frate am să vi-l trimit în zilele aceste.

M-a bucurat mult că bine voiți a reinprospăta memoria scumpului meu frate prin scrieri de schițe, cred că dumneavoastră posedăți material suficient în acest scop². La nevoie vă poate da mult ajutor domnul dr. G. Dobrin, cu care regretatul meu părinte era în mare corespondență.

Opereta *Crai nou*, în urma cererii domnului dr. Dobrin, am dispus să vi se trimeată de la Cernăuți; la împrumutarea operetei o condiție este că nu este permis decopierea, căci doresc ca proprietatea operetei să fie a mea și a copiilor mei și nu pot lăsa să fie de domeniul public pînă ce nu voi reuși ca să o tipăresc — deși și tipărirea notelor mi-a adus multe decepțiuni, lucru mult și uneori nici costul tiparului n-a ieșit.

Vă urez succes bun la reprezentare.

Vă rog, domnule doctor, a primi asigurarea deosebitei mele stime

Marioara Porumbescu³
măritată L. Rațiu

BCS, ms. nr. 23137; Ft. 429/882—883

1. În *Drapelul*, nr. 131, din 9/22 noiembrie 1904 apare lista compozițiilor lui Ciprian Porumbescu, care se pot comanda la redacția ziarului. Acestea sînt: *Imn de urare*, *Hora Prahovei*, *A căzut o rază lină*, *Fluturaș de noapte*, *Frunză verde măgărit*, *Pe cîmpiile Stupcei*, *Fata popii*, *Basme ieșene*, *Uvertura lui Crai nou*, *Balada*, *O roză veștejită*, *Tupiluș prin măgăruș*. Anunțul se repetă în numerele următoare.

2. V. Braniște adună material informativ pe baza căruia va elabora monografia *Ciprian Porumbescu*, apărută în anul 1908.

3. Marioara Rațiu-Porumbescu (1860—1932), fiica lui Iraclie Porumbescu, și-a închinat viața fratelui ei, Ciprian (1854—1883), iar după moartea lui i-a cultivat memoria cu fervoare. Vezi Ciprian Rațiu, *În umbra fratelui drag*, în *Ciprian Porumbescu, Documente și mărturii*, Suceava, 1971, p. 159—174.

52. NICOLAU ONEA-BRÎNZEU

Budapesta, 24 noiembrie 1904

Mult onorat domnule redactor,

Subscrisul am onoare a vă face cunoscut următoarele:

Avînd noi teologii români din Seminarul central unele afaceri cu superioritatea Institutului, am fost provocați din partea acestora ca să ne restringem numărul foilor românești, cari ni se trimit și în specie ni s-a denegat înmînuirea foilor politice, afară de una, mulțumindu-ne numai cu foile bisericești, literare etc. Deci stînd lucrul așa, cu durere, dar trebuie să abzicem și de — tuturor cea mai plăcută foaie politică —, de *Drapelul*. Drept aceea, vă rog, mult onorate domnule redactor, că *Drapelul* deocamdată să nu se mai adreseze Seminarului Central, pentru că și așa nu

ni-l înminează; și primiți regretele noastre și cele mai mari mulțumite pentru bună-tatea dumneavoastră de pînă acum.

Acestea rugîndu-vă am rămas cu profund respect

Nicolau Onea-Brinzeu¹
cleric al diecezei Lugojului.

BCS, ms. nr. 23223; Ft. 429/1059.

1. Nicolae Brinzeu. A scris mai multe lucrări cu caracter religios popular. Vezi *Bibliografia română modernă* (1831–1918), vol. I (A–C), p. 470.

53. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 6 ianuarie 1905

Lieber Braniște,

Hier folgt der meritorische Inhalt meiner Antwort¹ an Dr. Dăianu², Dr. Frîncu³ und an Hamsea 4:

Nu pot primi un mandat, căci nu Conferința Partidului Național este convocată, ci a delegaților fără privire la pozițiunea lor politică, ci eu nu mă pot prinde la o consfătuire cu angajamentul solidarității cu acei domni cari prin activitatea lor politică deja au spart solidaritatea națională și despre cari n-am deci nici o garanție că oare ar respecta și conclusele eventual contrare dorințelor lor ale acestei conferințe. An Hamsea jedoch noch der Zusatz:

Asta este ținuta mea, dar pe domniile voastre vă rog ca să vă consfătuți și apoi să hotărîți cum veți afla de bine, căci eu nu vreau să preocup pe nimeni cu vederile mele⁵.

Es grüsst Sie

A.M.

BAR ms nr. 149840, Ft. nr. 392/92–93

1. Aici urmează conținutul răspunsului meu către dr. Dăianu, dr. Frîncu și Hamsea.

2. Elie Dăianu (1869–1956) era din anul 1902 protopop în Cluj. Vezi I/145. Pentru activitatea pe tărîm național, după intrarea României în primul război mondial, Dăianu a fost condamnat de la 1 an închisoare (8 noiembrie 1916–8 noiembrie 1917) și apoi deportat la Sopron pînă în noiembrie 1918. Vezi Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867–1918)*, Sibiu, 1986, p. 261. Vezi și Elie Dăianu, *Din temniță și exil*.

3. Amos Frîncu (1861–1933). Avocat în Sibiu și Cluj. Apărător în procesul Memorandului. Apărător al drepturilor moșilor. În toamna anului 1918 a fost președintele Senatului Național Român din Cluj. Pentru rolul lui în acea perioadă, vezi Elie Dăianu, *Stegarul ideal dr. Amos Frîncu și des-fășurarea steagului în busturi sufletești*, Cluj, 1937, p. 25–28.

4. Voicu Hamsea, protopop în Lipova.

Dăianu și Frincu se adresează lui A. Mocioni, probabil pentru a lua inițiativa unei acțiuni în favoarea pasivismului, în genul conferinței sugerate de Dăianu, Frincu și I. Poruțiu lui Aurel Mureșianu, vezi L. Maior, *Mișcarea națională...*, p. 70.

5. Avocații din Lipova, Alexandru Marta și Constantin Missits, din încredințarea conducerii P.N.R. trebuiau să se îngrijească de alegerea a 2 delegați la Conferința electorală de la Sibiu. În acest sens s-au adresat lui Voicu Hamsea, care la rîndul lui a cerut sfatul lui A. Mocioni. Vezi *Tri-buna* (Arad), nr. 244, din 28 decembrie 1904/10 ianuarie 1905.

Voicu Hamsea n-a participat la Conferința de la Sibiu.

54. AUREL ISĂC

Cluj, post 10 ianuarie 1905

Frate Valer,

În 1881 am hotărît rezistența pasivă, va să zică luptă pînă în 1895 nu s-a lucrat nimic și lumea toată știe că am fost neîndreptății. Nerecunoscuți ca naționalitate. Individul dezmembrat de către aceia cărora le aparținem după limbă, literatură și istorie. Substanțele naționalității. Știi prea bine cît vorbirăm despre aceea că naționalitatea noastră ca atare n-a fost recunoscută de subiect de drept. Și acum o știi prea bine că naționalitatea noastră în 1863 fusese politicește recunoscută de individualitate. Iar în 1865, pe sași și pe noi ne-a șters simplamente din constituție și furăm deplasați: indivizii la állampolgárság¹. Cînd noi în 1881 am decretat punctul dintîi al programului cu aceasta enunțarăm că tindem la recîstigarea individualității noastre istorice politice. Deși legile aduse fără de noi își au forma lor constituțională, totuși considerînd că legislația trebuie să fie compusă din toți factorii etnici, prin limba noastră, respective prin pasivitate, am dat lumii de priceput că legile nu au bază morală.

De atunci vedem că ungurii nici libertatea presci n-o pun pe bază modernă, căci art. 18 din 1848 e antiquat². Nici dreptul de reuniune și întrunire, nici dreptul de alegere parte nu le regularizează prin legi fundamentale, parte nu admit sufragiul universal, votarea secretă și după comune, precum a fost propunerea din 1895. Din contră, legile fundamentale existente, precum e aceea de naționalitate, nu le execută, care prin zicerea lui Kisfaludi³ și Wesselényi⁴ a lor e o imoralitate, pe de altă parte le scot din vigoare prin legi organice. Iar proiectul lui Berzeviczy⁵ e un tentamen⁶ în contra psihologiei și fiziologiei pedagogice. Cu atît mai curioasă fu lucrarea celor 97 din Sibiu⁷. Căci zicerea lor fundamentală e că programul lor din 1881, în întregul lui, rămîne nealterat, ce e o contradicție *in adicte*⁸, cînd intră în parlament și aleg pe baza unei legi nedrepte, după ce prin aceasta a abandonat cele două principii fundamentale. Aceste nu le scriu ca să faci articol, ci să le iei *ad notam*⁹ pe lingă următoarele explicări. Tisza admițînd conferința arată un act de adîncă prevedere. Căci a recunoscut individualitatea națională și avu ferma speranță că cei cari au să fie aleși la început se vor constitui într-un partid. *Dar toți vor tinde la posturi*. Din viața comitatensă știu că partidele ungurești cînd pactează între ele, ori cu naționalitățile, nicicînd nu-și țin făgăduielile. Conferința a fost luată în calcul cu aceea că deputații alegeți vor intra în partidul guvernamental¹⁰. După ce însă ei făcură un lucru zăpăcit, vor fi trîniți în mare parte. Tocmeala s-a întîmplat

între Tisza¹¹ și Radu¹², la carele înainte de conferință fuse George Pop de Băsești,¹³ Mihali¹⁴ și pare-mi-se Vlad. Nu e vorbă, tactica trebuie schimbată. Pe calea începută nu va reuși.

În secolii cei dintii ai latinității a fost onoare pentru tineri a fi admiși la *For* cum luă cîrma în mină elementul tinăr, care însuși se obtrude deputat și face tabula rasa din trecut.

Radu mi-a spus că oamenii de stat din România sînt pentru activitate¹⁵, și el totdeauna fu pentru ea. Sînt convins că e cu *bona fide*.¹⁶ Dar ce s-a hotărît la Sibiu nu cred să fie calea care duce la izbîndă.

Eu le-am propus să concheme o conferință mare, după ce sînt escrise alegerile dietale, așadar drepturile cetățenești, pînă la terminarea lor, sînt în deplină forță. Te rog fii atent, vom păți-o.

An nou fericit. Le-am dictat. Discret. Salutări Isac.

ASCN 900 V/154.

1. = cetățeni ai statului (în maghiară).

2. = abrogat (latinism).

3. Aluzie la Societatea Kisfaludi, înființată după moartea scriitorului Kisfaludi Károly (1788–1830) al cărei scop inițial a fost stringerea de fonduri pentru publicarea operei lui literare, devenind în decursul vremii un focar de promovare a culturii naționale maghiare.

4. Se referă la Asociația culturală Wesselényi – înființată de Weselényi Miklos (1845–1916) – al cărei scop era maghiarizarea.

5. Berzeviczy Albert (1853–1936). Om politic maghiar. Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

6. = încercare (latinism).

7. Aluzie depreciativă la Conferința națională din Sibiu din 10 ianuarie 1905.

8. *Contradictio in adjecto* = denumire dată în logică unei afirmări în care subiectul este contrazis de obiect.

9 = a consemna (în latină).

10. Insinuaie infirmată de evenimente.

11. Tisza István (1861–1918), conte, în acea vreme prim-ministru al Ungariei, președintele Partidului Liberal. A fost înfrînt de opoziție în alegerile din 1905. În 1906 a desființat partidul și s-a retras pînă în 1910 din viața politică activă. Atunci a creat Partidul Muncii. A desfășurat o activitate intensă pentru a cîștiga colaborarea românilor ajungînd din nou prim-ministru. A inițiat în 1910 și în 1913–1914 tratative cu reprezentanții românilor, care însă au eșuat.

12. Dimitrie Radu (1861–1920), episcop unit. Studii la Blaj și la Colegiul Propaganda Fide din Roma. Hirotonisit preot, e numit profesor la Seminarul catolic din București, apoi rector și procurator al acelei dieceze. În 1896 este numit episcop de Lugoj iar din 1902 trece, în aceeași calitate, la Oradea. La 8 decembrie 1920 a căzut victimă exploziei unei bombe din Senatul României.

13. George Pop de Băsești (1835–1919). Om politic, încercat conducător al românilor din Transilvania. Deputat dietal în parlamentul din Budapesta între anii 1872–1881 el a propus uniunea tuturor românilor într-un partid național în Conferința de la Turda din 9 august 1880. În urma acestei propuneri, a luat parte la acțiunea care a dus la convocarea Conferinței de la Sibiu din 1881, cînd a luat ființă Partidul Național Român. Drept urmare, guvernele maghiare au împiedicat cu toate mijloacele intrarea lui în parlament ca reprezentant al acestui partid, al cărui președinte a fost ales după moartea lui Ioan Rațiu. A fost condamnat în procesul Memorandului și și-a executat sentința în temnița din Vác. Vezi Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești*, Oradea, 1935, 433 p.

14. Teodor Mihali (1855–1934). Avocat din Dej, om politic. Contribuie la redactarea Memorandului făcînd parte din delegația care l-a prezentat împăratului la Viena. Condamnat în

accest proces. Deputat în parlamentul Ungariei. Președintele clubului naționalităților. Vice-președinte al Adunării de la Alba Iulia din 1 Decembrie. Primul prefect român al județului Solnoc-Dăbica

15. Vezi pentru poziția României favorabilă abandonării pasivismului, Teodor Pavel. *op cit.*, p. 103–104.

16. = de bună credință (l. latină).

55. ION G. SBIERA

Cernăuți, 8/21 februarie 1905

Mult stimată d-le dr. V. Braniște!

Diregîndu-mă după vorba românului: Mai bine tîrziu decît niciodată și urindu-ți de anul nou 1905: „Toate cele bune, în prezent și-n viitor să s-adune și să aibă una spor, cele rele să se spele, ca să fie tot curat ca la Tatăl înstelat“, îți mulțumesc abia acuma pentru foarte interesantul opșor, numit *Tabla de la Lugoj, un monument prețios literar istoric* și trimis în 5 decemvre 1903.¹

Ocupat pe atunci și în tot decursul anului expirat 1904, cu redactarea definitivă și cu publicarea noii scrieri întitulate: *Contribuiri pentru o istorie a dezvoltării sofiiale cetățenești, culturale și literare a românilor de la originea lor încoace*, ca prim volum la opul *Mișcări literare și culturale la români din stînga Dunării de la 1504—1714*, n-am avut timpul să-ți citesc *Tabla de la Lugoj* îndată, ci m-am îndestulat cu cele spicuite de prin ziare despre dînsa, de unde m-am încredințat despre însemnătatea ei cea mare. Sosind acuma cu expusul întimplărilor pînă la începutul secolului al treisprezecelea mi-am adus aminte de *Tabla de la Lugoj* și am citit-o toată. Pentru vederile mele mi-a venit această „Tablă“ ca „apă la moara mea“ sau ca jar la turtă mea, de aceea te rog a o luminotiipiia (fotografia) pe speșele mele în lungime de 17 cm și lățime de 12 cm și a-mi trimite un exemplar sau două. Aș dori să o public în opul ce îl tipăresc, ca o rămășiță doveditoare despre persecutarea graiului românesc în secolul al treisprezecelea pînă la tăierea limbei a acelora care îl foloseau în cele religioase, de unde pînă astăzi la români zicătoarea: „Taie popa limba“, întrebuițată acum spre a feri pe copii de infruptare în ajunuri.

Sper că-mi faci acest serviciu, fiindcă el este în folosul cauzei sub al cărei steag au luptat și luptă deșteptii românilor. De asemenea aș dori să știi cine este acel domn Mihai Bésán² în posesiunea căruia se află acum *Tabla*? și cum se roștește numele Bésán? Béjan ori Bășan, Bejan?

Mulțumindu-ți anticipat și salutîndu-te cordial rămin
cu devotare

*Dr. I. G. Sbiera*³

ASCN 900 V/276

1. Este vorba de lucrarea care a provocat polemica cu Iosif Popovici. Vezi scrisorile acestuia din 24, 28 și 30 martie 1904 cu notele respective. *Tabla* respectivă a fost descoperită la Lugoj de Mihai Bejan.

2. Mihai Bejan. A publicat și sub pseudonimul Omega.

3. Ion G. Sbiera (1836—1916), Profesor de limba română la Universitatea din Cernăuți membru al Academiei Române, autor de studii din domeniul limbii și literaturii române.

56. LUISE KOCH

Birchiș, 6 mai 1905

Geehrter Herr Branisce,

Im Auftrage des Herrn v[on] Mocsonyi richte ich diese Zeilen an Sie, um Ihnen erstens für Ihre freundliche telephonische Nachfrage bestens zu danken, und dann Ihnen zu sagen, wie ungemein leid es uns Allen thut, dass auch der linke Lungenflügel des armen kleinen angegriffen zu sein scheint — dem telephonischen Berichte zufolge. Ist auch hier die Einführung einer Canule nötig? Wir nehmen innigen Antheil an Ihrer Sorge, Ihrem Kummer. Möge der Allmächtige den herzigen Kleinen beschützen!

Herr v[on] Mocsonyi hütet noch immer das Bett, da er noch täglich kleine Alterationen hat, die letztern Tage 37,4 und 37,5.

Ihnen geehrter Herr Branisce, die herzlichsten Grüsse der Familie v[on] Mocsonyi ausrichtend, zeichne ich mich

Ihre ergebene

Luise Koch

BAR ms. nr. 149810

Traducere:

Iubite domnule Branîște,

Din încredințarea domnului de Mocioni vă adresez aceste rinduri întii ca mulțumire pentru amabilul dumneavoastră apel telefonic și apoi a vă spune cât ne-a întristat pe toți știrea pe care am aflat-o că și lobul stîng al sârmanului copilăș¹ pare să fie atins. Este nevoie să se introducă și aici o canulă? Noi participăm din suflet la îngrijorarea și durerea dumneavoastră. Bunul Dumnezeu să-l ocrotească pe drăgălașul copil!

Domnul de Mocioni n-a părăsit patul, febricitează încă. În zilele din urmă s-a ridicat temperatura la 37, 4, 37,5 grade.

Vă transmit, stimate domnule Branîște, salutări cordiale din partea familiei Mocioni, și semnez a dumneavoastră devotată

Luise Koch *

1. Copilul Valeriu, cel mai mare fiu al lui V. Braniște, a decedat în ziua de 23 mai/5 iunie 1905. Vezi *Drapelul* nr. 59, din 24 mai/6 iunie 1905.

2. Luise Koch. Guvernanta în familia Mocioni. Vezi V. Braniște, *Alexandru de Mocioni ca compozitor și muzician*, Brașov, 1910, p. 14.

57. LUISE KOCH

Birchiș, 10 mai 1905

Geehrter Herr Braniște,

Beiliegend eine Copie des Briefes an Herrn Pop. Herr v[on] Mocsonyi kann sich nicht entschliessen, sich von seinem Exposé zu trennen.

Wir sprechen oft und viel von Ihrem armen herzigen Kleinen und hoffen, dass seine starke Constitution doch endlich den Sieg tragen wird.

Herr v[on] Mocsonyi ist fieberfrei.

Von allen die herzlichsten Grüsse, Herr Braniște.

Mit den innigsten Wünschen für die Genesung Ihres Kindes

Ihre ergebene

Luise Koch

BAR ms. nr. 14911

Traducere:

Stimate domnule Braniște,

Vă alătur o copie a scrisorii adresate domnului Pop.¹ Domnul Mocioni nu se poate hotări de a se separa de expozeul său.

Vorbim adesea și mult de bietul dumneavoastră copilaș și sperăm să invingă pînă la urmă constituția lui robustă.

Domnul Mocioni este afebril.

Primiți, domnule Braniște, din partea tuturor salutări cordiale. Cu cele mai sincere urări de însănătoșire a copilașului

a dumneavoastră devotată

Luise Koch

1. Cu prilejul redactării *Proiectului de adresă către Tron*, prezentat de partidul naționalităților în ședința din 5 mai 1905, publicat în *Tribuna* nr. 77, din 26 aprilie/7 mai 1905 și reprodus de *Drapelul* nr. 48, din 28 aprilie/11 mai 1905 Alexandru Mocioni adresează lui George Pop de Băsești în limba germană scrisoarea, copiată de Luisa Koch, pe care o redăm în traducere în limba română: „Cînd am primit ieri seara scrisoarea dumneavoastră că partidul național persistă la propunerea de a înainta un proiect de adresă către Tron dietei, acesta apăruse deja în ziare. Ce privește motivul pentru care colegii dumneavoastră au respins expozeul meu, trebuie să constat că ei l-au înțeles greșit, atribuindu-i un caracter antidinastic. Partidul Național în împrejurările actuale nu putea să aducă nici Ungariei și nici dinastiei un serviciu mai mare decît să le dezvăluie fără reținere și înfrumusețare situația, așa cum este prezentată în expozeu. Serviciul pe care l-ar fi adus dinastiei ar fi fost atît de mare încît ar fi putut trezi bănuiala că a fost inspirat din cercurile vieneze. Temîndu-mă de aceasta am omis concluzia pe care o credeam necesară la adresa cercurilor vieneze.

Acum nu mai e nimic de făcut, lucrurile nu se mai pot schimba, s-a pierdut ocazia de a dovedi aceasta, dar am crezut necesar să înștiințez pe domni despre adevăratul sens și despre efectul pe care l-ar fi avut asupra cercurilor vieneze, căci sint convins că aceste cercuri ar fi desprins mai bine poanta dinastică decît colegii dumitale.“

58. VALERIU BRANIȘTE

(Către Nicolae Jugănaru)

Timișoara, 29 iunie 1905

Te rog adaugă la necrolog că din Lugoj a mai mers la înmormintare¹: Titu Hațieg (pune-l la locul prim), apoi din Arad: prea cuvioșia sa arhimandritul Hamsea și diaconul dr. T. Botiș, din Lipova protopopul Voicu Hamsea, din Timișoara. Emanuil Ungurianu, R[omul] Cărăbaș, directorul „Timișanei“ și dr. Aurel Cosma.

ASCN 900 VI/76.

1. Se referă la funeraliile lui Zeno Mocioni de Foen (1842—1905), mare sprijinitor al instituțiilor de cultură românești din Transilvania și Banat.

59. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 24 iulie 1905

Lieber Braniște,

Gestern Abend erhielt ich Ihren Brief. Brediceanu schrieb mir nicht. Im Anbuge returnire ich den Entwurf des Beschluss-Antrages unserer Comitats Herren, selbstverständlich ohne irgendwelche Bemerkungen, da derselbe ist unsererseits a limine abzuweisen. Auch halte ich es überhaupt für eine absolute Unmöglichkeit, den tiefen politischen Abgrund, der unsern Standpunkt von jenem dieser Herren trennt durch einen gemeinsamen Comitats-Beschluss in Sachen der obschwebenden politischen Krise zu überbrücken.

Wir dürfen uns keinesfalls ins Schlepptau nehmen lassen von einer für unsere nationale Existenz lebensfeindlichen politischen Richtung, sondern müssen bei jeder Gelegenheit, insbesondere aber bei so wichtigen Anlässen, wie es der gegenwärtige ist, unsern, durch keine wie immer gearteten Compromiss-Rücksichten getrübt Standpunkt mit aller Klarheit und Entschiedenheit zum Ausdruck bringen.

Aus diesem Grunde sende ich Ihnen im Anbuge den von mir heute Früh in diesem Sinne und Geiste verfassten Entwurf einer Declaration die in dem Falle, als das Comitet, dem Ministerium Fejérváry gegenüber Stellung nehmen sollte, im Namen unserer Partei abzugeben wäre.

Den Comitats-Herren sollte aber nur soviel gesagt werden, dass wir uns weder ihrem Beschluss-Antrage anschliessen können, noch auch einen gemeinsamen Beschluss—Antrag für möglich halten, daher wir gegebenen Falles unseren Standpunkt in einer besonderen Declaration präcisiren werden. Doch soll diesen Herren vor der Hand der Inhalt dieser Declaration nicht bekannt gegeben werden.

Es grüsst Sie Ihr

A.M.

BAR ms. nr. 149841; Ft. 392/94—95.

Traducere:

Iubite Braniște.

Ieri seara am primit scrisoarea dumitale. Brediceanu nu mi-a scris. Înapoiez moțiunea domnilor de la Comitat¹, natural fără nici o observație, pentru că aceasta trebuie respinsă de noi *a limine*.²

De altfel consider că este o imposibilitate absolută să trecem peste adinca prăpastie politică, care desparte punctul nostru de vedere de cel al domnilor acestora printr-o moțiune comună.

Nu este voie să ne lăsăm atrași într-o direcție politică periculoasă existenței noastre naționale, ci trebuie să folosim orice prilej și în special ocazii atât de importante pentru a da expresie cu claritate și hotărâre punctului nostru de vedere fără acele compromisuri cu care eram obișnuiți.³

De aceea îți trimit aici proiectul unei declarații, pe care am redactat-o azi dimineață, în sensul și spiritul acesta, pentru ca să fie predată în numele partidului nostru, în cazul că congregația comitatensă ar lua o atitudine împotriva guvernului Fejérváry.

Domnilor de la conducerea comitatului să li se spună numai atât că noi nu putem adera la declarația lor, nici nu considerăm posibilă o declarație comună, ci vom prezenta punctul nostru de vedere în cazul de față într-o declarație proprie. Dar deocamdată nu trebuie adus la cunoștința acestor domni conținutul declarației noastre.

Te salută al dumitale

Al. M.

1. Este vorba de moțiunea reprezentanților comitatului Caraș-Severin în conflict deschis cu guvernul Fejérváry. Ungaria se afla în plină criză politică. Opoziția coalizată a chemat comitatele la rezistență pasivă față de guvern. *Drapelul*, nr. 77 din 7/20 iulie 1905, descriind criza reproduce parțial declarația coaliției adresată comitatelor.

2. *a limine*, expresie latină, în contextul de față „din capul locului“, „de la bun început“.

3. Braniște în mai multe editoriale exprimă acest punct de vedere: „Dar nu este treaba noastră să ne amestecăm în această luptă vehementă (între Coroană și maghiari) și a lua poziție pentru unii și alții“. Vezi și *Drapelul*, V, nr. 81 (16/29.VII.1905) și V nr. 82 (19.VII/1.VIII.1905), V, nr. 83 (21.VII/3.VIII.1905). Vezi T. V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. VIII Sibiu, 1915, p. 208—209.

60. GHEORGHE CĂTANĂ

Valeadeni, 1 septembrie 1905

Spectabile domn redactor!

Conform apelului publicat în numărul 81 al *Drapelului* anul curent, fiind și neînsemnata mea persoană luată între bărbații vrednici de a figura în *Panteonul Român* ce intenționați a eda, vă dau următoarele date biografice:

Sint născut în 20 septembrie 1865 în mica comună Remetea-Pogonici în comitatul Caraș-Severin, din părinți economi gr. or. Ion și Trăia. Mama mea Trăia a murit cînd eram eu abia de 6 ani și tatăl meu se căsătorii de nou cu o femeie din sat. De la mama mea am rămas din 3 copii numai eu. Cu mama mașteră tatăl meu a făcut 6 copii care toți trăiesc. Tatăl meu era cărturar, mult timp epitrop bisericesc, jude comunal etc., om cu vază în comună și foarte religios, de mic a început a mă învăța și pe mine să scriu, să citesc, să cînt și să fiu iubitor de Dumnezeu și aproapele. La 6 ani începui a merge la școala din sat, unde funcționa un învățător harnic cu numele Savu Mustață.

În școală eu aveam purtare bună și eram primul între toți conșcolarii mei. Mamei mele maștere nu-i plăcea să merg eu la școală, ci să le ajut la economie. Dar tatăl meu mă trimise regulat la școală, căci îi plăcea de purtarea mea. Ajungînd vîrsta de 13 ani eu eram silit să părăsesc casa, căci mama mea mașteră avînd acum pruncii ei proprii tracta foarte dur cu mine și eu rugai pe tatăl meu să mă dea sau la școală mai departe, sau la vreo măestrie. La stăruințele bunului meu învățător, tatăl meu mă duse în toamna anului 1878 la școală în Lugoj în clasa 4-a normală, apoi în anul următor cercetai clasa primă gimnazială tot în Lugoj cu succes bun, deși întîmpinam mari greutăți din cauza necunoașterii limbii germane și maghiare.

În acești doi ani mama mea mașteră într-atita necăjea pe tatăl meu pentru mine încît eu eram silit să rămîn de la școală acasă, un lucru foarte dureros pentru mine, care cu așa drag priveam la studenții din gimnaziul superior și oftam: „Doamne, cînd voi ajunge și eu acolo!“

Norocul meu însă în bunul învățător, care venea adesea la noi, și într-atita vorbi tatălui meu pînă îl înduplecă să mă bage în pedagogie și să mă facă dascăl. Așa în toamna anului 1880 intrai în pedagogia din Caransebeș pe care o absolvai în a. 1883 cu succes lăudabil.

În acești 3 ani de zile mult am pătimit din cauza sărăciei, căci părinții mei mă părăsiră cu desăvîrșire. Norocul meu în 2 profesori buni de inimă, Dumnezeu să-i ierte, că-s morți amîndoi, care îmi deteră vipt, căci altfel nu știu ce s-ar fi ales cu mine și astfel mă văzui și eu cu diploma în mină.

Prin octombrie același an 1883 fui denumit de învățător substitut în Valeadeni, unde erau două partide ce se războiau între sine și era turbare în comună num-așa. Școala era zidirea cea mai mizerabilă din comună, fără ferestre, fără bănci, fără cărți și fără alte rechizite de învățămînt. Copiii nu umblau la școală și între astfel de împrejurări, fără proxă în lume, fără sprijin îmi era viața amară. Mă lăsai în voia lui Dumnezeu și în grija sorții.

La 1 mai 1884 în etate de 18 ani mă căsătorii cu fiica răposatului preot din comună, Alexandru Trandafir, adecă cu Ruja [Rozica], pe care o erezcură moșul său, un om bătrîn, avut și cu vază în comună; capul unei partide din comună. Viața mea din acel minut deveni mai ușoară, mai plăcută, traiul mi se însenină și devenii și eu mai vesel, deși suferințele lăsaseră brazde adînci în sufletul meu. Ținîndu-se alegerea de învățător prin iulie 1884, eu căzui la alegere cu un singur vot, rămînînd ales un fiu al comunei.

În septembrie tot același an 1884, fui denumit de învățător substitut în comuna vecină Brebul, unde statui 3 1/2 ani pînă în 15 martie 1888, cînd apoi fiind ales cu majoritatea voturilor mă strămutai iarăși în Valeadeni, unde mă aflu pînă astăzi.

În Brebul am început a-mi aduna o bibliotecă, care astăzi numără peste 500 opuri în valoare de peste 1 100 coroane, ceteam, meditam, învățam mereu; cărțile îmi erau prietenii mei cei mai intîmi pe care îi consultam totdeauna și astfel căutam ca pe cale autodidactică să-mi cîștig acele cunoștințe ce-mi lipseau, și pe care nu avui ericirea a mi le cîștiga în școale.

Cetind mereu, meditind asupra unuia sau altuia lucru, am început a și scrie cte ceva din sfera școalei, dar mai ales din productul cel atit de bogat al literaturii populare nescrise.

Așa am colaborat la următoarele foi: *Gazeta Poporului*, *Luminătorul*, *Dreptatea* și *Foaia de duminică* din Timișoara, *Foaia diecezană* din Caransebrș, *Pedagogul român* și *Bălaurul* din Reșița, *Familia* din Oradea, *Gazeta Transilvaniei* din Brașov, *Tribuna*, *Foaia poporului* și *Foaia pedagogică* din Sibiu, *Revista ilustrată din Șoimuș*, *Tribuna poporului* Arad, *Poporul român* și *Luceafărul* Budapesta, în *Drapelul* din Lugoj.

Am mai publicat apoi mult material și prin călindare, cu deosebire în *Călindarul românului* și prin alte *Almanaha*.

Scrierile mele tipărite în volum sînt :

1. *Poveștile Bănătului*, 3 volume tipărite la Gherla.
2. *Balade populare din Banat*, 1 volum tip. în Brașov.
3. *Păcală și Tindală*, poveste publ. și tip. în Gherla.
4. *Omul. Noțiuni de anatomie și fiziologie. Reguli igienice. Manual didactic* tip. în Gherla.
5. *Viața lui Ștefan cel Mare*, tip. în Sibiu.
6. *Ohtoic bogat*, tipărit în Budapesta.
7. *Cîteva cuvinte despre creșterea pruncilor*, Caransebeș.
8. *Teatrul la sat*, tipărit în Gherla.

Scrierile ce le am în manuscris sînt :

Poezii populare din Banat

Monografia comunei Valeadeni

Icoana școalei

Amintiri din copilărie și alte povestiri ce se va extinde pe aproape 20 coale tipărite.

De prezent am în lucrare :

Poveștile Bănătului, volumul al IV-lea.

Șezătorile școlare între sâteni, sau cum să ne creștem copiii.

Îată tot ce biet am putut și eu lucra. De-mi va ajuta Dumnezeu și îmi va da zile multe voi mai lucra, căci azi sînt de 40 ani, iubesc munca cu deosebire cea spirituală, căreia m-am dedicat cu trup și suflet, deși cu soția mea și soția mea am de multe ori neplăceri din cauza că eu iubesc munca spirituală mai mult, iar ele cea corporală.

În școală totdeauna am arătat rezultate foarte bune, instruind tinerimea, îndreptind-o și conducind-o pe calea cea adevărată.

Eu insumi am fost modest, blind, iubitor de adevăr și dreptate, însușiri moștenite de la bunul meu tată, pururea am dat pildă bună și nicicînd n-am excedat cu vorbe ori fapte contrare bunei cuviințe.

Venerabilul consistoriu diecezan din Caransebeș încă din anul 1895 m-a denuțmit de „comisar școlar“ în tractul Caransebeșului, conducînd conferințele învățătorești, și luînd parte la examenele anuale din tract.

La reuniunea învățătorilor din dieceza Caransebeșului totdeauna am fost unul din cei mai activi membri. În despărțămîntul Caransebeș al Reuniunii am fost mult timp notar, casar, bibliotecar și președintele despărțămîntului. Anul acesta adunarea generală a Reuniunii noastre învățătorești m-a ales prim secretar al ei.

Cu poporenia și inteligența din comună o duc bine. În anul 1892 ne-am zidit o școală foarte frumoasă și acomodată spiritului timpului, inzestrînd-o cu toate cele

necesare. Am înființat și o bibliotecă școlară care numără peste 200 opuri și e citită cu drag de tinerime.

Capitalul bisericii plasat în obligațiuni pe la locuitori din timpuri îndepărtate în negura uitării, am reușit, deși Dumnezeu știe cu ce greutate, ba chiar și cu amenințări și pagube materiale însemnate, a-l scoate și a-l deporta la loc sigur, în casele de păstrare, spre a ne putea zidi și o biserică. Capitalul bisericii depus la bănci spre fructificare trece peste 16 mii coroane, iar la poporeni mai este încă vreo 6 mii.

În curînd ne vom apuca de zidirea bisericii pe care atît eu cit și preotul local Ioan Meda, cu carele în înțelegere am putut face toate, dorim a o vedea ridicată întru preamărirea lui Dumnezeu și întru evlavia credincioșilor din comună ca un product al ostenelelor noastre.

Dintre tinerii ieșiți de sub mina mea sînt astăzi doi învățători, cîțiva studenți la gimnaziu, cîțiva în școalele elementare din Végvár, cîțiva meseriași, neguțători etc. care astăzi îmi mulțumesc pentru bunele mele povețe și îndrumări.

Cred dară și cu drept cuvînt pot zice că am contribuit și eu cu o părțică cit de mică la altarul culturii noastre naționale.

În viața socială totdeauna m-am arătat și am nizuit într-acolo ca să deștept în popor dorul de muncă, de cultură, să-i fac să fie oameni de omenie, oameni religioși, creștini și români adevărați. Am lătit gustul de citire în popor prin înființarea bibliotecii școlare, prin abonarea de foi și gazete și am căutat să țin viu interesul față de tot ce e nobil, frumos și folositor.

Sînt membru ordinar al „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român“. În adunările despărțămîntului Bocșa al Astei am ținut și cîteva disertațiuni pentru luminarea poporului.

Cu soția mea copii nu am avut, deși sîntem amîndoi sănătoși ca peștele și oh! ce dor aș fi avut ca să-mi fi dat și Dumnezeu un fiu, ca să-l fi lăsat să studieze baremi el, după gustul meu.

Mulțumesc lui Dumnezeu însă pentru toate că el știe ce face și cum face și toate ce ni le dă Dumnezeu sînt bune și folositoare.

Soția mea e o muiere cuminte, harnică de nu-i afli păreche, nu a studiat prin școlile cele mari, dar are un suflet nobil și în multe privințe întrece pe altele care au școli multe, dar inimă de piatră și așa numai înțelegerii, hărniciei și a bunei chibzuieli dintre noi am ajuns de ne putem lăuda astăzi și cu o stare bună materială. Și astfel iată cum Dumnezeu ajută omului care-și pune nădejdea într-insul.

George Cătană¹
inv.

BCS, ms. nr. 21826; Ft 429/315—318

1. George Cătană (1865—1944), folclorist bănățean, învățător în Valeadeni. *Panteonul Român*, proiectat de V. Braniște, n-a văzut lumina tiparului. Pentru întreaga activitate a folcloristului vezi: prezentarea lui V. Șerban în: George Cătană, *Povești, balade povestiri*. Casa creației populare a județului Timiș, Timișoara 1969, p. 9—24 și prefața cărții George Cătană, *Rozuna doamna florilor*, Facla, 1974, p. V—XVI. Doina Comloșan, *Studiu introductiv* la volumul George Cătană, *Basme, povești și balade*, Timișoara, 1984, p. 5—42.

61. VALERIU BRANIȘTE

(Către Aurel Vălean)¹

Lugoj, 26 septembrie 1905

Frate Vălean,

Acesta este contul despărțămintului pentru expedierea tablourilor la expoziție², te rog deci — conform înțelegerii avute — să anticipezi suma, pe care va restitui-o comitetul.

Te salut

Dr. V. Braniște

ASCN 900 VI/77.

1. Aurel Vălean (1869—1929), avocat în Lugoj, unul din membrii fondatori ai *Drapelului*.

2. Este vorba de materialul expus de despărțămintul Lugoj al „Astrei“ la expoziția organizată cu prilejul inaugurării Muzeului istoric și etnografic în cadrul adunării generale a Asociațiunii din 6/19 august 1905 din Sibiu. Vezi discursul președintelui Iosif Sterca Suluțiu, rostit cu acest prilej, *Transilvania*, nr. 1, din 1905 p. 162—171. Din materialul prezentat de lugojeni făcea parte și portretul lui Avram Iancu de Mișu Pop, tablou astăzi în proprietatea Muzeului Brașov. Vezi *Drapelul*, nr. 91, din 9/22 august și nr. 102, din 6/19 septembrie.

Vezi și studiul lui Gheorghe Naghi, *Contribuția Banatului la întemeierea Muzeului „ASTREI” (1905)*, în *Studii de istorie a Banatului*, 1986, 12, p. 111—122.

62. VALERIU BRANIȘTE

(Către Emanuil Ungurianu)

Lugoj, 1/14 noiembrie 1905

*Mult stimat domnule Ungurian,*¹

Grăbesc a vă trimite actele subscrise, conform dorinței dumneavoastră. Am întârziat vreo două zile căci răcit fiind, am zăcut legat de casă.

Totodată vă rog, dacă vă convine să faceți ceva pentru răspindirea foii mele populare *Banatul*². Din numerii 1—18 mai mai am cite 6—8 sute ex. disponibile. Suta o dau cu 2 fl. (4 cor.), prețul tipografiei, numai să se răspîndească.

În părțile Timișoarei nu este aproape de loc răspîndită foaia.

Primiți, vă rog, asigurarea profunde mele admirațiuni.

V. Braniște

Arh. Statului Timișoara, fond. *E. Ungurianu*, d. 17, f. 1; Publicată în Stelian Mindruț, *Valeriu Braniște și gazeta Banatul (1905—1906)* în *Studii de istorie a Banatului*, Timișoara, 1984, 10, p. 140.

1. Emanuil Ungurianu (1845–1928), avocat în Timișoara, animator al mișcării religioase și culturale românești, a activat pe teren politic, economic, pedagogic, ziaristic. Prin testament și-a lăsat averea națiunii române. Vezi *Analele Banatului* (Timișoara), 1931, 4, nr. 2–4, p. 1–84.

2. *Banatul* a apărut din iulie 1905 până în aprilie 1906 (38 numere). Foaia se difuza în Lugo] de personal plătit, se ducea ziarul la abonați. După ce autoritățile au interzis această procedură, *Banatul* și-a sistat apariția. Vezi: Stelian Mîndruț, *op. cit.*, p. 133–141.

63. CORNELIU DIACONOVICI

(Telegramă)

Sibiu, 13 decembrie 1905

Nachdem telephonische Sprechversuche wiederholt resultatlos blieben anfrage ich namens mehrerer Freunde ob Sie morgen abends behufs Besprechung wichtiger Zeitungssache hier eintreffen könnten um darnach mit mir Alexander aufzusuchen.

Diaconovich

Arhiva familiei

Traducere:

După ce au rămas fără rezultat repetatele apeluri telefonice, te întreb, în numele mai multor prieteni, să ne spui dacă poți sosi aici miine seara într-o importantă problemă ziaristică¹, pentru ca apoi să-l vizităm împreună pe Alexandru².

*Diaconovici*³

1. Vezi scrisoarea din aceeași zi.

2. Alexandru Mocioni.

3. Corneliu Diaconovici (1859–1923). Publicist și lexicograf. Fondator în 1894, împreună cu V. Braniște, al ziarului *Dreptatea* în Timișoara. Sub auspiciile Astrei a organizat la Sibiu Muzeul Asociațiunii (1905). Între 1898–1904 a publicat, la Sibiu, în 3 volume *Enciclopedia Română*. În 1906 a organizat la București Expoziția jubiliară. Stabilizat la București a pus bazele unei înfloritoare instituții de amanet, *Muntele de pietate*. După război a fost ostracizat și a murit în mizerie și uitare. Vezi și V. Braniște, *Bietul Cornel, destul l-au insultat în viață* în *Magazin Istoric*, VII, nr. 10 (79), oct. 1975 p. 82–83.

64. CORNELIU DIACONOVICI

Sibiu, 13 decembrie 1905

Lieber Herr Doctor,

Ihr Telegramm habe ich so spät abends erhalten, dass ich Ihnen heute nicht mehr ausführlich schreiben kann. Damit Sie jedoch wissen, um was es sich handelt,

sende ich Ihnen das beiliegende Acten-Stück und theile Ihnen vorderhand noch Nachstehendes mit:

1. Die Gründung der geplanten Verlags-Gesellschaft kann ich — was den finanziellen Theil betrifft — als gesichert erachten.

2. Wir alle wären gerne bereit Ihnen die Zeitung des geplanten Tagblattes anzuvertrauen und, da wir hoffen, dass wir hinsichtlich des Programmes der Zeitung mit Ihnen zu einem Einverständnis gelangen werden und so viel wir wissen der *Drapelul* nicht auf so festen Füßen steht, dass er für längere Dauer erhalten werden könnte, denke ich, dass unser Antrag auch Ihnen nicht unwillkommen sein wird.

3. Herr v[on] Mocsonyi wurde unsererseits über den Plan und namentlich auch darüber informiert, dass wir Sie für das Blatt gewinnen wollen und erwartet uns beide in den nächsten Tagen zu einer Besprechung.

Ich bedauere sehr, dass Sie sich nicht entschlossen haben, hierher zu kommen, damit Sie zuerst mit den Gründern einig werden und wir dann Herrn Mocsonyi mit concreten Vorschlägen aufsuchen können. So können wir in Birkis doch nichts Definitives abmachen. Immerhin können wir aber die Hauptfragen erledigen und deshalb theile ich Ihnen mit, dass, ich Samstag oder Sonntag in Birkis sein werde und Ihnen vorher noch telegraphisch auch die Stunde meines dortigen Eintreffens mittheilen werde, damit Sie zur rechten Zeit dort einlaufen können.

Einstweilen wollen Sie über unseren Plan nachdenken, damit wir je rascher fertig werden.

Von Birkis reise ich dann mit Ihnen nach Lugos und von dort nach Caransebeș, Temesvar und Arad, sowohl wegen Ergänzung des Gründer-Comités als auch in Sachen der București-er Ausstellung.

Um die heutige Post nicht zu versäumen, muss ich schliessen und grüsse Sie bis zum baldigen Wiedersehen, welches hoffentlich den besten Erfolg haben wird. Ihr aufrichtiger Freund *Dr. Diaconovich*

Arbiva familiei.

Traducere:

Iubite domnule doctor,

Telegrama dumitale am primit-o seara atît de tîrziu încît nu-ți mai pot scrie astăzi toate a mînuntele.

Totuși Țentru ca să știi despre ce este vorba, îți trimit actul alăturat și îți comunic următoarele:

1. Întemeierea editurii plănuite pot s-o consider asigurată în ceea ce privește latura financiară.
2. Noi sîntem cu toții de acord să-ți încredințăm dumitale conducerea ziarului proiectat și cum sperăm să ajungem cu dumneata la o înțelegere cu privire la programul ziarului și după cum știm *Drapelul* nu are o situație atît de bună ca să poată rezista mult timp, cred că oferta noastră îți va fi binevenită.¹

3. Domnul Mocioni a fost informat de noi despre plan și mai ales că vrem să te cîștigăm pentru ziar, și ne așteaptă pe amîndoi pentru o convorbire în zilele următoare.

Regret foarte mult că dumneata nu te-ai hotărît să vii aici, pentru a cădea mai întii de acord cu fondatorii, pentru ca să ne putem reprezentă la domnul Mocioni cu propuneri concrete. În situația actuală nu putem încheia la Birchiș nimic definitiv. Totuși putem rezolva punctele principale și de aceea îți comunic că voi fi la Birchiș sîmbătă sau duminică. Eu îți voi telegrafia anticipat ora sosirii mele acolo, pentru ca dumneata să poți sosi la timp.

Decamdată meditează asupra planului nostru, ca să putem termina cît mai repede.

De la Birchiș plec cu dumneata la Lugoj, iar de acolo la Caransebeș, Timișoara și Arad. atît pentru cîmplerea comitetului de fondatori cît și pentru problema Expoziției din București.

Pentru a nu pierde poșta de azi trebuie să închei salutându-te pînă la apropiata revedere, care sper că se va încheia cu succes.

Al dumatile prieten sincer

Dr. Diaconovici

1. Proiectul nu s-a realizat. *Drapelul* a continuat să apară.

65. ȘTEFAN PETROVICI

Budapesta, 27 mai 1906

Frate Valer,

Numărul de simbătă al *Drapelului* l-am primit.¹ Mulțămindu-ți te rog să dispui să mi se trimită și ceilalți numeri, începînd cu numărul din 19 luna curentă, pentru că nu mai știu ce se petrece în părțile noastre.

Domnul Brediceanu mi-a spus că a decopiat plînsoarea făcută în contra alegerii lui Prota,² dacă te interesează poți s-o vezi la el. Eu nu o cunosc.

În contra alegerii mele s-a făcut plînsoare pe baza punctelor b) și c) ale §-ului 71 din regulamentul casei. Eu cred că n-ar fi rău să cunoască publicul mirozenile ce s-au comis în favorul alegerii mele, îți trimit deci ./· copia plînsoarei, încît privește motivarea³. Din întreg cuprinsul nu-i adevărat decît că sînt judecat la 6 luni închisoare de stat⁴. Ce ar face cu noi dacă — *mutatis mutandis* — am scrie noi așa?

Eu n-am nici idee cînd oare plec acasă și pe cît timp, dar la Rusalii am să fiu negreșit acasă. Deocamdată vreau să rămîn aici ca să asist la eventualele conferințe ale clubului nostru⁵, cu atît mai virtos că deunăzi s-a ventilat chestia unei eventuale înțelegeri cu social-democrații, sau cum să le zic, dară la insistența mea s-a luat deocamdată de la ordinea zilei. Chestia e delicată pentru că după convingerea mea este primejdioasă.⁶

Membrii clubului nostru au fost mai toți aici, dar acum sînt răsfirați pe acasă. Cînd voi veni vom fixa programul de acțiune, ce nu va fi lucru ușor.

Atît de astă dată. Altcum te salut în numele Romei eterne!

Ștefi

BCS, ms. nr. 23332; Ft. 429/1174—1176.

1. La 19 februarie 1906 dieta a fost dizolvată. La 8 aprilie 1906 membrii noului guvern Werkerle Sándor au depus jurămîntul în fața monarhului. Alegeri pentru noua dietă urmau să aibă loc între 29 aprilie—8 mai 1906. Cf. T.V. Păcățian, *op. cit.*, p. 224.

În vederea acestor alegeri P.N.R. n-a convocat o Conferință electorală, considerîndu-se ca obligatorii hotărîrile Conferinței de la Sibiu din 1905, s-au numit în schimb candidați pentru aproape toate cercurile electorale, s-a instituit un Birou de alegere la Arad.

În urma alegerilor, P.N.R. a fost reprezentat în parlament de 14 deputați, dintre care Coriolan Brediceanu a fost ales în 2 cercuri electorale: Bocșa și Oravița. Ceilalți deputați sînt: Vasile Goldiș, ales la Radna, Vasile Damian, ales la Baia de Criș, Iuliu Maniu, ales la Vințul de Jos, Teodor Mihaile, ales la Ileanda Mare, Aurel Novac, la Sasca Montană, Nicolae Oncu, la Iosșel, Ștefan Petrovici.

la Zorlențul Mare, Ștefan Cicio-Pop, la Șiria, George Popovici, la Lugoș, Ioan Suciu, la Ineu, Nicolae Șerban, la Arpașul de Jos, Alexandru Vaida-Voevod, la Ighiu și Aurel Vlad la Orăștie. T. V. Păcă-
lian, *op. cit.*, p. 228—229.

Deputații români împreună cu cei slovaci (8) și sîrbi (4) au format *clubul parlamentar națio-
nalist*, avîndu-l ca președinte pe Teodor Mihali, vicepreședinte al P.N.R.

Parlamentul și-a început lucrările la 22 mai 1906, deputații naționaliști combătînd, în repetate
rînduri, politica de maghiarizare promovată de guvern și autoritățile subordonate.

Ștefan Petrovici, avocat din Lugoș, deputat de Zorlenț, confirmă primirea *Drapelului*, nr. 54
din 13/26 mai 1906, în al cărui editorial se făcea cunoscut că împotriva mandatelor obținute de
G. Popovici la Lugoș, C. Brediceanu la Bocșa și Șt. Petrovici la Zorlenț se introduseseră contes-
tații. „Convîngerea curată și însuflețirea sfîntă au adus alegătorii în tabăra noastră — releva
în editorial V. Braniște — și nu abuzurile, de care se făcuseră vinovate din plin autoritățile.”

Mandatul lui C. Brediceanu de la Bocșa a fost, în cele din urmă, anulat. *Vezi: Drapelul*, nr. 3,
din 9/22 ianuarie 1907. În noua alegere, candidatul P.N.R. a fost V. Braniște. Datorită abuzurilor
și ingerințelor autorităților — care se desprind și din scrisorile din anul 1907 din prezentul volum —,
Valeriu Braniște a fost învins în acea alegere parțială.

2. Mandatul lui G. Popovici a fost în cele din urmă anulat dar la noua alegere din anul 1907
a învins tot G. Popovici.

3. V. Braniște o va publica prompt în l. română în *Drapelul*, nr. 56, din 18/31 mai 1906,
Protestul, votat de dietă în 30 aprilie 1906, contra alegerii de la Zorlențul Mare, cuprinde acuzații
pentru fapte și acțiuni pe care omul politic român Ștefan Petrovici nu le putea comite în acele vre-
muri, dar care constituiau o adevărată obsesie pentru autorități, datorită penetrării ideii unității
politice a tuturor românilor în straturi cît mai largi ale poporului român. Acest document, din care
vom reda părți, îl recomandă pe Ștefan Petrovici ca pe un militant devotat cauzei poporului său:
„Dr. Ștefan Petrovici este adeptul cel mai intransigent și mai înverșunat al Partidului Național
Român, care condamnat tocmai în trecutul apropiat de Curtea cu jurați din Timișoara la 6 luni
temniță de stat a folosit aminarea obținută de la Procuratura regească ca să nimicească liniștea
unui întreg ținut și să seducă numeroși oameni, făcîndu-i părtași la osînda sa”. Șt. Petrovici, „cu oca-
ziunea acestei alegeri, precum și înainte de alegere s-a agitat la ură în public cu grai viu contra cla-
selor, naționalităților, profesiunilor și a unei părți a cetățenilor țării, s-a agitat contra integrității
teritoriale și unității statului și contra unității politice a națiunii... s-a agitat pentru federalism și
pentru formațiuni de stat ce stau în contradicție cu unitatea statului maghiar și de altă parte au sedus
poporul punîndu-i în vedere desfacerea de la statul ungar și împreunarea cu vecina România...
Terorismul [practicat de susținătorii lui Șt. Petrovici], precum și faptele criminale provocate prin
aceasta, dăinuiește încă în întregul ținut de jos și visul nărod al « Czara rumunyaszka » (țării româ-
nești) încă tot stăpînește sufletele naive ale poporului”.

În ședința dietei din 4/17 septembrie 1906 a avut loc petraectarea protestului prezentat de Ro-
senthal Gyula din Lugoș împotriva alegerii lui Șt. Petrovici. Apărătorul lui Petrovici a fost avocatul
din Lugoș Aurel Vălean. Comisia dietală a ordonat investigație în sensul că aderenții lui Petrovici,
nu au „agitat” contra unității politice a națiunii maghiare. *Drapelul*, nr. 98, din 7/20 septembrie
1906. În nr. 99, din 9/22 septembrie 1906 se publica Decizia Comisiei parlamentare care a hotărît
investigarea, în care sînt cuprinse ideile din documentul prezentat anterior.

Mandatul lui Petrovici nu va fi însă anulat. El participînd activ la campania electorală a lui
V. Braniște din ianuarie—februarie 1907 din cercul Bocșei, autoritățile, prin Procuratura regească
din Timișoara, au decis subit anularea aminării executării celor 6 luni închisoare de stat, transmi-
țîndu-i, în timp ce el era la Bocșa, să se prezinte la închisoarea de la Seghedin în ziua de 25 februa-
rie n. 1907, apoi pe 14 februarie 1907. Înbolnăvindu-se, între timp, Petrovici a solicitat prelungirea
termenului pînă la 1 aprilie, dar la 1/14 februarie 1907 el a fost luat din pat și excoartat la Seghedin.
Vezi: Excoartarea deputatului Ștefan Petrovici la Seghedin, în Drapelul, nr. 14, din 3/16 februarie
1907. Șt. Petrovici și-a ispășit pedeapsa pînă la 1/14 august 1907. *Drapelul*, nr. 86, din 2/15 august
1907 saluta și anunța în același timp eliberarea lui Petrovici cu speranța că va continua să activeze
„pentru lumină și dreptate”.

Șt. Petrovici își va relua locul în parlament unde la 12 martie 1908 va rosti o nouă cuvîntare. Vezi T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 725—728.

4. Ștefan Petrovici a fost acuzat pentru articolul de fond din *Drapelul*, nr. 99, din 26 august/8 septembrie 1904, în care el contestă că românii sînt agitatori „în contra existenței statului”. Românii se pronunțau pentru deplina libertate națională, avertizînd totuși despre adevărul „necontestabil că poporul numai pînă atunci ține la o comunitate, pînă cînd n-au pierdut speranța ca în acea comunitate își pot afla fericirea națională, iar în momentul cînd pierde acea speranță — în virtutea instinctului de conservare — caută să se desfacă”.

Procesul s-a dezbătut în 4/17 aprilie 1905, împreună cu procesele intentate lui Mihai Gaspar și Cornel Jurcă în fața Curții cu jurați din Timișoara. Sentința a fost: 6 luni închisoare de stat și o amendă de 200 cor. Vezi o amplă prezentare a proceselor în *Drapelul*, nr. 40, din 5/18 aprilie 1905 — nr. 44, din 14/27 aprilie 1905. Ștefan Petrovici a obținut apoi o amîinare a executării pedepsei.

5. De pildă, miercuri, 17/30 mai 1906 a avut loc o consfătuire a deputaților români, slovaci și sîrbi (*Drapelul*, nr. 57, din 20 mai/3 iunie 1906).

6. Pentru legăturile P.N.R. cu socialiștii români, vezi I. D. Suci, *Aspecte ale colaborării Partidului Național Român cu mișcarea socialistă*, în *Studii. Revistă de istorie*, 1968, 21, nr. 1, p. 89—102.

În toamna anului 1918, cele două forțe politice românești își vor uni eforturile puse în cauza unirii Transilvaniei cu România.

Pentru unele aspecte cuprinse în scrisorile din perioada 1906—1910 vezi și excelenta lucrare: Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *R.W. Seton-Watson și românii 1906—1920*. / *R. W. Seton-Watson and the Romanians 1906—1920*, București, 1988, vol. I, p. 87—330, vol. II, p. 576—669.

66. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 17 iunie 1906

Lieber Braniște,

Die Zweifel und Bedenken die Sie haben: ob unser parlamentarischer Club den Adress-Entwurf verstehen und acceptiren wird; habe ich schon von vorneherein gehegt und Brediceanu, als ich ihm den Entwurf vorlas, auch mitgetheilt. Es ist sehr gut, dass Petrovici Dienstag in Budapest eintrifft, er sollte auch Brediceanu mitbringen und zwar umso mehr als ich in Angelegenheit des Bogsa-er Bezirkes auch Budintian für Dienstag früh hinaufbestellt habe, und er auch kommen wird.

Was die Rede bei der Präsentation der Adresse anbelangt, so werde ich Petrovici und durch ihn den übrigen Herren die nötigen Instruktionen geben.

Ich begreife nicht, dass Brediceanu den Politischen Entwurf keinem von ihnen mittheilte und begreife dies umso weniger, als er mir erklärte dies bei seiner Heimkehr zu thun.

Was aber den Lugos'er Protest betrifft, so geht es mir gar nicht in den Kopf, dass von einer Vertheidigung der Wahl auch nur gesprochen wird, unsererseits in der Richtung noch gar nichts unternommen wurde, um wenigstens 3 der Petenten zur Streichung ihrer Unterschrift zu bewegen, womit die ganze Sache erledigt wäre und was durchzuführen Brediceanu, als hier davon die Rede war, auch auf sich nahm. Ich weiss wohl, dass man hiebei sehr behutsam vorgehen muss, allein est modus in rebus, dies auch ohne Gefahr einer eventuellen Compromission durch geeignete Mittelpersonen durchzuführen!

Also das Erste wäre die Invaliditirung des Protestes. Erst, wenn dies nicht gelingen sollte, kommt die Frage der Vertheidigung, und in dieser Hinsicht scheint mir die Furcht des Protas vor den Spesen insofern nicht ganz berechtigt, als er ja diese — falls die Verhandlung der Wahlangelegenheit eine ungünstige Wendung nehmen sollte, durch seine im richtigen Momente zu erfolgende Resignation auf das Mandat — ganz auf die Protestler wälzen kann.

Also besprechen Sie sich diesbezüglich mit dem Protas und Brediceanu und betreiben Sie die Streichung wenigstens dreier Petenten.

Es grüsst Sie Ihr

Al. M.

BAR, ms. nr. 149842; Ft. 392/96—97.

Traducere:

Dragă Braniște,

Îndoielile și teama de care ești cuprins cu privire la clubul nostru parlamentar¹, oare înțeleg-e-vor și primi-vor deputații proiectul de răspuns la mesaj?² le-am împărtășit și eu de la început și i-am și spus aceasta lui Brediceanu când i-am citit proiectul³.

Este bine foarte că Petrovici sosește marți la Budapeste și ar trebui să vină și cu Brediceanu, mai ales că în problema cercului Bocșei⁴ eu l-am comandat și pe Budințan⁵, și acesta va veni.

Ce privește discursul, care însoțește prezentarea adresei voi da instrucțiunile de rigoare lui Petrovici și prin intermediul lui și celorlalți domni.

Nu înțeleg cum Brediceanu nu a comunicat nimănui conținutul proiectului de răspuns, mai ales că mi-a promis să facă acest lucru la întoarcerea acasă.

Ce privește *Protestul* din Lugoj⁶, nu-mi intră în cap cum se poate, fiind vorba de apărarea alegerilor, ca nimeni să nu fi întreprins nimic în această direcție, nici măcar să nu fi încercat cineva să convingă pe 3 din cei ce au subscris să-și retragă semnătura, cu aceasta s-ar încheia întreaga afacere.

Știu că în acest caz trebuie să se procedeze cu multă atenție, dar est *modus in rebus*⁷, acest lucru se poate obține prin persoane mijlocitoare potrivite fără pericolul unei compromiteri. Deci, primul lucru ar trebui să fie invalidarea protestului. Numai dacă aceasta nu va reuși se pune problema apărării, iar în privința aceasta teama lui Protas în legătură cu cheltuielile nu-mi pare îndreptățită, pentru că în cazul că procedura ar lua o întorsătură nefavorabilă, el poate să le lase în circa semnatarilor protestului printr-o renunțare la mandat, în momentul potrivit.

Deci, înțelege-te cu Protas și Brediceanu în privința aceasta și urgentează retragerea de pe protest a cel puțin trei semnatori.

Te salută al dumitale

Al. M.

1. Înțelegerea realizată în urma alegerilor între deputații români reprezentând P.N.R., slovaci și sirbi. Deputații naționalităților acționau în întregul ciclu parlamentar ca exponenți autorizați și combativi ai popoarelor pe care le reprezentau. Vezi Stelian Mindruț, *Colaborarea dintre deputații naționalităților în parlamentul maghiar pentru emancipare socială și națională (1906—1910)*, în *Ziridava* (Arad), 1982, 14, p. 215—237.

2. Mesajul tronului s-a citit la deschiderea lucrărilor dietei în 22 mai 1906. Wekerle Sándor a prezentat programul guvernului la 29 mai 1906. În aceeași zi, Iuliu Maniu a expus punctul de vedere al Partidului parlamentar naționalist față de programul guvernului. Vorbirea lui Maniu, în care a insistat asupra necesității introducerii dreptului de vot universal, a fost deseori întreruptă

de deputați reprezentînd guvernul. Vezi T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 230—235. „Primul debut al deputaților noștri în dietă — releva V. Braniște în *Drapelul* nr. 58, din 25 mai/7 iunie 1906 — a cam scos din sărite pe onorabilii noștri șoviniști pentru care cea mai comodă rezolvire a chestiunii de naționalitate nu e numai că neagă existența acestei chestiuni, ci neagă peste tot existența naționalităților în această țară“.

La 20 mai /2 iunie 1906 Partidul parlamentar „naționalist“ a ținut o ședință la Budapesta, în urma căreia a dat publicității un *Comunicat* prin care anunța că fiind, „singura opoziție de controlă a guvernului, stînd la înălțimea chemării sale, ia parte cu deplină seriozitate la pertractarea proiectelor de la ordinea zilei.“

La 3 iulie 1906 deputatul sîrb Mihail Polit a depus pe biroul dietei proiectul de adresă al deputaților aparținînd Partidului parlamentar „naționalist“. T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 281—286; S. Mîndruț, *op. cit.*, p. 225.

3. Deși retras din activitatea politică propriu-zisă A. Mocioni ținea un contact strîns cu frunțașii politici români.

4. Contestarea mandatului lui C. Brediceanu, care a dus la anularea mandatului.

5. Ioan Budinșan (1846—1910). Avocat în Bocșa.

6. *Protestul* împotriva mandatului lui G. Popovici de la Lugoj a fost semnat de 13 locuitori, reprezentați de Rosenthal Gyula, avocat în Lugoj și Teller Miksa, avocat în Budapesta, publicat în *Drapelul*, nr. 55, din 16/29 mai 1906.

Cu toate eforturile depuse — care vor reieși și din scrisorile următoare — mandatul a fost anulat. Dar G. Popovici va învinge și la noua alegere.

7. Este o anumită limită în lucruri (în I. latină).

67. NICOLAE BURLĂNESCU-ALIN

Craiova, 25 august/7 septembrie 1906

FRAȚILOR BĂNĂȚENI¹ (Acrostih)

Frăție, bine ai venit în Țară,
Român voinic și mare-n viață încă,
Am căutat în viața ta adincă,
Ți-am zis Trăiască viața-ți legendară!

În tine însuși fii o tare stîncă!
În tine vezi Virtutea militară.
Banchetul vieții tale, mult amară,
Așteaptă-un suflet mare de româncă!

Nu tremura cînd calci aste hotare!
Ai fost, vei fi și-n veci tu fi-vei tare.
Ținînd în dreapta-ți mîină tricolorul

E dulce pentru Patria noastră sfintă
Nu azi, al nostru suflet scump o cîntă
În veci de veci o cîntă Viitorul.

Alin²

Arhiva familiei

1. Poezie dăruită lui V. Braniște cu prilejul trecerii prin Craiova a corurilor bănățene, participante la serbările jubiliare din București. Vezi Ioța lu Toboc, *Cîntăreții noștri la București*, Lugoj, 1907. Inițialele rîndurilor citite vertical formează acrostihul *Frații bănățeni*.

Craiovenii au primit cu însuflețire corurile plecate spre București, atît la ducere cit și la întors. Cu primul prilej, bănățenii au fost salutați — în plină noapte — de colonelul Marcu, care a spus printre altele: „Acum un an am fost la voi și v-am strîns mîna, azi veniți în mijlocul nostru și vă primim cu drag și vă zicem fiți bine veniți“. *Drapelul*, nr. 95, din 31 august/13 septembrie 1906

Vezi pe larg desfășurarea excursiei corurilor bănățene: *Corurile noastre la București*, reportaj scris de V. Braniște, semnat Cronicarul, în *Drapelul*, nr. 95, din 31 august/13 septembrie, nr. 96, din 2/15 septembrie, nr. 97, din 5/18 septembrie, nr. 98, din 7/20 septembrie 1906.

2. N. Burlănescu-Alin (1869—1912). Poet craiovean. Vezi C.D. Fortunescu, *N. Burlănescu-Alin*, în *Arhivele Olteniei*, 1927, 6, nr. 29—30, p. 121—127.

Lui Valeriu Braniște

68. SOCIETATEA MUZICALĂ „HORA“

Craiova, ante 8 septembrie 1906¹

IUBIȚII FRAȚI!

Sînt veacuri de cînd neconținut
Ne vede vechiul Istru pe malu-i inverzit.
De 18 veacuri viața mea se leagă
De o luptă necurmată cu toți, cu lumea-ntreagă.
Și lumea se trudește și-acuma spre a ghici
Menirea pentru care am fost aduși aci.
Cu casa risipită, cu holdele pustii
Pe povîrnișul morții am fost cum bine știi.
Și dacă atunci totuși am fost păstrat de soartă
Spre un viitor de fală, ea neamul meu mi-l poartă.
De viață dătătorul la al lumii început
Făpturilor de astăzi a zis . . . și s-au făcut.

Cind însă a vrut să facă pe om, n-a dat poruncă,
 Ci brațul său puternic s-a coborît la muncă
 Și-n lut turnînd o formă, de toate mai presus
 Într-însa cugetarea — lumina lumii a pus.
 Așa-i și-n plămădirea de neamuri și popoare
 Se-nvederează-n multe voința creatoare.
 A regilor puternici și-a multor împărați
 Dar... după-un vîfor numai, zadarnic mai le cați.
 Se duc și nu rămîne din neamul lor pe lume
 Decît o amintire, un cimitir, un nume.
 Cu noi așa e oare? Cind neamu-mi s-a-nceput
 Plămăditorul nostru a zis și ne-a făcut?
 O! nu!... Și-ntr-astă lume tu știi de mult prea bine
 Ce-a fost venirea noastră: scăparea de-o rușine.
 El ne-a creat cu spada în stîncă de Carpați
 Și ne-a udat vlăstarul cu sînge de împărați.
 Știa-mpăratul Romei că mîndra sa menire
 El nu putea s-o lase oricui prin moștenire.
 Și-a făurit atunci puternicul Traian
 În noi icoana vie a neamului roman.
 Apărători ai lumii, în vremi vijelioase
 Umplutu-ne-au eroii cîmpiile de oase.
 Dar cînd ne-a pus de strajă tot el ne hărăzi
 Făclia de lumină s-o poarte-n răsărit.
 În neamul tău robia e un lucru trecător.
 Să nu-ți înăbușească speranța-n viitor.
 Și-acum de cine neamu-mi va fi din lanț scăpat,
 De geniul rasei voastre și-al nostru brav soldat.

Așadar, fraților, să rugăm cerul ca să dea zile bune iubitului rege, care astăzi
 își vede copiii trecînd liberi spre a serba împreună cu țara mămă 40 ani de muncă
 rodnică și-n curînd să putem grație înțelepciunii sale să strigăm cu toții:

Trăiască Carol I Împăratul Daciei Traiane!

Societatea „Hora“

Al. I. Nanu
 artist și profesor

Arhiva familiei

1. Versurile au fost predate lui V. Braniște în gara Craiova în noaptea de 7/8 septembrie
 1906 de poet și se păstrează pînă astăzi în plicul original. „Era după miezul nopții cînd am sosit
 la Craiova. Priveliștea ce ni s-a oferit aici n-are pereche. Vasta gară era scaldată în lumină electrică
 à giorno și tixită de lume. Era cap lingă cap. Oameni pricepători ai evaluat mulțimea ce ne-a ieșit
 în cale la douăzeci de mii. Două muzici militare, vreo trei societăți filarmonice, întregul corp de ofi-
 țeri, tinerimea școlară, cetățeni, întreaga societate craioveană.

Între tunete de urale am intrat în gară. Vuetul era atît de mare de nu-ți auzai vocea proprie.
 Discursurile oficioase s-au rostit « la ureche », adică ziariștilor, cari erau de față. Ne-am îmbră-
 țîșat și sărutat cu frații, cari de mult au așteptat să ne vadă, să ne cunoască, să ne regăsească”.
 Vezi: Ioța lui Toboc, *Cîntăreșii noștri la București*, Impresii și amintiri, Lugoj 1907, Tipografia
 Traunfellner, p. 25—26. Lucrarea are următoarea dedicație: „Dedic aceste nepretențioase impresii
 drept aducere aminte a frumoaselor zile petrecute la marele festival din București CÎNTĂREȘILOR
 cari adunați din toate părțile locuite de români au unit în cîntare dorul sfînt al inimei românești.
 Lugoj 25 august/7 septembrie 1907“. *Ibid* p. 3.

69. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Orșova, 9 septembrie 1906

Am sosit în pace la Orșova, aici zăbovesc din cauza reviziei pașapoartelor. Sintem cam 1300 persoane¹. Până aici am călătorit bine și comod. Sărut pe Gilu-Bilu, Oga-boga, Ica-Pica, Marioara și Lelia².

Valer

ASCN 900 VI/21

1. Este vorba de corurile bănățene care au participat la serbările jubiliare de la București, prilejuite de aniversarea a 25 de ani de la proclamarea Regatului român, desfășurate între 7–14 septembrie 1906.

Prezența la București, Sinaia și Constanța și a românilor din provinciile aflate încă sub dominația străină a făcut ca serbările să se constituie într-o amplă manifestare cu caracter politico-național, care a evidențiat pregnant solidaritatea tuturor românilor, dorința lor de unire.

Semnificația atmosferei entuziaste de la București, a fost surprinsă de parlamentarii maghiari, deputatul Bethlen István apreciind întâlnirile de la București drept noi manifestări ale „dacoromânismului”. Vezi pe larg, Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, București, 1983, 301–303; I. D. Suciuc, *Unitatea poporului român. Contribuții istorice bănățene*, Timișoara, 1980, p. 141; N. Adăniloiaie, A. Iordache, P. Oprescu, A. Porțeanu, A. Stan, *Unitatea națională a românilor în epoca modernă 1821–1918*, București, 1985, p. 201; M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 393.

Reprezentantul diplomatic al Austro-Ungariei la București contele Szapáry Lőrincz îl informa la 3 octombrie 1906 pe Agenor Goluchowski (1849–1921), ministru de externe al monarhiei despre festivitățile de la București. Raportul, întocmit pe baza surselor românești, consemna în finalul lui: „Confracții cîntărești s-au întors vineri (14.IX) dimineața la București [de la Constanța] spre a-și lua rămas bun de la cei de un neam cu ei din București, cu care au petrecut zile de neuitat”. Cf. *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1879–1916*, vol. I, București, 1983, p. 289.

2. Copiii: Virgil, Olga, Valeria.

70. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

București, 13 septembrie 1906

Azi e excursia la Constanța¹. Oamenii ne sînt foarte oboșiți. Miine plecăm spre casă. E vorba să ne oprim pe vreo citeva ore la Craiova. Sîmbătă către seară vom sosi acasă, rupți, frînți și însuflețiți.

Vă doresc și vă sărut pe toți. Mă tot gândesc la voi, la tine și cei mititei pe care
1-am părăsit de multă vreme.

Sărutări

Valer

ASCN 900 VI/20.

1. La Constanța „înlăcărutul primar Banescu ne salută cu vorbe avîntate, răspunzînd în numele ardelenilor doctorul N. Comșa din Săliște, iar în numele nostru harnicul preot de la Coștei, A. Corcea [...] Înșirîndu-ne după coruri am pornit pe malul mării în lung convoi spre oraș, unde în piața Independenței ni s-a făcut în fața statuii lui Ovid o a doua recepție oficioasă cu discursuri și recitări de versuri ocazionale. Aici iarăși a fost lui Dobrin rîndul să mulțumească cu un discurs, subliniind că pretutîndeni unde sînt români e și cîntarea românească acasă.

Agilul Kiriac a schimbat vorba în faptă. [...] Ioța lu Toboc, *op. cit.*, p. 84—85.

Relatarea excursiei este confirmată de raportul contelui Szapáry (vezi nota 1 din scrisoarea precedentă), care redă cu amănunte și primirea de la Constanța. În raport s-au strecurat însă 2 erori: Tepeș în loc de Peleș și Costa în loc de Coștei. (Nu știm dacă erorile figurează în raport sau se datorează transcrierii documentului.)

71. COLONEL MARCU

(Telegramă)

Către șeful gării Piatra Olt
pentru Valeriu Braniște

Craiova, post 13 septembrie 1906

Rog anunțați bănăștenilor în special domnului Dobrin sau Braniște că noi ce
din Craiova așteptăm sosirea în gară cu aceeași dragoste ca și în rîndul trecut.

Mulțumiri

Colonel Marcu

ASCN 900 V/188

1. Craiovenii i-au întîmpinat pe bănășteni cu același entuziasm și la întoarcerea de la serbările de la București. Mulțumindu-le, V. Braniște a accentuat că „nu oamenilor, ci ideii naționale se datorește frumoasa primire“. Vezi ultima parte a reportajului publicat de V. Braniște în *Drapelul*, nr. 98, 7/20 septembrie 1906, *Corurile noastre la București*. La începutul reportajului, apărut, în *Drapelul*, nr. 95, din 31 august/13 septembrie 1906, V. Braniște releva că excursia corurilor „a luat dimensiunile unei demonstrații artistice a tuturor românilor din stînga Dunării“.

72. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Timișoara, 8 octombrie 1906

Am ajuns în pace aici¹. N-am dat de nici un cunoscut. Am cinat cu gîndul la voi. Adresa mea în Pesta e: hotel London. Mîine marți cu acceleratul de la amezzi (12^h 5') pleacă la Pesta C. Jurca și vine la mine în hotel.

Sărut pe toți mici și mari, dorind să vă găsec pe toți bine și sănătoși.

Valer

ASCN 900 VI/22.

1. V. Braniște face un popas la Timișoara, în drum spre Budapesta. Plecat de acasă el obișnuia să-i trimită în fiecare zi un mesaj scris soției sale.

73. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Budapesta, 12 octombrie 1906

Pertractarea a ținut întruna pînă seara la 7.¹ Teribilă!

Mîine dimineața iau probele. La amezzi gat, iar d.m. plec și sosesc la 9^{1/2} seara acasă, unde sper a vă găsi bine și sănătoși.

Pertractarea se continuă în 7 și 8 noiembrie a.c.

Vă sărut.

Valer

ASCN 900 VI/23.

1. Este vorba de apărarea mandatului de deputat al lui George Popovici, reușit în cercul Lugoj și contestat de parlament. „Alegerea era curată ca aurul ieșit din topitoare. Nu era permis să lăsăm alegerea pradă. Am luat eu apărarea ca fost președinte al comitetului de acțiune pe rizicul meu și am lucrat 8 luni zi și noapte la această celebră apărare. Materialul adunat și prelucrat de mine constituie un mare volum“. Vezi Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*. Studiu introductiv de Miron Constantinescu și Alexandru Porțeanu. Note de Al. Porțeanu, București 1972. p. 431.

Mandatul a fost totuși în cele din urmă anulat.

74. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Budapesta, 5 noiembrie 1906

Azi am avut pertractarea,¹ tare interesantă. Am vorbit trei ore de i-am dat gata. Trist e că s-a anunțat continuarea pe miercuri d.m. Așa că numai joi seara pot sosi la dragii mei de acasă. Sper că sînțeți toți bine și vă găsesc bine.

Valer

Cu C² de abia astăzi m-am întilnit, a fost la o parte a pertractării.

V.

Arhiva familiei

1. Se referă la continuarea acțiunii de apărare a mandatului de deputat din Lugoj în fața comisiei dietale, amintită și în carta poștală către soție din 12 X 1906. „După dezbaterile formale în fața comisiei dietale, prezidate de un deputat bătrîn kossutist Háviár Dániel, o figură înaltă cu o barbă mare căruntă și venerabilă, — altceva nici nu era de el — s-a decis investigarea [...]”. V. Braniște, *Amințiri...*, p. 431.

2. C = probabil Coriolan Brediceanu.

75. VALERIU BĂRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Budapesta, 6 noiembrie 1906

Dragă Miți,

Știu ce supărată vei fi că nu vin acasă după cum v-am anunțat, dar cauza zace afară de mine.

Ședința care a ținut fără întrerupere de la 3 pînă la 6 1/2 nu s-a putut termina din cauza grămezii de material și a trebuit să fie aminată pe miine.¹ Astăzi nu s-a putut din cauză că astăzi jelește dieta, fiind astăzi înmormîntarea arhiducelui Otto.²

Miine la orele trei d.m. se va continua și sper că se va și termina dezbaterea, așa că nu va mai trebui să vin la Budapesta.

Mersul dezbaterii e foarte favorabil pentru cauza noastră, l-am strîns cu ușa pe Rosenthal de tremura ca un copil de școală. Cu toate acestea nu cred — corb la corb nu scoate ochii — că se va respinge acum contestarea și e probabil că vor decide investigarea afacerii în Lugoj, cum s-a făcut și cu mandatele de la Bocșa și Zorlenț.

Pauza de astăzi îmi prinde intrucîtva bine că mai precizez materialul politic, asupra căruia va decurge acum dezbaterea, căci cu partea primă, cazurile speciale, am gătat deja.

Caius îmi zicea ieri că dacă nu fac o Expenz nota³ de 3 000 cor. mă bate. Celui flămînd e pîta în gînd. Astăzi încă nu ne-am întilnit. Deseară vom merge cu Prota (!) la . . . teatru. Ar trebui să trimiteți niște lugojeni să-l vadă pe Prota, care în Lugoj nu merge la teatru românesc, în Budapesta la teatru unguresc.

Sărut toți copiii și sper că sînt sănătoși și ascultători și nu-ți fac necazuri.
Te îmbrățișează și dorește

al tău Valer

ASCN 900 II/66

1. Se referă la ședința comisiei a IV-a dietale în problema contestării mandatului de deputat al lui George Popovici în cercul Lugojuului. În ziua următoare, la 7 noiembrie, s-a hotărît deschiderea investigației pe cale judecătorească. Între multele capete de acuzare se specifică la punctul 9 că alegătorii au purtat crengi verzi, „*simbolul mării Dacoromanii*“. *Drapelul* 121, din 30 octombrie/13 noiembrie 1906. „Frunza verde“ a trezit un mare ecou în presa românească în legătură cu alegerile. Vezi editorialele din *Lupta*, nr. 35, din 11/24 februarie 1907, nr. 37, din 14/27 februarie 1907.

Deputatul Nemet Imre, care a făcut investigația alegerii de la Lugoj, a predat actele comisiei a IV-a de cenzurare. *Drapelul* nr. 17, din 10/23 februarie 1907. La 8 martie s-a dat sentința și s-a anulat mandatul lui George Popovici. Vezi editorialul din *Drapelul*, nr. 23, din 21 februarie/9 martie 1907.

2. Otto de Habsburg (1865–1906), arhiduce, frate cu Franz Ferdinand moștenitorul tronului Austro-Ungariei.

3. Notă de cheltuieli.

76. NÉMETH IMRE

Budapesta, 28 decembrie 1906

Tekintetes Branisce Valér lapszerkesztő urnak

Lugos

Igen tisztelt szerkesztő úr,

Körülményeim úgy alakultak, hogy a lugosi képviselő választás ellen beadott panasz alapján elrendelt vizsgálatot január hó 14–27 közt akként tudnám fogantatítani, hogy távollétemmel magyarnak nem ártanék.

A kihallgatást csak január hó 15 kezdeném meg, de azt szakadatlanul folytatnám 19-én / az önök vizkereszt ünnepén / sőt 20-án vasárnap is, ez által kevesebb időt töltenék oda lent és kevesebb időig volnék távol a saját irodámtól, de ebbe csak úgy mennék bele, ha ön a 19 és 20-iki eljárások ellen kifogást nem emelne, illetve ha rossz néven nem venne tőlem azt, hogy én önt ezeken a napokon is mint egy erkölcsileg kényszeríteni kívánom arra, hogy ünnepe daczára hatóság előtt való eljárásban részt vegyen, megjegyzem, hogy egyedül az ön személyéről van szó, mert ha kegyes lesz ezen kívánságomat minden utógondolat, minden nehezitelés nélkül elfogadni nekem gondom lenne arra, hogy ezeken a napokon görög keleti vagy görög-katolikus vallású tanúk be ne idéztessenek.

Kérem legyen szives engem ebben a kérdésben saját álláspontjáról értesíteni, megjegyzem, hogy ez iránt ma Rósenthal ügyvéd úrnak is írtam és kértem, a mint most kérem önt is, hogy ha különben más akadály a dolognak nincsen — legyen szives ezt így elfogadni és kívánságáról engem értesíteni.

Kész tisztelettel

Németh

BCS. ms. nr.; Ft. 429/559

Mult stimatului domn Valer Braniște, redactor

Lugoj

Mult onorate domnule redactor,

Împrejurările au evoluat în așa fel, încît aș putea absenta fără nici un prejudiciu de la cerțările din data de 14—27 ianuarie, ordonate pe baza reclamațiilor împotriva modului de desfășurare a alegerilor de deputați de la Lugoj.¹

Audierile le-aș începe doar la 15 ianuarie, dar le-aș continua neîntrerupt în 19 (la sărbătoarea Bobotezei dumneavoastră), ba chiar și duminica în 20, căci astfel aș petrece mai puțin timp acolo și aș absenta mai puțin timp de la biroul meu, dar aș putea accepta acest lucru numai dacă dumneavoastră nu ați avea nimic împotriva demersurilor din 19 și 20, mai precis dacă nu mi-ați lua-o în nume de rău, că eu doresc să vă oblig din punct de vedere moral, ca în pofida sărbătorii dumneavoastră să participați la procedura oficială, precizînd că este vorba exclusiv de persoana dumneavoastră, căci dacă ați fi amabil să-mi acceptați această sugestie fără să mi-o luați în nume de rău, eu m-aș îngriji ca în aceste zile să nu fie chemați martori de religie greco-orientală sau greco-catolică.

Vă rog să mă înștiințați despre punctul dumneavoastră de vedere în această chestiune, precizînd că azi i-am scris și domnului avocat Rosenthal în acest sens și l-am rugat, precum vă rog și pe dumneavoastră, să-mi accepte propunerea sub această formă — dacă nu apare vreun obstacol — și să-mi aduceți la cunoștință dorința dumneavoastră.

Cu mult respect *Németh*

1. Pettractările cu privire la mandatul din Lugoj al lui G. Popovici au început în 4/17 ianuarie și au ținut fără întrerupere pînă la 26 ianuarie 1907. Vezi *Drapelul*, nr. 2, 3, 5/1907.

77. NICOLAE IORGA

București; 31 decembrie 1906

Dragă domnule Braniște,

Odată cu felicitări de An nou, lasă-mă să-ți fac o rugăminte. Intervină pentru ca librarul Nemes Kálmán să-și plătească datoria ce o are față de mine.¹

Al d-tale prieten

N. Iorga

ASCN 900 V/152

1. Pînă la începutul primului război mondial acest librar desfăcea la Lugoj cărțile lui N. Iorga, apărute în editura „Minerva“ din București. Frumoasele ediții princeps ale cărților s-au păstrat și în biblioteca Valeriu Braniște (din care o mare parte a trecut în patrimoniul B.C.S.). Pentru legăturile Iorga—Braniște vezi și M. N. Rusu, *Epistolier N. Iorga 1906—1908*, în *Amfiteatru*, nr. 7 din 1976.

Birchiș, 15 ianuarie 1907

Lieber Braniște,

Wir danken Ihnen und Ihrer lieben Frau für den Neujahrswunsch, den wir aufrichtigst erwidern.

Es hätte mich gefreut, Sie wieder einmal hier zu sehen, übrigens ist ja der Februar nicht mehr so weit und dann könn wir wieder über alle irdischen und himmlischen Dinge gemütlich plaudern.

Über das Bogsaner Mandat weiss ich auch nichts oder wenigstens nichts mehr als was mir Dobrin gelegentlich und ganz flüchtig über die neue Idee eines Quasi-Pactes erwähnte.

Also auf baldiges Wiedersehen

Ihr *A.M.*

BAR, ms. nr. 149843; Fl. 392/98

T r a d u c e r e :

Iubite Braniște,

Vă mulțumesc atât dumatile cit și iubitei dumatile soții pentru felicitarea de Anul Nou, pe care v-o transmitem și noi cu sincere urări.

M-aș fi bucurat să te revăd iarăși aici, dar februarie nu mai este atât de departe și atunci vom putea sta din nou de vorbă în tihnă de cite în lună și în soare.

Despre mandatul de la Bocșa nu știu nici eu nimic,¹ doar ceea ce mi-a comunicat ocazional și fugitiv Dobrin despre ideea nouă a unui fel de pact².

Aștept o grabnică revedere

Al dumatile

A.M.

1. La 11/24 ianuarie 1907 Comisia a V-a de verificare anunța dietei decizia ei cu privire la anularea mandatului lui C. Brediceanu de la Bocșa, ceea ce dietea a aprobat. S-a hotărît o nouă alegere la Bocșa. Vezi *Drapelul*, nr. 5, din 13/26 ianuarie 1907. În același număr al *Drapelului*, C. Brediceanu publică *Către alegătorii din cercul Bocșei*, un cuvînt de bun-rămas și de mulțumire pentru acei alegători care-și dăduseră voturile pentru ca el să fie ales deputat în 1906.

2. Nu știm la ce fel de pact face aluzie A. Mocioni, dar în campania electorală, din încredințarea conducerii P.N.R., se va angaja cu toată hotărîrea V. Braniște.

Bocșe, 27 ianuarie 1907

Prea stimată domnule candidat!

Din inimă vă rog să binevoiți a primi de la mine cele mai sincere felicitări din incidentul candidaturii.

Ezek után nekem folyékonyabb magyar nyelven folytatam a levelet.

Becsatllok egy a Krassován községeknek szóló brosurához való fogalmazványt. Ezt méltóztassék: Lupak, Klokotics és Vodnik községek részére ötszáz példányban kinyomatni és nekem mindenesetre *szerdán* elküldeni, vagy legjobb volna azokat szerdán a körút kezdetén nekem személyesen elhozni. Együttal tessék nyomban a rescabányai főszolgabírónál bejelenteni, hogy Lupakon február hó harmadik napján d.e. 11 órakor, Klokoticson ugyanaz nap d.u. 2 órakor és Vodnikon szintén az nap délután $\frac{1}{2}$ 5 órakor tetszik programbeszédet tartani. Kérem a körutat tehát akként megtenni, hogy február 3^{ikán} (vasárnap) minden esetre a fenti községekre legyen szárvá. Én ezt a dolgot bizamasaimmal (azon községekből) megbeszelem és ezt a napot feltétlenül igénybe veendőnek találtuk, hogy különben apaticus Krassován nép érdeklődésének felkeltését könnyebben megejthessük. Szükséges együttal, hogy Brediceanu képviselő úr is megjönni szíveskedjék a fenti programbeszédnél, hogy egynéhány szót a néphez intézzen. Persze mindez román nyelven lehet.

Rafnik és Vermes krassován községekben talán lehetne Oravicáról agitációt kifejteni, úgy tudom, hogy az „Oravicana“ pénzügyintézetnek vannak ott összekötetései. Lehetne ezen községek részére a fenti fogalmazmány szerinti plakátumokat kinyomatni, kihagyandó volna csak az ezen jel alatti.

Vermes, Izgár és Jerszig? különösen veszélyes helyek, itten kiváló és tartos agitáció fejtendő ki, szükséges, hogy ottan mindenesetre országgyűlési képviselők vegyenek részt a program beszédeknel. Szintúgy gyöngé Valéapaj és Barbosz.

Amennyiben zászlókalmaztatnak, úgy azt gondolom, hogy mindenféle gyűlés és egyben a közigazgatási hatóságok kihágási mániájának megelőzése végett helyén való volna, hogy magyar tricolor használtassák, annál is inkább, mert a 26559/1874 sz. B.Ü.M.R. kötelezőleg előírja, hogy nyilvános alkalmakkor csakis a magyar állam színei alkalmazhatók. Ezt a jogi meggyőződést a múltkori választás után bőven előfordulhatók kihágási esetekből meríteni.

Kérem rossz írásomat elnézni.

Megjegyzem, hogy a Lupaki, Klokosicsi és Vodniki fenti terminusoktól már azért sem lehet eltérni, mert a brosurában ez már jelezve van és így bizalmasaim útján is követeltem fenti terminust.

Kiváló tisztelettel

Teimer

Arhiva familiei

T r a d u c e r e :

Prea stimată domnule candidat!

Din inimă vă rog să binevoiți a primi de la mine cele mai sincere felicitări din incidentul candidaturii.¹

De aici încolo continui scrisoarea în limba maghiară, pe care o folosesc mai cursiv în scris.

Anexez un text pentru broșura adresată comunelor de crașoveni. Vă rog să le tipăriți în cinci sute de exemplare pentru comunele Lupac, Clocotici, și Vodnic și să mi le trimiteți în orice caz

miercurea, dar cel mai bine ar fi să mi le aduceți personal miercurea la începutul turneului. Totodată vă rog să anunțați pe prim pretorul de la Reșița că veți rosti cuvîntarea program la Lupac la 3 februarie la ora 11, la Clocotici în aceeași zi la orele 2 d.m. și la Vodnic în aceeași zi după masă la ora patru și jumătate. Vă rog să organizați turneul în așa fel încît ziua de 3 februarie (duminică) să fie rezervată comunelor amintite. Eu am stabilit aceste chestiuni cu oamenii mei de încredere (în aceste comune) și am găsit că această zi trebuie folosită neapărat pentru a stîrni mai lesne interesul populației crașovene, apatică în mod obișnuit. Este necesar totodată ca și domnul deputat Brediceanu să fie atît de amabil să fie de față la rostirea cuvîntării program pentru a adresa cîteva cuvinte mulțimii. Bineînțeles, toate acestea pot avea loc în limba română.

În comunele crașovene Rafnic și Vermeș poate fi desfășurată agitație și de la Oravița, după cîte știu institutul financiar „Oravițana“ are legături acolo și vă puteți informa. S-ar putea imprima și afișe pentru aceste comune conform textului de mai sus. Ar rămîne afară doar cuvintele [de sub semnul] { → Vermeș, Izgar, Iersig sînt locuri deosebit de primejdioase, aici trebuie desfășurată o agitație susținută și îndelungată, e nevoie ca acolo deputații parlamentari să fie de față la cuvîntarea program. La fel de slabe sînt Valeapai și Barbos.

Dacă vom folosi drapelul, cred că, pentru a preveni orice incriminări și totodată mania autorităților față de contravenții, ar fi bine să se folosească tricolorul maghiar, cu atît mai mult, cu cît legea nr. 26559/1874, B 21 MR² prevede că în ocazii oficiale se pot folosi numai culorile statului maghiar. Această convingere juridică am preluat-o din numeroasele cazuri de contravenții constatate la alegerile precedente.

Vă rog să-mi scuzați scrisul necorespunzător.

Precizez că termenul fixat pentru Lupac, Clocotici și Vodnic nu poate fi schimbat și pentru motivul că este amintit în broșură, iar eu prin oamenii mei de încredere am optat pentru termenul de mai sus.

Cu deosebită stimă

Teimer³

1. În 11/24 ianuarie 1907 Clubul deputaților români a ținut o consfătuire intimă la Budapesta discutîndu-se situația creată ca urmare a anulării mandatului de la Bocșa. S-a decis ca Partidul Național Român să depună din nou un candidat în acel cerc ca semn de protest împotriva hotărîrii Comisiei cenzurătoare. Vezi *Lupta* (Budapesta), I, nr. 9, din 11/24 ianuarie 1907. Pentru anularea mandatului de la Bocșa vezi și *Lupta*, nr. 8, din 10/23 ianuarie 1907.

Sîmbătă, 13/26 ianuarie 1907, s-a ținut la Bocșa conferința frunțașilor români din cercul Bocșa, la care au participat și C. Brediceanu, Ștefan Petrovici și Aurel Vlad, la care s-a hotărît intrarea din nou în lupta electorală și s-a „aclamat cu mare însuflețire candidat al Partidului Național Român pentru mandatul de deputat al Bocșei devenit vacant pe dl. dr. Valeriu Braniște“. *Drapelul*, nr. 6, din 16/29 ianuarie 1907. Vezi și *Lupta*, nr. 12, din 14/27 ianuarie 1907. În aceeași zi, V. Braniște a fost înștiințat despre hotărîrea de la Bocșa, acceptînd mandatul propus.

Drapelul, nr. 6/1907 publica apelul lui V. Braniște, *Către alegătorii cercului electoral al Bocșei*, prin care făcea cunoscută public acceptarea candidaturii, mulțumind pentru încrederea ce i se acorda, pe care o aprecia drept „cea mai mare cinste“ de cînd activa „pentru binele obștească“. V. Braniște a avut cuvinte de apreciere cu privire la personalitatea lui C. Brediceanu. El le făcea cunoscut alegătorilor din cerc că în curînd va merge în mijlocul lor spre a le spune „deschis și bărbătește“ ce avea „pe inimă“, și ce aștepta de la ei. V. Braniște își va începe în curînd campania electorală, deplasîndu-se în comunele aparținătoare cercului Bocșa.

În 2 februarie n., 1907 s-a ținut la Bocșa prima adunare electorală din cercul Bocșei. Au participat, V. Braniște, deputații Coriolan Brediceanu și Ștefan Petrovici, și alți frunțași și mulți alegători. *Drapelul*, nr. 9, din 23 ianuarie/5 februarie 1907.

2. Ordonanța cu nr. 26559 a Ministerului de Interne.

3. Fedor Teimer, avocat în Bocșa, militant pentru programul P.N.R.

80. COLONELUL MARCU

Craiova, 17/30 ianuarie 1907

Iubite doctore,

Citesc în ziarele noastre că ești propus ca candidat pentru alegere în parlament. Eu te felicit și-ți urez bun succes și reușită în toate, cu ajutorul lui Dumnezeu, fii cu încredere și mergi înainte, tot înainte.

Pentru ceea ce mi-ai scris, deja am vorbit cu președintele, precum și cu secretarul, și desigur se va face tot ca anul trecut.

De altfel vei ști că eu mă retrag din societatea noastră, însă voi rămânea tot cum sînt și cum am fost cu sufletul și inima.

Să trăiești și cu noroc.

Colonel în retragere

*Marcu*¹

Salutări fraților. Rog răspunde de primire pe o cartă poștală.

BCS, ms. nr. 21546; Ft. 429/573—574.

1. Colonelul Marcu, animator al relațiilor culturale dintre societățile culturale din Craiova și Lugoj. El i-a salutat pe bănățeni în drumul lor spre Expoziția de la București din 1906.

81. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Bocșa, 18/31 ianuarie 1907

Dragă Miți,

Profit de primul moment liber spre a-ți scrie. Am plecat cam pe fugă, așa erau împrejurarile și cred că nu ești supărată.

Aici am găsit totul bine și — dacă nu vorbesc în ceas rău — lucrurile stau admirabil. În popor e mare însuflețire. Nici nu vreau să audă de candidatura [lui]¹.

Jandarmii nu au nimic de lucru. Oamenii sînt foarte pașnici dar neclintiți în hotărîrea lor de a vota pentru mine. Totul va decurge foarte liniștit, fără nici o turburare, fără incident.

Bocșenii toți m-au întreat de tine și de copii. Le-am spus salutări etc. și toți m-au rugat să-ți comunic și ție din partea lor tot ce e mai frumos. Regretă că nu a venit și tu încoace. Le-am spus cum stau lucrurile. Apoi cel puțin pe ziua alegerii te așteaptă. Ei toți consideră ca absolut sigură alegerea mea. Eu zic: Vom vedea.

Timpul aici e foarte favorabil. Drumurile sînt bune. Vremea e moale. Cred că totul va decurge neted.

Cvartirul meu principal e aici la Hotel Hirsch (Kohl), camera nr. 2, unde mă întorc în fiecare seară după turneul pe sate. Dacă ai ceva de scris, te rog scrie la adresa Németh Bogdán, Hotel Hirsch (Kohl) nr. 2.

Cred că numai știri bune vei avea de comunicat, atît despre tine cit și despre copiii. Mi-e dor de voi de nu vă pot spune. Deși sînt încă de abia la începutul drumului meu, de abia aștept să vă văd.

Nu te necăji, draga mea, lasă-le în foc neazuri. Să sperăm în vremuri mai bune.

Salut pe Virgini² și toți cunoscuții, cari se vor interesa de mine. Sărut copiii, iar ție mulți, mulți pusi de la al tău

Valer

ASCN 900 II/68

1. Weisz Gyula (1858—1944), ziarist maghiar, corespondent la *Wiener Allgemeine Zeitung*. din 1881—1906 a editat *Budapester Tageblatt*, din 1910 lucrează la *Pester Lloyd*. Candidatura lui era susținută de coaliția guvernamentală. La alegerile din 1906 a fost înfrînt de Coriolan Brediceanu tot în cercul Bocșei. Cu prilejul acelor alegeri guvernul i-a propus lui Brediceanu să-și retragă candidatura de la Bocșa și i s-a promis Oravița, fără contracandidat. Brediceanu a refuzat, a candidat în ambele cercuri și a fost ales și la Bocșa și la Oravița. Vezi *Drapelul*, nr. 3, din 9/22 ianuarie 1907, care dezvăluie cele ce s-au petrecut la alegerile din 1906.

2. Virginia sora lui V.B. Vezi II/156.

82. CORNEL JURCA

Bocșa, ante 2 februarie 1907

Frate Valer,

Azi am vorbit cu Brediceanu; el pleacă miine la Pesta și va veni vineri la Bocșa. Astăzi va vorbi cu Pepa¹ și Vălean pentru Vermeș. Prota nostru² va merge vineri la Denești, iar simbătă va veni la adunarea din Bocșa.

În conțelegere cu Brediceanu și cu colegul Teimer am făcut planul următor, pentru Jurjova, Gîrliște și Rafnic. Duminică la 11 oare în Jurjova, la 1° 2, în Gîrliște și la 4 oare în Rafnic.

În înțelesul acesta am și insinuat la protopretorele din Oravița și Reșița. Rugă-rile le-am subscris, eu, respective și-am falsificat numele. Recipisele le alătur aci. Tu pleci simbătă la Oravița și de acolo parcurgi comunele.

I-am scris și lui Nedelcu ca să grijească de trăsuri și să te însoțească. Cu Poruan am vorbit, stă pe gînduri. Ar fi bine să mergi și tu cu Teimer la el.

Noroc! și la reveder e.

Cornel.³

N.B. Recipisele ție le predă domnul colega Teimer.

ASCN 900 X/37.

1. Protopopul Ioan Pepa din Buziaș.
2. George Popovici (1862—1927). Vezi I/215. El nu a participat la adunarea electorală de la Bocșa din 2 februarie 1907.
3. Cornel Jurca. Vezi II/206.

83. MARIA V. BRANIȘTE

[Lugoj, 3 februarie nou 1907]

Dragă Valer,

Am primit azi de la domnul Bejan o scrisoare unde roagă ca pînă în 8 februarie să plătești chiria 750 pe trei cvartale. Nu știi ce să fac, două cvartale aș putea plăti, nu am cutezat însă fără să te întreb. Răspunde cît de iute. Ce mai este pe la voi? Noi sîntem bine. Pînă azi, duminică dimineața, nu ne-am întîlnit cu nimeni care a fost la Bocșa. Vălean spunea că se întoarce sîmbătă la patru.

Mai vii tu pînă la alegere acasă?

Aici merg toate bine, copiii sînt sănătoși și ne trece vremea destul de iute. Ai primit lucrurile ce ți le-am trimis?

Mă grăbesc să plece carta astăzi. Te sărutăm toți și te dorim cu mic și mare
a ta

Miți

Dsale domnului

Dr. Valeriu Braniște

Német Bogsán
Hotel Hirsch Kohl nr. 2

BCS, ms. nr. 11561; Ft. 429/526—527.

84. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Bocșa, 11 februarie 1907

Dragă Miți,

Scriu aceste șire după ce am încheiat turneul principal, după ce în 25 comune am ținut adunări și rostit programul.¹

N-aș fi crezut să fiu așa în putere ca să suport atît de ușor asemenea strapate mari. Ieri de exemplu am făcut cu trăsura 100 km, am ținut adunări la Gîrliște, Jurjova și Rafnic; în primele două locuri am fost primit cu banderiu, șir lung de trăsuri,

treascote etc. În Gîrlîște, după ce am terminat am fost ridicat de pe tribună și dus pe brațe pînă la casa parohială, care e în cealaltă parte a comunei. Casele erau pavovazate cu covoare. O însuflețire cum nu se poate descrie.

Toți cari au fost într-o parte sau alta cu mine au tăbărit, numai eu sînt voinic. Nici n-am răgușit, deși tot în liber am vorbit, nici n-am răcit. Am grijit bine.

Comunele le-am cucerit. E fără îndoială că majoritatea este a noastră. Acum e vorba să grijim ca să nu se spargă oamenii cînd vin.

S-au luat măsuri de tot severe și eu trebuie să rămîn aici ca să dezbat cu prezidentul alegerii — Sussici² — care a sosit astăzi, detaliile ca să fim și în privința aceasta pe deplin asigurați.

Aud că prezidentul este om de omenie à la Sulyok³ și cred că nu vom întîmpina din partea lui greutăți, dar tot trebuie să rămîn aici și nu pot face săritura la Lugoj — după cum avusesem planul — dăși mi-e dor de voi toți, de tine și dulcii copilași, cari și-or fi uitat deja de mine. Mi se strînge inima de dor cînd mă gîndesc la voi, ai mei, cari stați acasă și tremurați, pe cînd lupt eu aici cu o corupție din seamă afară mare.

Lucrurile stau așa. Oamenii lui Weisz să stea pe cap și nu rup mai mult de 1000 voturi, deși lucrează cu toată presa oficială și cu bani grei. De partea mea sînt cel puțin 1250 voturi⁴, cari nu șovăie și nu trucălesc⁵. E vorba numai să ajungă la votare. Vom vedea toate cum se dezvoltă. Joi seara gătam. Așa sau așa. Cum va vrea Dumnezeu, iar vineri voi fi acasă întru toate împrejurările.

Alăturat trimit un pachet cu rufe. Cred că nu-mi mai trebuie nimic, ceea ce am îmi ajunge.

Vă sărut și doresc pe toți. Te sărută și îmbrățișează
al tău

Valer

ASCN 900 II/69.

1. Turneul din cele 25 de comune este următorul: la 2/II Bocșa română, 3/II Lupac, Clocotici, Vodnic, 4/II Terova, Cilnic, Moniom, 5/II Biniș, Doclin, Surduc, Fițeș, 6/II Jidovin, Rafna, Barbos, Valeapai, 7/II Vermeș, Izgar, Iersig, 8/II Duleu, Valea Mare, Dezești, 9/II Bocșa Montană. Vezi *Drapelul*, nr. 9, din 23 ianuarie/5 februarie 1907. Scrisoarea menționează pe cele din 10/II Gîrlîște, Jurjova, Rafnic.

2. Comitetul central comitatens în ședința din 20 I/2 II 1907 a fixat alegerea pe ziua de joi 14 II. Votarea se face în 3 comisiuni. Prezenți: Carol Sussici, notar public în Caransebeș, Talajdi, primnotar comitatens, Bene, funcționar la Societatea Căilor ferate austro-ungare. Vezi *Drapelul*, nr. 8, din 20 I/2 II 1907.

3. Sulyok Arpad, prim-procurorul comitatului Caraș-Severin.

4. Rezultatul a fost invers. V. Braniște a obținut 1108 voturi și cu Iulian Weisz au votat 1634 alegători. *Drapelul*, 14, din 3/16 februarie 1907. Desfășurarea alegerii este descrisă astfel: „N-a fost iertat să le ieșim alegătorilor în cale, ci organele oficiale împărțeau pe cei ce aveau să intre la noi în tabără și pe cei ce aveau să fie duși la Weisz. *Ibid.* Alegătorii lui Weisz au fost instalați în localul Fabricii de cărămidă; alegătorii noștri erau pe stradă deschisă în zăpadă pînă la fluierul piciorului“. *Ibid.*

5. a drucăli, a trucăli = a se teme (germanism regional).

Lugoj, 12 februarie 1907

Dragul meu Branîște,

Înțelegînd eu că vicecomitele a aprobat dispoziția fibirăului Huszárek și că prin urmare comunicația liberă în cercul electoral al Bocșei este suspinsă și intervenirea noastră ca să aducem alegătorii la locul de alegere este interzisă,¹ fiind bărbații noștri cetățeni liberi amenințați cu deținere, am fost la Fialka ² spunîndu-i că mi-am ținut de datorință atît ca membru a reprezentanței comitatense, cît și ca membru al comitetului central să-i atrag atențiunea la ordonanța ilegală a vicecomitetului, spunîndu-i că eu am dispus — nebăgînd în seamă opreala ilegală — ca mai mulți bărbați distinși de-ai noștri să meargă în fața locului să se pună în atingere cu alegătorii noștri și să-i conducă la locul de alegere, fiind eu convins că el ca organ de controlă a guvernului asupra organelor administrative a comitatului ordinațiuni ilegale nu va ierta să se efectuiască, nici nu sîntem tilhari oameni pedepsiți, pe cari îi poți opri de a umbla pe la tirguri, și-l rog să nu ne pună organele administrative într-o categorie cu lotrii de profesiune. I-am spus că voi trage la răspundere disciplinară eventual criminală pe toate organele administrative pentru călcarea libertății personale etc.

Fialka la început a voit să o facă și pe o dungă și pe alta, dar văzînd el că eu nu cedez, și spunîndu-i că sîntem rezoluți la toate, mi-a spus ca să-i dau timp de precugetare. Pînă în momentul de față, adică trei ore după intervenirea mea, nu am primit nici un răspuns. Noi însă vom merge înainte fie ce va fi. I-am spus că eventual și eu voi merge în vreo comună, și l-am întreat că cuteza-vor să mă dețină, la ce mi-a răspuns că pot merge și este față de mine eschisă orice bănuială, apoi l-am întreat că ce privilegiu am eu special, și de ce să nu poată face și alții ce mi-e permis mie !

Cu Alexandru ³ am vorbit telefonic și m-a avizat că-mi trimite mai ⁴ 1.000 coroane. Eu ți-am anticipat 800 de coroane, ți-am promis că eu voi contribui cu 400 de coroane la spesele de alegeri, prin urmare îți trimit prin Cornel Jurca mai 600 de coroane.

Eu țin victoria noastră sub orice împrejurări de sigură, numai să nu fie întrevitorii noștri cacă-frică.

Vă salută pe toți

Titu Hațieg ⁵

BCS, ms. nr. 1576; Ft. 429/570—572.

1. La 9 februarie 1907 V. Branîște asistat de Titu Hațieg, F. Teimer, Izidor Pop și Cornel Jurca s-au adresat primpretorului din Bocșa, Huszárek Gyula, pentru a afla de ce se oprise comunicarea între alegătorii P.N.R. și de ce a împiedicat angajarea trăsurilor pentru ziua alegerilor. *Lupta*, nr. 25, din 30 ianuarie/12 februarie 1907.

2. Vicecomitele Issekuts Aurel aprobînd dispoziția lui Huszárek, Hațieg a apelat la comitele suprem al comitatului Caraș-Severin, Fialka Carol, pentru a se pune capăt abuzurilor.

3. Coriolan Brediceanu a prezentat 2 întrepelări în parlament, în 30 ianuarie și 6 februarie 1907, în care a relevat numeroasele cazuri de folosire a jandarmilor pentru intimidarea alegătorilor fideli P.N.R., și intervenția directă a guvernului în sprijinul lui I. Weisz. *Drapelul*, nr. 8, din 20 ianuarie 1907, nr. 11, din 27 ianuarie/8 februarie 1907, T.V. Păcățian, *p. cit.*, p. 443—444.

Lupta — ziarul apărut la Budapesta la 24 decembrie 1906/6 ianuarie 1907 din inițiativa deputaților români în parlamentul Ungariei, avându-i ca director pe Al. Vaida-Voevod, iar ca editor — proprietar pe Aurel Vlad — a susținut energic campania electorală a lui V. Braniște, dezvăluind în același timp intervențiile autorităților în sprijinul adversarului său, pe care cu o zi înaintea alegerii le considerau decisive pentru înfrângerea lui Braniște, „Miine în ziua de 14 faur n. se vor vedea la Bocșa rezultatele meschinilor persecuții și nelegiuiri săvârșite de administrație în favorul „lui J. Weisz.“ Noi n-avem nădejde, deoarece cunoaștem deja toate mișelile ce le-au săvârșit «patrioții» la Bocșa...” „Așteptăm gata de a întregi lista celebrelor alegeri ungare“ se scria în *Lupta* nr. 27, din 1/14 februarie 1907.

Rezultatul alegerilor a confirmat aprecierile realiste ale *Luptei*.

Coriolan Brediceanu, într-o nouă intervenție în parlament, la 20 februarie 1907, a înșirat pe puncte abuzurile comise de autorități. T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 444—445.

3. Alexandru Vaida-Voevod.

4. mai = încă (bănățenism).

5. Titu Hațieg. Militant național.

În lucrarea lui Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc (Problema Ardealului văzută de un american)*, apărută la București în anul 1944, la p. 129 se poate citi că la 1907 un englez numea Ungaria drept „paradisul corupției electorale“.

86. TINERIMEA DIN BUDAPESTA

[Telegramă]

Budapesta, 12 februarie 1907

Dr. Braniște Lugoj

Tinerimea din Budapesta¹ intrunită salută cu drag candidatul din ăst an din Bocșa și dorește izbândă deplină răsplătind românismul alegătorilor.

BCS, ms. nr. 14311; Ft. 429/550.

1. Studenții români de la Universitatea din Budapesta, al cărei absolvent era și V. Braniște dărticipau afectiv la momentele de seamă din viața poporului român.

87. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

13 februarie 1907

Miți dragă,

Scriu în ajunul alegerii. Tocmai am gătat cu pachetul ca să plec la Bocșa Română, unde dorm peste noapte și unde va avea loc miine lupta electorală.

Să vezi aici situația. Sîntem o adevărată tabără. În odaia mea de la hotel, cînd sîntem mai puțini, sîntem douăzeci și mai bine,¹ Atmosferă teribilă. De abia aștept să ajung la Bocșa Română, unde voi odihni mai bine, căci mi s-a pregătit cvartir princiar și unde voi fi nejenat căci ștăbul întreg rămîne aici pînă miine dimineața la șase cînd intră aranjorii în Bocșa Română, iar la orele șapte se admite și intrarea alegătorilor. Începutul alegerii va fi la orele opt și începutul votării la orele nouă. Alegerea va ține cam pînă seara la opt, pînă cînd nu putem ști nici un rezultat pozitiv. În decursul zilei vom da știre la telefon de cîte ori vom ajunge. Dar dimineața încă nu putem ști nimic sigur, din cauza că alegătorilor nu le e iertat a pleca de acasă pînă miine dimineața și fiind distanțe de 40—50 km mulți de abia pe la amiază și după amiază vor ajunge la locul de alegere și astfel nu putem ști cîți ne pot sosi. De pretutindeni ne sosesc știri despre o presiune și teroare cum nu s-a mai pomenit. Totul depinde de aceea cîți alegători de-ai noștri vor putea străbate la alegere.²

Oricare va fi rezultatul, eu miine noapte plec către casă și voi fi acasă în pace și sănătate pe la 8 dimineața ca să-mi văd iubiții mei de cari mi-e așa dor. Vă sărut pe toți.

Te îmbrățișează și sărută al tău

Valer

ASCN 900 II/70

1. Au luat parte la campania electorală: Coriolan Brediceanu, Ștefan Petrovici, George Popovici, Ioan Budințan, Titu Hațieg, Cornel Jurca, Izidor Pop, Aurel Oprea, Fedor Teimer, Aurel Vălean, Ioan Stoian, Maxim Popovici, preotul Costescu din Moniom și alții. Vezi *Drapelul*, nr. 9, din 23 ianuarie/5 februarie 1907 și nr. 12, din 30 ianuarie/12 februarie 1907.

2. Înfrîngerea de la Bocșa a trezit un viu ecou în presă și parlament. Editorialele lui V. Braniște transformau înfrîngerea într-o biruință. „La Bocșa am căzut. Adică vorba vine. Nu noi am căzut, dar corupția, teroarea și nelegiuirea au învins”. *Drapelul*, nr. 14, din 3/16 februarie 1907. „Andrássy a pus aparatul administrativ și jandarmii în mișcare, Apponyi a pus inspectorul regesc de școale în acțiune și Kossuth a pus Societatea căilor ferate în picioare”. *Drapelul*, nr. 15, din 6/19 februarie 1907. „Trebuie să ne închinăm înaintea celor 1108 eroi de la Bocșa și numele lor trebuie dat posterității exemplu măreț de însufleșire curată de abnegațiune bărbătească și hotărîre nestrămutată de a înfrunta toate piedecile și a aduce orice jertfă — fie cit de mare — pentru bunurile ideale ale unui popor”. *Ibidem*.

Editorialul din *Lupta* nr. 29, din 4/17 februarie prezintă o serie de abuzuri concrete. Cazuri de alegători terorizați, pe cînd aderenții lui Weisz aveau dreptul să circule. Profesorul Petru Ionescu din Caransebeș umbal să-i înduplece pe învățători să voteze cu Weisz spunîndu-le că va fi numit șef de secție în Ministerul de Culte și Instrucțiune Publică, în secția bisericii ortodoxe. Cu aceste mijloace mulți preoți, învățători și aparatul administrativ au atras pe alegători în tabăra guvernamentală.

88. ȘTEFAN PETROVICI

Seghedin, 18 februarie 1907

Valer dragă,

Cum și de ce am ajuns așa de pe neașteptate și brutal aici, nu importă deocamdată.¹ Destul că sînt aici și mă acomodez de minune împrejurărilor. Dar singurul lucru ce mă neliniștește e grija familiei. Deși îmi vin vești că Aurelia² s-ar cam fi liniștit, totuși parcă nu-mi vine să cred.

Peste necazul meu familial mai veni și întâmplarea scîrboasă de la Bocșa. Oricum am răsuci și am întoarce-o, nu putem să nu recunoaștem că sîntem încă tare destrăbălați. De solidaritate conștientă nici nu mai vorbesc. Sau doară nu-i scîrbos să vezi că preoții români își bruschează neamul și biserica ! Blestemul neamului și al bisericii să cadă pe capul lor. Ajungă-i mustrarea și soarta lui Iuda !³

Acum e decisă și soarta mandatului din Lugoj. Pertractarea ce are să mai urmeze nu e decît o formalitate seacă pentru a da mișeliei vîpseala legalității spre îmbătarea lumii cu apă rece.

Mandatul meu cred că nu-l vor casa⁴. Vor zice, pesemne, vedeți că comisiile judecă imparțial. Dacă ar judeca părțitor ar fi nimic și acest mandat. Cu toate acestea, și contrariul e cu puțință. Dacă cauza arestării mele nici s-a fost alegerea din Bocșa, atunci puternicii au de gînd să caseze și mandatul meu, crezînd că în absența mea, reducînd pe alegători în privința cauzei și urmărilor arestării mele mai ușor vor alege pe cine vreau ei.

Pentru a preveni seducerea alegătorilor, eu încă în preseara arestării am compus către alegătorii mei epistola deschisă alăturată sub % dar în scris anume n-am putut să dispun să se tipărească. Acum te rog pe tine, deși știu că ai mult de lucru, să se tipărească și să se trimită spre răspîndire la adresele indicate în conspectul de sub 2). Cred că în cel puțin 1.000 de exemplare.⁵ Neavînd de prezent eu bani, te rog ca spesele să le acopere, mai bine zis anticipeze *Drapelul*, deși știu că *Drapelul* nu e prea zburdat în bani. Și încă o comisie neplăcută ! Precum îți vei aduce aminte, Valer dragă, pedeapsa de 400 coroane a ziarului am acoperit-o, așa că am repartizat asupra a zece înși, contribuînd și eu cu 40 coroane. În ce privește pedeapsa mea de 200 coroane, nefiînd aceasta atunci actuală, ne-am înțeles așa că va fi repartizată cînd va veni actuală. Acum e actuală.⁶ Te rog deci convoacă pe cine crezi tu de bine să convoci, ca să se îngrijească de acoperire. Precum sint domnii de brutali, mi-e teamă că au să vexeze pe biata Aurelia cu execuție. Bani n-avem deocamdată. Dacă am avea, aș tăcea și aș plăti. O mie de scuze pentru această comisie neplăcută.

Ce privește viața noastră de aici n-am să ți-o descriu, că doară o cunoști prea bine. Se vede că în privința mea directorul a primit instrucții speciale. Anume îmi spune diaconul⁷ că pînă două zile înainte de venirea mea i-a fost permis să expedieze epistole chiar românești, atunci însă i-a spus că nu-i mai permite, pentru că dacă i-ar permite lui, ar trebui să-mi permită și mie, ce nu poate face. Nu știu ce păr de lup îi pe mine. Am ajuns deci să scriu sau unguerește sau nemțește. Această scrisoare ocolește cenzura. Dacă tu sau altul ați avea să-mi scrieți ceva ce nu-i pentru nasul altora, adresați epistolele destinate mie, cumnatului meu. Mi-ar părea rău dacă aș da însă directorului sau ministrului să înăsprească normele disciplinare de temnițe, cu atît mai virtos că nu numai eu aș suferi. Eu am fost al 12-lea. A mai fost apoi un sîrb, acesta însă iese miine, rămînem deci iarăși 12 ca apostolii. Afară de trei țărani ruteni judecați pentru mișcările de a trece la greco-orientali din Iza, țărani vrednici de toată compătimirea, sîntem tot oameni inteligenți și ne nărvim de minune.⁸ Cînd va fi așa ceva și *en gros* posibil !

Revin iarăși la epistola-mi de sub % Te rog a omite orice observare ce ar trăda că am trimis-o de aici.

Să-mi scrii, nu te rog deocamdată. Știu că ești ocupat pînă peste urechi⁹. Închei sărutîndu-te și rugîndu-te să spui mult stimatei doamne respectuoase sărutări de miini.

Ștefi

1. Vezi nota 1 din scrisoarea lui Șt. Petrovici din 27 mai 1906.
2. Aurelia, soția lui Ștefan Petrovici, suferea de nervi.
3. Indignarea lui Șt. Petrovici se referă la învățătorii și preoții, intimidați de guvern, care au dus poporul în tabăra guvernamentală. „Vreo 8 comune întregi au trecut cu preot și învățător în frunte în partidul lui Weisz, pe cînd în partidul nostru se aștepta febril sosirea alegătorilor din acele comune, cari încă în preziua alegerii ne anunțau că sînt de ai noștri.“ *Drapelul*, nr. 14, din 3/16 februarie 1907. Vezi pentru conduita preoților și învățătorilor români, *Lupta*, nr. 29, din 4/17 februarie 1907.
4. Presupunerea lui Șt. Petrovici s-a adevărit. Mandatul lui G. Popovici de la Lugoj a fost anulat dar a lui, din cercul Zorlenț, nu.
5. Apelul lui Șt. Petrovici către alegătorii din cercul Zorlențului n-a apărut în *Drapelul*.
6. Amenziile în bani se achitau din contribuțiile membrilor. Vezi scrisorile Mocioni. Hațieg, dar contribuțiile nu se publicau.
7. Mihail Gașpar (1881—1929), în acea vreme diacon la Lugoj. Protopop în Bocșa, redactor la *Drapelul*, întemnițat la Seghedin pentru un delict de presă.
8. Numele celor 9 intelectuali din închisoare apar în telegrama dată de ei la 29 martie din închisoare cu prilejul reușitei lui G. Popovici în cercul Lugoj.
9. În ziua de 21 februarie/6 martie 1907, V. Braniște i-a vizitat pe întemnițații de la Seghedin. Vezi *Drapelul*, nr. 22, din 22 februarie/7 martie 1907.

89. JOHANN AUTERITH

Viena, 2 martie 1907

Hochgeehrter Herr Professor!

Sie werden wahrscheinlich den Bericht der *Reichspost* über die Wahl in Rumänisch Bogsan erhalten haben.

Heute sende ich Ihnen auch einige andere Aufsätze über rumänische Verhältnisse, die ich geschrieben habe, ausserdem einiges über den — [Österreichischen] Bauernbund.

Ich habe mehreren Christlichsozialen Abgeordneten über die Bogsaner Wahl auch mündlich berichtet; sie konnten kaum glauben, dass man derart in Ungarn „gesetzlich“ wählt.

Die Sache der Rumänen ist uns allen sympathisch.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Johann Auterith

zur Zeit Vicesecretär der Christlichsozialen
Parteileitung

Wien VIII
Hamerlingplatz 9

BCS; Ft. 429/525.

Traducere:

Prea stimată domnule profesor,

Probabil ați primit darea de seamă din *Reichspost* despre alegerile din Bocșa Română. Astăzi vă voi trimite și alte articole pe care le-am scris despre situația românilor, și ceva despre asociația țărănească din Austria.¹

Eu am comunicat și oral mai multor deputați social-creștini despre alegerea de la Bocșa și nu le venea să creadă că în așa fel se alege „legal“ în Ungaria.

Cauza românească ne este simpatică nouă tuturor.

Cu distinsă stimă

Johann Auterith

vicepreședinte al Partidului Social-Creștin

Viena VIII Hamerlingplatz 9

1. În problema ingerințelor electorale ale autorităților în favoarea adversarilor candidaților P.N.R., a apărut și un articol în *Deutsche Zeitung*, nr. 12619, din 2 februarie 1907 privitor la alegerea de la Bocșa. În nr. 12658 al aceluiași ziar apăreau relatări despre realegerea lui G. Popovici în cercul Lugojului în 1907.

90. ȘTEFĂN PĚTROVICĪ ȘI ALȚII

[Telegramă]

Seghedin, 29 martie 1907

Redacția „Drapelul“ Lugoj

Preamărim¹ ținuta bărbătească condusă de adevărata iubire de moșie a alegătorilor din cercul electoral al Lugojului². Trăiască!

Prizonierii de stat:

Dr. Ștefan Petrovici

Deputat dietal

Dr. Cornel Jurca

Redactorul *Drapelului*

Mihail Gașpar

Diacon în Lugoj³

Traian Gașpar

Paroh în Hezeriș⁴

Avram Indreica

Redactor la *Tribuna*⁵

Ștefan Popp

Redactorul *Libertății*

Buteanu

Popovici

Perici

Redactorul ziarului sîrbesc *Branik*“

Publicată în *Drapelul* nr. 32, din 17/30 martie 1907.

1. Sînt cei 9 intelectuali, menționați în scrisoarea lui Ștefan Petrovici, ceilalți trei inchiși erau țărani din Valea Izei.

2. Felicitarea se adresează alegătorilor lugoieni, care la alegerea din 14/27 martie 1907 au ales pe George Popovici deputat al Lugojului cu 1774 voturi împotriva lui Makay A., care a obținut numai 1615 voturi. *Drapelul*, nr. 31, din 15/28 martie 1907.

3. Petrovici, Jurca și Gașpar erau condamnați pentru articole din *Drapelul*. Vezi V. Braniște, *Oameni, fapte, întâmplări*. Prefață de D. Vatamaniuc. Ediție de Valeria Căliman și Șerban Polverejan, Cluj-Napoca, 1980, p. 258–260.

4. Traian Gașpar, preot în Hezeriș, pentru agitație, vorbire în biserică în campania lui G. Popovici. *Drapelul*, nr. 121, din 31 octombrie/13 noiembrie 1910.

5. Avram Andreica, condamnat de Curtea cu jurați din Oradea pentru două articole din *Tri-buna, O călătorie la Viena și Unitatea națională*, la 7 luni temniță și amendă 400 cor. *Drapelul* nr. 101, din 14/27 noiembrie 1906.

91. ALEXANDRU DOBRESCU

Bărbos, 10 noiembrie 1907

Stimate domnule doctor,

Aici trimit adresa aceasta către alegători și te rog momentan că timpul e scurt a o tipări din cuvânt în cuvânt și a face blancheturi de conținutul scrierii mele și a mi le trimite la moment. Rog a face și țidulițe cu numele meu¹.

Salutare

Alexandru Dobrescu
paroh greco-oriental român
Barbos

La noi e primejdie, toți anticriștii s-au arătat.

Fără însuflețire toate încercările se zădărnicesc!

Fraților alegători,

Cetate să zidim e deviza și lozinca noastră. Cetatea atunci va fi puternică și nerăsturnabilă, dacă zidurile ei care o alcătuiesc încă sînt puternice. Sub cetate înțelegem inima noastră, zidurile ei sînt simțirile noastre. La luptă vă chemăm, fraților alegători, chemăm pe aceia care frățește simțesc cu noi, care cu bărbăție și devotament de bună voie să înșiră în tabăra doritorilor de deșteptare și de luminare. Pată grea zace pe umerii noștri, arătîndu-ne în rîndul dintii luptători și acum deodată să stăm neînsuflețiți în cauzele noastre naționale, unde ar trebui să nu lăsăm nici o clipă trecătoare, cînd e vorba de binele nostru și de fericirea noastră, care cu durere de un timp încoace sînt săpate în afunzimile uitării.

Acu în 19-lea noiembrie stil nou 1907 va fi alegerea de membru congregațional pentru comuna noastră Bărbosu.

Interesare vie să punem la inimă, departe să fie de voi somnul nepăsării și al neînsuflețirii, aceste sînt două cangrene, cari de nu delăturați vor roade și moaștele strămoșilor noștri, cari în morminturi odihnă nu vor avea de nu vom lupta cu trezvie, cu judecată dreaptă și cu conștiinciozitate națională pentru croire mai îmbucurătoare a soartei noastre și a vremelniceii noastre fericiri.

Bărbat ne trebuie fraților alegători în congregațiune, care cu bărbăție și conștiu de sine să lupte pentru interesele noastre naționale, om încrezut ne trebuie căci aceluia îi concredem durerile, vătările și peste tot nesuportătoarele sarcini ale noastre, care cumplit ne apasă.

Acel bărbat îndumnezeit îl dorim, care e cu inimă și cu simțire către popor, inima lui să fie curată ca apa de izvor, simțirea lui să fie cuprinsă de dorul înain-

tării, luminării, deșteptării și fericirii poporului său, căruia are să deie seamă despre lucrările sale.

Trăiască congregaționalii naționali.

BCS, ms. nr. 23229; Ft. 429/1070—1073.

1. Alegerile pentru congregația comitatului Caraș-Severin au avut loc în zilele de 18—20 noiembrie 1907. Vezi rezultatele în *Drapelul*, nr. 123, din 6/19 noiembrie 1907, nr. 124, din 8/21 noiembrie 1907. Alexandru Dobrescu nu figurează între cei reușiți.

92. ALEXANDRU MOCIONI

Birchiș, 16 noiembrie 1907

Lieber Branisce,

Ich bitte Sie in *Drapelul* zu erklären, dass die Behauptung der *Tribuna* Nr. 242, wonach auch ich im Hintergrunde der bekannten Versöhnungs-Action des Hrn. Dr. Emil Babeș stehe, der Wahrheit nicht entspricht.

Ich stehe dieser Action fern und betrachte dieselbe als einen politischen Fehler. Nicht deshalb, als ob ich eine Versöhnung der so beklagenswerten nationalen Gegensätze nicht aus ganzem Herzen herbeisehnen würde, sondern weil die Initiative hiezu von den leitenden Staatsmännern ausgehen müsste. Insolange man aber in diesen Kreisen an dem Standpunkte der starren Intransigenz festhält, kann — wie natürlich — von einem Ausgleich dieser Gegensätze ernstlich nicht einmal die Rede sein.

Es grüsst Sie

A.M.

BAR, ms. nr. 149844; Ft. 392/99

Traducere:

Iubite domnule Braniste,

Te rog să declari în *Drapelul* că nu corespunde adevărului aserțiunea *Tribunei* din nr. 242 că la spatele cunoscutei acțiuni de împăciuire a domnului dr. Emil Babeș aș sta și eu.¹

Eu stau departe de această acțiune și o consider de o greșeală politică. Nu pentru că n-aș dori din toată inima o împăciuire a contrastelor naționale atât de regretabile, ci pentru că o asemenea inițiativă ar trebui să pornească de la bărbații de stat conducători. Până când se ține însă în aceste cercuri la punctul de vedere al intransigenței rigide, nu poate fi vorbă în mod serios de o aplanare a acestor contraste.²

A.M.

(Nota lui Valeriu Braniste): „Duminică în 17 mai st.n. chemindu-mă la telefon mi-a comunicat Alexandru Mocioni că în graba de a nu scăpa poșta a rămas afară ultimul pasagiu, pe care mi l-a dictat la telefon:

Ei bine, a vorbi despre o idee atât de serioasă cum este ideea împăciuirii pe un timp, când despre așa ceva în mod serios nici vorbă nu poate fi, înseamnă nu a propaga, ci a compromita această.

idee. Și aceasta e fără îndoială o greșeală politică. Se-nțelege o greșeală care — după ce nu trag la îndoială intențiunile curate ale domnului Babeș — are să se pună numai în socoteala naivității lui politice.

Nun von einer hochernsten Sache, wie es die Ausgleichs-Idee ist, zu einer Zeit sprechen, da von derselben ernstlich nicht einmal die Rede sein kann, heisst diese Idee nicht propagieren, sondern kompromittieren und das ist unstreitig ein politischer Fehler. Freilich, ein Fehler, den man, da ich an den reinen Intentionen des Herrn Babeș nicht zweifle, nur auf Rechnung seiner politischen Naivität setzen kann.

(Continuarea notei lui Valeriu Braniște):

Totodată m-a autorizat să public întreaga scrisoare, cu acest adaus, după cum s-a și întimplat în fruntea *Drapelului* nr. 123. Observînd eu că încheierea pasagiului dictat e cam aspră la adresa domnului Babeș a răspuns domnul Mocioni că e bine așa, căci în scrisoarea particulară ce i-a scris i-a spus și altele. Scrisoarea publicată în *Drapelul* a făcut senzație. Au reprodus-o toate foile românești, chiar și *Ungaria*³ faimosului dr. Moldovan Gergely! V. Braniște.

Textul românesc este traducerea lui V. Braniște.

1. Scrisoarea în limba română, a apărut integral în *Drapelul*, nr. 123, din 6/19 noiembrie 1907.

2. Frunțași politici maghiari, de pildă Tivadar Batthyány, vicepreședintele Partidului Kosuthist, i-au sugerat lui Emil Babeș constituirea unui partid național român moderat, care să realizeze o apropiere politică româno-maghiară. Încercările în acest sens ale lui E. Babeș au fost energic combătute de deputații români, de gazetele *Lupta* și *Drapelul*. Vezi nr. 113, 117, 121 ale *Drapelului* din 1907 și nr. 223 și 224 ale *Luptei* din același an.

V. Braniște în editorialul din nr. 121, din 1/14 noiembrie 1907 al *Drapelului* scria următoarele: „Dificultatea soluțiunii chestiunii de naționalități rezidă în acea tendință fundamentală a politicii de stat, care condiționează viitorul Ungariei de maghiarizarea noastră a tuturor ca *ratio status*. Pe baza aceasta nu putem și nici nu ne vom putea înțelege nicicînd“.

3. *Ungaria* (Cluj), 12 octombrie 1907—31 decembrie 1909. ziar guvernamental în l. română. Cf. *Publicațiile periodice* . . . , Tom. II, p. 685.

93. IOSIF VELCEAN

Reșița Montană, 21 decembrie 1907

Mult stimat domnule,

M-am simțit totdeauna fericit cînd mi s-a dat prilej să asist la reprezentațiunile teatrale ori să citesc invitațiuni tractate și dările de seamă în acest obiect. Între acestea disertațiunile dumitale mi-au fost cele mai plăcute, de toată valoarea și competența!

Acum că am izbutit să pun sub tipar opșorul¹, am ținut să-l dedic dumitale, în semnul stimei, devotamentului și recunoștinței ce vă păstrează neconținut

Al stimat domniei tale
adinc devotat

*Iosif Velcean*²

ASCN 900 V/331.

1. Lucrarea publicată este: Iosif Velcean, *Diletantul român indigitări și sfaturi cum să jucăm teatru*, Budapesta, 1907, 140 p.; un tratat de regie pentru artiștii amatori, primul de acest fel în literatura română. Cartea este bogat ilustrată cu modele de costume și indicații de regie, cu următorul text pe p. 3: „Dedic acest opșor mult onoratului domn dr. Valeriu Braniște, publicist și amic vechi al diletanților români. Autorul“.

2. Iosif Velcean (1874–1937), învățător, compozitor, animator al mișcării corale bănățene.. secretar al Reuniunii de cînt și muzică „Reșița montană“. Vezi Ioan Stratan, *Dor de frați, Epistolar lugojean*, Timișoara, 1977, p. 215, 216, 252.

94. JÁSZI OSZKÁR

Huszadik Század
Társadalomtudományi szemle
(Zeitschrift für Socialwissenschaften
Revue sociologique)
Budapest

Budapesta, 17 februarie 1908

Mélyen tisztelt Uram, hálásan köszönöm gyöngéd figyelmét s jó omennek veszem szép nyelvük megtanulására. Tényleg minden nap tanulok egy keveset románul s a nemzetiségi kérdés továbbra is főtanulmányom tárgya. Szíves jósága egy újabb kérésre is felbátorít. Munkámban szeretném majd a sajtóüldözések kérdését is behatóan tárgyalni. Ennél fogva szükségem volna minden azon cikkekre, melyek miatt román írókat elítéltek az utolsó időben, (mondjuk egy évig visszamenőleg). Talán kegyes volna az üldözött román lapok névsorát velem közölni s én a szerkeztőkhoz fordulnék. A kiszabott büntetés megjelenése is fontos volna.

Utba igazítását előre is hálásan köszöni és igaz nagyrabecsüléssel köszönti tisztelő híve

Jászi Oszkár

Arhiva familiei

Traducere:

Prea stimată domn, sincere mulțumiri pentru delicata atenție, pe care o consider drept un omen fericit pentru a învăța frumoasa dumneavoastră limbă. Într-adevăr învăț în fiecare zi puțin românește, iar problema naționalităților rămâne și pe mai departe obiectivul principal al preocupării mele. Amabilitatea ce mi-ați arătat-o mă încurajează să vă cer un nou serviciu. Aș dori să tratez și problema prigonirii presei. De aceea aș avea nevoie de toate acele articole, din cauza cărora au fost condamnați scriitorii români în ultima vreme (să spunem în ultimul an). Poate veți binevoi să-mi indicați lista ziarelor persecutate și eu m-aș adresa redactorilor lor.

Ar fi important și sentințele date.

Vă mulțumesc anticipat cu recunoștință pentru îndrumare și cu sinceră aleasă stimă

vă salută al dumneavoastră devotat

Jászi Oszkár¹

1. Jászi Oszkár (1875—1957), sociolog maghiar progresist, militant pentru democratizarea vieții politice ungare, inclusiv pentru acordarea unor drepturi naționalităților. Om politic, șeful partidului radical burghez. Și-a dezvoltat principiile în paginile revizitei *Huszádik század* (Secolul al XX-lea) și în cadrul cercului sociologic „Galilei“ al căror membru a fost și V. Braniște. Redăm lista unor scrisori ale lui Jászi Oszkár adresate lui V. Braniște, în prezent rătăcite: Budapesta, 10.X.1907. A aflat de la Fränkl Béla că un ziarist din Budapesta face o colecție în numele lui. Dăz-minte că acesta ar avea o asemenea autorizație. Budapesta, VII.1908. Mulțumește pentru scrisorile de recomandare și anexează un formular imprimat pentru un chestionar. Budapesta, 30.X.1908. Budapesta, 25.II.1910: Cere sprijinul pentru Szende Béla. Telegramă. Anunță sosirea lui Szende Béla la Lugoj. Budapesta, V.1911: Vrea să cunoască părerea lui V. Braniște cu privire la campania dusă de ziarul *Világ*. 17.I.1912: Intenționează să facă o acțiune pentru stabilirea stadiului cultural al naționalităților din Ungaria; 25.I.1912: Repetă invitația ca V. Braniște să țină o conferință în ciclul acțiunii de mai sus; Budapesta, 12.II.1914: Comentează defavorabil șovinismul lui Tisza și accentuează principiile democratice. Budapesta, 1.VI.1915: Anunță intenția de a merge la Lugoj, pentru a-i cere un sfat.

95. FILAREȚ MUSTA

Caransebeș, 6/19 februarie 1908

Mulțumesc foarte frumos pentru trimiterea broșurii *Cintăreții noștri la Bucu-rești*¹.

*Filaret Musta*²

Arhimandrit și vicariu episcopesc

Arhiva familiei

1. Lucrarea lui V. Braniște cu acel titlu apărută în Lugoj, 1907.

2. Filaret Musta (1839—1930). Arhiepiscop bănățean. Profesor, apoi director al Institutului teologic din Caransebeș, a condus eparhia Caransebeșului de la moartea episcopului Nicolae Popșa până la instalarea lui Miron Cristea. În 1908 a fost ales episcop de Caransebeș, dar guvernul maghiar n-a ratificat alegerea. După Unire a fost senator.

96. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Budapesta, 26 februarie 1908

Sint bine. Totul în pace. Vineri seara sosesc cu acceleratul. Cursul ședinței de astăzi grandios¹. Miine terminăm. Sărut copiii.

Te sărută

Valer.

Ieri am fost la *Manon*. Acum grăbesc la *Tosca*.
Te dorește

Valer

ASCN 800 VI/27.

1. V. Braniște a participat oficial la prima conferință a orașelor din Ungaria, ținută miercuri, 26 februarie 1908. Scopul Conferinței a fost combaterea proiectelor de reformă ale ministrului de finanțe al Ungariei. S-a adoptat o moțiune pe baza căreia urma să se redacteze un Memorandum contra proiectelor guvernamentale. Vezi *Drapelul*, nr. 18, din 12/5 februarie, nr. 19, din 14/27 februarie 1908.

97. ROSTÁS GYULA

Lugoj, 6 mai 1908

Tekintetes Braniște Valér szerkesztő urnak Lugoson,

Van szerencsém mégkérdni hogy a lugosi panaszügyből kifolyólag történt megállapodás szerinti 4-ik részletből a tegnapi előjegyzett hátralékos 200 koronát iródomban befizetni sziveskedjék.

Tisztelettel

Rostás Gyula

BCS, ms. nr. 23385; Ft. 429/1243

Traducere:

Stimatului domn dr. Valeriu Braniște, redactor, în Lugoj.

Am onoarea a vă ruga — în baza înțelegerii încheiate cu privire la procesul lugojean, să achitați din suma restantă 200 coroane pentru rata a patra, scadentă ieri¹.

Cu stimă

Rostás Gyula *

1. Este vorba de achitarea sumei de 2600 coroane la care a fost condamnat V. Braniște în procesul intentat comisiei dietale împotriva contestării mandatului de deputat al lui dr. George Popovici. Vezi *Amintiri*... , p. 433.

2. „Contestarea mandatului o susținea avocatul lugojean dr. Gyula Rosenthal care s-a maghiarizat ulterior în Rostás, sperînd să obțină gradul de cavaler ca recompensă pentru aceste servicii“. *Ibidem*, p. 433.

Lugoj, mai 1908

Spectabile domnule doctor,

Știind că plec de acasă, am dispus ca „Lugojana“ din contul meu să vă trimită cele 200 coroane din epistola de sub %. Fiind eu absent n-am putut face rind. Restul de 400 coroane îl vom solvi la 1 august și vom scăpa de necaz. La Caransebeș s-au întâmplat lucruri mari. Badescu și cu Olariu s-au împăcat¹. Vom vorbi când sum acasă.

Cu deosebită stimă

Dr. G. Popovici

BCS, ms. nr. 23160; Ft. 429/921

1. Disensiunile la Caransebeș vor continua în timp. La 26 iulie/8 august 1908 a murit episcopul de Caransebeș Nicolae Popea. În sinodul eparhial electoral întrunit la Caransebeș în 21 septembrie/4 octombrie 1908 Filaret Musta a obținut 41 de voturi în timp ce Iosif Olariu, directorul Seminarului teologic din Caransebeș, doar 28. Musta n-a fost însă investit de autorități. Ca atare, s-a întrunit din nou sinodul eparhial electoral, la 29 iunie/12 iulie 1909, la care Traian Badescu a obținut 33 de voturi, iar I. Olariu 22. Nici Badescu n-a fost însă confirmat. Vezi Eusebiu R. Roșca, *Monografia Mitropoliei ortodoxe române a Ardealului*, Sibiu, 1937, p. 83–86; Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar...*, p. 69–70, I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II, Timișoara, 1980, p. 976–977.

Avind în vedere prerogativele cultural-naționale ale episcopilor români, alegerea lor se constituia în momente de referință pentru istoria acelor locuri.

99. C. G. SCHINA

Antet:

SOCIETATEA FILARMONICĂ
CRAIOVA NR. 42

Craiova, 11 iunie 1908

Stimate domn,

Prin domnul Demetrescu-Cretzu am primit partiția *Rapsodia* de Porumbescu¹, mulțumindu-vă cu recunoștință pentru interesul ce ați pus, procurându-ne această frumoasă compozițiune.

Primiți, vă rog, stimate domn, încredințarea prea distinsei noastre stime.
Președinte
Dr. Schina

Casier
Alexandru M. Bazelli

BCS, ms. nr. 23366; Ft. 429/1213.

1. Ciprian Porumbescu. A se vedea strînsele legături culturale dintre lugojeni și craioveni.

100. VALERIU BRANIȘTE

(Către Aurel Mureșianu)

Lugoj, 31 mai/13 iunie 1908

Mult stimate domnule director,

La prețuita dumitale invitare trimisă atit mie cit și redacțiunei in a cărei frunte sînt, de abia astăzi pot răspunde căci — spre marea mea părere de rău — de abia astăzi am ajuns să văd că mi-e imposibil a lua parte la consfătuirea intimă la care atit de mult am ținut să fie reprezentat și modestul ziar ce-l conduc¹.

În urma recentelor schimbări petrecute la redacția *Drapelului*², am ajuns că deocamdată nu am decit „voluntari“ la redacție. Domnia-ta mai bine știi ce greu e a duce așa redactarea unei foi. Fiind acum și eu împiedicat, este de-a dreptul cu neputință de a ne reprezenta redacția la consfătuirea intimă.

Te rog deci, ca cel puțin *formal* să nu lipseasc *Drapelul* de la consfătuire, să binevoii a designa pe careva din membrii redacțiunii dumitale ca reprezentant — procurist — al *Drapelului*.

După ce și așa dumeata ai pregătit materialul pentru această consfătuire și după ce am deplină încredere în înțelepciunea propunerilor ce le vei prezenta la consfătuirea intimă, țin să declar înainte că primesc propunerile ce le-ați face și mă declar solidar cu conclusele ce se vor lua la inițiativa domniei tale.

Sint convins că veți ține mai mult să se facă ceva în esență decit a acoperi nepuțința noastră cu niște potemchiade cari numai ascuți pot pe adversarii noștri contra noastră, fără de a fi de folos presei naționale.

Urindu-vă izbîndă și felicitîndu-vă de nou la mărețul jubileu³, vă rog să primiți asigurarea profunde mele admirațiuni

Valeriu Braniște

Arhiva Fondul Mureșenilor, Brașov, Dosar 587 nr. 1878.

1. În 1/14 iunie 1908 s-a ținut la Brașov conferința confidențială a reprezentanților presei naționale românești. Din Ccunicatul dat publicității cu acel prilej — la care fără această scrisoare s-ar crede că a participat efectiv cineva din redacția *Drapelului* — rezultă că la consfătuire au participat reprezentanți de la opt ziare românești: *Unirea* (Blaj), *Libertatea*, *Foaia interesantă* și *Tovă-*

rășia din Orăștie), *Revista economică, Țara noastră și Foaiă poporului din Sibiu* *Drapelul* (Lugoj). *Tribuna din Arad* și *Lupta* din Budapesta neputînd participa cu reprezentanți „au declarat în scris că primesc hotărîrea ce se va aduce”. *Gazeta Transilvaniei*, nr. 122, din 5/18 iunie 1908; *Drapelul*, nr. 64, din 7/20 iunie 1908. Conferința s-a ținut din inițiativa lui Aurel Mureșianu cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la apariția *Gazetei de Transilvania* și a 30 de ani de cînd el conducea ziarul. Autoritățile se alertaseră la aflarea veștii — lansată de *Tribuna* din 27 mai/9 iunie 1908 — despre ținerea unui eventual Congres al ziariștilor români. Cf. *Gazeta Transilvaniei*, nr. 119, din 31 mai/13 iunie 1908. La 29 mai/9 iunie 1908 *Gazeta Transilvaniei* a accentuat caracterul restrîns al consfăturii.

Cei prezenți au decis constituirea unui Fond pentru ajutorarea ziariștilor români. *Gazeta Transilvaniei* va publica în mai multe numere sume trimise pentru Fondul ziariștilor.

2. *Drapelul* va avea un nou redactor responsabil — Nicolae Jugănaru — în locul lui Gheorghe Ncaghea. Cf. nr. 33, din 18/31 mai 1908.

3. „Numărul jubiliar al *Gazetei Transilvaniei*, este un op voluminos, 132 p. în 4, frumos ilustrat, într-o învăltoare artistic lucrată, care înfățișează în miniatură fața I nr. din 12 martie 1838 și a nr. din 12 martie v. 1908 cînd *Gazeta* a împlinit 70 de ani” — scria *Drapelul*, nr. 76, din 8/21 iulie 1908 — apreciînd că numărul jubiliar nu trebuia să lipsească din nici „o casă românească”

101. ION BIANU

Academia Română

București, 1/14 iunie 1908

Stimate domnule Braniște,

Mulțumesc călduros pentru scrierea despre Porumbescu¹ și mai mult încă pentru buna și prieteneasca aducere-aminte, care cu bucurie văd că mi-o păstrezi.

Așteptăm anii 1906 și 1907 din ziarul domniei-tale ca să-i așezăm și pe dinșii în biblioteca aceasta care eu mă muncesc de mult și greu (de multe ori amarnic de greu) ca să fac o adevărată arhivă a frămîntărilor și muncii intelectuale ale neamului întreg! Cînd vor veni, vom înștiința de sosire. Mulțumiri călduroase trimitem chiar de acum.

Publicații de ale Academiei și altele vom trimite, dar o trimitere regulată cu toate continuările nu se poate face, din cauză că de mai multe ori s-au respins cereri primite de la redacții din țară de a li se da în dar publicațiile. Dacă dai la una — apoi cer să dai la toate și sînt atît de multe și atît de nestatornice încît vezi d-ta singur că nu ar fi cu puțință a ajunge.

Vom face cît mai bine pentru d-ta și ceilalți de acolo. Cînd vei veni pe aici, mi-ai face mare plăcere să vii să mă vezi, ca să mai vorbim despre aceleași dureri cari pe amîndoi ne rod și despre aceleași datorii cari pe amîndoi ne apasă.

Vezi cînd de urît strălucește iar „eroul” descoperitor al trădării pe care ni l-ai adus în vremuri la Veneția!²

La revedere

Al dtale cu deosebită stimă
și veche prietenie

I. Bianu

1. Este vorba de Valeriu Braniște, *Ciprian Porumbescu — icoane din frământările unui suflet de artist*, Lugoj, 1908, 120 p. Editura autorului.

2. Se referă la consfătuirea care a avut loc la 10 septembrie 1893 pe plaja de la Lido între Aurel C. Popovici, însoțit de V. Braniște în fuga lui din Ungaria, V. Braniște și trimișii lui D. A. Sturdza: Colescu-Vartic și I. Bianu în problema procesului *Memorandului*. Vezi V. Braniște, *Amințiri din închisoare*, p. 208—211.

În momentul scrierii scrisorii de către I. Bianu, A. C. Popovici conducea revista *Sămănătorul*, contribuind din plin la decăderea ei. Vezi Z. Ornea, *Sămănătorismul*, ed. II, București, 1971, p. 91—93. Articolele publicate în revistă și le va aduna în volumul *Naționalism sau democrație. O critică a civilizațiunii moderne*, București, 1910. Vezi *Ibidem*, p. 147, 148.

102. ELIE DĂIANU

Cluj, 15 iunie n. 1908

Iubite frate,

Din cele ce mi-ai comunicat aflu cu deosebită plăcere, că vrei să publici în traducere interesanta corespondență filosofică dintre domnii Mocioni — Savicki, despre care auzisem¹.

Extrema amabilitate a domnului Al[exandru] de Mocioni, prin care îmi acordă mie oarecare prioritate asupra chestiunii m-a atins măgulitor, nu mă simt însă în drept de a face uz de ea, și te trog să-i comunicii ilustrului autor al studiului *Religiune și știință* (Al. Mocioni) că mă bucur foarte mult dacă voi vedea publicată această corespondență prin tine, care-i ești mai aproape.

Primește gratulările mele la studiul despre Porumbescu și salutările mele frățești.

Dr. E. Dăian

BAR, ms. nr. 149809; Ft. 392/19—20.

1. În anul 1905 a apărut la Sibiu lucrarea lui Alexandru Mocioni: *Religiune și știință. Studiu asupra raporturilor lor*, iar în 1906 ediția în limba germană. *Religion und Wissenschaft. Eine Studie über deren Verhältnis*, Wien und Leipzig, Wilhelm Baumüller, K.U.K., Hof und Universitäts — Buchhändler. La ediția în l. germană s-a referit profesorul F. Savicki din Pelplin (Prusia de Vest) în nr. 4 (V Heft), 20 Band, p. 479—480 al revistei *Philosophisches Jahrbuch* din Fulda. Considerațiile lui Savicki au apărut în traducere românească în nr. 2, din 1908 al revistei *Răvașul* din Cluj, condusă de E. Dăianu.

Pe această bază a avut loc un schimb de scrisori între Mocioni și Savicki, care au apărut în fasc. a IV-a vol. XXI al revistei amintite.

Traducerea corespondenței Mocioni — Savicki în limba română a făcut-o V. Braniște la Birchiș, sub directa îndrumare a lui Mocioni, în ultimele luni de viață ale acestuia. Cu 2 zile înainte de moarte A. Mocioni l-a autorizat pe V. Braniște să publice în limbă română scrisorile, astfel că în Supliment la nr. 35, din 28 martie/10 aprilie 1909 al *Drapelului* au apărut următoarele 5 scrisori: Scrisoarea lui A. Mocioni către F. Savicki, Birchiș, 15 februarie 1908; scrisoarea lui Savicki către

Mocioni, Pelplin, 10 martie 1908; Scrisoarea lui Mocioni, Birchiș, 15 martie 1908; scrisoarea lui Savicki, Pelplin, 1 aprilie 1908; scrisoarea lui Mocioni, Birchiș, 4 aprilie 1908.

103. VALERIU BRANIȘTE

(Către Nicolae Iorga)

Lugoj, 22 iunie 1908

Mult stimat domnule Iorga,

Pun pe seama *Neamului Românesc* alăturatul articol la dispoziția domniei-tale. Dacă convine, dă-i drumul la tipar, dacă nu . . . în coș¹.

Eu consider [tema] chiar de foarte importantă și cred că unul din puținii din regat, cari o pot cuprinde în întregime, ești domnia-ta. De aceea mi-am luat voie să te deranjez cu hieroglifele mele.

La caz că se publică și se deschide o discuție asupra temei, servesc bucuros cu detalii².

În caz că nu se publică, nu-i nici o supărare. Primește, te rog, asigurarea profunde mele admirațiuni.

V. Braniște

Izvoare Autografe Nicolae Iorga Anul 1908, vol. XXIII nr. 70.

Publicată în I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. VIII, București, 1939, p. 177.

1. În articolul *Teatrul național și românii de pretutindeni*, publicat în *Neamul românesc*, nr. 80, din 6 iulie 1908, p. 1254—1257 V. Braniște subliniază importanța turneelor din România în statele vecine, indicând centrele de viață națională din monarhia austro-ungară, unde ar putea avea loc reprezentanții românești ca pe vremea turneelor Tardini, Pascali etc.

2. Discuția o deschide *Țara noastră* care consideră că articolul în cauză face o nedreptate manifestărilor teatrale din Transilvania când își pune nădejdea în trupele din București.

Vezi nr. 28, din 13/26 iulie 1908.

Țara noastră, foaie populară a „Asociațiunii“, avându-l ca redactor pe Octavian Goga, a apărut la Sibiu între 1 ianuarie 1907—22 noiembrie/5 decembrie 1909. Reapare la Cluj în 15 octombrie 1922. *Publicațiile periodice românești*, tom II, București, 1969, p. 681—682.

104. MARIOARA L. RAȚIU

Cimpina, iunie 1908¹

Stimate domnule,

Am primit scrisoarea dumneavoastră, pentru care mult vă mulțumesc.

Cred că părintele Morariu² s-o fi calmat cu *totul*, și nu a mai fi supărat *deloc*.

Acuma la altă chestie! Cred că veți fi cetit, stimată domnule Braniște, ultimul număr din *Luceafărul* și veți fi cetit *Critica* domnului Brediceanu³, care nu știu dacă este justă față de un *mort*, care nu se poate *nici apăra, nici justifica!* A critica este ușor acolo unde nu se găsește apărătorul; destul că sârmanul a muncit într-un timp atât de scurt așa de mult, că s-a jertfit, pot să zic și-a sacrificat și viața pentru muzica națională.

Domnul Brediceanu numește *fragmente*; *Rapsodia pentru pian*, Balada pentru vioară și pian, Serenada pentru voce, unde se exprimă toată viața tristă [a] lui Ciprian, sînt numai *fragmente*?

Valsul Dochiței din *operetă*, o bucățică de vals, a făcut-o atîta, critica.

Te rog stimată domnule Braniște, apăra în jurnalul dumneavoastră pe Ciprian⁴ cetiți întii *Luceafărul* și apoi vă rog *prea mult* cum l-ați înălțat în prea frumoasa *Biografie*⁵ așa să binevoiți în mod *leal sincer și drept* să-l apărați. Eu ca soră vă rog și vă implor chiar și în numele meu sînt gata cu orice preț să vă răsplătesc articolul, sînt foarte supărată; și domnului Bogdan⁶ în „Gazeta Transilvaniei“ ar fi bine să răspundem la cuvîntul de muzică searbădă. Apoi muzica bisericească atîția ani nu a fost *searbădă*? Acuma — bine — unde domnul *Dima* a început a introduce în biserica românească muzica clasică — muzică vagneriană — care se vede că este curat românească, după zisele domnului Bogdan!

A mai creat cineva un *Tatăl nostru* sau *Axion*⁷ pentru Paști și Cheruvic⁸ mai admirabil ca Ciprian?

Musicescu⁹ a fost tare în muzica bisericească dar și aci sînt foarte multe motive slave!

Acuma nu știu cum stai cu domniile aceștia doi, domnul Brediceanu și domnul Bogdan; dacă nu voiești să intri în conflict cu ei, atunci fii bun și fă pe *numele* meu răspunsuri cît se poate de demne de sârmanul meu frate, care îl atacă după moartea lui atît de grav.

A critica un *geniu*, un tînar care a lucrat în un timp atît de scurt al vieții lui sute de compoziții este *tot ce se poate de nedrept*, aș putea să mă exprim fără să ating domniile cei doi, care nu-i cunosc că ori ei invidie sau voiesc să înalțe pe *altcineva!* Fiecare cu meritul lui! Dacă ar fi trăit Ciprian 30 pînă la 40 de ani s-ar putea face orice critică, dar dacă a murit în floarea vieții și cu toate acestea a creat atît de multe și numai cu *motive românești, nu-i frumos, nu-i omenos.*

Te rog încă o dată răspunde-mi cum și ce faci, nu lăsa ca memoria și numele *sârmanului Ciprian* să fie atît de aspru criticat, pentru că ele-i sînt pentru vecie; eu ca sora lui nu pot răbda, *mi se frînge inima.*

Cele mai sincere și respectuoase salutări

Cu toată stîmă

Marioara L. Rațiu

BCS ms. nr. 23138

1. Data poștei de pe plic, fiind din Cîmpina, este stil vechi.

2. Se referă la Constantin Morariu (1854—1927), publicist și istoric din Bucovina, a cărui supărare n-am putut-o elucidă. El a pus la dispoziția lui V. Braniște diferite manuscrise ale lui Ciprian Porumbescu. Vezi Valeriu Braniște *Ciprian Porumbescu — Icoane din frămîntările unui suflet de artist* p. 78, 99, 102.

3. Tiberiu Brediceanu a publicat studiul *Ciprian Porumbescu și opereta sa „Crai Nou“* în „*Luceafărul*“, nr. 13 p. 316—317.

4. V. Braniște nu a îndeplinit această dorință a Marioarei Rațiu, nedeschizînd nici o polemică în coloanele *Drapelului*.

5. Aluzie la lucrarea lui V. Braniște, menționată la punctul 2.

6. Alexandru Bogdan (1881—1914). profesor la liceul român din Braşov, a scris recensia despre *Concertul Reuniunii de cîntări dat în amintirea lui Ciprian Porumbescu în Gazeta Transilvaniei*. nr. 134 din 19.VI.2.VII.1908.

7. Axion = imn religios. Termenul grecesc axion înseamnă vrednic; fiind primul cuvînt al cîntării; „Vrednic este“ a dobîndit sensul de imn.

8. Cheruvic = cîntec ritual religios.

9. Gavril Musicescu (1847—1903), compozitor şi profesor de muzică. În 1871 conduce corul bisericii din Petersburg (Leningrad). Din 1872 profesor de armonie la Conservatorul din Iaşi.

105. VALERIU BRANIŞTE

(Către Maria V. Branişte)

Sibiu, 14 iulie 1908:

Miți dragă,

Am sosit azi-dimineață la Sibiu în pace¹, n-am ajuns să dorm nimic. Din Braşov a sosit numai Bârsan², Ciortea³ şi Țișli⁴. Nu ştiu de ce n-a venit nici Gilu⁵ şi nici Blaga, căci am avut toată ziua şedință. Lucruri tare încurcate. În treaba specială prospecte favorabile şi detalii interesante din... Lugoj. Acum e seara la 7. Plec să cinez în Ocna cu ai noştri şi seara la 9 mă întorc iar aici. Mîine vom găta. Te sărută al tău Valer. Sărut copiii. Pe tine te îmbrăţişează al tău

V.

ASCN 900 VI/29.

1. La Sibiu s-a ţinut în 14 şi 15 iulie 1908 şedința plenară a secțiilor științifice-literare ale Astei. Au fost prezenți 17 membri ordinari, lipsind Iosif Blaga, V. Onițiu, I. A. Preda, Grigore Pletoşu. Au fost prezenți şi 5 membri corespondenți ai secțiilor, printre care şi V. Branişte. Vezi procesul-verbal al şedinței şi textul referatelor prezentate în, *Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura română şi cultura poporului român*, Sibiu, 1908, p. 120—145. S-a hotărît, printre altele, să se editeze şi în continuare revista *Transilvania* cu material literar-științific de 4 sau 6 ori pe an cu colaborarea secțiunilor științifice şi literare, cu două secțiuni: I. Partea științifică — literară; II. Partea oficială. În raportul secției istorice al Astei ţinut de I. Lupaş la 2/15 iulie 1908 s-a propus ca din prilejul jubileului de 50 de ani al Astei să se scoată un număr festiv al *Transilvaniei* care va şi apărea în anul 1911. Din 1902 pînă în 1908 au apărut revista *Transilvania* şi *Analele Asociațiunii pentru literatura şi cultura poporului român* cu studii mai puține față de cînd apărea doar *Transilvania*.

2. Andrei Bârseanu (1858—1923). Vezi I/91.

3. Aurel Ciortea (1872—1929). Profesor de matematică şi fizică la liceul român din Braşov. Rector al Academiei de Începuturi studii comerciale şi industriale din Cluj (1920—1929). Vezi *Țara Bârsei* (Braşov), 1930, 2, p. 27—34.

4. Arseniu Vlaicu.

5. Virgil Onițiu.

(Către Andrei Bârseanu)

Lugoj, 10/23 iulie 1908

Mult stimată amice,

Amăsurat convorbirei noastre din Sibiu îmi iau voie a apela la bunăvoința ta în chestiunea fetei mele mașteră Maria (suprabotezată însă Margareta Ecaterina) Popovici¹, pentru care am expediat astăzi Academiei Române la București cererea de a fi primită la Oteteleșanu. Cererea am înregistrat-o cu toate actele necesare, căci copilița întrunește toate condițiunile, așa că numai noroc să aibă.

E sănătoasă, frumoasă, foarte talentată și cu mare plăcere la studiu. Începusem cu ea studiile liceale, a și dat la Brașov ca privatistă per „foarte bine“ examenul de pe clasa primă reală, am și continuat cu ea studiul, dar n-am mai avut mijloacele să o trimit la Brașov, căci drumul etc. costă mult și la pungă sînt cam subțire.

După tatăl ei² nu i-a rămas nimic, puținul ce a avut mamă-sa s-a dus totul cu boala lui Nichi, eu iarăși trăiesc de la mină la gură. Ar fi o mare binefacere dacă ar primi-o la Oteteleșanu.

Dacă nu din considerare față de mine, apoi din considerare față de memoria tatălui ei, ar putea fi domnia din București în cazul acesta cu deosebită bunăvoință față de cererea mea. Răposatul ei tată e cunoscut și la București, a concertat și acolo, a fost distins de Regina cu ocazia unei audiții la palat.

Te rog deci din toată inima pune o vorbă bună pentru ea unde poți și cum poți.

De la Sibiu am venit foarte mihnit acasă³. Nu-mi place cum merg trebile. Mă supără și faptul că Goga nu merge la Șimleu⁴. În părțile acele încă n-au văzut oamenii un poet viu și deja apariția lui ar face mare impresiune. D-apoi încă dacă ar vorbi vreo citeva vorbe la ședința festivă. E pagubă că nu o face. Mai bine ar rămîne Tăslăuanu⁵ acasă, pînă ce se liniștesc puțin spiritele. Mai ales în părțile sălăjene este el încă un fel de postav roșu după nenorocita polemică cu A. C. Popovici.

Și încă o rugare. Pînă acum era obiceiul că prezidenții își tipăreau înainte discursurile de deschidere și le trimiteau în Bûrstenabzug⁶ ziarelor pe ziua deschiderii adunării ca toate să poată aduce deodată discursul⁷. La caz că ții la acest obicei, te rog să-mi trimiți și mie o copie tipografică, ca să am la vreme discursul. Garantez că nu se va întîmpla nici un abuz. Poate vin și eu la Șimleu,⁸ depinde de la cum voi fi cu paralele, arză-le focul!

Cam cînd va ieși *Transilvania*? Aș pregăti și eu ceva material.⁹

Scuză, te rog, detanjul cu atite cereri din parte-mi. Te rog anunță mult] stimatei doamne soții deosebitele mele complimente și primește de la al tău vechi admirator salutări frățești.

Dr. Valeriu Braniște

BCU, Cluj-Napoca, Colecții Speciale, Corespondența Andrei Bârseanu, vol. I, f. 113—114.

1. Marioara Popovici (1894—1986). Va fi primită la Institutul Oteteleșanu al Academiei de la Măgurele. Profesoară de muzică la Conservatorul din Timișoara.

2. Nicolae Popovici (1857—1897). Profesor la Brașov, compozitor.

3. Ședința plenară a secțiilor științifice-literare ale ASTREI din 14 și 15 iulie 1908. Vezi nota 1 de la scrisoarea lui V. Braniște către soție din 14 iulie 1908.

4. Adunarea generală a ASTREI, ținută la Șimleu în 25 iulie/7 august — 26 iulie/8 august 1908, a fost condusă, în lipsa președintelui Iosif Sterca Șuluțu, de Andrei Bârseanu, vicepreședinte.

În editorialul *Solia de la Șimleu* V. Braniște comentează favorabil „magistralul discurs de deschidere” al lui Bârseanu. Cf. *Drapelul*, nr. 87, din 2/15 august 1908.

O. Goga n-a fost la Șimleu. Vezi pentru desfășurarea adunării generale: *Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român*, 1908, nr. 2. *Transilvania* apărea cu cele 2 părți din 1 ianuarie 1902.

5. Octavian Tăslăuanu, redactor alături de Goga la *Luceafărul*, a publicat în nr. 4 al revistei, din 15 februarie 1908 articolul *Două culturi. Cultura domnilor și cultura țăranilor*, în care susținea destul de tranșant existența a două culturi la poporul român.

Articolul a determinat reacțiile vehemente de dezaprobare ale lui Ioan Scurtu, *Rătăcirii primejdioase*, în *Sămănătorul*, nr. 9, din 24 februarie 1908, p. 161 — 165, ale lui A. C. Popovici, *Demagogie criminală*, în *Convorbiri literare*, nr. 3, din martie 1908, p. 296 — 307. Titu Maiorescu nemulțumit de conținutul articolului anunță redacția că nu dorește să i se mai trimită revista. Cf. Z. Ornea, *Sămănătorismul*, ed. a II-a, București, 1971, p. 105.

Studiul a apărut de Ibrăileanu în *Viața românească*. Cf. Octavian C. Tăslăuanu. Volum comemorativ. Prefață de Vasile Netea. Cronologia de Ilie Șandru, Miercurea Ciuc, 1987, p. 15.

Ilarie Chendi într-o scrisoare adresată lui Goga îi spune că A. C. Popovici i-ar fi sugerat lui Tăslăuanu să-și ia un concediu de la Asociațiune — era secretar — și să plece să se trateze. Chendi îl sfătuia pe Goga să-l convingă pe Tăslăuanu să plece la un tratament. Cf. *Octavia Goga în corespondență*. Ediție îngrijită de Daniela Poenaru, București, 1975, p. 160. Semnalăm că începând cu nr. 6, din 15 martie 1908 *Luceafărul* apărea sub conducerea unui comitet, nu ca pînă atunci sub conducerea lui Goga și Tăslăuanu.

Surprins de virulența atacurilor, Tăslăuanu revine în nr. 6 al *Luceafărului*, p. 133—134, asupra studiului său, explicînd ce anume a dorit el să susțină, în esență.

Țara noastră, condusă de Goga, în nr. 19, din 4/17 mai 1908 relevă campania desfășurată de A. C. Popovici „în revistele din Țară și în ziarele de la noi” împotriva articolului lui Tăslăuanu.

Z. Ornea în lucrarea mai sus citată analizează pe larg, p. 273—277, conținutul de idei al articolului *Două culturi*. „Opiniile lui Tăslăuanu, atât de radicale, reclamă imperios necesitatea unor amendamente” — afirmă autorul. „Negreșit, între pătura avută și mulțime s-a menținut timp de secole un adevărat abis, contribuind la disocierea vieții sufletești. . . Ea nu era însă o realitate definitivă și neschimbătoare. Supusă devenirii istorice, ea își modifică structurile, practicînd punți de contact între universuri spirituale situate pînă acum la antipodi.” *Ibidem*, p. 274, 275.

6. Șpalt.

7. Discursul a apărut în *Drapelul*, nr. 86, din 31 iulie/13 august 1908.

8. V. Braniște a fost la Șimleu. Vezi rapoartele lui, semnate Raportorul. Vezi *Drapelul* nr. 87/1908.

9. Vezi nota 1 din scrisoarea lui O. Goga din 2 iulie 1909.

107. VALERIU BRANIȘTE

(Către N. Iorga)

Lugoj, 14/27 iulie 1908

Mult stimat domnule Iorga,

Trimit în interesul dezbaterii publicistice (o idee din articolul ce ai binevoit a publica în *Neamul românesc*¹ pentru care mulțumesc) acest articol scris în mare pripă.

Am ținut să răspund și îngîmfaților de la „Ț.n.”² dar și să mai bat fierul. Soarta articolului o las la buna d-tale apreciere.³

Dar am și o rugare. Din colecție îmi lipsesc n-rii 17 și 21 ai *Neamului românesc*, anul II (1907) și nr-ul 23 din vol. II *Floarea darurilor*. La caz că mai dispune administrația de acești n-ri, vă rog respectuos să binevoiiți a dispune trimiterea acestor n-ri la adresa mea.

Primește, te rog, d-le Iorga, asigurarea admirației mele

Braniște

P.s. Un scrutător maghiar⁴ a găsit note maghiare din deceniul al 7-lea al veacului XVII, între cari se află și notele de la două cîntece (fără text) românești. Unul e intitulat *Lupul vaidane éneke* (Cîntecul *voievodesei Lupul*.)

Voi să scriu un comunicat despre aceste cîntări și nu-mi pot da seama despre care soție a Vodei Lupu poate fi vorba⁵.

Cîntecul adică melodia este foarte tristă.

Autografe Nicolae Iorga anul 1908, vol. VI nr. 4.

I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, București, vol. VIII, p. 178.

1. Articolul lui V. Braniște, *Teatrul național și românii de pretutindeni* a apărut în *Neamul românesc*, nr. 80, din 6 iulie 1908 p. 1254—1257. (Cum presa din România utiliza calendarul iulian — stilul vechi — este vorba de 6/19 iulie.

2. *Țara noastră*.

3. Este vorba de al doilea articol: *Teatrul național și Societatea pentru teatru național din Ungaria*, apărut *Ibidem*, nr. 86, din 20 iulie 1908 p. 1356—1358.

4. Cercetările ulterioare au stabilit originea română a „scrutătorului maghiar“: Ioan Căian (1629—1687). Vezi Vasile Mocanu, *Ioan Căian. Monografie*. București, 1973, 183 p.

5. *Neamul românesc*, nr. 89, din 27 iulie are la Poșta redacției următoarea notă: „V. Bran. Nici una din soțiile lui V. Lupu n-a pribegit după știința mea în Ardeal“.

108. NICOLAE IORGA

16/29 iulie 1908

Dragă domnule Braniște,

Mulțumesc. Se publică îndată². Ai toată dreptatea³. Vasile Lupu a avut două soții⁴: una Tudosca Bucioc, i-a murit în țară; alta cercheza Ecaterina, pare să fi rămas în orientul turcesc după căderea soțului ei.

Multe salutări de la

N. Iorga

ASCN 900 V/152

1. Datarea scrisorii este tot după calendarul iulian, deci 16 iulie — cum apare pe scrisoare este 16/29 iulie.

2. N. Iorga confirmă primirea articolului *Teatrul național și Societatea pentru teatru național din Ungaria*, amintit în nota 2 a scrisorii lui V. Braniște din 14/27 VII 1908.

3. Se referă tot la chestiunea privind teatrul.

4. Cîntecul voievodesei Lupu din Codex Caoni a fost reprodus de V. Braniște în conferința *Muzică și dansuri la români în veacurile XVI și XVII* publicată în *Anuarul XII al Societății pentru fond de teatru român pe anul 1907—1908* și în broșură separată, dar din cauza scrisului neciteț al lui V. Braniște, tipografuli au cules greșit numele Kaoni, redîndu-l Kapni.

109. ELENA DE IACOBICH

Caransebeș, 13 august 1908

Stimate domnule doctor,

Vă mulțumesc pentru *Drapelul* din anul 1904, care l-am primit astăzi. Aș avea încă o rugare: Mi-ar trebui acel număr din *Drapelul* în care s-a raportat punctul acela cu pricina, adică: cînd s-a respins în congregație remunerația pentru fôispanul Pogány din visteria Comunității de avere¹? Jakabffy² a sărit să apere punctul acesta. Dacă nu aveți foaia — cel puțin să puteți să îmi spuneți în ce an și lună a fost congregația (sub Pogany sigur). Apoi (știu redacțiunea păstrează) aș avea lipsă de foaia lui Iulian Weisz³, în care a scris Burdia preste preoțimea noastră. Îmi trebuie data la acestea, pentru că am un plan și o idee, care vă va pune în surprindere — trebuie să-l duc la izbîndă, măcar să-mi mai cîștig odată zîmbetul dumitale ironic și titlul de *bărbat-femeie* — ori viceversa: *femeie-bărbat*. Mă puteți crede că eu singură rîd de rola care am ajuns s-o joc în publicitate, dar îmi vine să și plîng, cînd îmi gîndesc la îndemnul care l-am avut cînd am început să reglez și să înfrumusețez cimitirul greco-oriental din Caransebeș (Unde dai și unde crapă). Și cimitirul ajunsese bilă de joc în mina celui mai nebun om din lume, — a lui Burdia. Și tocmai pentru că acolo îi stau eu în cale și nu-mi mai dă pace, o să apuc eu un toiag să alung potaia din ușa cimitirului — așa cum poate face o femeie să se apere de un ciine — se poate că i se va frînge picioarele.

Rugîndu-vă încă o dată că binevoiți a-mi da sprijinul să capăt aceste date,
Rămîn stimătoare

Elena de Iacobich

BCS, ms. nr. 23179; Ft. 429/975—976.

1. Congregația din toamna anului 1905 prezidată de Pogány Károly. Vezi *Drapelul* nr. 112, din 29 septembrie/12 octombrie 1905. Vezi și Antonie Marchescu, *Grăniceril bănățeni și Comunitatea de avere*, Caransebeș, 1941, p. 402—406.

2. Jakabffy Imre. Om politic maghiar.

3. Iulian Weisz a editat între 1881—1906 *Budapester Tageblatt*. Vezi nota 1 din scrisoarea lui V. Braniște din 18/31 ianuarie 1907 adresată soției.

(Către Andrei Bârseanu)

Lugoj, 5/18 august 1908

Mult stimată prietene,

Mulțumesc pentru amabila ta scrisoare din 1 aug.[ust] v. pe care am primit-o ieri.

Despre criza de la Inst.[itul] Oteteleşanu știu numai cât a fost scris în unul din ultimii numeri ai *Neamului românesc*, unde se regretă că în urma „intrigilor” trebuie să părăsească domnul și doamna Slavici acel institut¹. Mai mult nu știu. Nu-mi vine însă a crede — abstrăgînd de la veleitățile persoanele — că acest institut sub ochii regelui și ai Academiei — să pornească pe povîrniș.

Eu pentru Maria P.[opovici]² *anume* am ales acest institut, căci mie deocamdată nu mi-e de alta decît de o educație mai specială, care nu i-o pot da aici. Nu am de gînd să o cvalific de învățătoare sau profesoară. Nu-mi lasă gura apă după așa ceva. Să devină mamă și română bună. Iar dacă talentul ei special pentru muzică și pictură se va manifesta mai departe, cred că mai tîrziu se va găsi *modus in rebus*. Eu judec de tot calm. Dacă mă fac acum luntre și punte ca să reușesc cu ea la Oteteleşanu, e ca să nu-mi părăginească în Lugoj, unde nu mai are ce învăța, și eu prea ocupat fiind, nu mai pot griji de învățătura lor cum mi-ar plăcea.

Dacă aș putea ajunge vreodată în apropierea domnului Haret³ și ciștiga bunăvoința lui, m-aș întrepune negreșit pentru fetița cea mai mare, pentru Lelia⁴, ca să-i facă rost la conservator. Are voce fenomenală, puternică, clară, voluminoasă, dulce, metal curat. Acum mi-e încă prea gingașă, e în al 16-lea an, dar anul viitor negreșit voi întreprinde ceva pentru ea. Acum încă nu o las să cînte, deși are mare plăcere. Pentru ea m-aș întrepune la domnul Haret cînd ii va veni vremea. Pe a doua aș da-o deocamdată la Oteteleşanu, acolo vom vedea cum o face, cum se va deprinde cu aerul din România etc.

De aceea te rog să aibi bunătatea a scrie domnului Kalinderu⁵ în interesul ei.

Eu — precum ți-am spus — am cerut de la domnul Bianu invitațiuni încă în luna iunie și mi-a trimis prospectul, incurajîndu-mă.

Acum am vorbit cu domnul Bianu la Caransebeș unde ne-am întilnit la înmormintarea lui Popea⁶. Deși am fost toată ziua împreună, am putut puțin vorbi cu dînsul, fiind tot în mare societate. El m-a asigurat că se vor primi cinci fetițe de la noi și e *probabil* că și Maria va fi primită. El mi-a promis tot concursul, dar mi-a recomandat să scriu negreșit și domnului Kalinderu.

Ei bine, eu aceasta nu o pot face. Nu-l cunosc și nu mă cunoaște. Poate nici de nume nu mi-a auzit. Nu mă pot expune cu *totul necunoscut* la ignorare sau chiar refuz.

De aceea te rog pe tine să-i scrii, să-l orientezi că cine a fost tatăl fetiței și cine sînt eu, că de fapt merităm acest sprijin. Iar cine e fetița poate vedea din acte. Întrunește toate condițiile, e sănătoasă, frumuseică, are testimonii excelente și mare rivnă spre studiu. Mai mult nu pot zice.

Scuză că te deranjez cu aceste șire, răpindu-ți vremea care o petreci spre reculegere. Dar n-am pe nime în apropierea domnului Kalinderu. Eu sînt o fire cam ciudată, nu cultiv deloc legături cu oamenii, mai ales dincolo n-am așa zicînd pe nime. Cel mult pe domnul Oniciu⁷, cu care sînt prieten din Bucovina și care s-a purtat

totdeauna cu deosebită atențiune și bunăvoință față de mine. Cu domnul Bianu am ajuns numai din întâmplare în corespondență și am profitat de prilej — prima dată în viața mea — ca să-l rog în afacerea aceasta. În colo n-am absolut pe nime. Pe domnul Haret nu-l cunosc, n-am avut nici direct și nici indirect cu el de a face. Cu Slavici ⁸ nu sînt bine din cauze politice. Eu totdeauna l-am combătut și îl combat și astăzi. Aceasta o știe el foarte bine. Nu știu însă cum cugetă domnul Bianu despre mine. Acum 14 ani i-am făcut cunoștința. Atunci eram de acord (era pe partea mea față de Brote și Popovici-Dipsi) de atunci încoace ni s-au cam despărțit căile, devenind el intim cu Brote, iar eu persistînd și mai departe în calea mea.

Aceste ți le scriu spre orientare personală.

Te rog arată m.[ult] st.[imatei] doamne complimentele mele.

Mulțumindu-ți înainte pentru prețiosul sprijin, te rog primește asigurarea prietenștii mele stime și iubiri.

Dr. V. Braniște

BCU Cluj-Napoca, Colecții Speciale, *Corespondența A. Bărganu*, vol. I, f. 115—117.

1. Începînd cu 1 iulie 1908 Ioan Slavici și soția n-au mai condus Institutul Otteteleșanu a Academiei de la Măgurele, unde fuseseră angajați la 15 iunie 1894. Profesoara Lucia Staicovici a fost delegată să conducă Institutul cu titlu de subdirectoare. Vezi *Analele Academiei Române* Seria II-a, tom. XXXI 1908—1909. Partea administrativă și dezbaterile, București, 1910, p. 129; Teofil Bugnariu, Ioan Domșa, Dimitrie Vatamaniuc, *Ioan Slavici 1848—1925*. Bibliografie, București, 1973, p. XLVIII, LII; D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p. 406—426.

2. Maria Popovici. Vezi scrisoarea nr. 106, ncta 1.

3. Spiru Haret.

4. Lelia Popovici, născută în 1892 a urmat Conservatorul din București. A făcut studii muzicale la Viena. În 1920 a fost profesoară de canto la Conservatorul din Cluj. Căsătorindu-se în 1920 — Florian — a renunțat la activitatea artistică.

5. Ion Kalinderu (1840—1913) făcea parte alături de I. C. Negruzzi și D. Sturdza din Comisiunea fondului Otteteleșanu din cadrul Academiei Române Președinte al secției istorice a Academiei.

6. Episcopul Nicolae Popea (1826—1908), a murit în 26 iulie v. 1908. Vezi I/53.

7. Dimitrie Onciul (1856—1923). Vezi II/162.

8. Ioan Slavici.

111. MARIOARA RAȚIU PORUMBESCU

Cîmpina, 28 august 1908

Prea stimată domnule,

Vă trimit o fotografie ca amintire și drept recunoștință pentru sincera și nobila scriere a fratelui Ciprian¹.

Nu știu dacă ați primit scrisoarea mea unde v-am rugat ca să scrieți un articol drept răspuns pe critica care o face domnul Brediceanu în *Luceafărul*. Se vede că dumnealui prea puțin cunoaște muzica lui Ciprian că [o] numește fragmente.

Adevărat că opuri mari nu sînt tipărite, dară și din acele tipărite cum este *Rapsodia Română, O seară la stîină, Tempi passati, Altarul mănăstirei Putna*, piese pentru coruri mari, cred că nu este just a le numi fragmente începătoare și nu este tocmai corect a critica *un mort*, care nu se poate apăra.

Este aproape o crimă a scrie în felul acesta, căci sârmanul Ciprian s-a jertfit muzicei și ceea ce a muncit a fost numai o muncă de un timp scurt de tot.

Cum vă aflați, stimată domnule și prea stimată familie?

Vă rog primiți salutările mele sincere și asigurarea stimei

Marioara Rațiu n. Porumbescu

BCS ms. 23136; Ft. 429/884—885.

1. Se referă la lucrarea lui V. Braniște, *Ciprian Porumbescu — icoane din frămîntările unui suflet de artist*, apărută în 15 foiletoane succesive în *Drapelul*, nr. 43, din 12/25 aprilie 1908 — nr. 57, din 17/30 mai 1908 și apoi în volum, Lugoj, 1908, Editura autorului.

112. VIRGIL ONIȚIU

Brașov, 2 septembrie nou 1908

Frate Valer,

Înainte de toate mulțumită ție, lui Dobrin și domnului Mocioni pentru interesul arătat față de mine atît în chestia școlară, cît și cu cea teatrală. Vă felicit pentru nimerita alegere de prezident. Dr. Miha¹ a fost de la început candidatul meu și al nostru al celor din Comitet. Domnul Mocioni și-ar cîștiga mare merit, dacă l-ar ști îndupleca să-l primească, ceea ce cred că-i va succede. — Lui Dobrin să-i spui că în săptămîna viitoare, în oricare zi — afară de vineri cînd e sărbătoare — se poate prezenta aci băiatul la examen. La tot cazul să-mi scrie înainte cînd va veni ca să am puțința a aviza pe profesorii respectivi înainte, fiind noi acum încă în vacanță.

Te felicit pentru frumoasa conferință ce ai ținut la Oravița². Am cetit-o în scurt rezumat în *Voința națională*. Apropo! Din acest rezumat nu văd dacă ai utilizat minunatele date amănunțite ale principelui Cantemir din *Descriptio Moldaviae* (1714) despre jocurile naționale, îndeosebit despre Călușeri (bătuta) și horă. Păcat că sînt acolo îngropate și necunoscute de cercuri mai largi. O simplă reproducere a acestor descrieri este în sine un fapt de merit. Dacă nu l-ai utilizat, și dacă nu ai pe Cantemir, te rog scrie-mi, eu ți-l trimit și completează-ți studiul, căci fără de asta ar fi de fapt neîntreg și — repet — ar fi păcat de la Dumnezeu să rămîină acolo date autentice și așa putea zice „ilustre“ ignorate. Aștept răspuns!

Vă sărută cu drag pe toți

Virgil

N.B. Blaga a sosit acasă încîntat de Oravița!

B.J. Brașov, ms. nr. 2953

1. Ioan Mișu (1854—1927). Avocat și om politic, mare filantrop din Transilvania. Vezi studiul biografic al lui Silviu Dragomir în Ioan Mișu, *Spicuri din gîndurile mele*, Sibiu, 1938. El a fost ales președinte al Societății pentru fond de teatru român la adunarea generală de la Oravița, din 16/29 august 1908, în locul rămas vacant după moartea lui Iosif Vulcan. Vezi desfășurarea adunării în *Anuarul XII al Societății pentru fond de teatru pe anul 1907—1908*, Brașov, 1909.

2. Conferința *Muzică și dansuri la români în veacurile XVI și XVII* a apărut integral în *Anuarul* mai sus citat și în broșură separată, Brașov, 1909.

113. IOSIF V. VLAD

Budapesta, 3/16 septembrie 1908

Mult stimat domnule Braniște,

Lipsindu-mă cu plecarea mea de toate acele plăceri sufletești-intelectuale, care le-am gustat în școala edificatoare a dumneavoastră, stau azi fără a mă putea reculege.¹

Anul școlar nu se începe pînă luni (8/21) de înscris m-aș fi putut înscrie de atunci în fiecare zi de două ori, dar de a gusta din frumusețile orașului nu mai pot, căci creierii îmi sînt încărcăți de atîtea senzații neobișnuite. Mai mult petrec acasă, unde în gustarea unor nuveluțe nevinovate caut să-mi recîștig energia sufletului.

În această scrisoare v-aș ruga, cu o sinceră pornire a celor sufletești, dacă vă stă în posibilitate să-mi cinstiți cite un număr din foaia dumneavoastră *Drapelul*, precum din bunăvoință mi-ați cinstit-o și în lunile de vacanță. Aș vrea ca pentru acest dar să vă fac cit mai multe servicii atît de aici — dacă spre îndeplinirea astorfel de afaceri mă puteți folosi — cit și în toate zilele petrecerii mele acasă. Dacă se poate numai ... vă rog.

Afacerile mele au apucat calea dreaptă. Atît m-am întins cit m-a îngăduit procovița. Cvartirul mi-e 9 florini, prînzul (mîncare bună la „Mensa tehnică“) 27 creițari pe zi adică 8—10 florini pe lună. Am fost și la „Kovács kifözöház“² dar prețul lunar e de 14 florini; o sumă care întrece puterile modestului meu bilanț. Cărți nu ne trebuie, noi singuri ne facem însemnările necesare, după explicările profesorilor, căci cărți ungurești pentru cursurile universității politehnice nu sînt. Spese mai mari vom avea cu cumpărarea rechizitelor de desemn.

Sper că o s-o scoatem la cale.

La politehnică sînt foarte puțini ascultători români. În cursul I = 5, în II = 2, în III = 1, în IV = 3. Așadară 11 la o politehnică care numără peste 1500 de ascultători ordinari și unde pe an primesc 222 absolvenți diplome de tehnicieni absoluți. Dar vor încerca cărarea aceasta cei ce vor veni.

Rugîndu-vă, crezînd în îndeplinirea acestor însemnate favoruri pentru dezvoltarea mea individuală

mă închin înțelepciunii dumneavoastră

Iosif V. Vlad
mecanico-tehnic

1. Este vorba de redacția ziarului *Drapelul* unde în decursul anilor s-au format generații de tineri dintre care unii s-au afirmat în viața publică: Alexandru Vasile, Vasile Mircu, Ion Biberia, Cassian R. Munteanu, Traian Frențiu, Alexandru Bircescu, Titu Ionașiu, George Popescu și mulți alții.

La rubrica *Informațiuni* din *Drapelul*, nr. 111, din 17/30 octombrie 1909 se consemnau câteva rânduri primite de *Drapelul* de la un student român de la Institutul Politehnic din Budapesta — după opinia noastră de la Iosif V. Vlad —: „Noi românii stăm anul de față mai bine ca în anii din urmă: anume pe anul I sînt înscriși 13 ascultători, pe anul II, 6, pe anul III, 3, pe anul IV, 1. Au absolvit în vara anului curent doi ascultători români ca ingineri, iar unul ca mecanic“. În anul 1915 Iosif V. Vlad a terminat Institutul Politehnic, și cu ajutor material din partea Episcopiei din Caransebeș a ajuns, în timp, profesor la Politehnica din Timișoara, Cf. *Antonie Plămădeală, Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar*, (1867—1918), Sibiu 1986, p. 384—385.

2. = Pensiunea Kovács (în maghiară).

114. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

București, 10 octombrie 1908, vineri d.m. la orele 5

Antet: Grand Hotel Bristol¹
Bucarest
Boulevard Academiei
Antreprenur: Anton G. Grigoriu

Dragă Miți,

Cum să scriu multe în puține cuvinte?! Voi face în stil telegrafic. Sosiți în pace astăzi dimineața la 6 h. Călătoria de la Caransebeș pînă la Craiova plăcută, căci am fost singuri. De la Craiova (miezul nopții) încolo îmbulziți ca scrumbiile. De abia loc de șezut. Frig și pupăză pe colac: falca mea. În fine sosiți. Cafea excelentă cu unt proaspăt și smîntină extra faină. Camera plăcută la hotel etajul II pe bulevard. Marioara nu răzbea să admire frizuri și pălării. „Timpul suprem-mă gîndeam să intre în alt mediu“. Ne-am spălat etc., toaletă și la ora 9 am plecat să-i arăt Bucureștii, culmea a fost cînd la Riegler și-a cumpărat de 2 franci pe alese. A ales cu multă pricepere. La 10 ne-am dus la Academie, întii la domnul Ducea, un om mai în vîrstă foarte simpatic. Am fost apoi la domnul Bianu, aici am stat mai puțin căci era ocupat. Ne-a dat certificatul de intrare. Apoi am mers la domnul Kalinderu. Am avut audiență. La început că teacă că pungă. În fine ne-a anunțat secretarul.

Deși pentru ziua de astăzi au sistat audiențele ni s-a admis excepționalmente unui oarecare domn Ghica și nouă. După o lungă așteptare într-un salon pompos, ne-a primit domnul Kalinderu. Audiență în fel și formă. I-am mulțumit iar el mi-a zis că va interveni special de Mărioara. A vorbit de Institut, s-a plîns de Slavici și a spus că n-are încă director. Ne-am închinat și plecat. Am mai dus prin vreo cîteva strade pe M. și apoi am luat masa: ciorbă, șalău, cu unt, cîrnăței cu varză călită și tortă de ciocolată. Menu de considerare față de falca mea.

După masă am luat o trăsură cu 10 franci și într-o oră am fost la Măgurele. Impresia covârșitoare. Mai bună decît în icoane. Întîi m-a primit o tînă profesoare, cam stingace, apoi a venit directoarea — domnișoara Staicovici — o mitică sprintenă, inteligentă și foarte comunicativă. După formalități m-a dus să-mi arete totul, trei edificii, unul cu două etaje, în pod, în pivniță, în cămare, în dormitoare, spălătorie, spicuri, sale de învățămînt, ateliere, etc. etc. Cînd în sus cînd în jos. Eu și Marioara am rămas emoționați. E admirabil. Sînt vreo cinci bucătării, cuptoare etc. Am umblat de mi-a trecut nu numai de picioare ci și falcile (cură prin emoții). E o sală superbă în care se află și un pian ca al tău; cînd a auzit directoarea că Marioara cîntă la pian n-a mai putut de bucurie. A întreat-o ce cîntă și așa pare că și dînsa e pianistă însuflețită. A pus-o pe Marioara la pian care a cîntat din cap o piesă cu trilere ori fugi, mai lungă. Directoarea asculta cu încordare și nu-și putea suprima bucuria. Îndată a zis că ar fi pagubă să nu continue. Din eleve nici una nu știe pian. A zis că-i va stabili ore de exercițiu, îi va da lecții și va cînta cu ea regulat pe patru labe (ea a zis franțuzește: à quatre mains). Mi-a promis și am văzut că-i sinceră că se va interesa îndeosebi de Mărioara. I-am și șoptit Mărioarei într-un moment cînd am fost singuri să caute să se țină bine cu directoarea și va avea o soartă de invidiat.

Apoi ne-a servit o ujină.

În fine ne-am despărțit. Am sărutat de vreo 3 ori mina directoarei, așa ne imprietenisem și ne făceam declarații reciproce de admirație, ne luam ziua bună iar mă mai petrecea vreo cîteva pași începînd litania din nou. Marioara a fost plăcut impresionată, de vreo cîteva ori a exclamat: ce frumos! La despărțire, se-nțelege a plîns, dar directoarea care o săruta și giugiulea a luat-o subsuori și a dus-o la garderobă, căci dase ordin să se pregătească fetele de o excursie. Eu am plecat. Sosit la hotel, scriu scrisoarea aceasta. Cu alții încă n-am dat față. Acum voi telefona lui Diaconovici și Samurcaș² că sînt aici. Mîine voi vedea de celelalte trebi.

La Marioara mă duc duminică după-masă să văd cum o găsesc, i-am zis și ei și directoarei să vadă ce nu-i trebuie ca să aduc înapoi, și dacă-i trebuie ceva ce nu are să-i trimit.

M-am interesat și de fetele de la noi.

Anul acesta s-au primit două de la noi, Marioara și încă una care n-a sosit încă. Nu-mi puteau spune cine este. În celelalte cursuri sînt cu totul vreo 8 tot necunoscute, una din Bihor, alta din Gherla, una din Brașov (necunoscută), una din Cața³ etc. Am vorbit cu toate. Peste tot par fetițele mulțumite și vesele. Fac o impresie prietenoasă și . . . hrănită. Singura cunoștință de care am dat e Valerica Greavu, absolventă a Institutului și acum instructoare de lucru de mină. Se-nțelege am cunoscut-o cînd era de vreo 3—5 ani. De atunci n-am mai văzut-o. S-a bucurat mult.

Altele mai multe cu gura.

Acum vă sărut pe toți sperînd că sînteți în pace. Guți să fie bună, Gilu cuminte iar Ica să asculte. Lelia să fie serioasă, iar tu să-ți aștepți bărbățelul cu același dor cu care se gîndește la tine.

Te îmbrățișează fără dureri de falci etc.

Valer

Luni sau marți sosesc. Te voi mai aviza.

ASCN 900 VI/19.

1. Pe fotografia hotelului Bristol din stînga scrisorii în dreptul ferestrei a cincea din stînga, etajul II, Braniște a indicat: Asta-i fereastra mea.

2. Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872—1952). Istoric, profesor universitar, muzeolog. Membru corespondent al Academiei. V. Braniște l-a ajutat la achiziționarea obiectelor din Banat pentru Muzeul de Artă Națională.

3. Din Cața, jud. Brașov, era Virginia Ursu, sora istoricului Ioan Ursu, căsătorită Popovici.

115. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

București, 12 octombrie 1908

Dragă Miși,

Sînt la Biblioteca fundației Carol I unde-l aștept pe domnul Samurcaș și profit de prilej ca să-ți scriu cum am găsit pe Marioara pe care am vizitat-o astăzi la Institut.

Am stat aproape două ore acolo. E un picior de rai. O frumusețe cum rar vezi.

Marioara, șireată cum este, e deja Herzpinkelul¹ directoarei și a profesoarelor. Bineînțeles, ea se simte ca atare deja acasă acolo.

Directoarea m-a rugat în prezența Marioarei să te felicit la creșterea distinsă ce i-ai dat. Aceasta ți-o scriu ca să nu o uit pînă acasă. Și ar fi pagubă căci după cite te-ai plîns pe tema creșterii copilelor tale poți avea satisfacție cu aceste. Am vorbit și între patru ochi cu directoarea, care-mi face o impresie excelentă și am orientat-o pe deplin despre firea Marioarei. I-am mulțumit că o ... [Scrisoare neterminată].

ASCN 900 VI/31.

1. Herzpinkel = expresie germană de circulație restrînsă cu sensul de *favorită*.

116. LUCREȚIA STAICOVICI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL OTTETELEȘANU

Măgurele (Ilfov), 3 noiembrie 1908

Mult stimat domnule doctor Braniște,

Strecuratu-s-a cităva vreme de cînd am avut deosebita cinste să primesc cele două broșuri trimise de domnia voastră, din București.¹ Desigur aș putea fi aspru judecată, dacă nu mi-aș face singură învinuire. Vă rog însă a crede că numai nevoițele aminări de azi pe mine, pe care multiplele ocupațiuni mi le-au ocazionat, m-au lipsit de la nespusa plăcere de a fi răspuns delicatei domniei voastre atențiuni. Astfel stînd lucrurile, țin acum să vă spun că în limba mea muritoare nu pot exprima

duioasa simțire ce mi-a încălzit sufletul în toată citirea acestor broșuri. O, domnule Braniște, așa de bine ați tradus entuziasmul care înflăcăra pe iubiții noștri frați de peste munți când din diferite unghere se adunau ca prin cîntec să-și lege dorul de dorul nostru, mai ales cînd au călcat pămîntul României libere, că fără vrere m-am trezit cu ochii umezi.

Ce să mai zic de sublimul Dobrin și de toți abilitii cuvîntători excursioniști, dar de sfințirea steagului societății „Carmen“? Frumos atît de natural și cu atîta caldă simțire expus, că mi-am zis; „Măiestru desăvîrșit în minuirea condeiului, ca și în vorbă, domnul doctor Braniște!“

Și de nu s-a ridicat monument în amintirea înfrățirii prin cîntec a tuturor românilor, după cum drept era, aceasta, a dumneavoastră mică lucrare, în aparență, e monumentală și îl înlocuiește de minune, ceva mai mult; piatra, oricît de perfect modelată, tot piatră rămîne, n-ar avea atîta putere emoțională!

Muzica lui Ciprian Porumbescu, întru citva mi-e cunoscută și cu mare interes am citit cele relatate de domnia voastră. E ciudat, cum de unele suflete ridicate se leagă și multă fatalitate. Totuși ar fi putut avea bietul Porumbescu mîngiere în viață, dacă ar fi presimțit că un dr. Braniște l-ar fi slăvit mai tîrziu.

Ieri, duminică, venind dr. profesor Ursu² să-și vadă sora și zăbind pe biroul meu pe *Ciprian Porumbescu*, broșura, mă întrebă de vă cunosc și apoi spune că i-ați fost profesor³ — cele mai mari elogii avea pentru domnia voastră. Mie personal mi-a făcut plăcere această explozie de sentimente pentru luminătorul său.

De Marioara Popovici, copila domniei voastre, pot spune că e elementul cel mai distins — blîndă, modestă, silitoare și totdeauna bine dispusă. Acum două săptămîni venind domnul Kalinderu la Institut, copila s-a produs cu un *Impromptu* de Schubert. L-a executat destul de bine. Domnul Kalinderu a mîngăiat-o și s-a întreținut asupra familiei. De un lucru vă rog, domnule Braniște, să-l credeți foarte adevărat — eu nu fac multă muzică, una că nu-mi permite timpul și apoi nici extraordinară pregătire muzicală n-am. Ceea ce pot face pentru Marioara e numai s-o activez ascultînd-o. De exersat cu ea n-am cum.

În schimb, cu multă plăcere îi dau lecții de franțuzește și e foarte aptă cum văd. Cînd va veni acasă de vacanța mare, cred că va vorbi drăguț. De altfel e destul de voinică și s-a deprins mai ușor de cum mi-aș fi închipuit.

Rugîndu-vă să prezentați doamnei Braniște complimentele mele pentru buna creștere pe care a dat-o Marioarei, dragei mele elevă, acum rămîn cu sinceră admirațiune și cu multe salutări pentru domnia voastră

*Lucreția Staicovici*⁴

ASCN, 900 V/285.

1. Este vorba de cele două lucrări ale lui V. Braniște: *Cîntăreții noștri la București*, Lugoj, 1907 (apărut sub pseudonimul Ioța lu Toboc) și *Ciprian Porumbescu, Icoane din frămîntările unui suflet de artist*, Lugoj, 1908.

2. Ioan Ursu (1875—1925). Istoric. Profesor universitar la Iași, Cluj și București. Membru corespondent al Academiei Române. Vezi, Ioana Ursu, Dumitru Preda, *Biografia unei conștiințe — Ioan Ursu*, Cluj-Napoca, 1987.

3. În anul școlar 1891/92 și 1892/93 Ion Ursu din Cața a fost în clasele a VI-a și a VII-a gimnaziale a liceului ortodox din Brașov, V. Braniște fiindu-i profesor de l. maghiară. Cf. „*A XXVIII programă a gimnaziului mare public și român din Brașov pe anul 1891/1892, și a. XXIX... pe anul 1892/93*”; I. Ursu, D. Preda, *op. cit.*, p. 16.

4. Lucreția Staicovici. Profesoară și subdirectoare la Institutul Otteleşeanu.

Stimate domnule Branîște,

Cu ocaziunea rezelului greco-turc din anul 1897¹, după cum știi, am luat și eu parte ca voluntar în legiunea generalului Ricciotti Garibaldi². Am descris acest rezel, dar nu l-am putut tipări, din cauza că se recer spese prea mari.

În legiunea lui Garibaldi se formase un batalion compus numai din oameni inteligenți sub comanda colonelului Mereu, care batalion forma statul major al corpului Garibaldi. În acest batalion, numit „Colonna de Mereu“, era Burleigh, corespondentul lui *Daily Telegraph*, Striotide Polastri de la *Il Secolo*, Adolfo Ross, de la *Tribuna* din Roma, dr. Tolomei Ferricco de la *Il Messagero*, Louis Sabattier de la *Illustration Française* și eu ca corespondent al *Adevărului*³ din București, apoi trimiteam și fie-iertatei *Dreptatea* din Timișoara câte ceva⁴. Ca unicul român în legiune, eu eram cel mai iubit și de generalul Garibaldi și de jurnaliști. Orice noutate era, eu o știam mai întâi, prin mine ajungeau ceilalți jurnaliști la orice veste mai importantă, din care cauză nu se deslipeau de mine.

Se înțelege de sine că în timpul cit era pace, nu făceam alta pe cîmpul de luptă, decît „politizam“ și întotdeauna trecea politica asupra noastră a românilor.

Într-o seară eram toți jurnaliștii la cină la cortul lui Garibaldi la Domokos (Tesalia). Generalul mă întrebă pe mine că fost-am în Creta? I-am răspuns că da⁵! Și ce ai văzut acolo ceea ce te-ar putea însufleți pe dumneata ca român? I-am răspuns cele ce scrisesem cu în *Concluziunea* corespondențelor mele trimise din Candia⁶. El zice că am dreptate și mai adause: Grecii, cu politica lor agresivă față de marile puteri europene — deși nu momentan — totuși vor ajunge la ținta ce o urmăresc, ei, cu o ocaziune bineventiă, vor anexa insula la regat⁷, dar voi românii nu veți ajunge niciodată la un rezultat național, căci după judecata noastră România duce o politică dinastică, adică interesele dinastiei lor sînt mai scumpe decît interesul cel mare național al poporului românesc⁸. Voi, ca români, ca legionari latini în Orient, ar trebui să fiți mindri de misiunea cea sublimă și măreață ce o aveți în Orient și defel să nu abandonați dinaintea voastră ambițiunea de a fi aceea ce aveți tot dreptul, a fi poporul conducător în Orient, a voastră e chemarea să fiți dătător de ton în orice afacere politică din Balcani. Și crede-mă domnule, adause generalul tot mai infocat, Europa pretinde asta de la voi! Însă ca să puteți voi, românii, să deveniți în fapt la conducerea Orientului, trebuie să fiți pe deplin convinși despre aceea că numai așa puteți ajunge, dacă veți avea pururea înaintea ochilor interesul cel mare al națiunii întregi românești și nu interesul dinastiei al regelui Carol. În momentul cînd România a devenit regat independent, cînd țara și-a creat independența economică, comercială și industrială, ținta ei trebuia să fie Orientul, politica ei trebuia să fie cucerirea și legarea tot mai strînsă a statelor balcanice la ea, și în modul acesta nu spre legarea a alianțelor triple⁹, spre cochetarea cu Occidentul, unde ea rămîne cea mai pitică, ci spre Orient, unde ea are să fie cea dintîi, căci în momentul critic ea ar primi din partea Europei misiunea aceea, de care ea înainte de toate, ea trebuie să fie conștientă. *Luați aminte, românilor, grecii cari azi sînt în orice privință departe de voi, vor deveni poporul factor în Orient!*

După ce s-a frînt rezelul, toți corespondenții ne-am adunat în Roma, unde fiecare a dat datele sale pentru descrierea opului *Gli Avvenimenti D'Oriente*, care a și apărut la fratelli Treves în Milano. În Roma am făcut cunoștință cu un tînăr ofițer turc cu numele Hikmet Rehad Beg, care era atașat militar la ambasada otomană

din Roma. Cu acesta am devenit intim. El m-a făcut apoi cunoscut cu Ahmed Riza, capul *Tinerilor turci* din Paris.¹⁰ Era în Roma pe atunci și își căuta aderenți între politicienii italieni, ca pe Bazzilai, Imbriani,¹¹ De Felice,¹² Dal Medico, etc. Acesta zicea că România ar trebui să lege o alianță cu Turcia și cartă Orientului s-ar transforma în curînd în mod surprinzător. S-au vorbit lucruri pe care nu le suferă hîrtia în ziua de azi. Încă.

În 28 octombrie a.c. am primit o telegramă din Orșova de următorul cuprins: Io aspetto domani a Orsova trateria di ferrovia. Hikmet.¹³

Abia mi-am adus aminte de numele acesta, cînd în fine m-am decis a-l cerceta. M-a surprins cele ce mi le-a comunicat. El e acum „Geschäftsträger“ der ottomanischen Gesandtschaft in Wien“ (Heugasse 38)¹⁴ și m-a provocat să merg la Constantinopol ca corespondent românesc, căci el îmi va da o epistolă de recomandățiune către Tef Wlik pașa, ministrul afacerilor străine turcești și către alte persoane mari din cercurile dominante de acum. Că ce mi-a spus aceea aș putea a vi le comunica numai verbal și dumneata ca om de politică le-ai putea împărtăși altora, cui crezi de bine. Eu le-am comunicat și lui Mille¹⁵ și el mă cheamă la București, spre a confirma lucrul și mă întreabă că voiesc să merg ca corespondentul lor permanent la Stambul.

Eu mai merg la Orșova și cred că stau acolo vreo 8 zile așteptînd un rezultat. Te voi chema la telefon miine, joi, la 4 oare, ori vineri dimineața la 10 oare. Te rog deci a fi în timpul acesta în cancelarie, respective redacție. Mi-ar plăcea să ne întîlnim să-ți comunic lucruri interesante. E un aparat colosal în joc.

Încep totodată a scrie o serie de articli sub titlul: *Grecia și Creta*, pe cari de-ii afli de buni, dă-le loc în „Drapel“.¹⁶

Pină la revedere, cu distinsă stimă

T. Cimpian¹⁷

ACSN 900 VI/69

1. Răscoalele din Creta, unde curentul de unire cu Grecia era foarte puternic, din anii 1894—1896, urmate de represiunile trupelor turcești au determinat, în ultimă instanță, războiul greco-turc din anul 1897. Vezi Apelul din februarie 1897 pentru ajutorarea familiilor din Creta ca și adunarea de fonduri în Brăila, în *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani*. Ediție întocmită de Ioana Burlacu, Radu Constantinescu, Maria Dogaru... Responsabil de carte: Mioara Tudorică, București, 1986, p. 539—540.

Declanșarea conflictului armat a fost oarecum forțată — deși Grecia nu era bine pregătită — de organizația greacă „Societatea Națională“, fondată în septembrie 1895, care-și propusese, printre altele, eliberarea tuturor teritoriilor locuite de greci aflate încă sub dominație străină. Cf. Apostolos Vacalopoulos, *Histoire de la Grèce moderne*, Paris, 1975, p. 198.

Războiul care a durat circa o lună (5 aprilie — 21 mai 1897) s-a soldat cu înfrîngerea Greciei, care nu reușise să atragă și celelalte țări balcanice în luptă împotriva Imperiului Otoman. În acea vreme, relațiile României cu Turcia erau destul de bune.

Prin intervenția marilor puteri s-a încheiat un armistițiu, iar la 22 noiembrie/4 decembrie 1897 s-a semnat la Constantinopol tratatul de pace. Vezi A. Vacalopoulos, *op. cit.*, p. 197—199, Nicolae Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Fünfter Band (bis 1812), Gotha, 1913, p. 604, Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789—1923)*, București, 1987, p. 291.

2. Ricciotti Garibaldi (1847—1924), fiul lui Giuseppe Garibaldi. Deputat de Roma. În 1912 a luptat din nou împotriva turcilor. În legiunea generalului R. Garibaldi au luptat la 1897 voluntari din Italia, Franța, Anglia, printre ei s-au numărat și 4 români, dintre care cunoaștem numele a 2 voluntari: T. Cimpian, șeful ambulanței, și Mihail Constantinescu. „Cred că cu acest fapt că am intrat între garibaldiani numai plăcere am făcut bănăștenilor, fiind și eu același“ — considera T. Cimpian în corespondența trimisă ziarului *Dreptatea* din Timișoara. Cf. *Dreptatea*, nr. 94, din 1/13 mai 1897.

Ricciotti Garibaldi sosise la Atena în 24 aprilie v. 1897, de unde a plecat spre Epir, distingându-se în bătălia de la Domokos din 17 mai 1897.

3. În *Adevărul* din București, condus de Constantin Mille, au apărut corespondențele trimise de T. Cîmpian, semnat Mircea și Mircea Delamara, în numerele 2797, 2798, 2800, 2803, 2804, 2815, 2816/1897.

4. Ziarul *Dreptatea*, al cărui redactor a fost și V. Braniște, a apărut între 26 decembrie 1893/6 ianuarie 1894 — 31 decembrie 1897/12 ianuarie 1898.

Prima corespondență trimisă de T. Cîmpian, din Atena la 26 februarie n. 1897, a apărut la rubrica *Mai nou Războiul din Creta*, în *Dreptatea*, nr. 36, din 15/27 februarie 1897, cu indicația „de la corespondentul nostru“. În nr. 37, din 17 februarie/1 martie 1897 tot la rubrica *Mai nou administrația Dreptății* își anunța cititorii că foaia avea un „corespondent special în Grecia“, astfel că se vor primi informații directe „despre toate evenimentele ce se vor petrece în Grecia, respective în Creta... Acest anunț a apărut și în nr. următor al *Dreptății*.

În nr. 43, din 24 februarie/8 martie 1897 al *Dreptății* a apărut prima dată numele corespondentului — Mircea de la Mare, de fapt pseudonimul lui T. Cîmpian. De acum și pînă în nr. 129, din 72/29 iunie 1897 corespondențele lui Cîmpian, trimise din Atena, Pireu, Candia, San Marino, s-au succedat una după alta, oferind informații pețioase asupra evenimentelor din zonă. Din ele răzbate simpatia pentru lupta dreaptă a popoarelor vizînd înlăturarea dominației străine, el însuși aparținînd unui popor care nu-și realizase încă deplina unitate națională.

5. Impresionat de situația disperată a refugiaților din Creta, el a adresat un cald apel către cititorii *Dreptății* spre a veni în sprijinul, mai ales al copiilor din Creta. Cf. *Dreptatea*, nr. 48, din 1/13 martie 1897.

Redacția ziarului, susținînd apelul, a deschis o listă de subscripție în acest scop. *Dreptatea*, din 18/30 martie 1897, anunța că se strînseseră în total 69 fl. 77 cr., acțiunea fiind încheiată, din care sumă se cumpăraseră 12 galbeni în natură, care se trimiseseră lui T. Cîmpian, pentru a-i pune la dispoziția „Societății de caritate“ din Pireu.

6. În nr. 75, din 3/15 aprilie 1897 al *Dreptății*, referindu-se la strădaniile marilor puteri de a menține integritatea Imperiului Otoman, T. Cîmpian conchidea: „Noi cei mici (statele mici) avem mult de învățat din solidaritatea prestată de marile puteri europene cu această ocaziune (poziția față de răscoala din Creta) în apărarea intereselor lor și ar fi timpul suprem să recunoaștem că alipirea noastră către puterile cele mari nu e alta decît a te oferi de unealtă oarbă în interesul și favorul lor, și nici prin minte să nu ne treacă acea speranță amăgitoare că în timpul de pericol pentru noi vom putea conta și noi la sprijinul lor“.

7. La 6 octombrie 1908 guvernul cretan a declarat unirea Cretei cu Grecia.

8. La 1 decembrie 1918 se desăvîrșea procesul de unitate politică a poporului român.

9. Referire la aderarea României în 1883 la Tripla Înțelegere.

10. Vezi pentru revoluția „Junilor turci“ din anul 1908, care și-a propus modernizarea Imperiului Otoman, N. Ciachir, *op. cit.*, p. 304—306 și urm., Idem, *Implicațiile pe plan european ale revoluției turce din 1898*, în *Revista de istorie*, 1978, 31, nr. 9, p. 1625—1647, Tahsin Gamil, *Asociația din România a „Junilor“ turci*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol“ Iași*, 1970, 7, p. 173—195.

11. Matteo Renato Imbriani (1843—1901). Om politic italian. Vezi Raffaele Romanelli, *L'Italia liberale (1861—1900)*, Bologna, Il Mulino, 1979, p. 228, 531.

12. Giuseppe De Felice-Giuffrida (1859—1920). Om politic italian Deputat. Vezi *Enciclopedia biografica e bibliografica „Italiana“*, serie XLIII, vol. I, *Ministri, deputați, senatori dal 1848 al 1922* di Alberto Malatesta, Milano, 1940, p. 329.

13. Eu aștept mîine la Orșova în restaurantul gării (l. italiană).

14. Atașat comercial al Ambasadei Imperiului Otoman la Viena (l. germană).

15. Constantin Mille (1861—1921). Ziarist român. Aderent al ideilor socialiste a fost eliminat în 1881 de la Universitatea din Iași. A studiat dreptul în Belgia. A practicat avocatura în București. La Iași fondase revista *Contemporanul*, iar la București a fost proprietarul ziarului *Adevărul*.

16. Care au și apărut în mai multe numere din *Drapelul*, începînd cu nr. 124, din 30 octombrie 12 noiembrie 1908, fiind semnate tot Mircea de la Mare.

17. Teodor Cimpian. Gazetar originar din Banat. Corespondent al *Adevărului*, *Dreptății*, *Drapelului*, al *Corespondenței române* (condus de E. Brote). Pînă la 1918 a publicat cîteva cărți, în editură proprie la București, privitoare la doctrina creștină, la aromâni, la evenimente din Albania. Vezi Cornelia Gilorteanu, Teodorescu Tamara etc., *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, vol. I, (A–C). Coordonare generală Gabriel Ștrempel, București, 1984, p. 638–639.

118. NICOLAE IORGA, A. C. CUZA

Iași, 6/19 noiembrie 1908

Domnule redactor,

Față de informațiile greșite, cari circulă obișnuit în presa noastră, influențată de presa de partid, [. . .], care exploatează buna dumneavoastră credință prin fățărirea aceluiași sentimente naționale, prin care cată a cîștiga opinia publică de la noi, ne simțim datori a face prin foaia dumneavoastră următoarea declarație:

Reprezentînd un program național-democrat¹ și lucrînd la o organizare sprijinită pe primirea lui de elementele cinstite din țară avem, firește, în vedere o înfruntare reală a noastră nu numai asupra opiniei publice, ci într-un viitor mai depărtat, asupra vieții de stat a României. În acest caz față de dumneavoastră, românii de peste hotare, atitudinea noastră ar fi aceasta.

Ne avînd o clientelă, pe care să trebuiască a o sătura cu bugetul statului, ca partidele care se schimbă la putere astăzi, am pune mijloace mari, cari sînt posibile, la dispoziția culturii românești, prin imputernicirea și lățirea căreia ne putem menținea ca națiune, oriunde și în orice împrejurări. Nu credem că putem face pe *samsarul onest*, cum vă făgăduia odată domnul D. A. Sturdza. Nu ne-am coborî, cum au făcut-o alții, la strămutarea luptelor noastre de partid pe teritoriul dumneavoastră, pentru a vă slăbi solidaritatea națională. În schimb am face ca întreaga politică românească să se sprijine pe conștiința unității intereselor neamului, în toată întregimea teritoriului său național, ceea ce nu poate împiedeca nici un scrupul de drept internațional sau de înțelepciune politică.

Crezînd că v-am adus și dumneavoastră un serviciu prin această rectificare a falselor informații ce s-au dat cu privire la noi, de oameni interesați, cari sînt adeveseori dușmanii dumneavoastră, ca și ai noștri, vă rugăm să primiți încredințarea sentimentelor noastre într-adevăr și sincer frățești.

A. C. Cuza²

N. Iorga

Publicată în *Drapelul* nr. 120, din 11/24 noiembrie 1908.

1. În 1904 s-a constituit „Organizația naționalist-democratică”, la inițiativa lui Nicolae Iorga. În ianuarie 1908 N. Iorga a publicat *Declarația de program naționalist-democrat*. La 23 aprilie 1910 se va constitui Partidul Naționalist-Democrat, condus de N. Iorga, Vezi, Ioan Căpreanu, *Partidul Naționalist-Democrat din România pînă la primul război mondial*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie*, 1970, 16, fasc. 2, p. 179, 180, 182.

Nicolae Iorga a desfășurat o activitate prodigioasă în vederea susținerii idealului de unitate națională al tuturor românilor.

2. A. C. Cuza (1857—1947). Profesor la Facultatea de Drept a Universității din Iași; promotor al naționalismului șovin, antisemit. Întemeietor și președinte (1910—1916, 1918—1920) al Partidului Național Democrat. În aprilie 1920 întemeiază Partidul Național Democrat Creștin, transformat la 4 martie 1923 în Liga Apărării Naționale Creștine (în 1927 din ea se desprinde gruparea lui C. Z. Codreanu, formind mai târziu Garda de Fier); în 1935 împreună cu Octavian Goga, A. C. Cuza va crea Partidul Național Creștin. Ministru de Stat în 1937—1938.

119. VALERIU BRANIȘTE

(Către Aurel Mureșianu)

Lipova, 14/27 noiembrie 1908

Mult stimat domnule director și confrate,

Alăturat vă trimit răspunsurile date de domnul Mocioni la interviul lui Rusu-Abrudeanul,¹ după cum se vede și din introducere.²

Răspunsurile erau menite pentru *Adevărul* la care s-a sălășluit domnul Rusu-Abrudeanul. După ce s-a orientat însă domnul Mocioni asupra articolului *Adevărului*, a preferat să publice impresiunile în *Drapelul* avizînd despre aceasta în scrisoare pe domnul Rusu-Abrudeanul. Avînd puțin timp am copiat aceste răspunsuri și pentru dumneavoastră și cu știre și cu autorizație.

Domnul Mocioni vi le pune la dispoziție ca să poată apărea în *Gazeta Transilvaniei* deodată cu *Drapelul* (va apărea simbătă ziarul). Cred că sînt de interese comune și bine menite în momentul cînd „ai noștri“ se pregătesc iar a face măgării.

Domnul Mocioni nu este informat despre aceste, căci de două luni de cînd zace nu a cetit nici o foaie românească. Eu însă l-am anunțat. Dar așa se vede că din întrebările lui Rusu-Abrudeanul a înțeles totul.

Cu sănătatea domnul Mocioni stă rău. E tot în fierbințeli. Medicul are nădejde, dacă s-ar hrăni mai bine, dar domnul Mocioni nu prea mîncă, căci, precum îmi spune, nu suportă mincare. Eu nu prea am nădejdi. O plămînă e dusă iar pe cealaltă o rod acum tuberculele.

Domnul Mocioni este însă liniștit și se ocupă în pat cu filosofia. Am stat la dînsul eu și astăzi și l-am găsit cetînd filosofie, singura lui preferațiune afară de afacerile familiale, cari îi fac multe griji.

Toate aceste vi le comunic confidențial după ce știu cît de mult vă interesează știrile despre starea domnului Mocioni.

Primiți, vă rog, domnule director asigurarea deosebitei mele admirațiuni.

Valeriu Braniște

Fondul Mureșenilor, Brașov, Dosar 587 nr. 1879

1. Ion Rusu-Abrudeanu (1870—1934). Ziarist și publicist. A făcut parte din redacția *Tribunei* din Sibiu. Apoi a trecut în România unde a făcut parte din redacțiile ziarelor *Timpul*, *Conseruatorul* și *Adevărul*. După Unire a fost ales deputat și senator la Alba.

2. „În noiembrie mă chemase la sine, ca să-mi dicteze celebrele răspunsuri la interviul cerut de publicistul I. Rusu-Abrudeanu, răspunsuri de o claritate și pătrundere fenomenală care au făcut la locurile competente adincă impresie“. Valeriu Braniște, *Alesandru de Mocioni. Note biografice* (I) *Drapelul*, nr. 33, din 21 martie/3 aprilie 1909. Răspunsurile au apărut în *Drapelul*, nr. 131, din 15/28 noiembrie 1908 și în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 254, din 16/29 noiembrie 1908. I. Rusu-Abrudeanu le-a reprodus în *Adevărul*, nr. 6904, din 19 noiembrie/2 decembrie 1908, ele încadrându-se în campania de presă dusă de *Adevărul* împotriva politicii Austro-Ungariei față de românii din Transilvania.

I. Rusu-Abrudeanu luase în prealabil la Sibiu două interviuri de la mitropolitul Ioan Mețianu și de la Partenie Cosma.

Fiind bolnav, A. Mocioni nu l-a primit pe Rusu-Abrudeanu la Birchiș, dar a formulat răspunsurile la întrebările transmise de redactorul de la *Adevărul*. Venirea lui I. Rusu-Abrudeanu în Transilvania în noiembrie 1908 este consemnată în lucrarea: Tiberiu Avramescu, „*Adevărul*“. *Mișcarea democratică și socialistă (1895–1920)*, București, 1982, p. 196, fără însă a se specifica acțiunea pe care a întreprins-o.

Întrebările lui Rusu-Abrudeanu s-au referit la proiectul de lege electoral al lui Andrásy Gyula, care introducea votul plural, deși mișcarea pentru votul universal — în care era antrenat și poporul român — era deosebit de puternică, la împărțirea cercurilor electorale, la căile și metodele pe care trebuia să le urmeze poporul român, precum și la ajutorul pe care l-ar aștepta românii din Transilvania de la România.

Răspunsurile lui Mocioni, au fost cumpănite, el pledînd pentru unirea tuturor forțelor naționale românești din Ungaria, pentru intensificarea acțiunilor pe tărîm economic și cultural în vederea maturizării politice a poporului.

120. CONSTANTIN C. MILLE

„Adevărul“

București, 7 decembrie 1903

Stimate domnule Braniște,

Dacă am luat inițiativa colectei,¹ apoi aceasta a fost după ce, prin redactorul nostru Rusu-Abrudeanu, am cerut autorizația deputaților români din parlamentul unguresc. Altfel n-aș fi făcut lucrul acesta tocmai pentru motivele pe care mi le expuneți și pe care le înțeleg și le apreciez.

Nu sînt dar eu vinovatul, afară poate de bune intențiuni.

Bine înțeles că articolul dv. reprodus de presa dușmană face rău inițiativei mele și mai ales este interpretat că *Adevărul* este *nevrednic* să se atingă de această chestiune.

Acum că răul este făcut nu mai este nimic de zis, dar am ținut să știți că eu nu fac parte din mof tangii gălăgioși care vor să se ridice, și unii s-au și ridicat, pe nenorocita dv. chestiune națională.

În așteptare, primiți asigurarea stimei mele

C. Mille

P.S. Bine înțeles, scrisoarea dv. n-am publicat-o, fiindcă cred că aceasta v-ar fi neplăcut dv., nu deci pentru că nu mi-ar face multă plăcere.

1. În urma articolelor lui I. Russu Abrudeanu, care au trezit un mare ecou în vechea Românie. C. Mille a deschis în coloanele *Adevărului O colectă națională*. „*Adevărul* se crede dator să ia inițiativa unei colecte naționale pentru sprijinirea luptelor românilor de peste munți“. *Adevărul*, nr. 6911, din 26 noiembrie 1908. Coloanele ziarului se deschid, publicînd număr de număr numele aderenților și sumele subscrise. Vezi: nr. 6912 (27 XI), 6913 (28 XI), 6914 (29 XI), 6915 (30 XI), 6916 (1 XII), 6917 (2 XII), 6918 (3 XII), 6919 (4 XII), 6920 (5 XII). Împotriva acestei însuflețiri paroxistice guvernul român — desigur sub presiune din afară — încearcă să-i pună capăt. „De necrezut, dar din nefericire adevărat, guvernul încearcă să oprească avîntul colectei noastre naționale“, scrie Mille în *Adevărul*, nr. 6921, din 6 decembrie 1908. Campania lui Mille nu se mai încadra în această definiție. Ea continuă în *Adevărul* nr. 6922—6229. În nr. 6930 apare articolul *Se caută 1000 de români*. În nr. 6939 din 25 decembrie 1908 se anunță închiderea colectei la 29 I 1909. Ultima colectă apare în nr. 6943 din 31 XII 1908, concomitent cu criza de guvern.

121. PAVEL OPRIȘA

Brad, 12 decembrie 1908

„*Iubite Secretare!*
Dragă amice, Valer!

Vreau la Crăciun de la 23 decembrie v. 908—7 ianuarie n. 909 se călătoresc la Lugoj, eu și soția mea. Venim amîndoi, căci amîndoi sîntem un trup și un suflet. Și vrem să fim oaspeții tăi pe 1—2 zile. În aceste zile voi să te deslușesc asupra idealului nostru, să-ți spun cum stă și să-i croim soarta. Tot așa voi sta o zi ori două în Arad la Goldiș, în Timișoara la dr. Putici și la Oravița în familia lui dr. P. Cornean. Scopul întîlnirii mele e să rog pe toți frații adevărați să ne sară într-ajutor, căci de nu vom deschide în septembrie 1909 clasa V gimnazială ne-am dus dracului pe veci cu gimnaziul din Brad. Deschiderea o putem face. Bani avem. Tu vei pune la cale în Lugoj pe una din zilele de mai sus un *concert* cu *entré benevol* unde tu vei vorbi despre ce tu vrei și mie îmi vei da prilej, dacă afli de bine, să vorbesc despre ce ne arde.¹ Nu ne trebuie mecești cu mii, căci n-avem, ci ne trebuie mii de inimi curate, de care avem, cu cite o coroană și adunăm milioane. Astfel vom mîntui Sionul. Te rog deci, „*Iubite!*“, poți? voiești? ești de acord ori ba? Spune-mi să știu cu prestăciune și ce zici voi face.

Mie mult mi-ar plăcea să te revăd acasă și să jertfim cîteva momente pentru cel mai sfînt ideal al neamului, al zărăndenilor de la noi în fruntea și inima cărora stă duhul Marelui Șaguna! Fericirea mea depinde de la mîntuirea cauzei, căreia îi servesc cu devotament.

Te salut cu drag al tău prieten

*Dr. Pavel Oprișa*²

ASCN 900 V/220

1. Pentru realizarea acestui ideal, la Lugoj s-a organizat la 13 XII „O adevărată serbare națională“. Au fost prezenți Simion Mehedinți din București, Pavel Oprișa cu soția, A. P. Bînuțiu și

un numeros public lugojan. Vezi „*Drapelul*“, nr. 1, din 1/14 ianuarie 1909; iar în *Ibidem*, nr. 82, din 1/14 august 1909 apare Înștiințarea Gimnaziului confesional din Brad pentru începerea anului școlar 1909–1910.

2. Pavel Oprișa, profesor și director al gimnaziului, prieten cu V. Braniște. Vezi I / 47–48.

122. G. STAVĂR

București, 24 ianuarie n. 1909

Domnului doctor Valeriu Braniște

Directorul jurnalului *Drapelul* Lugoj

Iubite domnule Braniște,

V-am expediat prin mandat poștal 20 coroane, costul abonamentului pe un an.¹ Te rog să mă ierți de întârziere, primind cu aceasta mulțumirile și admirația mea pentru sacrificiile ce faceți.

Cu dragoste

Dr. G. Stavăr

ASCN 900 V/286

1. Scrisoare relevantă pentru difuzarea *Drapelului* în România.

123. IOAN ȘTEFAN PAULIAN

Turnu-Severin, 17/30 ianuarie 1909

Mult stimată domnule doctor,

Față de sacrificiul ce faceți, venind la noi pe acest timp atât de aspru, cum și de cinstea ce o faceți „Doinei“ de a vorbi la șezătoarea ei¹, țin cu tot dinadinsul ca, găsindu-vă în mijlocul nostru, să nu aveți nimic de reproșat și nici noi de imputat de a nu fi fost după așteptarea domniei voastre².

Pentru mai multă claritate, am rugat pe amicul Gataianu,³ secretarul „Doinei“ noastre, ca în numele societății să vie la Lugoj și de acord cu domnia voastră să stabilești cele de cuviință.

Am dori din suflet să veniți cât mai mulți și să stați cât mai mult, pentru că prea sînt rare zilele cînd vă avem în mijlocul nostru.

Fără gălăgia reclamelor dăunătoare, eu, în principiu am stabilit următoarele — bine înțeles sub rezerva aprobării domniei voastre.

La ora 5, cind sosește trenul, veți fi primiți de o delegație a „Doinei“ și a cercului didactic, fără cuvîntare de salut, ci în mod tacit vom porni la hotel, unde vă veți face comod. La ora 6,30' veți merge la Cercul intim — un fel de „masa poganilor“ — unde în tovărășia membrilor acestui cerc vom goli cîteva pahare de bere. La 7,30' vom lua masa, iar la 9 (orarul nostru), vom merge la șezătoare.

Membrii cercului didactic și membrii cercului intim ar dori să avem o masă comună, intimă, nu *banchet*. Dacă ați fi de acord, ne-ar părea foarte bine.

Doresc să cunosc deci părerea domniei voastre în cele arătate mai sus, cum și cam cîte persoane ar veni, de vin și doamne, și dacă puteți face sacrificiul de a rămîne și duminică oaspeții noștri.

Asupra programei, șezătoarea fiind în preajma zilei de 24 și considerînd-o ca o vecernie a acestei zile, am dori să se cînte „Hora Unirii“, imnul unirii Moldovei și Munteniei, „Deșteaptă-te Române!“ și alte bucăți patriotice. Ce ziceți? Și în privința aceasta țin să am răspunsul domniei voastre.

Noi, prin programul stabilit în principiu, nu facem decît a cinsti ziua de 24, iar nu să demonstrăm contra vreunui stat, noi prăznuim unirea Moldovei și Munteniei și nimic mai mult.

Primiți și cu acest prilej afectuoasele mele salutări.

I. Șt. Paulian⁴

ASCN 900 V/231.

1. Vezi afișul care anunța conferința lui V. Braniște: „Vineri 23 ianuarie 1900 Societatea muzicală românească «Doina» organizează în sala Apolo a 3-a șezătoare.

Dr. dr. Valeriu Braniște, publicist în Ungaria va vorbi despre epoca

De la Inocențiu Clain pînă la Andrei Șaguna

Începutul la ora 8 1/2 seara

Președinte Ioan Șt. Paulian

Secretar Corneliu Gataianu

Severin, Tip. Cuțui

Arhiva familiei

2. Pentru strînsele raporturi culturale între societatea „Doina“ și societățile culturale românești din Banat vezi Ioan Stratan, *op. cit.*, p. 240—241 și mai ales valoroasa lucrare Viorel Cosma, *Ioan Șt. Paulian în lumina izvoarelor documentare*, Drobeta Turnu Severin, 1973, 257 p. Întîlnirile culturale se constituiau, în fapt, în veritabile manifestări care reflectau aspirațiile de unitate politică ale tuturor românilor.

3. Corneliu Gataianu.

4. Ioan Șt. Paulian (1864—1936). Absolvent al Conservatorului de muzică și declamațiuni din București. Profesor la Slatina și Turnu Severin. Dirijor. Compozitor. Mare animator cultural. Vezi V. Cosma, *op. cit.*, p. 11—18. Paulian a fost prezent la Lugoj cu coazia înmormintării lui Coriolan Brediceanu, rostind un cuvînt de omagiere în numele societății „Doina“. Vezi *Drapelul*, nr. 11. din 27 ianuarie/9 februarie 1909.

Coriolan Brediceanu a murit duminică, 25 ianuarie/7 februarie 1909 și a fost înmormîntat marți, 25 ianuarie/9 februarie 1909. Vezi Aurel Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului*, Vol. II *Coriolan Brediceanu*, Lugoj, 1935, 95 p.

„MINERVA”

Ziar de dimineață

Editura Institutului de Arte Grafice

și Editură „Minerva”, București

B-dul Academiei 3, Edgar Quinet 4

București, 24 fevr. st.n. 1909

București, 24 februarie 1909

Iubite amice,

Noi vom trimite la Oravița¹ pe unul dintre reporterii noștri, Timiraș, care va pleca de aici vineri, ca să sosească sîmbătă dimineața la Lugoj. Va duce cu dînsul și niște foi volante, comandate de dl. dr. Vaida aici, ca să fie distribuite între alegători.

I-am spus că sosind la Lugoj, să meargă direct la redacțiunea *Drapelului*. Ia, te rog, dispozițiuni să găsească pe cineva acolo și să poată pleca unde vei crede dta de cuviință.

Salutări prietenești

Ioan Slavici

Cele trimise au fost primite aici

Arhiva familiei

1. La 13 decembrie 1908 a apărut la București sub conducerea lui Ioan Slavici, ziarul *Minerva*. Printre redactori figura și Nicolae Timiraș. Ziarul a apărut pînă la 19 octombrie 1916. Vezi *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom. II, 1907—1918. Descriere bibliografică de Georgeta Baiulescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, București, 1969, p. 407; T. Bugnariu, I. Domșa, D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. LII. *Drapelul* din 16/29 decembrie 1908 lua act și anunța cititorii despre apariția ziarului condus de Slavici.

Scrisoarea reflectă participarea lui Slavici la încheștata luptă electorală în cercul Oravița, pentru mandatul de deputat în parlamentul Ungariei, loc devenit vacant în urma decesului lui Coriolan Brediceanu (25 ianuarie/7 februarie 1909). Slavici l-a sprijinit pe George Pop de Băsești, candidatul P.N.R., împotriva lui Iosif Siegescu, guvernamental. Este un aspect inedit în activitatea lui Slavici, nesemnlat în remarcabila sinteză, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*. București, 1968. Slavici n-a publicat în *Minerva* materiale despre alegerea de la Oravița. Cf. T. Bugnariu, I. Domșa, D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 141.

Alegerea s-a soldat cu victoria lui I. Siegescu, datorată intervenției brutale a autorităților. Vezi *Apelul* către alegătorii din Oravița al lui George Pop de Băsești, în *Drapelul* nr. 14, din 5/18 februarie 1909. Relatarea modului cum s-a desfășurat alegerea în nr. 18, din 17 februarie/2 martie 1909. Vezi și interpelarea lui Ștefan Cicio-Pop, din 17 februarie v. 1909 pe tema amestecului autorităților în campania electorală. Cf. T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 837—838. În 27 martie 1909 același Șt. Cicio-Pop relevă, tot în parlamentul maghiar, sprijinul, sub toate aspectele, acordat de autorități lui Siegescu. *Ibidem*, p. 843—846. Vezi și I. Georgescu, *George Pop de Băsești*, p. 140—142.

Caransebeș, 09 9 martie 1909

Mult stimate domnule doctor,

Am auzit că tipografia Traunfellner s-a vîndut, la care ați tipărit pînă acum *Drapelul*¹. Lupta care o ducem din Caransebeș era să fie zădărnicită prin momelile care s-au încercat la redactorul de la *Karansebeser Zeitung*² și în tipografia Husvéth és Hoffer din Lugoj. Ambii au refuzat — și precum vedeți din epistola aici alăturată m-am asigurat și pe mai departe sprijinul din ambele părți.

Mi s-au cerut din partea domnului Hoffer o mică vorbă de recomandație la dumneavoastră pentru tipărirea *Drapelului* în tipografia domniei lor.

Nu mă amestec în afacerile dumneavoastră interne — dar îmi permiteți ca să fac și eu atîta serviciu aceluia care nu s-au lăsat cumpărați de Burdia et consorțiu. Să-i recomand ca niște oameni de caracter, care merită sprijin — din partea românilor.

Trebuie să aprețiem pe străini, care ne ajută, cînd vedem cum ai noștri se lasă cumpărați și se alăturază jidanilor și dușmanilor.

Sperez că nu-mi luați rugarea, adică recomandarea tipografiei ca un amestec în afacerile dumneavoastră, căci n-am alt interes decît sprijinirea aceluia oameni care au dat probe că sînt oameni de omenie.

Cu distinsă simpatie

Elena de Iacobich

Am primit *Drapelul* din 1904 și vă mulțumesc.

BCS, ms. nr. 23180, Ft. 429/977—978.

1. Începînd cu nr. 16, din 10/23 februarie 1909 *Drapelul* s-a tipărit la firma Adolf Auspitz care a cumpărat firma Carol Traunfellner. Vezi *Drapelul* din 10/23 februarie 1909; *Publicațiile periodice românești*..., tom. II, p. 205.

2. *Karansebeser Zeitung*, foaie săptămînală din Caransebeș înființată în anul 1897, avînd ca redactor responsabil pe Karl Kalitzky. Se tipărea la Lugoj la firma Husvéth și Hoffer.

126. NICOLAE REGMAN

Caransebeș, 11 martie 1909

*Stimate domnule*¹

În cercul Jebelului, precum aveți deja cunoștință, sînt și eu candidat de deputat sinodal². Candidatura o am primit în vederea nobilului scop ce se urmărește anume introducerea ordinii și a dreptății în dieceza noastră mult cercată, ceea ce numai atunci va fi posibil, dacă vom avea în fruntea bisericii pre prea cuvioșia sa dr. Iosif Olariu.

Nu ambiții personale mă îndeamnă să intru în luptă, ci cauza cea dreaptă și sfântă pentru care s-a început lupta. Eu vă asigur că voi fi întotdeauna cel mai aprig apărător al preoțimii și învățătorimii, voi lupta cu energie împotriva tuturor influențelor străine de neam și biserica noastră străbună. Voi lupta pentru fericirea și bunăstarea bisericii și pentru introducerea dreptății și a adevărului în sinul bisericii și în viața socială românească.

Voi fi gata a vă sări întru ajutor orișunde va cere lipsa. Sufletul meu e curat și munca mea va fi curată și neprihănită.

În temeiul gândurilor și intențiilor mele neprihănite, vă rog cu toată căldura să binevoiți a lucra cu tot dinadinsul în comuna dumneavoastră pentru reușita mea și eu vă voi fi mulțămitor.

Vă rog, totodată, să binevoiți a-mi răspunde cât mai în grabă despre starea lucrurilor și că mă puteți sprijini.

Asigurându-vă de deosebita mea stimă

sînt al dumneavoastră

Dr. Nicolae Regman m.p.
profesor

Notat pe scrisoare de V. Braniște cu creionul: „Originalul e la Cioloca, scrisoare, textul e a unui elev subscrierea = a lui Regman“).

▲SCN 900 V/264

1. O circulară electorală a profesorului de la Institutul pedagogic din Caransebeș, Nicolae Regman, care i-a parvenit și lui V. Braniște.

2. Candidații de deputați sinodali ai diecezei Caransebeșului aderenți ai programului P.N.R. au fost Dimitrie Cioloca și George Szerb. Vezi Lista candidaților în Manifestul *Cătră obștea mireană a diecezei gr. or. române a Caransebeșului*, elaborată în consfătuirea intimă de la Lugoj din 1/14 februarie 1909. Cf. Aadaș la nr. 23, din 26 februarie/11 martie 1909 al *Drapelului*.

În alegerile ținute în 15/28 martie 1909 au învins însă candidații progubernamentali: Nicolae Regman și Petru Bulgea. *Drapelul*, nr. 31, din 17/30 martie 1909.

127. PETRU BARBU

[Caransebeș, 28 februarie/13 martie 1909]

Dragă Valer,

Am primit telegrama. Bine. Nu mai facem noi nimic ¹.

Dar pe cât ne-au plăcut primii doi articoli, pe atât . . . nu tocmai articolul ultim.² Nu vă înțelegem! Nici acuma nu sînteți în chiar cu Olariu? Declarațiunea lui tocmai ca toate declarațiunile lui Burdia și Ionești. Toți țin la neam și biserică. Faptele însă dovedesc contrarul. Și voi tot căutați să-l spălați pe Olariu, care e mai negru ca ceilalți.

La Olariu ideea vlădiciei e o idee fixă. Jertfit-a tot ce a putut și va mai putea numai și numai s-ajungă vlădică.

Nu vă aduceți aminte de Olariu, care de multă vreme așteaptă vlădicia de la Burdia, căruia totdeauna s-a înclinat și se închină. Doară și acum sînt prieteni nedespăr-

țiți. Olariu e în permanentă atingere cu Ioneștii³. Pe Petru chiar și noaptea îl accelarat îl așteaptă la gară și nu se deslipește de el, cit stă în Caransebeș. Cu Manea e foarte intim. Toată ziua îi vezi preumblindu-se câte 1—2 ceasuri. Lui Regman, care aranjează conferințele pe la Timișoara etc. îi dă concedii . . . În conventiculele⁴ de pe aici e totdeauna de față.

Cine a făcut *denunțările* — mă las de alții — contra mea la guvern, și asta o știți că eu sînt prigonit numai pentru *naționalism*.

Cine a înghebat la institutul nostru „era nouă“ — pe care ați combătut-o și voi în *Drapelul*.

Cine e falsificatorul protocolului examenului de calificațiune? Cu original unguresc!

Iana de la Măidan și Simu capelanul, ce credeți de dragul cui au lucrat în ruptul capului pentru Siegescu la Oravița? De dragul rudeniei lor Olariu.

Să nu vă căiți ce faceți?

Poate articolul următor . . . va scoate toate ticăloșiile burdiste la iveală⁵, altcum păcat . . . de broșură.

Cu mânuși . . . nu mai merge!

S-auzim de bine.

Barbu⁶

BCS. ms. nr. 23185; Ft. 429/986-987.

1. Probabil V. Braniște îi sugera lui P. Barbu să atenueze campania împotriva lui I. Olariu.

2. Se referă la editorialele din *Drapelul*, nr. 21, din 21 februarie/6 martie 1909, în care relevă sprijinul acordat de C. Burdia lui I. Siegescu în campania electorală de la Oravița, și *Drapelul* nr. 22, din 24 februarie/9 martie 1909 — despre introducerea „burdismului“ în biserică. P. Barbu se arăta nemulțumit de publicarea în nr. 23, din 26 februarie /11 martie 1909 a unei declarații a lui Iosif Olariu, directorul Institutelor teologice și pedagogic din Caransebeș, prin care el se declara a fi un slujitor credincios al intereselor bisericii române. Barbu n-a sesizat ironia usturătoare a lui Braniște care comenta Declarația: „Prea cuvioșia sa dl. dr. Olariu se lapadă acum bărbătește de protecția lui Burdia. Bine face. Îl felicităm pentru aceasta. Mai mult chiar. Ne-a căzut o piatră de pe inimă citind această declarație. Dar cuvioșia sa nu se poate opri aici. Mai trebuie să facă un pas. Trebuie în mod tot atit de categoric să se lapede și de protecția compromițătoare a uneltelor lui Burdia, între care numărăm la locul prim tocmai pe șeful cancelariei [Nicolae] Ionescu, răspînditorul literaturii de pamflete“.

3. Petru și Nicolae Ionescu. Petru Ionescu (1867—1938). A studiat pedagogia la Eisenach și Jena, iar teologia la Cernăuți. Profesor de pedagogie la Institutul din Caransebeș. Vezi N. Cornean, *op. cit.*, p. 88.

4. Conventicol = întrunire secretă.

5. V. Braniște continuă seria articolelor îndreptate împotriva politicii lui C. Burdia, relevînd dorința acestuia de a domina și viața bisericească din eparhie. Braniște îi demasca pe aderenții lui Burdia, care oficial se fereau să se recunoască „burdiști“, făcea cunoscut sprijinul acordat de Burdia lui Olariu în încercarea lui de a deveni episcop. *Drapelul*, nr. 25—27 din 1909.

6. Petru Barbu. Studiile liceale le-a urmat la Lugoj, Beiuș și Blaj. A studiat teologia la Cernăuți, Graz și Berlin. Profesor la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeș. Autor de manuale de religie. Vezi Nicolae Cornean, *Monografia eparhiei Caransebeș*, 1940, p. 76—77.

Sibiu, 14 martie 1909

Mult stimat amice,

De mult tot voiam să-ți scriu în cauza Caransebeșului, dară am tot aminat să vedem cum se dezvoltă lucrurile¹. Acum interesul general pare că s-a pornit. Deci chestia a devenit actuală.

Cu toată încrederea țin să-ți descopăr — ca unuia care judecă bine în această afacere de mare importanță pentru viitorul aceluia ținut — că m-am gândit și eu la episcopia Banatului, mai ales că unii m-au luat în combinație, precum sînt informat. Firește de aici nu sînt în stare să simțesc și să știu cită importanță are combinarea mea. Îmi spun mai mulți dintre deputații noștri, dr. Maniu, dr. Vlad, dr. Vaida² că ei sînt cu trup și suflet pentru mine. Protopopul dr. G. Popovici și Mihail Popovici³ de la Orșova i-au zis părintelui asesor N. Ivan de aici că ei acum aleg pe părințele Musta, dară de cumva nu l-or întări — se grupează în jurul meu. Dr. Dobrin încă, mi se scrie de la Făget, s-a exprimat favorabil mie. Dr. Mișu de la Orăștie — cercetînd pe Mocioni astă-vară, acesta asemenea a zis că eu aș fi cel mai bun. Dumneata vād că în *Drapelul* încă ai făcut despre mine notițe foarte binevoitoare și favorabile.

Momentele acestea mă îndeamnă să-ți scriu și să te rog ca să-mi comunicî ce crezi despre această combinare a mea. Ești acolo, unde trăiesc factorii hotărîtori în cauză și desigur cunoști toate firele, desigur vei avea și multă influență în sfaturile confidențiale ale celor competenți.

Te rog deci să-mi comunicî dacă pot avea vreo nădejde. Și dacă da, ce ar fi de făcut? Cui ar trebui să mă adresez? Firește, după alegeri, cînd se vor putea face combinații mai sigure.

Eu mă țiiu a sta bine cu dr. Popovici, cu fratele său Iosif, docentul de la universitate, cu Olariu⁴ și dr. Popescu (rudă) de la Făget, cu protopopul Ghidiu (patriot)⁵ cu Pepa, Mișu Popovici, Pinciu⁶, dr. Novac⁷, Roșu⁸, dr. Dobrin, dr. Cioloca⁹, dr. Țepeneag¹⁰, dr. Tamășel, Trăilă¹¹, Budișanu, dr. Ioan Sîrbu¹², etc. Mulți mă cunosc de aproape și au urmărit activitatea mea. Deci presupun că o intervenire din partea factorilor conducători ușor ar putea produce un curent mie favorabil, asigurînd reușita.

Încolo mai am și alte legături cari pot fi de mare folos cauzei românești.

Scuză, te rog, că te incomodez. Te-am crezut cel mai competent, care îmi poți da informații sigure.

Așteptînd răspunsul dumatile (nu cumva sîntem per tu?) am rămas stimător

Dr. E. M. Cristea
protosincol

BCS, ms. nr. 23000; Ft. 429/664-666.

1. Începutul pertractărilor, care în cele din urmă l-au dus la funcția de episcop de Caransebeș.

2. Alexandru Vaida-Voievod (1872—1953). Medic. Om politic. Membru de frunte al Partidului Național Român. Deputat în parlamentul maghiar. A prezentat la 18 noiembrie 1918 actul de adevărată independență a națiunii române din Transilvania în parlamentul de la Budapesta. Membru în Consiliul Dirigent. Deputat în parlamentul român. Prim-ministru.

3. Mihai Popovici (1837—1911), Protopop în Orșova. Pretor în Măidan și Lugoj. Din anul 1865 a fost preot în Orșova. Din 1872 a devenit protopop. Președinte al adunării naționale din Sibiu din anul 1894. Membru fondator al gazetei *Drapelul*. Vezi nr. 13, din 1/14 februarie 1911 al *Drapelului* închinat lui.

4. Iosif Iuliu Olariu (1859—1920). Profesor și director al institutului teologic din Caransebeș. În anii 1908—1909 a candidat, fără succes, la postul de episcop al Caransebeșului. Autor al mai multor scrieri cu caracter religios. Vezi N. Cornean, *op. cit.*, p. 75—76.

5. Andrei Ghidiu. Protopop și profesor în Caransebeș. Împreună cu I. Bălan a scris lucrarea *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, 368 p.

6. Ioan Pinciu. Protopop și profesor de religie la Institutul din Caransebeș. Vezi N. Cornean, *op. cit.*, p. 75.

7. Aurel Novac. Om politic. Deputat în parlamentul maghiar.

8. Ioan Roșiu.

9. Dimitrie Cioloca (1874—1963). Vezi I/201.

10. Petru Țepeneag.

11. Elie Trăilă. Militant național.

12. Ion Sirbu (1865—1922). Preot bănățean de mare cultură. Istoric medievist renumit. Vezi Aurel Cosma, *Protopopul dr. Ioan Sirbu*, în *Mitropolia Banatului* 1972, nr. 10—12, p. 631—633.

129. IOSIF OLARIU

Caransebeș, 3/16 martie 1909

Prea stimată domnule,

Vă mulțumesc foarte mult pentru bunăvoința și dragostea ce mi-ați arătat publicând declarația mea în prețuitul dumneavoastră ziar la loc de frunte.

Cuvintele: „În special declar că n-am stat nici în trecut și nu voi sta nici în viitor sub influența domnului C. Burdia și nici în serviciul altuia“ sînt destul de lămurite, că adică la mine nu poate reflecta nimenea, numească-se respectivul cu orice nume, dacă vrea să mă abată de la cele spuse în declarație. Oamenii de rea-credință nu sînt mulțumiți nici cu această declarație, cum se vede din numărul 39 al *Luptei*, iar eu nu am vreme să dau neconținut declarații, că cea din *Drapelul* voiesc să fie unica și cea din urmă.

Mulțumindu-vă încă o dată și rugîndu-vă a-mi păstra această bunăvoință și de aici înainte sînt

cu distinsă stimă

Dr. Olariu

BCS, ms. nr. 23182; Ft. 429/981-982.

130. IOSIF OLARIU

Caransebeș, 4/17 martie 1909

Prea stimată domnule,

Prevederea mea s-a împlinit. În epistola de ieri v-am scris că oamenii de rea-credință nu sînt mulțumiți cu declarația ce ați binevoit a publica în prețuitul dumneavoastră ziar.

În numărul 25 al *Drapelului* unul din cei mai distinși preoți ai diecezei¹ (nu cumva e dr. Barbu et comp.) cere nouă declarație. Cele publicate în nr. 23 al *Drapelului* sînt așa de lămurite, scrise cu sinceritatea celui ce nu are rezerve mentale, că numai un om de rea-credință mai poate pune întrebări, mai poate cere lămuriri. Ar trebui să tot dau declarații la cîte se publică acum în *Tribuna*, *Lupta* etc., mai virtos că în toate ziarele noastre se dă loc acestor cereri; iar sfîrșitul ar fi că tot s-ar trage la indoială sinceritatea acestor declarații. Neamțul zice: Wie der Schelm, so denkt er.² Epistolele mele vă stau la dispoziție, faceți cu ele ce aflați că e mai bine, dar altă declarație eu nu dau. Seriozitatea și ocupațiunile nu-mi permit a face mai mult.

Primiți asigurarea stimei ce v-o păstrează al prea stimatei domniei vosatre.

Dr. Olariu

BCS, ms. nr. 23183; Ft. 429/983-984.

1. Se referă la *Răsunet la declarația P.C.S. dr. Iosif Olariu* scris de unul „din cei mai distinși preoți ai diecezei“, în care se poate recunoaște. P. Barbu, în *Drapelul*, nr. 25, din 3/16 martie 1909.

Drapelul în asemenea polemici publica totdeauna cele scrise de ambele părți și doar mici înțepături ironice dezvăluie poziția lui V. Braniște.

2. Fiecare judecă după sine (l germană).

131. VALERIU BRANIȘTE

(Către A. MOCIONI)

Lugoj, 15/28 martie 1909

Ilustre domnule Mocioni,

În calitate de comisar consistorial al cercului electoral la colegiul scrutinător al cercului electoral sînt în fericita situație a vă prezenta *credenționalul*¹, întrunind dumneavoastră totalitatea voturilor pronunțate în toate sinoadele electorale ale acestui cerc electoral și anume 765 voturi.

Sînt interpretele întregului cerc electoral cînd — dorindu-vă grabnică restabilire a sănătății — vă urăm mulți ani fericiți de luptă și lucrări, în spiritul tradițional al ilustrei dumneavoastră familii, spre binele bisericii noastre și fericirii națiunii.

Primiți vă rog, ilustre domnule Mocioni, asigurarea profunde mele stime și sincerei mele admirațiuni

Dr. Valeriu Braniște

BAR ms. nr. 149803; Ft. 392/6—8

1. *Credențional* — în Transilvania = mandat care conferea dreptul celui ales de a-i reprezenta pe alegători.

Iată ce relatează Valeriu Braniște din ziua de 30 martie 1909: „Pe la 4 și jumătate ceruse să i se aducă credenționalul de deputat sinodal [al cercului Lugoj], pe care-l primise cu poșta în ziua

premergătoare și dându-mi-l îmi zise să-l prezentez eu la sinod și să spun că e atât de greu bo înav, încît nu mai poate lua parte.

Tremurînd am luat credenționalul, pe care tot eu am avut fericirea a i-l trimite cu două zile în urmă. Apoi a dispus să fie dus cu patul din salon, unde se afla, în dormitor. Îmi întinse mîna și își luă ziua bună de la mine. . . pentru totdeauna“. V. Braniște, *Alesandru de Mocioni, Note biografice, Drapelul*, nr. 33/1909; Idem, *Pagini reslețe*, Lugoj, 1910, p. 152.

Peste 2 zile, 1 aprilie 1909, A. Mocioni a murit.

La Lugoj, alături de A. Mocioni, fusese ales deputat sinodal un alt militant de frunte al P.N.R., G. Dobrin, ceea ce l-a determinat pe V. Braniște să publice articolul *Bravii lugojeni* în *Drapelul*, nr. 28, din 10/23 martie 1909, în care aprecia alegerea de la Lugoj ca o netă respingere din partea alegătorilor a poziției lui C. Burdia.

132. GEORGE DÖBRIN

Budapesta, 1 aprilie 1909

Frate Valer,

Sînt bine informat că afacerea întăririi lui Musta stă și acum la majestatea sa nerezolvată¹. Știu și aceea că și episcopul Chernoch² din Timișoara s-a interesat de treaba aceasta și lui i-ar convîni să fie Musta întărit. Chernoch a plecat azi du pămiază iară la Timișoara.

Dacă afli și tu de bine, zi-i protopopului nost să meargă la Timișoara să vorbească cu Chernoch, ca acesta să scrie lui Apponyi³ să-și schimbe propusul, căci nici Apponyinu ar fi fost pentru neîntărire. Eu plec deseară la Birchiș⁴.

Salut

Dobrin

BCS, ms. nr. 23206; Ft. 429/1031.

1. F. Musta nu va fi întărit. Vezi nota 2 din scrisoarea lui F. Musta din 6/19 februarie 1908.

2. Chernoch János (1852–1927). Episcop catolic de Timișoara, din 1914 a fost numit cardinal. Dobrin a luat legătura cu Chernoch la Budapesta.

3. Apponyi Albert (1846–1933). Ministrul Învățămîntului și Cultelor.

4. Pleacă la înmormîntarea lui A. Mocioni.

133. GEORGE DOBRIN

Timișoara, 2 aprilie 1909

Frate Valer,

Eu poate să sosesc acasă de-abia miine d.m. Te rog deci pe tine să grijești de cele de lipsă pentru înmormîntare.¹

Mai înainte de toate să faci anunțurile funerare în numele familiei, după calendarul celor ce le-a avut fericitul Eugen.² Aci alătur și un formular maghiar ca să vezi nemoteniile.

Cît se poate să fie de simplu ; nici o titlatură ci numai Alexandru de Mocioni, mare proprietar. Să fie culesul gata și să se tipărească după ce ajung eu să-l văd. Înfirmîntarea va fi luni la 11 oare a.m. la Foen.

Lasă la noi la biserică să tragă clopotele, dacă nu se va fi întîmplat deja.

La forma anunțului nu te ținea legat de șablonul maghiar, ci pune șirul neamurilor ca subscrierile de la vale.

Vorbiți și de cor. Cadavrul va fi transportat preste Soborșin³. Nu ar fi mai bine să-l aducem preste Lugoj duminică seara? Fiind duminică ar ieși multă lume la gară.

Servus Dobrin⁴

BAR ms. nr. 149855; Ft. 392/121

1. Înfirmîntarea lui Alexandru Mocioni a avut loc în 23 martie/5 aprilie 1909, V. Braniște a ținut un emoționant cuvînt de rămas bun.

2. Necrologul lui A. Mocioni s-a publicat în *Drapelul*, nr. 33, din 21 martie/3 aprilie 1909. În același număr apărea și *Al. de Mocioni. Note biografice* de V. Braniște.

Eugen Mocioni (1844—1901), fratele lui A. Mocioni.

3. Azi Săvîrșin, jud. Arad.

4. La Budapesta a aflat vestea morții lui A. Mocioni, el fiind avocatul familiei. Scrisoarea denotă cordialele raporturi de colaborare, în orice situații, dintre V. Braniște și G. Dobrin.

134. VALERIU BRANIȘTE

(Către Ioan Meșianu)

Lugoj, 6 aprilie 1909

Am comunicat prețioasa scrisoare a excelenței tale adresată mie de dtto 3 curent mai multor factori de-ai noștri, în conțelegere cu ei și din însărcinarea lor grăbesc a vă comunica următoarele.

Episcopatul nostru, al cărui cap ești excelența ta, s-a purtat în cauza întăririi alesului episcop al diecezei noastre sau indiferent, sau a luat față de alesul nostru poziție ostilă; aceasta ar fi una alternativă.¹

În cazul acesta episcopatul nostru s-a pus în contrarietate cu importanta majoritate a clerului și a poporului diecezei noastre.

Altă alternativă.

Episcopatul nostru este incapace de a susține vaza și autoritatea bisericii noastre neputînd exopera întărirea unui bărbat neexceptionabil de episcop.

Astfel privim noi cei adicți bisericii și capilor ei lucrurile.

De unde urmează că datorința excelenței tale al capului episcopatului și al bisericii este: ca în ora a 12-a încerca toate ce sînt de lipsă ca întărirea lui Musta să se întimple.

Noi toți cei buni și cu inimă caldă pentru biserica noastră și instituțiunile ei ne punem pentru ajungerea acestui scop la dispoziția excelenței tale. Deși citim între șirurile scrisorii excelenței tale că ministrul nu ar fi propus majestății sale întărirea

și că prin urmare întărirea ar fi exclusivă, cu toate aceste noi sintem de părere că pînă nu s-a publicat rezoluția mai înaltă, se poate face schimbare și sintem convinși că excelența ta punind în cumpănă vaza și autoritatea episcopatului și dorința diecezei vei învinge toate greutățile și vei străbate ca întărirea să se întimple.

Vă rog excelență să primiți expresiunea devotamentului sincer al excelenței voastre devotat fiu sufletesc²

V.B

ASCN 900 VI/78.

1. Eusebiu R. Roșca în lucrarea *Monografia Mitropoliei...*, p. 85 afirmă că mitropolitul Ion Meșianu n-ar fi agreat întărirea lui F. Musta.

Lipsa de insistență din partea mitropolitului a contribuit la întărirea răspunsului negativ — cu privire la întărire. Vezi, M. Păcurariu, *Politica statului...*, p. 69.

2. Scrisoarea, păstrată în ciornă, probează ținuta lui V. Braniște de a susține dezinteresat și pe față cauzele naționale pe care le considera importante.

135. ELENA MOCIONI

Birchiș, 8 aprilie 1909

Elena de Mocionil¹ vă mulțumește adînc mișcată pentru mingiетоarea participare a dumneavoastră la doliul familiei sale.

Birchiș 8 aprilie n. 1909

BAR ms. nr. 149850; Ft. 392/110

1. Elena Mocioni, soția lui Alexandru. Vezi genealogia familiei în C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, III, vol. p. 304.

136. NICOLAE JUGĂNARU

(Către V. Braniște)

Seghedin, ante 25 aprilie/8 mai 1909

Domnule doctor,

„Dintr-o scrisoare particulară, ce ne-o trimite din comița de stat... Șeful redacției noastre, domnul Nicolae Jugănar, extragem următoarele cuvinte mișcătoare din ele:”

... Mereu îmi vin în minte clipele despărțirii de cei dragi și de prietenii cei buni de-acasă.

Mă uit pustiu printre zăbrelele de fier ale ferestrei și ochii mi se întunecă, dispare verdeța din curte și zidurile înalte ce o încing; parcă se lasă într-o parte și ca o vedenie plăcută îmi apare înaintea gara Lugojului, cu **aleea** ei umbrită de castani înalți și stufoși.

La umbra lor mi-am luat rămas bun, în dimineața zilei de prima mai², de la ființe iubite, al căror dor nu știu cum să-l împac trei luni de zile lungi și grele.

Aci mi-am îmbrățișat soția și cei cinci copilași, ce mi-au dăruit sfântul; aci am strâns mina stimatului nostru măestru Iosif Ignea, care venise să-și ia rămas bun și să-mi spună o vorbă de mângăiere. Până aci m-au petrecut mai mulți colegi și prieteni, în frunte cu amicul Alexandru Sintescu, care îmi îmbie o sticlă de vin: „Să o ai pe drum, frate Nicolae“!

Tot aci m-a încălzit cu câteva vorbe de șagă și glumețul și pururea vesel Ioți Jurca și birtașul nostru național Donică, din piața Lugojului.

Trenul era gata de plecare. Ne-am luat rămas bun și după câteva minute mă uitam pierdut pe fereastra vagonului.

Punct la ora 1 din zi am ajuns la Seghedin. În gară, mare paradă, muzici, verdeță, popor mult, îmbrăcat în haine de sărbătoare, tot felul de colorii. Bătea la ochi culoarea roșie, cravate roșii, cocarde roșii, năframe roșii.

Aha, e prima mai a socialiștilor, sărbătoarea lor... națională. Până și la personalul gării, de la șef pînă la cel din urmă macagiu, se observă o însuflețire, o vioieșie pe față. Și ei poartă un semn distinctiv, o batistă roșie, ori o cocardă roșie, pentru a arăta că și ei nutresc principii socialiste.

Am răzbit prin mulțimea aceasta veselă, de o veselie ce nu conșona deloc cu bătăile jalnice ale inimii mele și m-am grăbit încotro mă cheamă porunca: la temniță.

Cu gândul la noua mea locuință n-am mai tras seama pe unde merg. Observam numai case împodobite cu verdeță, flori și liliac, care iarăși arătau serbările zilei de prima mai.

Cu cît mă apropiam mai mult de locașul durerilor noastre, cu atît inima îmi bătea mai tare.

În sfîrșit, iată-mă ajuns.

Mă înscrie în protocoale, mi se arată regulamentul cu paragrafii săi și ușile grele ale temniței se zăvoresc în urma mea pe trei luni de zile.

Suferințele încep, gândurile mă omoară, dar am mîngăierea că am găsit aici soți de suferință, care zac de ani de zile între zăbrelele de fier și pe care tot aici o să-i las.³

Nu sint eu cel mai îngreunat...

Drapelul, nr. 44, din 25 aprilie/8 mai 1909.

1. În 7/20 octombrie 1908 s-a dezbătut în fața Curții cu jurați din Timișoara un nou proces al *Drapelului* pentru publicarea în extras în nr. 20, din 16/29 februarie 1908 a articolului lui B. Björnson *Opresiunea maghiară*, apărut în nr. din 25 februarie 1908 al revistei franceze *Le Courier Européen* Nicolae Jugănaru a fost condamnat la 3 luni închisoare și 400 cor. amendă. Cf. *Drapelul*, nr. 115, din 9/22 octombrie 1909. Curia din Budapesta a respins recursul de nulitate înaintat de acuzat și, sentința a rămas definitivă. *Drapelul*, nr. 15, din 7/20 februarie 1909.

Pentru raporturile lui B. Björnson cu românii, vezi și conversația lui cu Pompiliu Robescu, care i-a dat lista condamnaților politici români din Ungaria pe 10 ani în urmă. Cf. *Drapelul* nr. 2, din 3/16 ianuarie 1908.

2. În înștiințarea *Cătră on. cetitori*, *Drapelul* din 21 aprilie/4 mai 1909 făcea cunoscută plecarea redactorului responsabil al gazetei, N. Jugănaru, în 1 mai la închisoarea de stat din Seghedin. Locul urma să-i fie ținut de Atanasie Bogățian.

3. La rubrica *Revista temniței, Drapelul* din 14/27 iulie 1909 publica sub semnătura lui Cernilă — desigur N. Jugănarul — informații primite de la Seghedin. „Temnița de stat din Seghedin e acum aproape plină de «agitatori». Cel mai vechi locuitor al ei e preotul slovac Andrei Hlinka“. Hlinka se afla în închisoare din 1 decembrie 1907 și urma să stea pînă în 10 martie 1910. „Acum sînt în temnița Seghedinului — continua Jugănarul — 7 români, 2 slovaci, 3 sîrbi și mulți alții“.

1. Silvestru Moldovan de la *Foiaia poporului* din Sibiu, condamnat la 4 luni.

2. N. Jugănarul de la *Drapelul* — 3 luni.

3. George Stoica de la *Lupta* — 1 și 1/2 luni.

4. Dimitrie Lascu pentru un articol din *Tribuna* la 6 luni.

5. Învățătorul Popovici din Bihor — 4 luni și 5 zile.

6. Amos Tulea — pentru foaia *Renășterea* din Caransebeș — 6 luni.

7. Geza Pompiliu-Bănățianul, poet socialist din Lugoj — 3 luni.

Se aștepta „din zi în zi sosirea d-lor Cassiu Maniu și Victor Braniște“.

N. Jugănarul a părăsit închisoarea în 19 iulie/1 august 1909, într-o zi de duminică. Vezi *Liber, Drapelul*, nr. 77, din 18/31 iulie 1909.

137. LUISE KOCH

Birchiș, 9 mai 1909

Gehrter Herr Braniște,

In der festen Überzeugung, dass Sie die freundschaftlichen Gefühle, die der teure Dahingeschiedene für Sie gehegt, auch warm erwiderten, sendet Ihnen Frau Helene Mocsonyi dies Bild, Sie ersuchend ihm stets ein liebes Andenken zu bewahren. Sie dankt Ihnen zugleich für die schöne warmempfundene Gedenkrede am Tage seiner Beerdigung.

Mit herzlichem Händedruck

Ihre ergebene

Luise Koch

BAR, ms. nr. 149812

Traducere

Stimate domnule Braniște,

Sincer incredințată că și dumneavoastră ați împărtăși calde sentimente de prietenie, pe care vi le-a nutrit iubitul nostru dispărut, doamna Elena Mocioni vă trimite portretul alăturat, cu rugămintea de a-i păstra vie amintirea.

Totodată, vă mulțumește pentru panegiricul impresionant¹ din ziua înmormintării! Cu o caldă stringere de mînă

A dumneavoastră devotată

Luise Koch

1. Se referă la cuvintele de bun rămas, rostite de Valeriu Braniște, în numele poporului român, la înmormintarea lui Alexandru Mocioni, reproduse în *Drapelul* nr. 34, din 24 martie/5 aprilie 1909.

„ARDELEANA“

Institut de economii
soc. pe acții
Directorul executiv

Orăștie, 18 mai 1909

Mult onorabile domnule doctor,

În una din foile noastre, de nu mă înșel în *Țara noastră*¹, am cetit o știre după care adunarea generală a „Asociației“ se va ține la Caransebeș² și cu acea ocazie secretarul administrativ Taslăuanu³ va *ceti o disertație despre personalitatea lui Alex. Mocioni*⁴.

Această știre m-a surprins din două motive. Întii, pentru că e obiceiul ca secțiunile să stabilească conferențele de ținut la adunările generale, cel puțin pînă acum așa s-a urmat. Al doilea, pentru că dacă e vorba să preamărim memoria unui bărbat ca fericitul Al. de Mocioni, trebuie să se facă aceasta prin cei mai competenți bărbați ai noștri. Cred că este cu mult mai scumpă această memorare decît să o serbăm, prin produsele intelectuale ale mele sau altora ca mine, cari nu prezentăm nici o garanție cum că vom fi și capabili de au astfel de lucrare.

Ar fi trist bunăoară dacă și de data asta, s-ar adevări tendința de a folosi ocazii alese, nu pentru a aduce un tribut de recunoștință demn celui ce trebuie sărbătorit, ci pentru a te sărbători și înălța pe tine însuși.

Din parte-mi, sau în secțiuni, sau cu alt prilej voiesc să atrag atențiunea celor competenți asupra celor expuse mai sus și să propun să se îngrijească ca conferența asupra lui Mocioni să fie ținută de bărbați absolut competenți. Între aceștia, în primul loc sînteți dumneavoastră, care știm că cu conștiința liniștită vă veți achita de acest rol⁵. Vă comunic aceste pentru ca să aveți cunoștința de propunerea mea.

Primiți, vă rog, asigurarea respectului deosebit de la al dv. stim.

Ioan Lapedatu⁶

BCS, ms. nr. 21671Ft. 429/791—792]

[1. *Țara noastră*. Foaia populară a „Asociațiunii“, Sibiu, 1 ianuarie 1907 — 22 noiembrie-5 decembrie 1909. Apărca o dată pe săptămînă, avîndu-l ca prim redactor pe O. Goga. Vezi *Publicațiile periodice românești*... Tcm. II, p. 681—682.

2. Adunarea generală a „Astrei“ s-a ținut la Sibiu în zilele de 12 și 13 octombrie 1909, nu la Caransebeș. Pentru importanța acestei societăți culturale vezi Pamfil Matei, *Astra, Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*, Cluj-Napoca, 1986.

3. Octavian Taslăuanu (1876—1942). Publicist. Secretar la Consulatul român din Budapesta, În același oraș a înființat tipografia „Lucefărul“, tipărind revista cu același nume, (1902—1906), care în 1906 se mută la Sibiu. După reîntregirea țării trăiește la București. Este de două ori ministru. A publicat mai multe cărți: *Informațiuni literare și culturale*, Sibiu, 1910, *Hora obuzelor*, 1916, *Studii literare*, Tîrgu Mureș, 1924, *Amintiri de la „Lucefărul“*, 1936. Postum a apărut *Spovedanii* cu o prefață de V. Netea, București, 1976.

4. Despre A. Mocioni a vorbit V. Braniște. La propunerea lui A. Bârseanu adunarea s-a ridicat în picioare în semn de cmagiere a personalităților lui A. Șaguna și A. Mocioni și s-a consemnat momentul în procesul-verbal al adunării. *Drapelul*, nr. 104, din 1/14 octombrie 1909.

5. V. Braniște va publica mai multe articole și o monografie dedicate lui A. Mocioni.

6. Ion I. Lapedatu (1876—1951). Om de finanțe, și om politic. Director la banca „Ardeleana“ (Orăștie) apoi la societatea de asigurare „Transilvania“ din Sibiu. Secretar general la Resortul de finanțe în Consiliul Dirigent, deputat de mai multe ori, ministru de finanțe (1926—1927) guvernator al Băncii Naționale.

139. LUISE KOCH

Birchiș, 19 mai 1909

Sehr geehrter Herr Braniște,

Lassen Sie sich herzlich die Hand drücken für Ihre lieben, warmen Worte betreff des teuren Dahingeschiedenen.

Es tut uns so wohl, dass der Unvergessliche Anerkennung bei den Besten seiner Nation gefunden. Und zu diesen hat er auch Sie stets gezählt, geehrter Herr Braniște! Sie müssen gefühlt haben, wie gut er Ihnen war!

Ich kann gar nicht sagen, wie sehr ich den teuern Dahingeschiedenen vermisse. Wie öde und leer das Leben mir ohne ihn ist! Viele viele beweinen ihn, aber ich glaube, niemand so sehr wie ich. Durch drei Jahrzehnte hatte ich täglich Gelegenheit mich von seinem edlen, selbstlosen hehren Character zu überzeugen und ein Labsal war auch der Teuere mir für Herz, Gemüt und Geist.

Er war die Seele, der alles belebende Lebensquell von Birkis. Warum, warum hat ihn der Allmächtige jetzt schon abberufen. Er war seiner Familie noch so nötig!

Es wird Sie gewiss interessiren auf welche Art Professor Dr. Sawicki condolirte: „Sehr geehrte Gnädige Frau!“

Von einer Ferienreise zurückgekehrt, finde ich die Anzeige des Todes Ihres Gatten vor. Ich erlaube mir, Ihnen aus diesem Anlasse mein herzliches Beileid auszusprechen. Ich habe den Verstorbenen durch einen Briefwechsel über seine Schrift „*Religion und Wissenschaft*“ näher kennen gelernt und daraus ein reiches Mass von Hochschätzung für seinen Character und Sympathie für seine edlen Bestrebungen gewonnen. Die Nachricht von seinem Tode hat deshalb auch mich schmerzlich berührt.

Mit dem Ausdrücke vorzüglicher Hochachtung

Ihr sehr ergebener

Prof. Dr. Sawicki in Pelplin West Preussen“

Und nun leben Sie wohl, sehr geehrter Herr Braniște, und seien Sie nochmals innig bedankt von Ihrer sehr ergebenen

Luise Koch

BAR ms. nr. 149813

Traducere:

Prea stimate domnule Braniște,

Primiți o caldă stringere de mină pentru cuvintele simțite și pline de iubire adresate scumpului dispărut.¹

Ne cade atât de bine omagiul adus dispărutului de cei mai buni fii ai națiunii sale și în primul rînd printre aceștia v-a numărat el întotdeauna pe dumneavoastră, stimate domnule Braniște. Desigur ați simțit cît de mult v-a iubit!

N-am cuvinte să vă spun cât de mult simt lipsa scumpului dispărut. Ce pustie și goală mi-o viața fără de el. Mulți foarte mulți îl jelesc, dar cred că nimeni atât de mult ca mine.

Timp de trei decenii am avut zilnic prilejul să mă conving de caracterul lui nobil, dezinteresat și sublim. Scumpul nostru mi-a fost balsam pentru inimă, minte și suflet. El era sufletul și izvorul dătător de viață la Birchiș.

De ce, de ce oare l-a chemat Preaputernicul la sine? Era doar atât de necesar familiei sale.

Desigur vă interesează felul cum și-a exprimat condoleanțele profesorul Savicki: ¹

„Prea stimată doamnă [Mocioni],

La întoarcerea dintr-o călătorie de vacanță am găsit necrologul soțului dumneavoastră. Îmi iau permisiunea să vă exprim cu acest prilej sincere condoleanțe.

Am avut ocazia să-l cunosc mai deaproape pe cel plecat dintre noi printr-un schimb de scrisori în legătură cu lucrarea lui *Religiune și știință* ² și astfel am dobândit o deosebită stimă pentru caracterul lui și o simpatie pentru nobilele-i străduințe.

De aceea vestea morții lui m-a atins dureros.

Cu expresia deosebitei stime al dumneavoastră prea supus

Prof. dr. Sawicki în Pelplin, Bavaria de vest“

Și acum rămâneți cu bine, stimate domnule Braniște și primiți încă odată sincere mulțumiri de la devotata

Luise Koch

1. V. Braniște a adus un impresionant omagiu memoriei lui Al. Mocioni în coloanele *Drapelului*. I-a închinat integral pagina întâi a numerelor 33 (21.III/3.IV) și 34 (24. III./6.IV) în chenar negru. În loc de foileton începe publicarea unor *Note biografice*, relatînd ultima vizită la Birchiș și mișcătoarea lor despărțire din ziua de 17/30 martie.

2. Studiul lui Al. Mocioni, *Religiune și știință*, a fost citit de V. Braniște în traducere românească la 11/24 august 1905 cu prilejul adunării generale a „Astreii“ în Sibiu, cînd s-a și publicat acolo textul în editura W. Krafft. Pentru corespondența Mocioni-Savicki, vezi nota de la scrisoarea lui E. Dăianu din 15 iunie 1908.

140. NICOLAE CENA

(Către V. Braniște)

Mehadia, mai 1909

Euer Hochwohlgeboren,

Hochgeehrter Herr Doktor,

Gelegentlich der in Karansebes jüngstverflossenen Synode der gr. orient. rom. Kirche habe ich die Ehre gehabt Euer Hochwohlgeboren kennen und schätzen zu lernen. Ihr dem Dienste der Kirche und der Wohlfahrt der rumänischen Nation geweihtes Streben, hat eine verwandte Seite meines Herzens berührt und Ihnen jene Sympathie gesichert, die man Männern von ehrlichem, Wollen, energischer Tatkraft und modester Art gerne entgegenbringt.

Ich fand Ihr Verhalten mustergültig und nachahmenswert. Es Ihnen aber nachzumachen, ist mir nicht möglich, denn ich bin leider kein Politiker, sondern ein Soldat, der stets offen und ehrlich seine Gedanken gegen Jedermann ausspricht, unbekümmert darüber, ob es dem A oder Z angenehm ist oder nicht.

Auch lasse ich meine Überzeugung durch Niemanden beugen und ebensowenig auch dadurch beeinflussen, wenn zufälligerweise meine Ansicht sich mit jener meiner Gegner deckt. In letzterem Falle forsche ich wohl nach den Gründen dieser Erscheinung, ohne mich jedoch von ihr täuschen zu lassen.

Diese meine Eigenart ist freilich für den Kampf mit perfiden Gegnern nicht erfolversprechend, und nur gegen honeste Feinde am Platze, das sehe ich ein, und darum fühle ich, dass ich meinen Platz im Sinod nicht, wie ich es gerne möchte, ausfüllen kann, weshalb ich auch gesonnen bin mein Mandat niederzulegen.

Was meine Tätigkeit im verflorenen Sinod anbetrifft, so war mein Streben dahin gerichtet einen modesten Ton in den Verhandlungen zu bringen.

Die hochgehenden oratorischen Wellen der gegnerischen Leistungen allmächtig zu sänftigen und ihnen zu zeigen, dass es auch auf ihrer Seite sehr Vieles gibt, das nicht einwandfrei ist, dass ich aber bei dem Bestreben, nicht Öl in das Feuer zu gießen, ihre Sünden ihnen allein bekannt gebe, statt sie im Sinod öffentlich zur Sprache zu bringen.

Ehe ich mein Mandat als Mitglied der Synode zurücklege, möchte ich mich noch bezüglich der in Aussicht stehenden Bischofswahl wie folgt äussern:

Es wäre ein grosses Glück, wenn *alle* Stimmen sich auf *einen* Bischofskandidaten vereinigen würden, damit letzterer nicht als der Gewählte *einer* Partei erscheinen würde. Dadurch wäre die Position des künftigen Bischofs auf eine gesunde Basis gestellt: völlig unabhängig, *wie er es sein soll*, vom allgemeinen Vertrauen getragen, nach allen Seiten, gerechten Sinnes und mit Energie seines Amtes walten und die Autonomie der Kirche wahren.

Die Bischofskrise in unserer Diocese ist voller Gefahren für unsere Kirchenautonomie. Aus dieser Ursache darf man diesmal nicht gleich das Wünschenswerteste anstreben wollen, wenn man weiss, dass man gegnerischerseits einem entschlossenen Widerstande begegnen würde. Zuerst die Hauptsache retten, das andere wird sich später schon finden. Ich glaube deshalb, dass es angezeigt wäre, einen Kandidaten zu wählen, der die Aussicht hätte, auch von der Gegenpartei gewählt zu werden, und zwar wäre dies, wie ich erfahren habe, der Protopresbiter Dr. Olariu.

Warum ihn die Gegenpartei wählen will, weiss ich nicht, vielleicht um ihn in unseren Augen zu diskreditieren, damit wir ihn nicht wählen und sie im letzten Augenblick für ihren wahren Kandidaten – vielleicht gar einen Fremden, einem importirten Bischofskandidaten, ihre Stimmen abgeben. Um dies zu verhindern, wäre es gut auf Herrn Dr. Olariu unsere Stimmen zu vereinigen. Ich habe mit ihm verhältnismässig viel verkehrt, kenne seine Ansichten, seinen Willen, sein Streben, kenne auch die ihm eigene Energie und bin überzeugt, dass, wenn er erst Bischof ist, er auch Ordnung in die Diocese bringen wird.

Wenn diese meine Ansicht sich mit der Ihrigen, Herr Doktor, deckt, dann glaube ich, dass es gut wäre in entsprechender Form einen allgemeinen Appell an alle Romänen unserer Diocese zu richten, mit dem Antrage: alle Sinodalmitglieder mögen ihre Stimme für Herrn Dr. Olariu abgeben. Dieser Appell möge die Unterschrift eines Herrn tragen, dessen Stimme die Aussicht hätte, ein Echo in den Herzen aller Romänen unserer Diocese zu finden. Sollten Sie damit einverstanden sein, so erlaube ich mir, Sie zu ersuchen, Ihren eigenen Namen unter den Appell zu setzen.

Dies, Herr Doktor, fühlte ich mich verpflichtet Ihnen bekannt zu geben, damit Sie bezüglich meiner Meinung orientirt sein mögen.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ganz besonderen

Hochachtung

Cena

BCS ms. nr. 23174; Ft. 429/941—947

Traducere:

Prea stimate domnule doctor,

Cu prilejul recentului sinod al bisericii ortodoxe române din Caransebeș,¹ am avut onoarea să vă cunosc și apreciez. Strădania dumneavoastră pusă în slujba bisericii și propășirii națiunii române a atins o coardă înrudită a inimii mele și v-a asigurat acea simpatie care se cuvine bărbăților bine intenționați, energici în acțiune și cu ținută modestă.

Eu am găsit atitudinea dumneavoastră exemplară și demnă de imitat². Dar nu-mi este posibil să vă urmez exemplul, pentru că — din păcate — nu sînt politician ci un ostaș, care-și exprimă cinstit gîndurile față de orișicine, nestingerit dacă acestea îi sînt pe plac lui A sau Z, sau nu.

Nici nu-mi las influențate convingerile mele de nimeni și cu atît mai puțin de faptul dacă din întîmplare părerea mea coincide cu cea a adversarului meu. În cazul din urmă caut motivele acestui fenomen, fără să mă las înșelat de acesta.

Felul meu de a fi, desigur, nu este prea eficace într-o luptă cu adversari perfizi, el își găsește rostul numai față de adversari cinstiți — trebuie să recunosc acest lucru — și de aceea simt că nu-mi pot îndeplini rolul în sinod, așa cum aș dori-o, în consecință mă văd silit să-mi depun mandatul.

Ce privește activitatea mea în sinodul trecut, strădania mea s-a îndreptat să impună un ton potolit dezbaterilor.

Pentru a domoli valurile oratorice adversare și pentru a le demonstra că la ei multe lasă de dorit și pentru a nu turna ulei peste foc, mă mărginesc să le fac cunoscute păcatele în particular și nu le aduc în dezbateri publică în sinod.

Înainte de a-mi depune credenționalul de membru al sinodului aș avea de spus următoarele cu privire la viitoarea alegere de episcop.

Ar fi bine dacă toate voturile s-ar da unui singur candidat, pentru ca acesta să nu apară ca alesul unui partid. În felul acesta poziția viitorului episcop ar sta pe o bază sănătoasă, el ar fi complet independent față de toate părțile, bucurîndu-se de încrederea tuturor, pentru a-și îndeplini funcția cu energie în spiritul dreptății pentru a păstra autonomia bisericii noastre.

Criza în problema alegerii de episcop din dieceza noastră este plină de primejdii pentru autonomia bisericii. Din motivul acesta nu este voie a urmări cu tenacitate o dorință cînd ai certitudinea de a întîmpina o opoziție hotărîtă.

Întîi să salvăm ce este principal, celelalte vin de la sine. De aceea cred că trebuie ales un candidat în perspectivă de a fi acceptat și de partida adversă, acesta după cum am aflat-o ar fi protopresbiterul dr. Olariu.

Pentru ce vrea să-l aleagă partida adversă nu știu, poate pentru ca să-l discrediteze în ochii noștri și să nu-l votăm, iar apoi în ultima clipă să voteze cu propriul lor candidat — poate chiar un străin, un candidat de episcop importat. Pentru a împiedica aceasta ar fi bine să ne unim voturile pentru dr. Olariu.

Eu am convenit destul de mult cu dînsul, îi cunosc părerile, dorințele, năzuințele, îi cunosc energia și sînt convins că dacă va ajunge episcop va face și ordine în dieceză.

Dacă această părere a mea coincide cu a dumneavoastră, domnule doctor, cred că ar fi bine să redactați într-o formă potrivită un apel cu îndemnul ca membrii sinodului să-și dea votul domnului dr. Olariu. Acest apel să poarte semnătura unui domn a cărui chemare ar trezi un ecou în

inimile tuturor românilor din dieceza noastră. Dacă veți fi de acord, îmi permit să vă rog să puneți propria dumneavoastră semnătură pe acest apel.

Acestea, domnule doctor, mă simt obligat să vi le aduc la cunoștință pentru ca să cunoașteți părerea mea.

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitei mele stime

Cena ³

1. Sinodul din Caransebeș s-a deschis la 5/18 aprilie 1909.

2. Se referă la atitudinea lui V. Braniște față de antagonismele manifestate în dezbaterile sinodale. V. Braniște sintetizase atmosfera din sinod astfel: „Ca sabia lui Damocle atârna deasupra sinodului o ingerință gata a ne distraze ultimele resturi ale drepturilor de autonomie bisericească, care de mult sînt spini în ochii celor ce fără scrupul voiesc să aservească totul meschinilor lor interese de partid“. *Drapelul*, nr. 40, din 11/24 aprilie 1909.

3. Nicolae Cena (1844—1933). General de divizie. Născut la Mehadia. După 41 de ani de activitate iese, la cerere, din armată în anul 1904. Se dedică unei intense activități culturale și științifice. Intreprinde săpături arheologice. Membru fondator al „ASTREI“ și al „Societății pentru fond de teatru român“. Arestat în 1914, este silit să părăsească Banatul.

În anul 1919 este încadrat în armata română ca general de divizie în rezervă.

Prin testament își lasă colecțiile de cărți și descoperiri arheologice, în anul 1921, pentru crearea unui muzeu la Băile Herculane. Actul este semnat de V. Braniște din partea Comisiei Monumentelor Istorice și de preotul Coriolan Buracu. Vezi Coriolan Buracu, *Muzeul general Cena în Băile Herculane*, Turnu-Severin, 1924.

141. TRAIAN OPREA

Virșeț,¹ 4/17 iunie 1909

Prea stimată domnule doctor,

Din încredințarea domnului doctor Țepeneag, vă comunic că din Oravița au subscris domnii Trăilă, prota Popovici, Jianu². Azi am subscris cei de aici: dr. Proștean³, eu și Avram Corcea din Coștei.

Miine sînt ocupat la școala reală cu examenul de religie, dar poimîine, sîmbătă, la 10 oare voi duce declarația în persoană la Bocșa, de aici o voi trimite expres recomandat domnului dr. Ștefan Petrovici la Lugoj.

Cu deosebită stimă

*Traian Oprea*⁴
protopresbiter

BCS, ms. nr. 23198; Ft. 429/1012.

1. Azi localitate în R. S. F. Iugoslavia.

2. Gheorghe Jianu, născut în 1866. Bursier al familiei Mocioni. Absolvent al Institutului pedagogic din Arad. Învățător în Oravița. Membru în congregația comitatului Caraș-Severin. După

Unire a fost primul primar al Oraviței montane. Vezi Aurel Cosma junior, *Bănățeni de altădată* tă Timișoara, 1933, p. 121—122.

3. Octavian Proștean.

Prin semnăturile lor, toți acești deputați sinodali, se angajau să-și dea votul lor în sinodul electoral al diecezei pentru Traian Badescu.

4. Traian Oprea. Vezi II/185.

Antetul:

INSTITUTUL DE ECONOMII ȘI CREDIT „SENTINELA”

142. PETRU STOICA

Satul-nou¹, 19 iunie 1909

Stimate domnule,

Protopopul Trifon Miclea², deși nu e prieten al organizării noastre, m-a asigurat că va da votul său pentru dr. Traian Badescu la alegerea de episcop.

Vă salut cu stimă

P. Stoica³

BCS, ms. nr. 23210; Ft. 429/1037.

1. Astăzi Novoselo, în R.S.F. Iugoslavia.

2. Trifon Miclea a fost deputat sinodal al sinodului eparhiei Caransebeșului, care și-a început lucrările în 5/18 aprilie 1909. Cf. Drapelul, nr. 38, din 7/20 aprilie 1909. Protopop al Panciovei.

3. Militant național. Născut în anul 1859 în Ormindea din Munții Apuseni, a urmat Preparatoria de stat din Deva. Învățător în comuna Măcău, de lângă Hațeg, apoi în Satul-Nou, lângă Panciova. A înființat banca „Santinela”, apoi Societatea „Caraș pentru comerțul de cereale” din Satul-Nou. A contribuit la înființarea despărțământului Panciova al ASTREI. Vicepreședinte al Consiliului Național comunal (1918). A publicat în periodicele românești ale epocii. Spre sfârșitul vieții s-a mutat la Brașov. Vezi BCS, ms. nr. 21824; Ft. 429/308—312.

143. NICOLAE IONESCU

Caransebeș, post 16/29 iunie 1909

Stimate domnule Braniște,

Între cronicile ultimului număr al *Drapelului* a apărut sub titlu *Dioscurii burdișii la București*¹ o cronică în carea se zice că eu și fratele meu aș fi fost la București, pentru ca în numele guvernului maghiar să mijlocesc o înțelegere maghiaro-română. Știind că dumneavoastră n-ați fost la Lugoj când a apărut numărul

Drapelului, ce cuprinde cronică de sub întrebare, nu cred că aceea să se fi publicat cu știrea dumneavoastră, și deoarece întregul cuprins a acelei cronici e de la început până la sfârșit o minciună, atât în interesul reputațiunii foii dumneavoastră, cât și în interesul restabilirii adevărului, vă rog a dispune, ca în numărul proximal al *Drapelului* să se desmintă știrea, pe carea cred că cel ce a publicat-o a făcut-o aceasta *bona fide*², fiind sedus de minciuna vreunui dușman personal de ai noștri. Sum convins că rugării mele veți satisface, cu atât mai virtos, pentru că reputația foii nu poate permite ca publicul mare să fie dus în eroare prin astfel de minciuni și nici aceea nu-mi vine a crede că o foaie serioasă să se demită la aceea ca numai din motivul ca să blameze pe unul sau pe altul să publice lucruri neadevărate.³

Fapt e că am fost în România, dar nu în București, ci în Izverna, un sat la hotarul României spre Ungaria, unde se află sora mea. Și m-am dus acolo cu fratele meu Petru, carele și-a dus un fecior ca peste ferii să petreacă la sora mea.

E destul de trist că în jurnalistică noastră să făuresc atacuri atât de nedemne, cari sînt accesibile a compromite seriozitatea ce trebuie să o aibă un organ de publicitate.

Dar după cum am accentuat mai sus, am convingerea că cronică de sub întrebare s-a publicat din partea foii dumneavoastră *bona fide*, abuzînd vreun netrebnic de credulitatea dumneavoastră.

Cu deosebită stimă

Dr. Ionescu

BCS, ms. nr. 23370/1.; Ft. 429/1225—1226.

1. *Drapelul*, nr. 63, din 16/29 iunie 1909.

2. *Bona fide* = de bună credință (lat.).

3. Rectificarea apare în *Drapelul*, nr. 65, din 20 iunie/3 iulie 1909. V. Braniște a reprodus explicația lui N. Ionescu din scrisoare, cu observația de finețe: „Restabilind deci pe această cale adevăratul scop al fraților Ionescu, ținem să mai adăugăm din partea noastră că și noi am avut impresia că se atribuie prea mare importanță faptului că acești frați au trecut în România, chiar și la cazul că nu și-ar fi îndreptat calea spre Izverna, ci în altă parte.“

4. Nicolae Ionescu. Profesor la Seminarul pedagogic și teologic din Caransebeș, publicist, aderent al lui C. Burdia.

Proprietar și editor al *Renasterii*, foaie socială și economică din Caransebeș (24 decembrie 1906/6 ianuarie 1907 — 22 noiembrie/9 decembrie 1907). Apărea duminică. Cf. *Publicațiile periodice românești*. . . , tom. II, p. 512. Colaborator la *Severinul*, ziar politic săptămînal (noiembrie 1907 — octombrie 1910). Cf. *Ibidem*, p. 617.

144. OCTAVIAN GOGA

Nr. 736/1909

Asociația pentru literatura
și cultura poporului român

Sibiu, 2 iulie 1909

Stimate domnule Braniște,

Din încredințarea domnului președinte vă comunic că lucrarea ce ați binevoit a ne trimite pentru revista *Transilvania*¹ a fost dată la tipar și în curînd veți primi corectura, pe care vă rugăm să ne-o retrimiteți în timpul cel mai scurt, pentru a nu

suferi întârziere cu scoaterea revistei. Pentru numărul de față e suficient materialul ce ne-ați pus la dispoziție, avînd însă restanțe considerabile de la numerii anteriori. Primiți, vă rog, expresiunea deosebitei mele stime

Octavian Goga²

ASCN 900 V/140

1. Articolul *Alexandru Mocioni — Amintiri, aprecieri* a apărut în *Transilvania* în numărul iulie—septembrie 1909, p. 146—158 și nr. octombrie—decembrie 1909 (care dintr-o eroare de tipar poartă nr. V în loc de IV), p. 406—419.

2. Octavian Goga. În acea vreme era secretar al ASTREI.

145. PETRU CORNEAN

Oravița, 3 iulie 1909

Frate Braniște,

Dechiărăciunea concipiată de tine și subscrisă de noi în Timișoara încă n-am primit-o din Caransebeș, ca să merg la preoții Luca¹ și Avramescu². În urma unei epistole primite de la domnul protopop Ghidiu, am căutat de am convenit separat cu fiecare dintre dînșii. Ambii au declarat că la proxima alegere de episcop vor ține cu Badescu, în privința solidarității însă ambii au șovăit. După o parafazare mai îndelungată, Luca mi-a zis că avînd încredere în mine va face cum zic eu, iar Avramescu a cerut timp de precugetare, a amintit însă și el că dacă partidul nostru întreg rămîne solidar și el va fi cu noi.

Am aflat de lipsă a-ți comunica acestea spre a fi orientat³.

Al tău amic

Dr. Cornean⁴

BCS ms. nr. 23012; Ft. 429/1039—1040.

1. Simion Luca, deputat sinodal.

2. Șofronie Avramescu, deputat sinodal.

3. Cu cîteva zile înainte în editorialul semnat *Puncte de orientare V*. Braniște aprecia că în campania dusă în preajma alegerii de episcop la Caransebeș se cuvine moderație în ceea ce se întreprinde: „O dezbatere publicistică a persoanelor ar duce numai la grave compromiteri ale funcțiunii ce împlinesc aceste persoane în sinul vieții bisericești, și la nici un caz nu este iertat a discuta vrednicia ori nevrednicia acestor persoane sub raportul aspirării la mitra vlădicească“. *Drapelul*, nr. 63, din 16/29 iunie 1909.

4. Petru Cornean. Avocat în Reșița. Președinte al Consiliului național român din Oravița (1918). Senator în parlamentul român. Prefect al județului Caraș-Severin și al jud. Caraș. Vezi A. Cosma junior, *op. cit.*, p. 114—115.

Viena, 7 iulie 1909

Lume multă românească pe aici. Dr. A. Popovici (Dipsi)¹, dr. Hodza², dr. A. Vaida pun lumea politică la cale. Dr. Șt. C. Pop³ și dr. N. Proștean în treburile private. Dr. C. Diaconovici în drum spre Marienbad⁴. Deseară plec spre Karlsbad.⁵

Multe salutări la toți, doamnelor sărutări de mină.

*Izidor*⁶

ASCN 900 V/245.

1. Aurel C. Popovici (1863—1917). Om politic și publicist. Vezi I/63.
2. Hodža Milan (1878—1944). Om politic slovac. Publicist. Membru în Clubul parlamentar al naționalităților din parlamentul Ungariei. Ministru în Cehoslovacia în anii 1919—1920, 1926—27 1927. După acordul de la München (1938) a emigrat în Franța. Moare în S.U.A.
3. Ștefan Cicio-Pop (1865—1934). Avocat și om politic. Avocat în procesul Memorandului. Deputat în parlamentul maghiar. Președinte al Consiliului Național Român Central (1918). Membru în Consiliul Dirigent. Ministru.
4. Azi Mariánské Lázně, în R. S. Cehoslovacia.
5. Azi Karolovy-Vary, în R. S. Cehoslovacia.
6. Izidor Pop (1870—1913). Avocat în Lugoj. Directorul băncii „Poporul“ din oraș, membru activ al P.N.R. Bun prieten cu V. Braniște. Vezi *Drapelul*, nr. 51, din 4/17 mai 1913.

147. PETRU STOICA

Satul-nou, 9 iulie 1909

Stimate domnule doctor,

Protopopul nostru Miclea¹ călătorește poimiine dimineață la Caransebeș, ceea ce mă face a crede că contrarii noștri au încă miine o conferință. Altcum protopopul mi-a dat vorba de onoare că va vota cu noi. Ar fi bine să dispuneți telefonic ca miine și poimiine să fie un om de încredere de-al nostru la fiecare sosire de tren în Caransebeș și să stăruie din vreme ca și cei ce se clatină să nu se angajeze pentru contrarii²

Vă salută cu stin.ă

*P. Stoica*³

BCS, ms. nr. 23211 · Ft. 429/1038.

1. Trifon Miclea.
2. Sinodul electoral diecezan din Caransebeș l-a desemnat la 29 iunie/12 iulie 1909 pe Traian Badescu ca episcop al Caransebeșului.
3. Rezultatul s-a datorat și campaniei intense în favoarea lui Badescu, promovată de V. Braniște în coloanele *Drapelului*, acțiune în care s-a încadrat și P. Stoica. Badescu n-a fost însă confirmat de guvernul maghiar.

148. AUREL ISAC

Cluj, 16 iulie 1909

Frate Valer,

Cu mult interes v-am citit lupta¹. Dacă n-aș fi citit *Ellenzék* de azi nici nu ți-aș scrie, căci trăim în sezonul crastaveților și eu precit numai se poate mă țin *procul negotiis*². M-am ocupat, frate, cu psihologia popoarelor — acum mai recent cu *Bekerrungsvermögen*³ a lui Linné și cu *Veränderungsvermögen*⁴ a lui Darwin — ca cel puțin pre această cale să aflui oare consolare ori explicare pentru deruta noastră pre multe terene. Nu aflai nici o consolare. În foile române se numește alegerea lui Badescu învingere națională și înfringerea burdăștilor, *Ellenzék* (157) după S.N.⁵ îi descrie brevi *curriculum vitae*⁶ și accentuează că *magyarok jo érzéséért szerették, becsülték, az oláhok ámbár ismeretes volt magyar érzelme ragaszkodtak hozzá. A politikával s a közélet dolgaival sem foglalkozott.*

*Magyar érzése s a hazaszereteté⁷ biztos garancia, hogy püspöki megyéiben a magyar állameszme erösködni fog.*⁷

Nu critic nimic. Ce om e? Tu i-ai fost, așa văd, *diabolus rotae*⁸ lui Olariu?

De când nu cînt și nu urez au trecut multe valuri a Someșului dar și era să vin pe mina demoazelei Atropos.⁹

Multe necazuri, nefericiri avui. Ce mai faci?

Servus

Aurel

BAR ms. nr. 150112

1. Se referă la campania și la alegerea lui Traian Badescu ca episcop al Caransebeșului la 29 iunie/12 iulie 1909. Vezi *În fața alegerii de episcop la Caransebeș — Puncte de orientare*, (I—II), semnat de V. Braniște în *Drapelul*, nr. 66—67, din 1909; *În preajma alegerii de episcop la Caransebeș*, nr. 68, din 27 iunie/10 iulie 1909. Vezi și *Drapelul*, nr. 69, din 30 iunie/13 iulie 1909.

2. Departe de afaceri, de treburi. Expresie latină, versul lui Horațiu: *Beatus ille qui procul negotiis*. Epod. II, 1.

3. Posibilitatea adaptării în natură. Teorie emisă de Karl Linné (1707—1778). Naturalist suedez

4. Evoluționismul lui Charles Darwin (1809—1882). Naturalist englez.

5. Autorul neidentificat.

6. Biografia pe scurt (lat.).

7. În maghiară: maghiarii l-au iubit și cinstit pentru bunele lui sentimente, românii s-au atașat de el, deși era cunoscută maghiarofilia lui. Nu s-a ocupat de politică și de treburile vieții publice.

Simțirea lui maghiară și iubirea de patrie sint garanție sigură că va întări maghiarismul și dioceza lui. Citatul prezintă mici modificări față de textul din ziar. Vezi *Ellenzék*, nr. 157, din 16 iulie 1909.

8. Avocatul părții adverse, cel care aduce tot felul de întimpinări înainte de sentință, în congregația cardinalilor. Rota romana era instanța supremă de judecată a Curiei romane. Se numește așa pentru că prelații ședeau în jurul unei mese rotunde.

9. Moartea. În mitologia greacă era una din cele trei Parce, care tăia firul vieții.

149. LUISE KOCH

Birchiș, 16 iulie 1909

Gehreter Herr Braniște!

Von Vlajkovecz zurückgekehrt, hörten wir, dass im „Drapelul“ bereits die Biographie unseres teuren Dahingeschiedenen erschienen ist, die Kápolnás er haben leider 1—2 Nummern verlegt und so ersuche ich Sie, gehreter Freund, mir jene Nummern des „Drapelul“ zu senden, in welchen Sie den unvergesslichen Verblichenen verewigt haben.

Inniger Dank sei Ihnen für die Liebe und Verehrung, die Sie für Ihn gehegt.

Auch er sprach immer von Ihnen mit der grössten Anerkennung und Hochachtung, von Einem auf den man bauen kann.

Von Frau von Mocsonyi folgen die herzlichsten Grüsse, Herr Braniște. Sie ist momentan nicht ganz wohl — hat mit der Galle zu tun.

Sie können sich denken, welch einsames Leben wir jetzt führen! Besonders seit der weibliche Teil von Kápolnás verweist ist.

Nun leben Sie recht wohl, gehrter Freund.

Mit innigem Händedruck

Ihre ergebene

Luise Koch

BAR, ms. nr. 149814

Traducere:

Stimate domnule Braniște,

Sosind de la Vlaicovăț am aflat că a apărut în *Drapelul* biografia scumpului nostru dispărut¹; din păcate cei din Căpîlnaș au răstăcit vreo două numere, și în consecință rog, stimate prietene, să-mi trimiteți mie acele numere din *Drapelul*, în care ați immortalizat pe neuitatul nostru dispărut.

Calde mulțumiri pentru dragostea și stima pe care i-ați purtat-o.

Și dînsul vorbea mereu de dumneavoastră cu deosebită considerațiune și stimă ca despre un om pe care te poți bizui.

Din partea doamnei de Mocioni primiți salutări cordiale. Dînsa nu se simte în prezent prea bine — o supără fierea.

Vă puteți imagina ce viață pustie ducem acum. În special de cînd au plecat în călătorie de la Căpîlnaș persoanele de gen feminin.²

Și acum, stimate prieten, rămîneți cu bine.

O caldă stringere de mină a dumneavoastră
devotată

Luise Koch

1. Este vorba de materialul publicat de Valeriu Braniște, *Alexandru de Mocioni* ca foileton în *Drapelul*, nr. 33, 34, 36, 37, 38, 43, 44, 45, 53, 54, 55, 56, 57, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 90.

Copleșit de importanța materialului cercetat s-a adresat lui Anton Mocioni — fiul lui Zeno Mocioni — reprezentantul familiei, propunând editarea unei monografii. Prin intermediul administratorului moșiilor, Petru Ionaș, a primit următorul răspuns: „La propunerea făcută domnului Antoniu Mocioni de Foen referitor la scrierea monografiei familiei, am onoare a-ți răspunde din încredințarea domniei sale, că membrii familiei nu se pot angaja la suportarea speșelor ce, conform proiectului dumatile s-ar urca la o sumă de preste 12 000 coroane.“ Vezi ASCN V/162. În urma refuzului, V. Braniște a publicat în editură proprie *Alexandru de Mocioni*, material biografic, în *Pagini reslefe*, Lugoj, 1910. Pe lângă documentele din numerele din *Drapelul* de la p. 300—375 a lucrării citate, autorul continuă publicarea materialului pînă la Memorand. Iată ce spune Valeriu Braniște ca încheiere: „Toți acești articoli, precum și numeroase scrisori de conținut politic și proiecte elaborate la diferite ocazii — inedite pînă acum — sînt un material atît de prețios nu numai sub raport istoric, ca documente ale evoluțiunii ideilor politice la noi, ci și ca orientare de supremă actualitate pentru toți cei ce în lupta grea ce o susținem, voiesc să cunoască în ființa sa ideea națională aplicată în concepția sa genuină asupra stărilor atît de jalnice din țările Coroanei sfintului Ștefan.

O adunare sistematică și editare științifică a acestui material prețios, aș putea zice neprețuit tezaur se impune de-a dreptul ca o *datorință națională*. . . „Războiul mondial și distrugerea arhivei Mocioni în revoluția din 1918 au zădărnicit acest proiect.

2. Ecaterina și Eugenia, fiicele lui Eugeniu (1844—1901), fratele lui Alexandru.

150. ANDREI BĂRSEANU

Termele caroline, 24/VII v. 1909, Casa „Insel Malta“

Karlsbad, 24 iulie 1909

Frate Braniște,

De aproape două săptămîni mă aflu la băile de aici, căutînd să petcesc cîte ceva la pîrdalnica de sănătate. Beau toată ziua la apă clocotită în cazanele lui Hades, mă prîmblu, casc gura la minunățiile nemților și mă plictisesc ca toți cei 15.000 oaspeți adunați din toate părțile lumii.¹

Noroc cu societatea cîtorva cunoscuți de acasă, între care și dl. avocat dr. Izidor Pop, vecinul de la Amethyst² și, cum îmi spune bun prieten cu tine și cu ai tăi, — cu teatrul și cu cititul, căci altfel nu știu zău cum ar trece vremea, cu tot renumele Karlsbadului.

Socoteam că ne vom întîlni în Sibiu, la ședințele secțiilor literare-științifice ale Asociației, ca să mai vorbim de una și de alta³, ca d.e. de ocuparea postului de secretar literar al acestei societăți, de care dl. Goga este în ajun a se despărți, — de conducerea pe viitor a gazetei ș.a.⁴, dar cu părere de rău am văzut că de astă dată n-ai putut lua parte, deși am fi avut lipsă de sfatul tău în unele chestiuni.

Cu prilejul acestei intruniri s-a întregit și locul vacant de membru ordinar în secția literară.

Îți spun drept că gîndul nostru al celor vechi (au fost de față, afară de mine, Hodoș⁵ și Blaga) s-a îndreptat mai întii și mai întii asupra ta, dar apoi a trebuit să ne oprim la considerația confesională, și ca să nu se zică că neuniții au monopolizat secția literară, am cedat de astă dată Blajului și l-am ales pe prof. Rațiu⁶.

Tot la întrunirea din anul acesta a secțiilor avea să se ia dispoziții pentru disertație, ce va avea să se țină în octombrie cu prilejul adunării generale a Asociațiunii. De astă dată era rîndul secției noastre și așa ne-am gîndit cine să vorbească și asupra cărui subiect?

În privința subiectului ne-am înțeles imediat, că ținîndu-se adunarea în preajma congresului național-bisericesc și a serbărilor în amintirea lui Șaguna, subiectul ce s-ar impune în prima linie ar fi: „Șaguna, ca întemeietor și conducător al Asociațiunii“, sau apoi despre un colaborator și continuator al ideilor lui Șaguna: regretatul dr. Alexandru Mocioni, a cărui trecere din viață s-a întîmplat tocmai anul acesta.

Acum era vorba de persoana care să țină disertația.

Aici, drept să-ți spun, nu ne-am preîmbulzit nici unul, ci fiecare se uita la celălalt, așteptînd să înceapă altul cuvîntul.

Noul membru, ca unit, nu se prea simțea îndemnat să vorbească despre Șaguna sau despre Mocioni, Blaga a vorbit înainte cu cițiva ani la Timișoara. Hodoș nu prea e vorbitor nici între patru ochi, darmite la o adunare festivă, eu probabil voi avea să țin discursul de deschidere, căci dl. Șuluț⁷ m-a prevenit că pe timpul adunării are să facă o cură de struguri la Alba Iulia și astfel va trebui să absenteze din Sibiu, — Oniț nu era de față la consultare și astfel, ca de obicei la noi, cînd e vorba de o sarcină, ne-am pus toată încrederea în cel absent, care nu putea protesta și nu se putea scuza cu nimic, — și acela ai fost tu.

Dar gluma la o parte! Cine altul dintre noi ar putea lumina mai bine pagina relativă la Asociație din activitatea uriașă a lui Șaguna⁸, ca tine, care ai studiat așa de intensiv timpurile din urmă din istoria dezvoltării poporului nostru, și mai virtuos, cine ar putea vorbi cu mai multă competență ca tine despre mult regretatul Mocioni, de care ai fost așa de apropiat și despre care ai scris pagini așa de elocvente și așa de mișcătoare?

De aceea te rog din toată inima primește această însărcinare și pregătește pentru adunarea din Sibiu o vorbire sau despre Șaguna sau despre Mocioni.

Natural despre Șaguna voi vorbi și eu în cuvîntul de deschidere; voi aminti și despre pierderea ce a suferit-o Asociațiunea prin moartea prea timpurie a lui Mocioni, dar ambii bărbați oferă atîta material de meditat și de expus, încît ar putea vorbi despre fiecare dintr-înșii, nu doi, ci douăzeci de vorbitori.

În orișice caz eu mă voi orienta după tine. Vorbînd tu despre Șaguna, eu voi atinge numai punctele esențiale din activitatea lui; asemenea despre Mocioni⁹.

Și ca să fiu pe deplin liniștit, te rog să fii bun a-mi răspunde dacă primești însărcinarea despre care e vorba, — încă pînă mă aflu aici, așadară în timp de două săptămîni.

Adresa am însemnat-o la începutul scrisorii.

Dar voi cum vă aflați? Cum petreceți la via despre care mi-a vorbit dl. Izidor Pop?¹⁰

Copila s-a întors de la școala din Măgurele¹¹ și cum a dus-o acolo? Arată doamnei respectuoasele mele complimente, iar tu primește cele mai cordiale salutări de la al tău

devotat

A. Bărseanu

1. Aluzie la cura de apă minerală pe care o face la Karlovy-Vary la sursele de apă caldă, redată prin metafora cazanelor lui Hades, personaj mitologic grec, stăpînul infernului.
2. Hotel în stațiune.
3. Se referă la ședințele plenare ale secțiilor științifice-literare ale Asociațiunii, ținute în zilele de 1/14 și 2/15 iulie la Sibiu. V. Braniște, membru corespondent, n-a participat la ședințele secțiilor-și nici nu și-a motivat absența. Vezi Proces-verbal al Secțiilor științifice-literare ale Astei, în *Transilvania*, 1909, p. 308—311.
4. În procesul-verbal nu se face nici o referire la O. Goga sau la gazeta *Țara noastră*. *Ibidem*, p. 306—311.
5. Enea Hodoș (1858—1945). Scriitor. Profesor la Seminarul din Caransebeș. Redactor la *Telegraful român*. Membru corespondent al Academiei Române (1904).
6. Ioan Rațiu. Profesor în Blaj. În locul lui, ca membru corespondent al Astei a fost ales Alexandru Bogdan, profesor în Brașov.
7. Iosif Sterca-Șuluțiu (1827—1911). Președinte al băncii „Albina“ din Sibiu, și al Astei. A publicat un *Memoriu* în 6 volume și un *Adaus* (1877—1909) cu date importante istorico-politice și o biografie a lui Avram Iancu. Vezi *Enciclopedia istoriografiei românești*, Coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1978, p. 300—304.
8. V. Braniște va publica în anul 1923 lucrarea: *Andrei Baron de Șaguna*.
9. În procesul-verbal al ședinței din 2/15 iulie 1909, la pct. 9 se consemnează: „Secția [literară] raportează că a rugat pe membrul său corespondent dl. dr. Valer Braniște să țină o conferință din prilejul adunării generale, vorbind despre Andrei Șaguna, sau despre Alex. Mocioni“. *Ibidem*, p. 309.
- În ședința a doua din 30 septembrie/13 octombrie 1909 V. Braniște a citit conferința despre A. Mocioni; apărută în *Transilvania*, nr. 4 din 1909, p. 406—419.
10. Viile din Lugoj erau locuri de întâlnire ale frunțașilor politici lugoieni. Erau înzestrate cu case — reședințe de vară. „Vila Alma“ era a lui Izidor Pop. Casa Brediceanu a fost pusă la dispoziția familiei Braniște de Cornelia, văduva lui Coriolan Brediceanu.
11. Marioara Popovici. Vezi scrisoarea lui V. Braniște către A. Bârseanu din 5/18 august 1908.

151. LUISE KOCH

Birchiș, 1 august 1909

Sehr, sehr geehrter Herr Branisce!

Sie haben recht, es wird am besten sein, wenn Sie mir alles was in Bezug auf den teuren Entschlafenen in den Tagesblättern erscheinen wird, auf einmal senden und ich danke Ihnen schon im voraus für Ihre gütige Mühewaltung.

Heute sind es 4 Monate dass *er* uns verliess! Wenn er wüsste mit welcher liebevoller Hingebung Sie esin Andenken der romanischen Nation, die er so innig liebte, wach halten wollen!

Mögen *ihn* seine Neffen, seind Stammesbrüder nie vergessen — trachten *ihm* gleich zu werden — denn er war seltener, hehrer Charakter, so lauter wie Gold.

Gern will ich Ihrem Wunsche nachkommen und berichten, was ich von ihm als Musiker weiss. Mit circa 10 Jahren bekam er den ersten Klavier-Unterricht von einem Budapester Meister (den Namen habe ich momentan vergessen) der eine Klavierschule besass; auf mehrerer Klavieren gab er mehreren Schülern auf einmal Unterricht. Alexander Mocsonyi lernte leicht, machte grosse Fortschritte, übte

aber nicht gerne nach Noten; Zur Desperation seines Lehrers phantasierte er lieber am Klavier, statt zu üben. Als er der höhern Studien wegen einige Jahre in Wien verweilte, nahm er beim berühmten Professor Schmidt Unterricht in der Compositionslehre: lernte mit Eifer den Generalbass.

Das erste was er componierte „*Pensées fugitives*“ pour le piano im Jahre 1864, widmete er seiner heiss geliebten Mutter; zu ihrem Andeken componierte er „*Marche funèbre*“. Nach ihrem Tod rührte er lange Zeit kein Klavier an — ihr Hinscheiden hat ihn tief ergriffen, so wie das seines Bruders Eugen — beidemals hat er von seiner sprudelnden Heiterkeit eingebüsst; wen er liebte, den liebte er innig und tief. Hier muss ich noch bemerken, dass er einige Tage vor seinem Tode Toncsi Mocsonyi den Auftrag gab, seinen *Marche funèbre* ins Grammophon setzen zu lassen. Toncsi machte bereits die nötigen Schritte, und im September dürfte es bereits erscheinen. Ich denke, dass er damals auch an seinen Tod dachte. Es war dies 3—4 Tage vor seinem Hinscheiden: er liess sich diesen Marsch durch Toncsi vorspielen und *sang* dazu, so klar, dass wir alle erstaunt waren. Sie können sich denken, wie mir zu Mute war, ahnend, dass seine Tage gezählt sind. Dieser selbe Marsch wurde vor vielen Jahren in Ofen durch eine Militärmusik beim Begräbnis eines höhern Offiziers gespielt.

Der Königin von Romanien widmete er 6 *Lieder*.

I. Winterlied (aus dem Schwedischen)

II. Minnelied (von L. Tieck)

III. Einsamkeit

IV. Du bist die Ruh (von Rückert)

V. Geheimes (von Goethe)

VI. Der Tod und das Mädchen (von Claudius)

Eine *Sonate* pour piano et violoncelle ou violon componierte er für seinen Bruder Eugen.

Diese Sonate wurde am 31. März 1. J. in Prag von Fräulen Wilma Csermak und Professor Kopecky gespielt und fand grossen Beifall. Der teure Dahingeschiedene war bereits aufgebahrt, als uns die Tonkünstlerin Csermak die Zeitungskritiken einsandte.

Er componierte noch 2 *Sonaten*, die er Helene Mocsonyi und Laura von Mocsonyi widmete.

Dann schrieb er zwei *Mazurkas* seiner Tante Josephine gewidmet. „*Valses*“ seiner Cousine Livia von Mocsonyi und Baronin Nyári gewidmet. Lyrische *Albumblätter* — seiner Cousine Georgine Bissingen gewidmet; diese wollte er Freud, Leid und Ergebung benennen, in Erinnerung an die so selten glückliche Ehe der Gräfin, an ihren Schmerz durch den Tod des geliebten Gatten und an die bewundernswerte Ergebung der jungen Witwe, die mit 4 Töchtern zurückgeblieben war. Vor 3 Jahren spielte er es der Gräfin vor, ohne zu sagen, dass er ihr widmen will, und sein schönes weiches Spiel, die Motive dieser Composition sprachen so warm zu ihrem Herzen, dass sie bitterlich weinte, dass er den beabsichtigten Titel in Lyrische Albumblätter umwandelte um nicht schon durch die Aufschrift sie an Vergangenes, nie Wiederkehrendes zu mahnen.

Für seine Schwägerin Therese Mocsonyi componierte er auch 6 *Lieder* für eine Singstimme mit Clavier-Begleitung:

I. Ave Maria

II. Wenn mir sonst nichts übrig bliebe

III. Liebeszauber (von Geibel)

IV. Hör ich das Liedchen klingen (von Heine)

V. Gestern liebt ich (aus dem Spanischen)

VI. Die Orgel (von Uhland)

Der Druck seiner Compositionen ward durch die Musikalienhandlung des H. Albert Gutmann in Wien ausgeführt.

Kurz vor seiner Todeskrankheit befasste er sich mit der Composition eines „Wiegenliedes“, das er Baronin Jozsika — Eszterhazy widmen wollte. Im Druck ist es nicht erschienen.

Seine Compositionen sind schön, edel, nie trivial. Gross war er in momentanem Eingebungen am Klavier — seine Phantasien waren wunderschön.

Als wir vor circa 18 Jahren in Nizza waren, setzte er sich eines Abends zum Klavier und phantasierte wie gewöhnlich. Gleich trat die grösste Stille im Salon ein, und einer der anwesenden fremden Damen ersuchte ihn um Namen des Stückes und Compositeurs, „denn es ist ganz reizend, was Sie da spielen“ und war sprachlos, dass dies nur plötzliche Phantasien-Improvisationen sind, hervorgerufen wahrscheinlich durch all das Schöne, was er an der Rivière sah.

Sein Spiel war wunderbar weich, auf's Gemüt so wohltuend, beruhigend wirkend. Hätte er sich nur allein der Musik gewidmet, er wäre was Bedeutendes geworden, doch üben und die Compositionen anderer spielen, dazu fehlte ihm die Geduld, so sehr er wirklich Gutes, Schönes zu würdigen wusste, er liebte wirklich Musik, und zwar ebenso die italienische als die classische Musik.

Ich nehme mir die Freiheit, Herr v. Branisce, Ihnen seine Compositionen einzusenden; sollte niemand Ihrer Familie Klavier spielen, so finden sich gewiss Verehrer des Entschlafenen, die seine Compositionen versuchen wollen.

Entschuldigen Sie meine scheuderhafte Schrift, aber nicht 5 Minuten lässt man mir die Zeit in Ruhe zu schreiben und ich weiss auch gar nicht, ob Sie den Inhalt verstehen werden.

Gut, dass Sie nichts Regelrechtes von mir fordern, denn sonst wären Sie sehr enttäuscht. Habe nämlich vergessen zu erwähnen, dass er und sein Bruder Eugen — beide vor ihrer Verheirathung — in Budapest beliebte Concerte arrangierten, die wöchentlich in ihrer Jungesellenwohnung am Gisella Platz stattfanden. Berühmte Künstler wie Krancevics, Pinkas, Deutsch und andere nahmen daran Theil. Es wurden schöne Quartette aufgeführt, wobei Eugen mitwirkte. Liszt war sehr oft erschienen, setzte sich unaufgefordert zum Klavier und ergötzte uns durch sein herrliches Spiel; er hatte für die 2 Brüder Mocsonyi ungemein viel Sympathie, kam sehr gern zu ihren musikalischen Matinéés, auch musikliebende Aristokraten waren glücklich zu denselben Einladungen zu erhalten; es war damals das einzige Haus, wo ernste Musik betrieben wurde.

Zu jener Zeit besuchte er fleissig mit Genuss die vielen Concerte, die in Budapest stattfanden und erst als seine Gesundheit zu schwanken begann und er sich deshalb ganz auf's Land zurückzog, entsagte er diesem Vergnügen. Nach dem Besuch eines Concertes oder einer Oper eilte er stets zum Klavier und trachtete nach dem Gehör wiederzugeben, was ihm gefallen hatte. Er hatte ein ausserordentlich feines Gehör, viel Verständnis für Musik.

In seinen letzten Lebensjahren ersetzte ihm teilweise das Grammophon, das worauf er die vielen Jahre am Land verzichten musste. Wie viele andere unterstützte er auch solche, die der Musik sich weihen, darunter einen, der jetzt schon zu den Gottbegnadeten der Musik gehört. Und nun glaube ich alles geschrieben zu haben was mir in Beziehung der Musik vom teuren Dahingeschiedenen bekannt war.

Frau von Mocsonyi und ich danken Ihnen, Herr Branisce, für die Liebe, Verehrung und Anhänglichkeit, die Sie dem Unvergesslichen so durch die Tat beweisen. Von uns Allen, auch den Kapolnasern folgen die herzlichsten Grüsse. Mit innigem Händedruck

Ihre ergebene

Luise Koch

Traducere:

Mult stimat domnule Braniște,

Aveți dreptate, este mai bine dacă îmi veți trimite deodată tot ce va apare în ziare despre scumpul nostru dispărut și eu vă mulțumesc anticipat pentru osteneală.¹

Astăzi se împlinesc patru luni de când ne-a părăsit el! Dacă ar ști cu ce dăruire plină de dragoste voiți să-i păstrați vie amintirea în sinul poporului român, pe care l-a iubit atât de mult!

Doresc ca nepoții și compatrioții săi să nu-l uite niciodată și să se străduiască să-i semene, căci el a avut un caracter măreț și curat ca aurul.

Dau cu plăcere curs dorinței dumneavoastră de a vă comunica ceea ce știu despre dînsul ca muzician².

Cam pe la vîrsă de zece ani a primit primele lecții de pian de la un maestru din Budapesta (numele lui l-am uitat acuma) care avea o școală de muzică. Acesta dădea lecții simultan mai multor elevi la mai multe pianе. Alexandru Mocioni învăța ușor, făcea mari progrese, dar nu cînta bucuros după note, ci spre disperarea profesorului său improviză la pian în loc să exerseze. Cînd, din cauza studiilor superioare, a petrecut mai mulți ani la Viena, a luat lecții de compoziție cu vestitul profesor Schmidt³ și a studiat contrabasul cu mult zel.

Cea dintîi compoziție din anul 1864: *Pensées fugitives pour le piano*⁴ a dedicat-o mult iubitei sale mame⁵; în amintirea ei a compus și *Marche funèbre*. După moartea mamei nu a atins multă vreme nici un pian, — dispariția ei l-a mișcat adînc, așa cum l-a îndoliat cea a fratelui său, Eugen, cu ambele prilejuri i-a pierit veselia clocotitoare — pe cine iubea el, îl iubea din adînc de suflet. În legătură cu aceasta mai trebuie să adaug că înaintea morții sale cu cîteva zile i-a dat lui Tonci Mocioni⁶ însărcinarea să înregistreze pe placă de gramofon marșul său funebru. Tonci a făcut pașii necesari și în septembrie va și apare. Eu cred că atunci el se gîndea și la propria sa moarte. Era cu 3—4 zile înainte de sfîrșit: L-a rugat pe Tonci să-i cînte la pian acest marș și el a cîntat cu o voce atît de limpede de ne-a uimit pe toți. Puteți să vă închipuiți ce s-a petrecut în mine, presimțind că zilele îi sînt numărate. Acest marș a fost cîntat cu mulți ani în urmă la Buda de o muzică militară la înmormîntarea unui ofițer superior.

Reginei României i-a dedicat 6 lieduri:

I. Cîntec de iarnă (din suedeză)

II. Cîntec de iubire (de Tieck)⁷

III. Singurătate

IV. Tu ești odihna (de Rückert)⁸

V. Taina (de Goethe)

VI. Moartea și fetița (de Claudius)⁹.

Pentru fratele său Eugen a compus o *sonată* pentru pian și violoncel. Această sonată a fost cîntată la 31 martie anul curent la Praga la concertul dat de domnișoara Wilma Csermak și profesorul Kopecky și a obținut un mare succes. Scumpul defunct era pe catafalc cînd ne-a trimis artista Csermak criticile apărute în presă.¹⁰ El a compus și *două sonate* dedicate doamnelor Hélène de Mocioni¹¹ și Laura Mocioni¹², apoi a scris două mazurci, dedicate mătușei sale Josephine de Mocioni¹³, 2 *valsuri*, unul dedicat verișoarei sale Livia de Mocioni¹⁴ și altul baroanei Nyári.

A dedicat verișoarei sale Georgine Bissingen¹⁵ *File lirice de album*. Acestea intenționa să le întituleze: bucurie, durere și resemnare, în amintirea căsătoriei atît de fericite a contesei, a durerii ei încercate în urma morții soțului ei iubit și resemnarea demnă de admirație a tinerei văduve, rămasă singură cu patru fete. În urmă cu trei ani i-a cîntat el contesei compoziția, fără să-i spună că intenționează să i-o dedice, iar execuția lui frumoasă și duioasă, motivele compoziției au impresinat-o atît de adînc, încît ea a izbucnit într-un plîns amar, și el a schimbat titlul original în *File lirice de album*, pentru ca lucrarea să nu-i evoce chiar de la titlu trecutul ireversibil.

Pentru cumnata sa Tereza Mocioni a compus șase lieduri pentru voce cu acompaniament de pian.

I. Ave Maria

II. De nu mi-ar rămîne altceva

III. Farmecul dragostei

IV. Ieri am iubit (din spaniolă)

V. Orga (de Uhland)

Compozițiile lui au fost tipărite de editura muzicală Albert Gutmann din Viena.

Cu puțin înainte de agravarea bolii sale a compus un cântec de leagăn, pe care intenționa să-l dedice baronei Jozsika — Eszterházy. N-a fost însă tipărit.

Compozițiile lui sînt frumoase, distinse, lipsite de trivialitate. Măreția lui constă în inspirațiile pianistice. Improvizațiile lui erau admirabile. Cînd acum vreo 18 ani eram la Nisa, într-o seară s-a așezat la pian și a început să improvizeze ca de obicei. Imediat s-a produs o mare liniște în salon. Una din doamnele străine, care era de față, i-a cerut titlul lucrării și numele compozitorului „pentru că este fermecător ceea ce cîntați“, și a rămas fără grai cînd a aflat că sînt fantezii-improvizații, trezite probabil de frumusețile Rivierei.

Interpretarea lui era minunată, impresionantă și liniștitoare. Dacă s-ar fi dedicat exclusiv muzicii ar fi atins celebritatea, dar îi lipsea răbdarea pentru exersare și pentru executarea unor compoziții ale altora, deși iubea muzica bună și știa să aprecieze cea ce este frumos.

Îmi iau permisiunea, domnule Braniște, să vă trimit compozițiile lui. Dacă nu cîntă la pian nimeni din familia dumneavoastră, se vor găsi desigur admiratori ai decedatului, care să dorească să încerce compozițiile lui.

Vă rog să-mi iertați scrisul oribil, dar nu mi se îngăduie nici cinci minute ca să scriu în liniște: încît nu pot ști dacă înțelegeți ce v-am scris.

Este bine că nu mi-ați cerut ceva sistematic, căci în acel caz ați fi foarte dezamăgit.

Am uitat să vă amintesc că *dinsul* și fratele Eugen înainte de a se căsători aranjau la Budapesta concerte foarte apreciate, care aveau loc în fiecare săptămînă în locuința lor de holtei din piața Gisella.

Artiști ca Krancsevics,¹⁶ Pinkas, Deutsch¹⁷ și alții luau parte la aceste manifestații, se executau cvartete frumoase la care participa și Eugen. Liszt¹⁸ venea adeseori, se așeza neinvitat la pian și ne încînta cu execuția lui măiastră, el avea o deosebită simpatie pentru cei doi frați Mocioni și venea foarte bucuros la matineele lor muzicale; iar aristocrații melomani erau fericiți să fie invitați; pe vremea aceea era unica casă unde se făcea muzică serioasă.

Tot atunci frecventa el intens și cu plăcere multele concerte ce aveau loc la Budapesta, și numai cînd a început să oscileze sănătatea lui și din această cauză s-a retras la țară, a renunțat la această plăcere. După participarea la un concert sau la o operă se așeza la pian grăbit, redînd după auz părțile care i-au plăcut. Avea un auz extraordinar de fin și multă înțelegere pentru muzică.

În ultimii ani ai vieții, gramofonul i-a înlocuit în parte de ce fusese privat din cauza șederii îndelungate la țară.

Ca și mulți alții a ajutat pe cei ce se dedicau muzicii, printre care este un muzician cu har, consacrat.

Acum cred că am scris tot ceea ce știu în legătură cu activitatea muzicală a scumpului dispărut.

Doamna Mocioni și cu mine vă mulțumim, domnule Braniște, pentru dragostea, cinstirea și atașamentul pe care le dovediți prin fapte închinatelor memoriei lui.

Din partea noastră și a celor din Căpilnaș primiți salutări cordiale.

Cu o caldă stringere de mînă

a dumneavoastră

Luise Koch

1. Pînă la acea dată au apărut 13 foiletoane în *Drapelul* din *Al. Mocioni, Note biografice* de V. Braniște.

2. Aceste informații i-au servit lui V. Braniște pentru conferința *Al. Mocioni ca muzician*, ținută la adunarea generală a Societății pentru fond de teatru român de la Alba Iulia din zilele de 19 și 20 septembrie 1909. A fost publicată în *Anuarul Societății* pe anul 1909 și în broșură separată.

3. Se pare că e Joseph Schmidt, pianist și compozitor. Este menționat în Würzbach, *Biographisches Lexicon*, p. 278—279, fără să i se indice anii extremi de viață.
4. Gânduri fugare pentru pian (franc.).
5. Mama lui Al. Mocioni, Ecaterina (1806—1878) — descendentă a lui Andrei I de Mocioni — reprezenta linia donatarie a familiei, care a primit de la împăratul Iosif al II-lea domeniul Foen, pentru recunoașterea meritelor familiei. Ea s-a căsătorit cu Mihai (1811—1890) ultimul descendent al întemeietorului liniei armaliste, înnobită prin diploma din 1 iunie 1798 a împăratului Francisc I, reimpunând cele două linii ale familiei, înnobite separat. Vezi C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 304.
6. Tonci = Anton Mocioni fiul lui Zeno, ajuns capul familiei după moartea lui Alexandru. După Unire a devenit Mareșalul palatului.
7. Ludwig Tieck (1773—1853), poet german.
8. Friedrich Rückert (1788—1866), poet german.
9. Matthias Claudius (1740—1815), poet german.
10. Se referă la concertul din Praga al artistei Wilma Czermak, care acompaniată de Karl Kopecky a interpretat sonata pentru cello a lui Alexandru Mocioni, Recenzia a apărut în *Deutsches Abendblatt*, nr. 75, din 2 aprilie 1909.
11. Hélène de Mocioni, soția lui Alexandru Mocioni.
12. Laura de Csernovics, soția lui Andrei (1812—1880).
13. Josephine Mocioni.
14. Livia, soră cu Georgina, măritată cu Andrei Bethlen.
15. Georgina Bissingen, fiica lui George Mocioni (1823—1887).
16. Dragomir Krancsevics (1847—1929). Violonist virtuoz. Între 1873—1901 a fost dirijorul operei din Budapesta.
17. Deutsch Vilmos (1825—1896). Pianist.
18. Franz Liszt.

152. VALERIU BRANIȘTE

(Către Andrei Bărseanu)

Lugoj, 10 august n. 1909

Mult stimată amice,

Am cetit cu mare drag prețuita ta scrisoare din 24 a.c. și te-am invidiat de liniștea sufltească ce transpiră din fiecare șir. Mi-e dor și mie să ajung măcar pe o săptămână la puțină recreere, dar nu voi putea, căci sînt în toiul unor frămîntări, cari pe umerii mei apasă. Stau la vie în teorie, dar de fapt sînt tot pe drumuri și nu ies cu vremea la cale, atîte am pe cap.

La Sibiu n-am putut veni¹, căci eram comisar la examenul pedagogilor în Caransebeș și nu puteam lipsi de acolo nici un ceas, așa de complicată era situația.

Dar și altfel era greu să viu din cauza speselor. Din Lugoj e Sibiul tare peste mîna. Spesele sînt singurul motiv din care aș fi dorit să devin „ordinar“ la secții. Dar așa cum ați făcut e bine, căci Rațiu se ocupă stabil de chestii literare, eu numai incidental improvizez cite ceva. De o muncă sistematică nici vorbă nu poate fi la mine, căci în prea multe direcții îmi fărîm activitatea. Și nici nu cred că în curînd va fi altfel.

Ce privește conferența la Asociație, mai ales că e primul caz că Asociația mă invită, primesc bucuros a face o conferință despre Mocioni, dar iată cum !

DI. Șulufiu m-a invitat să scriu pentru *Transilvania* un articol despre Mocioni. I-am răspuns atunci că un articol nu se poate, căci materialul este horend² și deși lucrez zi de zi la el, peste ani de zile de-abia se va putea da sinteza materialului într-un articol. Dar dacă voiește îi dau pentru *Transilvania* o serie de articoli *subiectivi* în formă de amintiri și aprecieri, relativ la Mocioni. A primit cu plăcere. Așa au apărut în numărul mai recent al *Transilvaniei* primele lui capitole³, asupra cărora îți atrag luarea-aminte și dacă mi-ai spune *sincer* părerea despre acest fel [de] a scrie al meu, ți-aș fi foarte mulțumitor. Dar, bineînțeles, nu elogii aștept, ci *sublinierea greșelilor* ce le găsești. Eu am trebuință de un asemenea control și pe aici am numai oameni care mă laudă, nu și de aceia cari să-mi poată spune adevărul cu sinceritate prietenească. Dar asta în paranteză !

În cursul acestor articole, vor fi multe capitole. Așa d.[e] e.[xemplu] un capitol care tratează pe *Mocioni ca muzician și compozitor*, va fi totodată și conferința ce o voi ceti la adunarea Societății de teatru⁴.

Pentru Asociațiune aș lua capitolul care se ocupă cu Mocioni ca filolog și literat. Mai interesant ar fi capitolul *Mocioni ca politician*, dar n-aș băga politica în adunarea Asociațiunii. În fine primesc a face conferința și voi vedea cari părți le voi ceti acolo⁵.

Dar, bineînțeles, toate aceste vor fi numai schițe subiective și nepretențioase, precum este și materialul biografic pe care-l public în foiața *Drapelului* și care mai ține vreo câteva luni⁶.

O lucrare sistematică se poate de abia mai târziu când întreg materialul este adunat, clasificat și sistematizat. Dar pîn-atunci mai va ! Nu știu de voi putea da eu această lucrare, dar cît pot adun materialul și arăt direcția în care așteaptă a fi prelucrat.

Ar fi pagubă ca o figură atît de măreață, luminoasă și bogată ca Ales. Mocioni să se stingă după moarte tot atît de puțin cunoscută apreciată și înțeleasă, cum a fost — durere — în viață !

Dar acum o întrebare discretă pentru orientarea mea: Retribuie Asociațiunea conferențiarului spese de drum și întreținere? Să fiu bine înțeles ! Nu cer, dar vreau să fiu orientat.

Despre Șaguna nu voi face nici o amintire în conferința mea, mai ales că eu în *unele privințe* văd altfel lucrurile, decît alții. Dar asta vine pe alt răboj.

Copila s-a reintors de la Măgurele cu sentimente foarte amestecate. Pagubă că Academia nu grijește de acel institut cum ar putea să o facă. Dar povestea e prea lungă. Cînd ne-om întilni voi spune mai mult.

Soția mea îți mulțumește pentru cordialele salutări și îți transmite asemenea calde salutări, atît ție cît și mult stim[atei] tale doamne soții, la cari mă alătur și eu cu un discret sărut de mină.

Rugindu-te să mi scuzi scrisoarea neglijată, dar nu ajung să scriu altfel, te salută cordial al tău vechi și devotat

Dr. V. Braniște

BCU Cluj-Napoca Colecții speciale, coresp. A. Bârseanu, vol.I, p. 120—122.

1. Se referă la ședința descrisă în nota 3 a scrisorii lui A. Bârseanu din 24 iulie 1909.
2. horend = enorm, latinism, foarte des folosit de V. Braniște.
3. *Transilvania* nr. 3, din iulie—septembrie 1909, p. 146—158.

4. Este adunarea generală din zilele de 19—20 septembrie 1909 de la Alba Iulia. Vezi *Anuarul Societății pentru fond de teatru român pe anul 1908—1909*, Brașov, 1910, p. 13.—26. Conferința a apărut și în broșură separată.

5. V. Braniște l-a prezentat pe A. Mocioni ca filosof.

6. Foiletonul din *Drapelul* a început în nr. 33 din 21 martie/3 aprilie 1909 și s-a încheiat în nr. 90, din 25 august/7 septembrie 1909. Vezi nota 1 din scrisoarea Luisei Koch din 16 iulie 1909

153. MIHAIL GAȘPAR

Vălenii de Munte, august 1909

Iubite domnule doctor,

Sint bine și sint fericit¹. Oamenii imi dau o importanță de care nu mă țin vrednic. Domnul Iorga mă distinge într-un chip încit imi cade greu.

Mi-a spus că imi pune la dispoziție orice carte imi trebuie pentru de a face studii, imi va exopera, după ce va apare romanul în volum², eventual un ajutor de a cerceta toată țara și locurile istorice, numai să lucrez. Mi-a zis că sint acela pe care il așteaptă literatura — dar mi-a legat de inimă studiul continuu. A mers pînă acolo încit ceea ce n-a făcut cu nimeni din ascultători că m-a introdus în casă la domnia sa și la cele mai fruntașe familii din loc.

Un lucru care imi convine, dar mă aduce în imposibilitate de a lucra. Ziua la cursuri, după masă în familia la grădini, căci petrec de minune. Ascultători sint mulți. Sint mulți studenți și de liceu. Ingineri, ofițeri, profesori secundari, dar nu prea am contact, căci nu ajung.

Prefața la roman m-a rugat să-i dau voie să o facă domnia sa, ceea ce am primit cu nespusă bucurie. Seara mergem la berărie cu dinsul — în societate mai restrînsă unde convorbim mult.

Eh, și curte mai fac, dar în cadrele bune-cuviințe. Este o învățătoare din Cimpulung... Zucker... o fată ideală. Dau năvală românașii pînă și Iorga cu toată maturitatea lui.

Viața e ieftină.

Onae³ se simte bine, dar cu firea lui nu face treabă în România. E prea modest, prea tăcut. De la *Tribuna* e Bucșan⁴ aci.

Cred a-ți face plăcere comunicînd părerea lui Iorga despre dumneata: „Braniște este unicul om de dincolo cu cap, de o intelectualitate superioară, cu o știință mare, aranjată și bine înmagazinată“. Prota⁵: „o mediocritate care are nefericita pretenție de a se crede om cu mințe“.

Iosif fratele lui: „un bolnav și naiv“.

E curios Iorga — unic în felul lui. E ceva ce nu-ți pot descrie. M-a stăpînit formal, prospitează de minune și nu e nervos defel.

La tipografie am fost. E o instalație modestă, dar lucră mult. Nu trece o literă fără să o revideze el. Colaboratori în redacție nu are decit doi corectori slabi, cari nu fac o para. Îi ține de milă. Studenți.

Cu mincările o duc bine, și ce e mai mult stomacul îmi dă pace. Mă simțesc bine și nu este exclus să-mi prelungesc concediul pină la septembrie.

Te salut

cu drag

Gașpar

P.S. O să trimit și rezumatele lui de literatură, luate foarte bine, căci m-a și angajat și dinsul, fiindcă le scoate și el în broșură. Vă puteți închipui de ce belea am dat să scriu după el cite 2 ore pe zi. Și ce-i mai al dracului, trebuie să o faci!

Rog acele să le publicați ca articoli secundari, căci ca foite aș da impresiile de drum și excursiunile. Scuzați că scriu nebunește de scilciat, dar nu ajung.

Ai văzut ce a scris de episcopie ⁶? Și nu-i chip să-l contrazici!

Vă salut

Gașpar

ASCN 900 V/130

1. Mihail Gașpar, redactor la *Drapelul*, se afla la Vălenii de Munte la Cursurile de vară inițiate de N. Iorga în anul 1908. Scopurile cursurilor erau „răspîndirea culturii generale și în special... cunoașterea formelor de manifestare ale vieții naționale românești de tinerimea universitară aparținînd tuturor grupelor de români.“ Cf. Virgiliu Teodorescu, *Informații referitoare la cursurile de vară de la Vălenii de Munte (1908–1909)*, în *Revista arhivelor*, 1978, 55, nr. 3, p. 277.

În nr. 56, din 30 mai/12 iunie 1909 al *Drapelului* apărea anunțul privind înscrierea la cursurile de la Văleni. *Drapelul* din 25 iunie/8 iulie 1909 relevă că aceste cursuri cultivă „Interes și dragoste pentru limba și literatura română, pentru istoria noastră și pentru cultura noastră“.

În *Drapelul*, nr. 74, din 11/24 iulie 1909, apărea corespondența specială: „*Cursurile de vară de la Vălenii de Munte* — semnată M.[ihail] G.[așpar], în care se făcea cunoscut deschiderea cursurilor la 2 iulie cu o conferință a lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, programul zilnic, atmosfera de la Văleni.

2. Se referă la romanul *Din vremuri de mărire*. George C. Bogdan și Doina Bogdan-Dascălu. reeditînd romanul, apărut integral în foiletoanele *Drapelului* din anii 1913–1914, și numai partea întii la Vălenii de Munte în anul 1909, fac în studiul introductiv al romanului o amplă analiză a genezei lui. Vezi, Mihail Gașpar, *Din vremuri de mărire*, Timișoara, 1982, p. 5–21.

3. Nicolae Onae (1880–1911). Învățător în Lugoj.

4. Constantin Bucșan.

5. George Popovici.

6. Se referă probabil la articolul *Încă un conflict școlar „dincolo“*, apărut sub semnătura lui N. Iorga în *Neamul românesc* din 23 august 1909, p. 1497–1498, în care se condamnă neimplimentarea preoților — din considerente de ordin material — în mișcarea națională a poporului român.

Sibiu, 7 septembrie 1909

Stimate domnule doctor,

Am cetit și recitit aprecierea dumneavoastră din *Drapelul* nr. 82 din 4 august a.c. și vă mărturisesc că am fost surprins nu de talentul de a judeca drept și în cunoștință de cauză, despre ce eram deja a priori convins; dar m-a surprins darul dumneavoastră de fizionom¹. Multă lume cetește fără să străbată în sufletul autorului și fără să se aleagă cetitorul cu ceva din ceea ce a cetit.

Îmi aduc aminte: în tinerețele mele era datină ca tineretul „domnișoare“ și „domnișori“ să poarte o consemnare despre toate operele ce-au cetit, apoi în convorbiri se făleau, care mai de care, despre cele cetite.

Am purtat și eu un asemenea catalog, cetisem adică pe cei mai însemnați autori germani și maghiari, vin apoi toți autorii francezi și englezi de renume, cari se aflau traduși în limba germană și maghiară; în întrunirile noastre m-am convins că cei mai mulți au rămas cu catalogul, alt folos n-au avut. *Gazeta Transilvaniei, Țara noastră, Progresul, Telegraful român, Luceafărul* asemenea au apreciat broșura mea „Aduș la partea a VI-a din Memoriul meu“ cu competență și dezinteresare. Primească mulțumirile mele.

Apreciera dumneavoastră, domnule doctor, a fost mult lăudată de bărbați distinși și valoroși. Pe mine m-a surprins, căci mi-am văzut sufletul meu așa zicind fotografiat prin acea apreciere.

Și încă ceva; mi-a venit aminte fără veste un caz analog, ce l-am experiat de nenumărate ori în excursiunile mele ca vânător. Sute și sute cutreieră Alpii, munții și Carpații, trec pe lângă peisaje, tablouri, minuni ale naturii, cu care creatorul a împodobit pământul, fără să se oprească, fără să admire mărețele jocuri fantastice ale naturii.

Sint numai rari, foarte rari muritori care au simț și pricepere pentru acele minuni, de a eterniza de a pune pe hirtie impresiunile la vederea acelor minuni ale naturii.

Cu drept cuvânt a zis Dumas², bătrînul; „Orice vei face, procede din tine însuți, descrie-ți simțămintele, îmbrățișează natura, privește obiectele cu propriii tăi ochi, iar nu prin ochelarii altora. Ceea ce te apucă, surprinde, te pătrunde, te uimește, te înfioară, la ce te vei mira, aceea vei fi în stare a o descrie.

Dacă vei descrie simplu, fără a căuta cuvinte și de vie depinge purcezînd din tine, tabloul va fi perfect. Crede-mă că frazele sint cel mai mare inimic al cugetului“.

Eu într-o astfel de stare sufletească am fost cînd am descris *Vinătorul român* și minunile naturii din Carpați (vezi *Răsunet la inaugurarea muzeului Asociațiunii*)³.

Domnul Friedjung, după ce i-am trimis-o și domniei sale broșura mea, mi-a răspuns prin alăturata epistolă, pe care v-o împărtășesc, rugîndu-vă să o publicați, căci e de interes și întregeste acest obiect istoric⁴

Primiți, vă rog, expresiunea deosebitei mele considerațiuni

Iosif Sterca-Șuluțu

1. Este vorba de articolul *Exemplu tinerilor*. Reflexii după citirea unei broșuri, nesemnat, dar scris de V. Braniște, o scurtă referire la lucrarea lui Șuluțu *Adaus la partea a VI-a* din *Memoriul lui Iosif Sterca Șuluțu din Cărpiniș*, octogenarul președinte al Astreii, publicat în *Drapelul*, nr. 82 din 1/14 august 1909.

La sfârșitul anului 1908 apăruse lucrarea istoricului austriac Heinrich Friedjung (1851—1920). *Österreich von 1848 bis 1860*, vol. I, ed. a III-a, în care referirile la români nu se bazează pe documente de proveniență românească.

Lucrarea cuprinde cuvinte elogioase la adresa lui A. Iancu redată de I. Lupaș sub titlu *Iancu în lumina străină*, în *Transilvania*, nr. 2, din 1909, p. 116—117. În urma notiței lui I. Lupaș, Șuluțu citește lucrarea, îi dezvăluie autorului erorile săvârșite, îi trimite spre informare un exemplar din *Adaus* și un exemplar din *Biografia lui Iancu*, care găsesc ecou la istoricul austriac.

2. Alexandre Dumas (1802—1870). Scriitor francez romantic.

3. Lucrare publicată la Sibiu în anul 1906.

4. Friedjung îi scrie din Viena la 7 august 1909 lui Șuluțu mulțumindu-i pentru cele 2 lucrări trimise, asigurându-l că va traduce în lb. germană părți din ele, „mai ales ale lucrării care se ocupă de eroul Iancu“. Vezi scrisoarea publicată în l. germană și în l. română — credem în traducerea V. Braniște — în *Drapelul*, nr. 92, din 1/14 septembrie 1909.

155. PETRU IONAȘIU

Bulci, 12 septembrie 1909

Mult stimată domnule doctor Braniște,

La propunerea făcută domnului Antoniu Mocioni de Foen referitor la scrierea monografiei Familiei, am onoare a-ți răspunde din încredințarea domniei sale că membrii familiei nu se pot angaja la suportarea speșelor ce conform proiectului dumitale s-ar urca la suma de 12.000 coroane¹.

Unii membri ai familiei numai acum s-au reîntors acasă și din cauza aceasta nu ți-am putut răspunde mai curînd.

Cu toată stima,

Petru Ionașiu
secretar domennial

Arhiva familiei.

1. V. Braniște voia să elaboreze o monografie a familiei Mocioni utilizînd arhiva Mocioni bogată în documente valoroase. Arhiva a ars în timpul revoluției din toamna anului 1918 odată cu castelul de la Birchș.

V. Braniște va include un studiu amplu despre Alexandru Mocioni în lucrarea *Pagini reslefe*, Lugoj, 1910.

T. Botiș va publica în 1939 *Monografia familiei Mocioni*, 426 p., fără a cita contribuția lui V. Braniște.

(Către Maria V. Braniște)

Sibiu, 2/15 octombrie 1909

Dragă Miți,

Pe alăturata zdreanță de hirtie am încercat să-ți scriu în decursul ședinței¹, dar n-am putut încheia. Las scrisoarea începută așa cum este și-ți scriu alta.

Mă îngrijorează știrea cu tine², vezi, pentru Dumnezeu, grijește să fii bine pe cînd vin acasă. Să am și eu nevastă ca lumea. Sper că dorul mi se va împlini, doar tu poți toate ce le vrei.

Mă bucur că copiii nizuiesc să se poarte bine. Spune lui Gilu și Olgăi să-mi scrie ce să le aduc, dacă se poartă bine. Dar *numai* atunci.

Aprob toate cumpărăturile puse în vedere. Sfătuiește-te cu doamna Florescu³ și cumpără tot ce credeți de bine. Toți banii îți stau la dispoziție. La tipografie să plătești cele 123 coroane simbătă numai dacă au intrat extra atîția bani la administrație după ce am plecat. La caz contrar poate aștepta pînă ce vin eu. Lucrul principal sînt trebuințele casei și ale copiilor. Cumpără-ți ție, Leliei și Icăi, eventual și celorlalți tot ce le trebuie. În caz că nu-ți ajugh banii scrie-mi, căci eu am încasat aici bani și n-am prea cheltuit pînă acum nimic, fiind aproape tot oaspe.

Victoria⁴ a sosit azi la amiazi. Am intrerupt scrisoarea ca să o văd. A venit cu Florinel⁵ de la Brașov. Sint bine. Florinel e cam slăbit. Victoria e în putere, deși spune că a suferit de nervi. Bătrîna Onițiu cit și bătrînul sînt *foarte slăbiți*, nu cred că o vor mai duce-o mult. Și Anița a îmbătrînit mult. Virgil sosește deseară de la Budapesta, peste Lipova. El a fost la un profesor ca să-l consulte și este foarte mulțumit cu diagnoza ce i s-a făcut. Din Budapesta venînd, s-a oprit o zi la Lipova și deseară va fi aici. Au de gînd să stea pîn la sfîrșitul sesiunii congresuale.

Deseară vreau să duc pe Victoria la teatru, căci astăzi se dă pentru a doua oară „Jertfa“⁶ și „Șezătoarea“⁷ lui Tiberiu.

Ieri s-au dat pentru prima dată ambele.

„Jertfa“ e o piesă de dincolo, foarte mișcătoare și au jucat-o bine. Șezătoarea lui Tiberiu mi-a plăcut, deși — după atîta laudă — m-am așteptat la mai mult. A modificat-o. În pauză a pus — sub influența convorbirii cu tine — un duet pe care-l cîntă admirabil Triteanca⁸ cu fratele ei, un bariton dulce de forță. Dar nu se prea vajește duetul *artistic* cu *colecția de cîntece*, care-o premerge. Admirabilă e partea cu bobii (o melodramă). Stau de Victoria să vină, deși tocmai pe timpul reprezentățiunii sosește Virgil. Dar va mai aștepta puțin. După reprezentație se vor întlni la Onițeștii.

Bine ai făcut că ai dat telegrama lui Florescu. Noi de aici nu putem face nimic.

Vremea pe aici frumoasă. Salut prietenii. Pe tine te sărută și îmbrățișează al tău

Valer

ASCN 900 V/32.

1. V. Braniște se afla la Sibiu pentru a participa la Adunarea generală a ASTREI (12, 13 octombrie n. 1909) și la Congresul național bisericesc (1/14 octombrie—10/23 octombrie 1909). Vezi, pentru cel din urmă, *Telegraful român*, nr. 107, din 3/16 octombrie — 110, din 13/26 octombrie 1909.

În ședința a VI-a din 10/23 octombrie 1909, V. Braniște și V. Goldiș au fost raportorii Comisunii școlare.

2. Soția rămăsese bolnavă acasă.
3. Sabina. Soțul ei, Dumitru Florescu (1861—1916) a ajuns primar în Lugoj. Vezi „Drapelul“ nr. 8, din 17/30 ianuarie 1912.
4. Sora sa căsătorită cu Virgil Onițiu.
5. Copilul familiei Virgil Onițiu.
6. Cu un conținut referitor la războiul de independență al României
7. *La șezătoare* de Tiberiu Brediceanu.
8. Veturia Triteanu (1883—1979). Cîntăreață, născută Mureșanu, viitoarea soție a lui O. Goga. Spectacolele au avut loc în 1/14 și 2/15 octombrie 1909. Vezi *Teatru românesc în Sibiu*, în *Telegraful român*, nr. 107, din 3/16 octombrie 1909.

157. AUREL C. POPOVICI

Viena 10 noiembrie n. 1909

Dragă Valerie,

Nu știu ce gânduri aveți cu privire la alegerea de episcop la Caransebeș. Ca bănățean¹ și ca român port și eu un viu interes pentru această alegere. Cred că nu-mi vei lua în nume de rău dacă țin să mă adresez ție și să-ți atrag atenția asupra singurului candidat posibil — din punctul de vedere al politicii *de mîine*. E o părere pe care tu o vei judeca, dar despre care știu că e profund întemeiată în relațiile noastre reale de acasă și în raporturile de aici, de unde ne poate veni schimbarea pe care cu toții o dorim.

Aveți mulți candidați, dar mi se pare că tocmai *pe cel mai vrednic* prin cultura sa europeană, istorică-politică și prin energia sa de muncă, l-ați uitat și-l uitați pentru vechiul motiv că e proroc în patria lui, pentru că cei ce-l cunosc nu-l cunosc decît superficial, după aparențe înșelătoare. Vreau să vorbesc de dr. Ioan Sirbu. Orișit care ar fi părerile pripite ale celor mărunți cari nu-l cunosc — eu îl cunosc din liceu, — orișicare ar fi dificultățile ce li se vor fi pîrînd unora și altora, eu cred că e o *datorie* pentru bănățeni să scoată pe acest om de extraordinară valoare la iveală și să-i dea puțină de a lucra precum puțini vor fi putînd să lucreze. Nu vă grăbiți cu alți candidați și să nu credeți pe cei ce vă spun că Sirbu n-ar avea vreo șansă de a fi confirmat. Le are cel puțin în aceeași măsură în car e le au alți „posibili“

Am ținut să-ți comunic această părere și regret că nu ți-o pot motiva cu grai viu, căci nu mă îndoiesc că ai fi de acord cu mine, oricît de „stranie“ s-ar părea această candidatură celor ce nu-și dau seamă că n-avem a face cu episcopi cu vederi provinciale, ci că mai ales de aci înainte ne trebuie oameni cu vederi largi, întemeiate în istoria dezvoltării neamului nostru².

Cu prietenești îmbrățișări al tău devotat
IX Hotel Regina

Dipsi

BCS, ms. nr. 23200; Ft. 429/1015—1016. Publicată în I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1980, p. 978—979, și în Vasile Nemiș, *Contribuții la biografia istoricului bănățean dr. Ion Sirbu*, în *Banatica*, 1985, 8, f. 329—330.

1. A. C. Popovici se născuse la Lugoj în 4 octombrie 1863.

2. Cite de mare era importanța personalității noului episcop pentru afirmarea drepturilor poporului român în acele vremuri frământate se vede și din intervenția lui Aurel C. Popovici. (Vezi I/63), vechi prieten cu V. Braniște. V. Braniște îl va susține pe Miron Cristea.

158. MIRON E. CRISTEA

Antet: Dr. Miron Cristea
consilier în consistoriul
arhiepiscopiei de la Sibiu

Sibiu, 11 noiembrie 1909

Stimate amice,

Deși cred că și voi faceți aceleași combinațiuni ca și mine, totuși îți scriu aceste rânduri.

Metropolitul se vede, face ultima sforțare cu p[ărintele] Hamsea¹. Neîndrăznind a interveni direct a pus pe I. Ignatie² la cale. Așa bănuiesc eu. Astfel se explică că Ignatie a chemat pe Burdia la Arad. Desigur i-a cerut să sprijinească pe Hamsea în nădejdea că dintre naționaliști va rumpe ațița ciți va fi de lipsă.

Definitiv vor cloci planul în Budapesta, căci metropolitul pleacă acolo simbătă, sub alte pretexte, dară în fond pentru a tracta împreună cu oamenii lui și a pune toate la cale.

Deci tractarea afacerii cu p[ărintele] dr. Olariu este absolut necesară³, pentru a ne asigura din partidul contrar cit de mulți. Avînd asigurarea p[ărintelui] Olariu, cred că toate sforțările metropolitului vor rămînea zadarnice.

Nu cruța deci nimic întru asigurarea grupului dr. Olariu.

Ți-am scris acestea spre cuvenita voastră orientare.

Stimător

Dr. E. M. Cristea

BCS, ms. nr. 22992; Ft. 429/664—647.

1. Augustin Hamsea (1849—1916). Arhimandrit. Profesor și director al Seminarului din Arad. Redactor al revistei *Biserica și școala*. *Drapelul* din 6/19 octombrie 1909 făcea referiri la încercările care se făceau pentru ca Hamsea să fie propus drept candidat de episcop. Vezi Nicolae Bălan, *Arhimandritul Augustin Hamsea*, în *Revista teologică* (Sibiu), 1916, 10, p. 67—68.

2. Ion Ignatie Papp.

3. Înțelegerea nu se va realiza.

Euer Hochwohlgeboren

Mehadia, 18 noiembrie 1909

Sehr geehrter Herr Doktor,

Ihre Abwesenheit von Lugos veranlasst durch Ihre Theilnahme am Kirchenkongress in Hermannstadt, und meine nicht immer befriedigende Gesundheit, waren die Gründe warum ich nicht sofort dem Empfang der Zuschrift der Parteileitung dtto 10. Oktober l. J. beantwortet habe.

Indem ich dies hiemit, gebe ich Ihnen gleichzeitig bekannt, dass ich so lange Herr Dr. Olariu seine Kandidatur auf den Bischofssitz in Karansebes aufrecht erhält, ich mich verpflichtet fühle mein votum für ihn abzugeben getreu dem Moralsatz: Ein Mann, ein Wort! Es hat Niemand den Beweis erbracht, dass Dr. Olariu unwürdig sei den Bischofssitz einzunehmen.

Auch in der unverbindlichen Besprechung welche der Bischofswahl voranging, geschah dies nicht. Am Allerwenigsten aber hat mich das Wink „Novi homines Caransebesiensis“ soweit dasselbe den Dr. Olariu und Barbu betrifft, überzeugt. Diesbezüglich habe ich meine Meinung, nämlich dass ein Priester sich soweit vergessen, das Ansehen des Priesterstandes und damit das Interesse unserer Kirche zu gefährden, indem, er die menschlichen Schwächen seiner Standesgenossen und kirchlichen Vorgesetzten dem Gespöthe und der Missachtung der Gläubigen preisgab statt sie dem Disziplinarsenat des Consistoriums oder der Metropole zur Kenntniss zu bringen. Dabei hat Dr. Barbu selbst der Schwächen so viele.

Wenn ein Offizier sich an dem Ansehen seines Standes so versündigen würde wie Dr. Barbu sich an dem seinigen versündigt hat, so würde der betreffende Offizier in kürzester Zeit gezwungen werden, den Königsrock auszuziehen. Solche Leute kennen die Bedeutung ihres eigenen Standes nicht wissen auch nicht wie sie demselben gerecht werden solle und sollen daher lieber sich einen anderer Beruf wählen.

Was obererwähnte unverbindliche Besprechung anbetrifft, habe ich erwartet, das sie sich hauptsächlich damit beschäftigen werden zwischen den beiden Bischofskandidaten eine Paralel in Bezug auf ihre Qualitäten zu ziehen und damit zu begründen, warum dem Candidaten der Parteileitung der Vorzug gegeben werde.

Eine geheime Probeabstimmung hätte die gewünschte Orientierung über das Stimmenverhältnis gebracht.

Statt dessen gestaltete sich der zweite Teil der „unverbindlichen“ Besprechung zu einer „moralischen Daumschraube“ was meine höchste Indignation wachrief. Es war ein Wortbruch!

Unsere „Rufer im Streite“ verfügen doch über jene Intelligenz, welche es möglich gemacht hätte den offenbaren Wortbruch zu vermeiden.

Auch täten sie gut in ihren Werken nicht das persönliche Moment, sondern die Sache selbst und dasjenige was ihr dient in den Vordegrund aller ihrer Erwägungen und Entschlüsse zu stellen.

Ich bitte Her Doktor, meinen Brief nicht zum Gegenstand einer öffentlichen Besprechung zu machen.

Ihnen Herr Doktor bleibt auch fernerhin mit aller Hochachtung gewogen.

Ihr ergebenster

Cena

BCS, ms. nr. 23175; Ft. 429/947—950.

Traducere:

Prea ilustre, prea stimate domnule Braniște,

Absența dumneavoastră din Lugoj, cauzată de participarea la congresul bisericesc din Sibiu și sănătatea mea nu prea mulțumitoare au fost motivele pentru care nu v-am răspuns îndată după primirea adresei conducerii partidului.

Cum fac aceasta acum vă aduc la cunoștință că atita vreme cit dr. Olariu își menține candidatura pentru scaunul episcopal din Caransebeș mă simt obligat să-i dau votul, respectînd morala cuvîntului dat. Nimeni n-a adus dovada că dr. Olariu nu este vrednic să ocupe scaunul episcopal.

Nici în consfătuirea neangajată care a precedat alegerii de episcop nu a avut loc aceasta. Cu atît mai puțin m-a convins aluzia „Novi homines Caransebesiensis“¹ ceea ce privește pe dr. Olariu și Barbu. În această privință am părerea mea, și anume că un preot s-a dejosit atît de mult periclitînd situația clerului și prin aceasta interesele bisericii noastre cînd a dat în vileag slăbiciunile tagmei sale și a superiorilor ierarhici, făcîndu-i obiect de batjocură și dispreț, în loc să aducă lucrurile la cunoștința senatului disciplinar al consistoriului sau a mitropoliei. Pe lingă aceasta, dr. Barbu are el însuși multe slăbiciuni.²

Dacă ar fi păcătuit astfel un ofițer față de casta sa cum a făcut-o dr. Barbu, respectivul ofițer ar fi fost silit să demisioneze. Acești oameni nu-și cunosc importanța tagmei, nici nu știu să se comporte față de ea, și ar fi mai bine dacă și-ar alege o altă carieră.

Ce privește mai sus amintita consfătuire m-am așteptat ca obiectul ei să fie o paralelă între cei doi candidați la episcopie cu privire la calitățile lor pentru a se motiva pentru ce este preferat candidatul conducerii partidului.

O votare secretă ar fi adus orientarea dorită despre raportul dintre voturi.

În loc de aceasta s-a transformat partea a doua a consfătuirii „neangajante“ într-o presiune morală, ceea ce a trezit via mea indignare. A fost o călcare de cuvînt.

Protestatarii noștri au acea inteligență care ar fi făcut posibilă evitarea călcării publice de cuvînt.

Ar fi bine totodată ca în acțiunile lor să pună în prim-planul deliberărilor și hotărîrilor lor obiectul în sine și ceea ce îi servește, nu cauza personală.

Vă rog, domnule doctor, să nu faceți scrisoarea mea obiectul unei dezbateri publice.

Față de dumneavoastră, domnule doctor, rămîn și pe mai departe cu toată stima prea supus

Cena

1. Noii oameni din Caransebeș (lat.).

2. Vezi scrisorile lui P. Barbu din 28 februarie/13 martie 1909, și a lui Iosif Olariu din 4/17 martie 1909.

[Telegramă]

Végvár, 21 noiembrie 1909

Habe gestern von Pest C. telegraphiert möge kommen Kádar oder vertrauens Mann senden, da eine entscheidende mündliche Mittheilung auf Wunsch hoher Persönlichkeit machen habe. Bisher keine Antwort erhalten.

Duka

BCS, ms. nr. 41421; Ft. 429/728.

Traducere:

I-am telegrafiat ieri din Pesta lui C.¹ să vină la Cadar sau să trimită un bărbat de încredere, pentru că am să-i fac o comunicare verbală hotărâtoare din dorința unei înalte personalități. Până în prezent n-am primit răspuns².

DUCA³

1. Este vorba despre întărirea lui Miron Cristea de către rege.

2. Geza Duca a primit mandat să obțină în scris declarația lui Cristea „că nu va fi naționalist prea intransigent, încarnat“. A. Plămădeală, *Românii din Transilvania...*, p. 178, G. Duca a făcut toate demersurile pentru ca întărirea să nu atragă după sine nici un angajament al lui M. Cristea. Despre alegerea lui Cristea, Braniște va scrie astfel: „Astfel l-am făcut episcop pe E. M. Cristea, cel mai bun din toți candidații posibili, dar totuși nu atât de destoinic cum l-am crezut“. *Amintiri...*, p. 455.

3. Geza Duca de Cadar (1867–1913). Diplomat. După o carieră diplomatică desfășurată ca atașat la București, Atena, secretar de legație la Lisabona, Belgrad, Stuttgart, consilier de ambasadă la Constantinopol, secretar la Haga se retrage cu rangul de ambasador extraordinar și ministru plenipotențiar la moșia din Cadar și susține acțiunile naționale românești, fiind membru în Casa Magnaților. Vezi Penegiricul în *Drapelul*, nr. 19, din 14/27 februarie 1913.

161. FILARET MUSTA

Caransebeș, 21 noiembrie 1909

Mult onoratului domn

Dr. Valeriu Braniște,
asesor consistorial

în Lugoj

Prin această mult onorat domnia ta ești poftit a asista în calitate de comisar consistorial la examenul de corigență ce se va ținea în 8/21 decembrie a.c. la Insti-

tutul nostru pedagogic cu candidații, cari la examenele de calificățiune învățăto-rească din anul școlar expirat n-au reușit.¹

Despre decurgerea acestui examen vei binevoi a face apoi raport Consistorului.

Filaret Musta
arhimandrit
vicar episcopesc

BCS., ms. nr. 23375; Ft. 429/1236.

1. În ședința a VI-a a Congresului național bisericesc de la Sibiu din 8/21 octombrie 1909 V. Braniște a fost ales în Senatul școlar din dieceza Caransebeșului, cu 57 de voturi din 72. Cf. *Drapelul*, nr. 108, din 10/23 octombrie 1909.

162. PETRE STOICA

Satu-nou, 24 noiembrie 1909

Mult stimat domnule doctor,

Spre orientare îmi iau voie a-ți comunica că sum învoit a vota la alegerea de episcop pentru dr. Miron Cristea, care, după cum se știe este cel mai vrednic pentru acest scaun și de la care putem aștepta în caz de lipsă să ne apere drepturile în Casa Magnaților, cum încă pînă acum n-a putut-o face alt prelat român.

De cumva voi fi împiedecat a lua parte la consfătuirea ce se va ținea luni în Timișoara, binevoiți a face uz de această declarație a mea, precum și de aceea că eu nici acum, nici în viitor, sub nici o condițiune nu-mi voi da votul pentru dr. I. Olariu.¹

Cu deosebită stimă

P. Stoica

BCS, ms. nr. 23357; Ft. 429/1212.

1. Scrisoarea se încadrează în campania susținută de V. Braniște pentru alegerea lui Miron Cristea ca episcop al Caransebeșului.

163. TIBERIU BREDICEANU

[Telegramă]

Sibiu, 26 noiembrie 1909

Barátunk tizenegy órakerkezik Marosillyéról

Tiberius

BCS, ms. nr. 23241; Ft. 429/1092.

Prietenul nostru sosește la unsprezece de la Ilia.¹

Tiberius

1. Miron Cristea.

164. SEVER BOCU

Arad, ante 14/27 noiembrie 1909

Stimate domnule Braniște,

Scrisoarea dumneavoastră a prevenit pe a mea, pentru că chiar azi voiam să vă scriu, spre a vă invita și în mod deosebit atît pe dumneavoastră personal, cît și pe ceilalți colegi din redacția *Drapelului*.

Ne-am gîndit chiar de la început de cînd ne-am hotărît să dăm festivităților caracterul unei *serbări a presei*,¹ precum era și dorința deputaților, să ne punem în conțelegere cu dumneavoastră, cel mai vechi astăzi în presa noastră și să vă rugăm nu numai să asistați ci să vă dați adeziunea la ținerea unui sfat, cu acest prilej, al gazetarilor români.

Am fost însă așa de mult ocupați încît am cam întîrziat și n-am ajuns decît acum la vreme să vă scriu.

Noi în privința acestui sfat, acestei conferențe a gazetarilor, n-am luat nimic în programul festivităților, tocmai fiindcă nu cunoaștem părerile nici ale dumneavoastră nici a celorlalți confrați. Am invitat însă toate gazetele și credem că își vor trimite toate reprezentanți. Și am socotit că întrunindu-se aici cu toți, prilejul se va îmbia de la sine spre a sta la sfat împreună și a discuta și așa-numite probleme casnice ale noastre. Dacă însă dumneavoastră credeți că ar fi bine, pentru ca să o știe aceasta toți înainte, să spunem că va avea loc și o consfătuire a gazetarilor, știm că nu e încă tîrziu să o publicăm și noi și dumneavoastră și ceilalți confrați.

Vă rog deci să binevoiți a-mi comunica și părerea dumneavoastră, de care noi în tot cazul vom ținea cont, pentru că sîntem de părerea că așa ar fi mai bine să o iee afacerea un om în mîini cel mai comptent și cu mai multă cădere.

Cu această ocazie să nu uitați a-mi comunica și numărul persoanelor care vor veni din Lugoj.

Primiți încredințarea sentimentelor noastre de dragoste colegială.

*Sever Bocu*²

BAR, ms. nr. 150024; Ft. 393/105–106.

1. Este vorba de serbările privind inaugurarea noii clădiri a *Tribunei* din Arad, care s-au ținut în 13/26, 14/27 și 15/28 noiembrie 1909. *Tribuna* în editorialul *Bine ați venit* din nr. 248, din 14/27 noiembrie 1909, aprecia manifestarea de la Arad, la care au participat și ziaristii din România —

drept o „serbare generală a presei românești întregi și a tuturor românilor“. Vezi desfășurarea serbărilor în *Tribuna* nr. 249, din 15/28 noiembrie 1909. Din partea *Drapelului* a participat Mihail Gașpar. Gazetarii români întruniți la Arad au adresat unor ziare europene telegrame înștiințându-le despre întrunirea lor „Les représentants de la presse roumaine opprimée, célébrant l'inauguration de la Maison du journal *Tribuna* saluent les représentants de la presse française libre“, se spunea în telegrama adresată ziarului *Le Temps*. (Reprezentanții presei române oprimați, sărbătorind inaugurarea Palatului ziarului *Tribuna* salută pe reprezentanții presei franceze libere). Vezi despre semnificația politico-culturală a serbărilor de la Arad, Liviu Maior, *Inaugurarea palatului „Tribunei“ din Arad (1909), moment însemnat al luptei românilor pentru unitatea de stat*, în *Ziridava*, 1977, 7, p. 343—358.

2. Sever Bocu (1874—1953). Absolvent al Academiei Comerciale și a școlii „Hautes Etudes“ din Paris. Contabil, ziarist. În 1914 a trecut în România unde a militat pentru intrarea României în război. A activat la Paris pentru recunoașterea aspirațiilor naționale românești. După unire, deputat în parlament, ministru în guvernul Maniu (noiembrie 1928—iunie 1930).

165. GEZA DUCA

BCS, ms. nr. 23041; Ft. 429/722.

Telegramă

Budapesta, 1 decembrie 1909

Dr. Valer Braniște
redactor

Lugoj

Burdia ist nicht abgeneigt einem Compromiss einzugehen, muss aber seine Leute sprechen, weil er beim Abschied allen sein Wort für Olariu gegeben, wird aber Freitag vormittags Caransebes Conferenz seiner Partei zu diesem Zwecke abhalten. Burdia ersucht Sie Freitag früh in Caransebeș zu sein zwecks einer privaten Besprechung noch vor der Conferenz. Burdia wird entgegenkommend sein. Rate Ihnen dringend dasselbe

Baron Duka

BCS, ms. nr. 23041; Ft. 429/722

Traducere:

Burdia nu este împotriva unui compromis, trebuie însă să vorbească cu oamenii lui, pentru că la despărțire le-a promis tuturor să-l susțină pe Olariu¹. Va ține însă vineri în Caransebeș în acest scop o conferință cu partidul său. Burdia te roagă să fii la Caransebeș vineri dimineața în scopul unei convorbiri particulare, încă înainte de conferință. Burdia va fi prevenitor, te sfătuiesc insistent să procedezi la fel.

Baron Duca

1. Geza Duca, deputat sinodal și congresual în dieceza Caransebeș a fost încredințat de ministrul de interne, Andrásy Gyula, să aplaneze conflictul dintre deputații naționaliști și burdiști. „Conducerea noastră de partid mă designase pe mine să susțin tratativele cu el. Era om de mare cultură, deștept și cu tactul de diplomat. Nu cunoștea deloc situația și era angajat de guvern pentru dr. Olariu, pe care îl și votase când a stat față în față cu Badescu. În castelul lui de la Cadar — unde eram oaspe des — l-am condus pe dr. E. M. Cristea; acolo am pus candidatura acestuia la a treia alegere și după o luptă crâncenă [...] am izbutit nu numai să-l alegem episcop, ci și să-i exaperăm aprobarea Coroanei“. *Amintri...*, p. 455.

166. MIRON CRISTEA

Confidențial

Budapesta, 2 decembrie 1909

Stimate amice,

A fost bine că am venit însumi la Budapesta, căci am putut prinde toate firele.

1. Înainte de congres — precum însuși știi, naționaliștii se gîndeau la dr. Roșca¹. Asta i-a făcut pe cei din partidul contrar să se apropie de el, ca reușind să-și asigure bunăvoința lui. De aici informațiile ce vi s-au dat și vouă că P. Ionescu etc. sînt pentru el. Peste tot din acest izvor porcede primirea lui la Apponyi.

2. Îndată ce voi v-ați apropiat de mine, au abandonat pe dr. Roșca și deci există speranță că mă vor accepta și ei.

3. Mergînd azi la Hotel „Ungaria“, ca să convin cu baron Duca, i-am aflat pe ambii acolo și pe Duca și pe Burdia la cină. Am stat împreună și am avut ocazia a vorbi cu ambii și separat, căci convenind cu alți cunoscuți au stat cite un timp la mese separate.

Cu toată confidența îți comunic purul adevăr.

Burdia mi s-a părut mai sincer și mai franc. Mi-a declarat că dr. Nicolae Ionescu m-a descris lui atît de bine încît el dorește din tot *sufletul reușita mea*. Chiar de m-ar alege numai naționaliștii, el e gata a-și pune toată influența pentru întărire. A mers așa de departe că — fiind singur — mi-a spus că mai bine m-ar vedea pe mine pe scaunul episcopesc, decît pe dr. Olar sau și pe oricare. Deci să contezi la sprijinul lui, pe onoarea lui și mi-a întins mîna. Am rămas surprins de această bunăvoință, care ne poate fi de folos. A zis că va stărui la partid ca să accepteze compromisul proiectat. El e de acord, dară trebuie în această privință să tracteze cu partizanii săi. Și aceea mi-a spus: „Știu sigur că partidul meu nu are mai mult de 22 voturi, deci și acum numai cădea putem cu dr. Olar. De-i voi putea îndupleca să voteze cu dumneata toți, bine, de nu, încă bine, căci dumneata ai majoritatea — așa-s informat — și eu voi sprijini aprobarea. Pînă acum ministrul a ascultat orbiș de mine și sper că și acum mă va asculta.

A rămas ca el să tracteze vineri cu tine. Deci în interesul cauzei și al meu, caută să fii preventiv, vorbește-i cum știi tu convingător despre interesul obștesc, care reclamă ridicarea *standardului de pace*. Și cred că-l ciștigi.

După ce s-a dus Burdia, am rămas singur cu Duca. El îmi spune că așa cînd a vorbit prima dată cu Burdia, a fost mai rezervat față de mine. Azi însă i-a declarat: „Dacă nu poate fi dr. Olar, atunci eu (adică Burdia) numai lui dr. Cristea mă plec,

căci atunci încai avem un episcop cum se cade". Deci un nou indiciu că dacă veți fi cu tact, acceptează pactul.

Burdia a vorbit azi cu secretarul Toth² de la Culte și a zis că le-ar părea bine și lor de pace și atunci candidatul ar avea cele mai bune șanse de activitate și restabilirea ordinii în eparhie.

Burdia a vorbit și cu Petru Ionescu, care m-a cercetat și mi-a întărit și el cele spuse deja de Burdia, că adică el a rămas foarte plăcut impresionat de mine și mă ține de cel mai vrednic și chiar de s-ar capricia partidul său pentru dr. Olar, el tot va lucra ca să ajung eu.

Deduc din aceste vorbe că ei toți țin de sigură alegerea mea. Burdia mi-a zis și — convenind cu el singur, — că desigur voi reuși. P. Ionescu combina 29 voturi, fără protopopul dr. Popescu³ și soții, despre cari spunea că dacă merge Musta cu mine, atunci se alătură și el, adică dr. Popovici cu ai săi.

Am stat la cină mult și cu baronul Stoianovits⁴ pînă erau ceilalți la altă masă. Mi-a spus că după convorbirea cu cei doi crede de sigură alegerea mea. El a plecat apoi la Viena. Spunea că pe tren va vorbi și cu Wekerle, care încă pleacă și mă va lăuda, de î se va da ocazie. Asemenea va face și la Andrassy, cu care convine des.

Dintre toți l-am aflat pe Burdia mai hotărît, chiar încîntat și mi-a zis că nu dorește alta decît să fac ordine și să pui pe fiecare la locul său. De dr. Barbu numai a vorbit mai rău. Iară Petru Ionescu cerea ca pe dr. Olariu să-l menajeze pregătindu-i calea... ce ziceai și tu.

Aceste ți le comunic confidențial ca să fii pe deplin orientat. Atîrnă acum de la tine să dezvolți — ceea ce nu mă indoiesc — tactul convenit ca pactul să se accepte și să se facă o alegere unanimă sau aproape unanimă.

Cînd m-am despărțit de Petru Ionescu, mi-a zis: „Fii sigur că vom interveni pentru pact. Noi sîntem de acord, dară trebuie să convorbim cu dr. Olar și ceilalți din partid, altcum se indignează că lucrăm de capul nostru.“ Chiar să nu succedă pactul, să se capricieze unui seduși de cei ce le-au promis votul din partidul naționalist, fără ca de fapt să-l deie lui dr. Olar — și atunci cauza stă bine, căci Burdia i-a spus și lui că-i pentru mine.

În urmare, dacă Nicolae Ionescu, Petru și Burdia vor interveni, cred că se supune și Olariu și compromisul devine fapt. Îți incredințez deci ție totul. Ești cu tact destul, fă ce poți ca să devie fapt pactul.

Baronul Duca încă mi-a zis, să cauți a fi culant față de Burdia, căci cu asta îl ciștiți. Duca se teme că tu în urma antecedentelor vei fi îmbumbat față de Burdia. Dară eu am toată încrederea, căci știi tu ce reclamă tactul unui moment, reclamat de reușita unui lucru dorit.

Eu plec acasă poate la orele 2 după amiază miine, respective azi, căci e 12 oare din noapte, cînd scriu aceste rînduri.

Doamne-ajută!

Cu stimă

Dr. E. Miron Cristea

BCS, ms. nr. 22995; Ft. 429/652—655.

1. Eusebiu R. Roșca ((1856—1944). Profesor și director al Institutului seminarial teologico-pedagogic „Andreian“ al Arhidiecezei gr. or. române din Transilvania. El fusese luat în combinație pentru a fi ales episcop la Caransebeș, fiind chemat la Budapesta de ministrul de Culte și Instrucțiune. Cf. Eusebiu R. Roșca, *Monografia* p. 89—91.

2. Toth János.

3. Ioan Popescu.

4. Baronul Ivan Stoianovits în 1910 va candida la Moravița împotriva lui Caius Brediceanu, fiind ales deputat.

Telegramă

Sibiu, 5 decembrie 1

Iubite Valeriu și domnule Dobrin, vă mulțumesc din toată inima pentru înalta distincțiune de care m-ați făcut părtaș. Dee Dumnezeu să fiu întărit ca să pot răsplăti bisericii și neamului încrederea arătată.¹ Trăiască vrednicii și însuflețiții lugojeni.

ProtosinCELul

Miron

BCS, ms. nr. 23028; Ft. 429/710.

1. La 21 noiembrie/3 decembrie 1909 Sinodul electoral al diecezei Caransebeșului l-a ales pe Miron Cristea ca episcop cu 31 voturi. Iosif Olariu a obținut 24 voturi, 3 bile au fost date albe. Comisia de scrutin a fost formată din N. Cena și protopopul Mihai Popovici. Iosif Olariu n-a fost prezent la vot, el plecând din biserică după serviciul divin.

Față de alegerea anterioară, majoritatea stabilă a pierdut un vot (32—31), iar minoritatea a câștigat 2 (22—24).

Miron Cristea a fost confirmat la 10 aprilie 1910, st. n. instalarea avînd loc la 25 aprilie/8 mai 1910. Cf. *Telegraful român*, nr. 128, din 26 noiembrie/9 decembrie 1909; *Drapelul*, nr. 126, din 21 noiembrie/4 decembrie 1909; Eusebiu R. Roșca, *op. cit.*, p. 87—90, 93; Mircea Păcurariu, *Politica...*, p. 70.

Telegramă

Sibiu, 6 decembrie 1909

Protopop Pepa¹ mă cheamă pe joi la Cadar. Te rog conferențează tu cu domnul Barbu și fiind lipsă statornicii întîlnirea undeva.

Miron

BCS, ms. nr. 23027; Ft. 429/709.

1. Protopopul Ioan Pepa din Buziaș. Era vorba de întîlnirea lui Miron Cristea cu Geza Duca

(Către Miron E. Cristea)

Lugoj, 7 decembrie 1909

Dragă amice,

Deși nu sint sigur de te mai găsește această scrisoare în Sibiu, țin nainte de toate să te felicit, adică mai corect deocamdată să ne felicit pe noi și să-mi rezervez a te felicita după ce vei fi trecut Rubiconul¹, unde pare a ne pune *Burdia piedeci enorme*.

Să știi ca *lucru pozitiv*, toată „sinceritatea“ și „bunăvoința“ lui a fost fățarie mirșavă. A căutat să te prindă în cursă, ca să te compromită în ochii alor noștri.²

În preziua alegerii arăta dr. P. Ionescu de la om la om o scrisoare ce ai adresat în 2 decembrie „Ilustrisimului“ Burdia, iar depeșile tale către dr. Nicolae Ionescu mergeau din mină în mină, ca probă că „naționalistul“ nostru caută cu orice preț să se imbie lor.

Aceste ți le spun confidențial, ca să-ți servească spre orientare, dar cred că este în interesul cauzei ca deocamdată să te faci *că nu știi nimic*.

Normal că am fost orientat atît prin tine, cit și prin baronul Duca despre cele petrecute în Budapesta și așa am desfășurat totul în consfătuirea noastră intimă. De nu reușeam să fac aceasta eram pierduți!

Deci pe viitor ferește-te de cei ce fățărăsc. Fii mai rezervat pin ce ajungi să cunoști oamenii și i să poți însuși aprecia în ce plătește pielea.

Noi vrem pace, ordine și disciplină, nimic alta. Dar tocmai acest program se compromite dacă reușesc aceștia a te prinde în o cursă. Fii deci precaut și menține-ți în toate direcțiile libertatea de acțiune.

După cite am experiat în zilele ultime, sint convins că chiar Burdia a fost acela care, aflind că noi te-am candidat luni la Timișoara, a grăbit imediat marți să te denunțe la Apponyi ca om periculos statului. Așa că miercuri, cînd a ajuns Duca să vorbească cu Apponyi, iar joi, cînd a vorbit Szerb cu Apponyi, le-a spus ambilor *că tu sub toate raporturile ești exchis*.

Duca pleacă luni la Viena și atît la plecare cit și la reintoarcere are de gînd să steie anume la Pesta pentru a încerca o intervenire la locul competent. Tot așa a promis și Szerb. Dar ultimul are puțină nădejde.

Spre orientarea ta privată îți comunic că meritul reușitei tale revine în primul loc lui Duca, Szerb³ și Musta. De aceea cred de bine să dai vizite celor doi dintii iar lui Musta și eventual lui Badescu să le scrii cite o scrisoare specială de mulțumită, la caz că nu ai făcut-o deja.

In alte părți n-ai deocamdată să mulțumești nimănu.

Oamenii și-au făcut numai datoria și este greu să stabilești pină unde să te întinzi cu mulțumirile fără de a provoca eventuale animozități.

Scuză că îți scriu toate aceste, dar cred de lipsă a le spune după ce deocamdată cunosc eu mai bine situația. De vom avea norocul să te căpătăm aici, cred că în curînd vei cunoaște mai bine împrejurările și stînd — după cum dorim — pe deplin pe picioare proprii, vei știi din caz în caz mai bine că ce este de făcut.

Vizita la Duca, deși nu știu încă de te cheamă el sau numai Pepa, o consider de lipsă. Întii ca să-i mulțumești, iar a doua ca să cunoști eventualele demersuri. Este un bărbat care merită pe deplin increderea noastră și despre care sint convins nu numai că va face tot ce se poate face pe cale cinstită, ci și că poate face ceva chiar și în această situație grea.

Ar fi bine să-i aduci și un volum din *Iconografia* ta cu dedicație. Se interesează de chestii de aceste și e bine să vadă și cu ochii că nu ești numai om de societate, ci și bărbat de litere.

Noi toți de aici sintem de acord să aminăm cit se poate examenul canonic, ca să întârziem trimiterea actelor în sus. Vorba vine: Poți răci pe drum și dînd în influența să zaci marți în pat. *Qui habet tempus habet vitam*.⁴ Trebuie să cîștigăm timp ca eventual să putem respira sus bănuielele, iar de altă parte, cum totul e acum nesigur sus, să vedem cum se limpezesc împrejurările.

În legătură cu vizita în Cadar, cred că nu ar strica să te oprești, cum ți-am telegrafiat, o jumătate zi la Lugoj, ca să dai o vizită lui Fialka, vicecomite. O simplă vizită, nimic alta. E bine să te cunoască. N-ai să te rogi, ori să te umilești, ci numai să-ți îplinești o datorință socială.

Alte vizite pe aici să nu dai. Nici la mine, nici la Dobrin etc., ca să nu trezim susceptibilități.

Trebuie să ținem nainte de toate la corectitate.

În fine, după ce mi-ai zis să-ți comunic speșele mărunte, țin să-ți spun că orientîndu-mă asupra speselor ce le-au avut unii și alții, aceste fac cam 450 cor. E însă chestie delicată. Dacă crezi de bine, le poți prin mine aranja. Nu este însă de rigoare. Eu numai m-am orientat, dar n-am pus nimic în vedere nimănui.

Pin acum a făcut fiecare ce a putut pe punga proprie, fără de a conta la vreo rebonificare.

Salut pe Tiberiu

Te îmbrățișează al tău

Valer

P.S. Dacă ar putea da Thalmann⁵ referințe bune despre tine la guvern, ar fi foarte în interesul cauzei.

Pipăie pulsul!

V.

BCS, ms. nr. 44132. Ft. 429/383—388

1. Aluzie la întărirea alegerii comparată cu trecerea lui Cezar peste Rubicon, care forma granița dintre Galia Cisalpină și Italia primul pas spre războiul civil.

2. Vezi scrisoarea lui G. Duca din 1 decembrie 1909 și a lui M. Cristea din 2 decembrie 1909.

3. Gheorghe Szerb (1850—1914). Funcționar de stat în Budapesta. Sprijinitor al unor acțiuni românești în capitala Ungariei.

4. Cine are timp poate face multe (l. latină).

5. Gustav Thälmann. Comite suprem al comitatului Sibiu și comite al sașilor.

170. SEVER BOCU

Antet:

„TRIBUNA” ZIAR POLITIC NAȚIONAL ROMÂN
ARAD

Arad, 8 decembrie 1909

Iubite domnule colega,

Cu prilejul serbărilor noastre, reprezentanții presei române veniți la Arad s-au întrunit la o consfătuire intimă și au hotărît înființarea unei societăți a gazetarilor români.¹ Conferința reprezentanților a admis lista anexată.

Vă rugăm să binevoiți a ne comunica dacă primiți să faceți parte din această societate. Dacă în răstimp de 8 zile n-am primit nici un răspuns, tăcerea dumneavoastră o vom considera drept aderență și vom publica și numele dumneavoastră între membrii fondatori ai societății.

Primiți, vă rugăm asigurarea dragostei noastre frățești.

Sever Bocu
vicepreședinte

Iosif Șchiopul²
secretar

BCS, ms. nr. 23342; Ft. 429/1194.

1. *Sindicatul presei românești*, în *Tribuna*, nr. 267, din 8/21 decembrie 1909. Prin organizarea acestui Sindicat — se spunea în articol — gazetarii români puteau face parte din organizația inter-națională a ziariștilor, putând astfel informa străinătatea despre asuprirea națională a românilor din Transilvania.

Sindicatul își propunea să apere interesele gazetarilor în raporturile cu proprietarii și editorii. Vezi și Romulus P. Roșu, *Activitatea politică a lui Emanoil Ungurianu*, în *Analele Banatului*, 1931, 4, nr. 2—4, p. 54—55.

Președinte al sindicatului a fost ales Octavian Goga de la *Țara noastră* din Sibiu, vicepreședinte Sever Bocu de la *Tribuna* din Arad, iar secretar Iosif Șchiopul de la același ziar.

Comitetul sindicatului era alcătuit din: Lucian Bolcaș (*Lupta*), Valeriu Branște (*Drapelul*), Sever Dan (*Gazeta Transilvaniei*), Silvestru Moldovan (*Foaia poporului*, Sibiu), Dionisie Stoica (*Gazeta de Duminecă*, Șimleul Silvaniei), Gheorghe Stoica (*Tribuna*).

Prima ședință a comitetului sindicatului presei s-a ținut în 13/26 decembrie 1909 la Arad, sub președinția lui Goga, la care s-au discutat principiile care să stea la baza statutelor sindicatului. Cf. *Tribuna*, nr. 272, din 13/26 decembrie 1909.

2. Iosif Șchiopul (1874—1946). Publicist ardelean. A colaborat la *Luceafărul*, *Tribuna* din Arad și *Românul*. Vezi și I/160, 162.

171. MIRON E. CRISTEA

[Telegramă]

Sibiu, 8 decembrie 1909

Sosesc joi seara la Lugoj, reține cameră hotel, așteaptă-mă gară, să nu știe decît Dobrin, nu s-ar putea întilni Lugoj cu baronul. Ar fi mult mai convenabil în acest timp de iarnă grea, grăbindu-mă și spre Pesta combinații noi.

Miron

BCS, ms. nr. 23026; Ft. 429/708.

172. MIRON E. CRISTEA

[Telegramă]

Copșa Mică, 9 decembrie 1909

Sosesc numai miine după nouă dimineața, peste Arad—Timișoara.

Miron Cristea

BCS, ms. nr. 23029; Ft. 429/711.

173. CAIUS BREDICEANU

Lugoj, 9 decembrie 1909

- *Dragă Valer,*
Am primit de la domnul protopop scrisoarea alăturată¹. Conformează-te.
Adio

Caius

BCS, ms. nr. 34121; Ft. 429/529.

1. George Popovici, profund nemulțumit și decepționat de rezultatul alegerii de episcop la Caransebeș, el sprijinindu-l pe I. Olariu — așa cum lasă să se înțeleagă scrisoarea lui Nicolae Cena din 15 decembrie 1909 — refuză să conducă pregătirile pentru alegerea de membri în reprezentanța orașului Lugoj, invitându-l pe Caius să ia legătura, în acest sens, cu V. Braniște.

Alegerile s-au ținut în 3/16 decembrie 1909 și s-au soldat cu următorul rezultat: s-au ales 30 reprezentanți pe 6 ani, din care 18 români, 4 reprezentanți pe 3 ani, din care 2 români. 17 membri supleanți pe 3 ani, din care 10 români. Cf. *Drapelul*, nr. 132, din 5/18 decembrie 1909.

174. MIRON E. CRISTEA

Sibiu, 12 decembrie 1909

Iubite Valeriu,

Desigur, veți fi și voi curioși cum mai stau lucrurile în cauza întăririi mele. Ceva deosebit nu mai știu nici eu. Mitropolitul a recomandat întărirea, zicînd în raportul său că „dacă nu se întărește nici alegerea asta a 3-a, atunci nici el nu mai poate con-

duce biserica, căci se destrăbălează lucrurile“. Cam așa a scris. Voia să meargă și el la ministru. Așa mi-a spus; dară mai nainte i-a scris lui dr. Szerb. Acesta i-a telegrafiat „Aussichten günstig. Reise nach Budapest übt fleissig“.¹

Actele s-au dus de aici azi — luni — o săptămână.

Baronul Duca încă pare a fi primit impresia din convorbirea cu ministrul Apponyi că voi fi întărit.

Mai multe nu știu nici eu.

Salut pe domnii Dobrin, Petrovici, Caius.

Amic

Dr. E. M. Cristea

BCS, ms. Ft. nr. 429/662— 663.

1. Perspective favorabile. Plec la Budapesta. Acționați energic (l. germ.).

175. NICOLAE CENA

Mehadia, 15 decembrie 1909

Euer Hochgeboren, hochverehrter Herr Doktor!

Aus Ursache mehrtätigen Unwollens kam ich erst jetzt dazu die eingelaufenen Tageblätter zu lesen und muss gestehen, dass Ihr Bericht *Alegerea de la Caransebeș* dtto 7 Dezember l.J. nicht nur mein Befremden erregt, sondern auch meinen Widerspruch heraus gefordert hat.

Seit wann pflegen Männer von Geist und erfüllt vom Gefühl für Ehre und Wahrheit nicht mehr zu differencieren, wenn es sich darum handelt über Erscheinungen des öffentlichen gesellschaftlichen Lebens zu berichten?

Seit wann dürfen sich diese nur in Extremen bewegen und Alles in *einen* Topf werfen, was sich nicht ihrer Auffassung bedingungslos anpasst oder unterwirft?

Existiert für diese Männer nicht mehr der Begriff „Mitte“ und „Mittelweg“?

In der Mitte zwischen extremen Richtungen liegt die Wahrheit geradeso, wie zwischen den electrischen Polen + und — der Flammenbogen das Licht liegt.

Was soll der Satz bedeuten: „rezultatul dovedește că nici cele mai desperate mijloace, venite în parte chiar și din locuri unde eram în drept a ne aștepta la sprijin“ da der *Drapelul* Namen nicht genannt hat so stand es damit in Jedermanns belieben anzunehmen dass auch Herr Doktor theo. George Popovici und ich darunter gemeint seien.

Ich glaube nicht, dass der „Drapelul“ der Ansicht huldigt dass innige Liebe zur Heimat als desperate Agitationsmittel anzusehent sind.

Warum haben Sie nicht differenzirt?

Zu den Wählern des Herrn Dr. Olariu gehören einige Männer an die zweifellos einwandfreies Charakters sind, die ein vollentwickeltes Gefühl für Ehre, Wahrheit und Pflicht besitzen, die in Bezug auf allgemeine und besondere Bildung zweifellos auf hoher Stufe stehen, die-kurz gesagt — keinem der Herren von der Partei des Herrn Dr. Miron Cristea nachstehen — denn es gibt hier nur eine „Olariu“ und

„Cristea“ und keine „Nationale“ und „Burdisten“ „Partei“ – die meisten von ihnen aber turmhoch überragen.

Meine und des Herrn Dr. Popovici nationale Bewegungsrichtung hat mit jener des sogenannten „Burdismus“ – in projectiver Sinne gesprochen – nur einen Kreuzungspunkt und keine Berührungspunkt; sie sind nicht zueinander parallel, sie kreuzen sich bloß, ohne sich zu schneiden zu berühren.

Dieser Kreuzungspunkt heisst zufällig „Olariu“.

Wer Herrn Dr. Popovici und mich mit dem „Burdismus“ identifizieren wollte, wäre wie Herr Dr. Dobrin in der Kirche – zwar nicht von uns –: Perfid! Denn wir sind keine Freunde der magyarischen Parlamentsparteien, sondern Anhänger der Nationalpartei. Wir wollen die rumänische Nation als politisches Individuum anerkannt wissen, sind aber nicht so verbohrt zu wollen, dass kein Rumäne die magyarische Sprache lernen soll, im Gegenteil, dass sie diese Sprache noch besser lernen und beherrschen sollen, als die meisten Magyaren selbst, um damit eine Waffe zu gewinnen, die Magyaren auf ihrem ureigenen Boden zu schlagen, um die Zahl der eigenen Erwerbsquellen zu vermehren und damit unseren Wohlstand, unsere finanzielle Kraft zu stärken, auf das wir in der Stunde der Entscheidung gerüstet dastehen.

Das wollen wir beide Dr. Popovici und ich . . . Und was wollen Sie Herr Doktor und der *Drapelul*?

Die kumulative Berichterstattung, wie Sie im obengeführten Satze des *Drapelul* zum Ausdruck kommt, war daher auf alle Fälle ein arger Fehler.

Ich gäbe viel darum, wenn er nicht begangen worden wäre.

Sehen Sie, Herr Doktor, auch so entsteht das Gift, welches das Verhältnis unter uns Banater Rumänen zu vergiften imstande ist indem man selbst diejenigen, deren ehrliche Absichten hoch über jeden Zweifel stehen, zumeist indirekter Weise, und wenn auch wie im vorliegenden Falle unabsichtlich, der nachteiligen Beurteilung seitens der Öffentlichkeit überantwortet.

Welcher ehrliche Mann soll da noch den Willen finden, sich in den öffentlichen Dienst seiner Nation und seiner Kirche zu stellen?

„Toți cei . . . majoritatea . . . este condusă numai de interesele cele mai mari ale bisericii . . . ce voiau să spargă cu orice preț șirele majorității“.

Herr Dr. Popovici und ich sind noch nicht auf dem Standpunkt der Selbstanbeutung gelangt, welche sich einbildet, die Verteidigung der grossen Interessen der Kirche gepachtet zu haben. Wir glauben diesbezüglich an der ehrlichen Willen in Anspruch.

Was uns unterscheidet ist nur die Verschiedenheit der Person des Kandidaten für den Bischofsstuhl.

Bei uns war das Gefühlsmoment vorherrschend, wir wollten ein Kind unserer Heimat zum Bischof.

Und Ihre Partei wollte einen hochachtbaren Mann, der bereits im Vordergrund politischen und kirchlichen Wirkens steht, der sich diesbezüglich in ehrenvoller Weise bereits bemerkbar gemacht hat – wenn er auch kein Kind unserer Heimat ist.

Der liebe Gott im Himmel sieht in unseren Herzen – des Dr. Popovici und dem meinen – er wird ein gerechter Richter sein darüber ob Sie recht hatten, ob Ihre Anschauung oder die Unserige mehr Berechtigung hatte.

Die Majoritäts-Partei Dr. Cristea um jeden Preis sprengen wollen, eine Partei die noch am Abend des 3. Dezember *keine* Majoritätspartei war, wenn sollte dies einfallen? Ich habe ausser mit Ihnen und Herrn Dr. Popovici bis zum Morgen des 4. Dezember mit Niemandem schriftlich über die Bischofswahl gesprochen, und weder schriftlich noch mündlich zum Abfall von der Cristea-Partei zu bewegen versucht. Erst am Morgen des 4. XII erfuhr ich in der Librăria diecezană dass Herr Dr. Cristea der Gegenkandidat des Herrn Dr. Olariu sei.

Bis dahin wusste ich es nicht.

Wie kann der *Drapelul*, wenn auch indirekt, von mir behaupten, dass ich um jeden Preis die Partei Dr. Cristea sprengen wollte?

Nochmals — am 3. 12. abends war die Dr. Cristea — Partei noch keine Majoritäts — Partei, über Nacht wurde sie es aber und wodurch?

Wie sagt der *Drapelul* nur? „mijloace desperate“ — „voiau să spargă cu orice preț șirele majorității.“

Ja, der *Drapelul* hat Recht dies zu sagen, aber nicht nur von der „Olariu“, sondern mit grösseren Recht von der „Cristea“ Partei, denn was in der Nacht vom 3. auf 4. Dezember seitens der Cristea Partei geleistet wurde ist — nicht — aller Ehren wert.

Sie verleitete 8 Männer der Olariu Partei zum Wortbruche, darunter Priester, Erzpriester, Doktoren.

Ich spreche nur zu Ihnen Herr Doktor, und nicht zur Öffentlichkeit lediglich nur wegen Wahrung der „interesele mari ale bisericii“, weil ich unseren gemeinsamen Feinden nicht die Freude bereiten will, zu sehen, wie wir Rumänen ohne Not und zu unserem eigenen Schaden uns gegenseitig zerfleischen.

Als ich in der Kirche von den Ereignissen der letzten Nacht erfuhr, erfasste mich ein tiefer Eckel von solch moralischen Sumpf. Herr Dr. Olariu wollte seine Kandidatur zurückziehen. Ich erwiderte ihm: Gestern wäre es noch möglich gewesen, heute aber angesichts der letztendlich Ereignisse nicht mehr. Ich gab den Herren zu wissen, dass es jetzt, wo wir der gegnerischen Schlachtfrent gegenüber stehen, und uns den die Niederlage sicher ist, schimpflich wäre die Flinte in das Korn zu werfen, ohne den Apell an die Waffen versucht zu haben.

Ich bin Soldat, Offizier, in einem künftigen Kriege — so Gott will — wieder Truppenführer, vor Allem bin ich echter Rumäne, ich fliehe nicht wie ein Feigling vor einem Kampf. Wenn unsere Vorfahren vom Kampffelde stets feige geflohen wären, wäre da unsere Nation noch wert zu existieren?

Wäre ohne uns Rumänen Hunyady Johann jener berühmte Mann geworden als der er heute gefeiert wird?

Ich ermutigte diejenigen, welche das Vertrauen in sich bereits verloren hatten und bereit waren zu kapitulieren, stellte die wankende Schlachtordnung wieder her und führte sie zum Wahlkampf.

Mich an die Seite jener 8 Männer zu stellen, welche schweren Wortbruch begangen hatten das konnte ich nicht zuwege bringen.

Lieber begraben sein.

Was die Wahrung der höchsten Interessen unserer Kirche anbetrifft, so wären selbe in erster Linie sicherzustellen durch eine über jeden Zweifel erhabene muster-giltige Moral unserer nationalen Geistlichkeit. Dadurch würde verhindert werden, dass die Laienwelt die Kirchen meidet.

Die Geistlichkeit ist in der Achtung der Gläubiger sehr gesunken, die Kirchen stehen heute zur Zeit des Gottesdienstes fast leer, denn man hört viele Priester und Erzpriester mehr in den Sparkassen, auf der politischen Estrade und beim Spieltische im freien Vortrage predigen, während fast alle das letztere in der Kirche nicht treffen. Hier sind sie stumm oder kommen mit einem Konzept daher vom welchen sie manchmal das Selbstgeschriebene nicht glatt herunterlesen können.

Kein Blick fällt auf das Gemeinde, der geistige Kontakt den der Blick — Aug in Aug — herstellt, fehlt, die Wirkung der Predigt ist gleich Null, ein Mensch nach dem anderen verlässt gelangweilt die Kirche, falls es nicht schon früher geschehen ist, als man den Predigerpult heraustrug.

Welch ein Unterschied zwischen der katholischen und protestantischen Geistlichkeit und der unserigen in jeder Richtung!

Wass soll man aber auch von einigen Priestern, Erzpriestern (und auch einigen Herren) sagen, die ihr gegebenes Wort wenige Stunden vor der Wahl zurückziehen und wie einer von ihnen es getan hat, mit der Sünde des Wortbruches beladen das Messgewand auf sich nimmt, um mitzuhelfen den Allmächtigen anzurufen, dem Wirken des Sinods seinen Segen zu verleihen?

Ist das Moral? Nein! Auch dann nicht wenn der Betreffende in noch so weit-geholtem Bögen – von der Stirne bis zum Nabel und vom äussersten Rande der rechten Schulter zu dem äussersten der linken Schulter – und mit einer die Würde vorstellenden Langsamkeit, das Kreuz macht.

Wahrlich Herr Doktor, auf solche Männer darf unsere Kriche und unsere Nation nicht stolz sein.

„Lupta oțelește . . . “

Bei Gott, *der* Stahl kann kein edler Stahl sein, wo jene „8“ sind.

Wie Sie sehen haben alle Dinge mehr als eine Seite.

Wie wäre es dagegen gewesen, wen *vor Wochen* der Verspruch gemacht worden wäre, alle Sinodialmitglieder ohne Ausnahme zu einer Generalversammlung einzuladen und in derselben in massvoller Weise, mit Geduld, Selbverläugnung und guten Willen, frei von Leidenschaft und jeder Voreingenommenheit die Situation unserer Diocese besprochen hätte mir einem Apell zur Wahrung des Ansehens unserer Nation, welches ohnehin schon gelitten ist, dass wir Rumänen beinahe allerorten einer stillen Verachtung begegnen.

Mit tausend Freuden hätte ich mich in den Dienst dieser „idei mai inalte“ gestellt und nicht geruht, bis Jeder bereit gewesen wäre seine Meinung der allgemeinen Lage unserer Sache unterzuordnen. Es hätte keine Sieger und keine Besiegte gegeben.

Die Herren haben es aber vorgezogen mich schon *vor* der 2. Bischofswahl als belanglosen Faktor anzusehen und unberücksichtigt zu lassen, wahrscheinlich weil Einige glaubten, nur sie hätten die Fähigkeiten die Sache unserer Nation und unserer Kirche zu begreifen und zu vertreten. Ich will all diesen Herren nicht nahe treten aber *die Art und Weise wie sie ihr Ziel zu erreichen suchen* beweist zu Genüge, dass die meisten von ihnen die bewegenden Kräfte im Leben der Völker nicht kennen – sie haben umsonst Geschichte gelernt.

Es genügt nicht den Volkstribun zu posiren, und mit klingenden Worten und martialischer Pose zu arbeiten. *An der weisen Eindämmung seiner eigenen Gefühle, an dem gründlichen von gerechten Urteil getragenen Erwägen aller Umstände, an der leidenschaftslosen Kritik öffentlicher und gesunder Zustände, erkennt man den providenziellen Mann von heute. Er wirft nicht mit Schimpfworten herum, er sucht nicht herabzuwürdigen, sondern zu überzeugen.*

Hier fallen mir die Worte, die Shakespeare in seinem Drama *Iulius Cäsar* den Marcus Antonius irgendwo sprechen lässt:

„Denn Brutus ist ein ehrenweter Mann, und sie alle, alle sind die ehrenwert“ – wobei ich Ihnen gerne den Brutus einräume von dem Antonius anderswo sagt: „All die Verschworenen ausser ihm, sie taten Was getan, aus Missgunst gegen Cäsar. Er einzig schloss aus reinem Edelsinn und fürs gemeinen Wohl sich ihnen an“.

An den höchst unerquicklichen Zuständen in unserer Heimat trägt zweifellos auch unsere nationale Frage einen nicht geringen Teil der Schuld. Es gibt Blätter, die gerne sich im Sumpfe bewegen und mit Behagen den Unflat herumspritzen für den [lipsă din fotocopie] Culturmenschen von heute gibt es keine Entschuldigung, wenn er die Kampfweise diesere brutalen Elemente sich zu eigen machen wollte, worin bestande dann der Unterschied zwischen beiden?

Blätter wie der „Drapelul“ sind berufen musterbildlich zu sein und diesbezüglich durch das eigene gute Beispiel erziehlich im besten Sinne, auf die anderen Blätter zu werden.

Den Männern aber, die sich dieser unternehmen wird der wärmste Dank der Besten des römischen Volkes allezeit sicher sein.

Sie sind unser begabster Journalist und möchte gerne stolz auf Sie sein, darum schrieb ich diesen Brief an Sie.

Genehmigen Sie Herr Doktor die abermalige Versicherung meiner Hochachtung und Wertschätzung mit der ich verbleibe

Ihr
ergebener

Cena

BCS, ms. nr. 23176; Ft. 429/952—966.

Traducere:

Prea stimată domnule doctor,

Din cauza unei indispoziții — care a durat mai multe zile — am ajuns de abia acum să citesc ziarele sosite, și trebuie să recunosc că raportul dumneavoastră *Alegerea de la Caransebeș*¹ din 7 decembrie a.c. nu numai că m-a uimit, ci a trezit și împotrivirea mea.

De când obișnuiesc bărbați inteligenți și dotați cu simțul onoarei și al adevărului să nu mai diferențieze când raportează despre evenimente sociale ale vieții publice?

De când le privesc acestea numai ca extreme și le aruncă pe toate în aceeași oală? Pentru acești bărbați nu mai există noțiunea de „centru“ și „drum de mijloc“. La mijloc între direcții extreme zace adevărul așa cum se găsește lumina între polii electrici plus și minus.

Ce vrea să însemne: „rezultatul dovedește că nici cele mai desperate mijloace venite în parte chiar și din locuri unde eram în drept a ne aștepta la sprijin“ când *Drapelul* nu dă nume, poate presupune oricine că dr. George Popovici și cu mine sîntem vizați printre aceștia. Eu nu cred că *Drapelul* nutrește părerea că iubirea fierbinte de patrie poate fi considerată ca un mijloc de agitație. Pentru ce nu ați făcut nici o diferențiere? Între alegătorii domnului dr. Olariu sînt cîțiva bărbați de un caracter ireproșabil, avînd cel mai desăvîrșit simț al onoarei, adevărului și al datoriei, și stau pe o treaptă înaltă ce privește cultura generală și cea specială — pe scurt — nu sînt cu nimic mai prejos decît domnii din partida domnului dr. Miron Cristea — pentru că aici este vorba numai de o partidă „Olariu“ sau „Cristea“ și nicidecum de „naționaliști“ sau „burdiști“, dintre care cei mai mulți le sînt superiori.

Direcția mea națională și cea a domnului dr. Popovici are numai un punct de încrucișare — vorbind în sens proiectiv — cu așa-numitul „burdism“, fără să aibă puncte de atingere, aceste direcții nu sînt paralele, ele se încrucișează numai, fără să se întretaie, să se atingă. Acest punct de încrucișare se numește „Olariu“. Cine ar vrea să mă identifice pe mine și pe dr. Popovici cu „burdismul“ ar fi perfid ca domnul dr. Dobrin în biserică — deși nu din partea noastră.

Noi nu sîntem prietenii partidelor parlamentare maghiare, ci aderenți ai partidului național. Noi vrem ca națiunea română să fie recunoscută drept o individualitate politică, dar nu sîntem atît de încuiați să voim ca nici un român să nu învețe limba maghiară, ci dorim să o stăpînească mai bine, pentru a dobîndi o armă spre a învinge pe maghiari pe propriul lor teren, să-și sporească propriile izvoare de cîștigare a existenței, pentru a întări bunăstarea noastră materială, puterea noastră financiară, pentru ca să fim inarmați în ceasul decisiv. Acestea le dorim noi doi, dr. Popovici și cu mine... și ce voiți dumneavoastră, domnule doctor, și *Drapelul*? Raportul dumneavoastră cumulativ, așa cum reiese în fraza mai sus citată din *Drapelul*, a fost în orice caz o eroare.

Aș da foarte mult să nu fi fost comisă.

Vedeți, domnule doctor, așa se produce otrava care este capabilă să invenineze relațiile dintre românii bănățeni dacă sînt expuși — adeseori în mod indirect — judecății nefavorabile a opiniei publice chiar aceia ale căror intenții cinstite se situează deasupra oricărei îndoieli.

Ce om de omenie va mai dori să se pună în public în slujba națiunii sale?

„Toți cei... majoritatea... este condusă numai de interesele mai mari ale bisericii... ce voiau să spargă cu orice preț șirele majorității”.

Domnul dr. Popovici și cu mine nu am ajuns să ne inchipuim că am arendat dreptul de a apăra marile interese ale bisericii. În această privință dăm crezare bunelor intenții ale partidei Cristea, dar pretindem să ni se recunoască și nouă aceeași bună-credință, și dorință cinstită. Ceea ce ne deosebește este numai deosebirea de persoană a candidatului de episcop.

Pentru noi este predominant sentimentalismul, voim de episcop un vlăstar al glicii noastre. Și partida voastră a voit un om foarte onorabil, care stă în fruntea multor acțiuni politice și bisericești, care s-a făcut remarcat în această privință cu cinste, deși nu este un băștinaș. Bunul Dumnezeu din cer vede în inimile noastre, a domnului dr. Popovici și a mea, el va fi un judecător drept dacă ați avut dreptate, dacă concepția voastră sau a noastră a fost îndreptățită.

Cui să-i treacă prin minte să destrame partida majoritară a lui Cristea, care în seara de 3 decembrie încă nu era o partidă majoritară? Până în dimineața de 4 decembrie eu n-am tratat în scris cu nimeni despre alegerea de episcop decât cu dumneavoastră și cu dr. Popovici, și n-am încercat să abat nici în scris, nici oral pe nimeni din partida Cristea. Numai în dimineața zilei de 4 decembrie am aflat în Biblioteca diecezană că dr. Cristea este contracandidatul lui dr. Olariu.

Până atunci n-am știut nimic.

Cum poate deci *Drapelul* — chiar indirect — să afirme despre mine că eu am voit să sparg cu orice preț partida Cristea.

Repet, la 3 decembrie seara partida Cristea nu era încă majoritară, peste noapte a devenit însă, dar cum?

Cum spune *Drapelul*?, „mijloace desperate“, „voiau să spargă cu orice preț șirele majorității“. Da, *Drapelul* are drept să spună aceasta, dar nu despre partida Olariu, ci de partida Cristea, căci ceea ce s-a realizat în noaptea de 3—4 decembrie de către partida Cristea nu este prea onorabil. Ea a împins 8 bărbați din partida Olariu la sperjur, printre ei preoți, protoierei, doctori. Eu mă adresez numai dumneavoastră, domnule doctor, și nu publicității, numai pentru a respecta „interesele mari ale bisericii“, pentru că nu vreau să le fac bucuria dușmanilor noștri comuni să vadă cum se sfîșie românii între ei fără motiv, spre propria pagubă.

Cînd am aflat în biserică evenimentele din noaptea trecută m-a cuprins o scîrbă profundă de așa o mocirlă morală. Domnul Olariu voise să-și retragă candidatura. Eu i-am răspuns: ieri era încă posibil, astăzi — avînd în vedere ultimele evenimente — nu mai este. Eu i-am făcut pe domni să înțeleagă că acum cînd stăm în fața frontului dușman, și zdrobirea noastră este sigură, ar fi rușinos să depunem arma, fără să fi încercat să ridicăm arma.

Eu sînt ostaș, ofițer, într-un viitor război — cu voia lui Dumnezeu — din nou conducător de armată. Înainte de toate sînt român adevărat, eu nu fug ca un laș în fața unei lupte. Dacă înaintașii noștri ar fi dezertat totdeauna laș de pe cîmpul de bătălie ar mai fi demnă națiunea noastră să mai existe?

Fără noi, românii, ar fi devenit lăncu de Hunedoara acel om vestit, așa cum este sărbătorit azi?

Eu i-am incurajat pe cei care și-au pierdut încrederea în sine și erau gata să capituleze, am reorganizat ordinea de luptă șovăitoare și i-am dus la lupta scrutinului.

Să mă alătur celor 8 bărbați care au săvîrșit o gravă călcare a cuvîntului, mi-a fost peste puțin.

Mai bine aș fi murit.

Ce privește apărarea intereselor superioare ale bisericii, aceasta ar trebui în prima linie asigurată printr-o morală exemplară — deasupra oricărei îndoieli — a preoțimii noastre naționale. Prin aceasta s-ar evita cauza pentru care laicii ocolesc biserică.

Preoțimea a scăzut mult în stima credincioșilor, în timpul serviciilor divine bisericile sînt aproape goale, căci preoții și protoiereii predică mai mult în bănci, pe estradele politice, în localuri de joc, decât să o facă în biserică. Aici sînt muți sau vin cu o ciornă de pe care nu pot citi clar cele scrise de ei.

Ei nu aruncă nici o privire asupra enoriașilor, lipsește contactul direct care se realizează prin privirea ochi în ochi, efectul prediciei este egal cu zero, om după om părăsește plictisit biserica, dacă nu a făcut-o deja mai înainte de a se aduce amvonul.

Ce deosebire între clerul catolic și protestant față de al nostru în această privință!

Ce să spunem de acei preoți, protoierei și de acei domni care și-au retractat cuvântul puține ore înaintea votării, și așa cum a făcut-o unul — încărcat de sperjur — să-și pună odăjdiiile și să invoce pe atotputernicul să binecuvânteze lucrarea sinodului?

Este aceasta moral? Nu! Nici chiar atunci când respectivul cu un gest larg își face cruce ducând cu încetinită cucernicie mâna de la frunte la buric și din extremitatea umărului drept pînă la umărul stîng.

Într-adevăr, domnule doctor, cu asemenea oameni nu se poate mîndri biserica și națiunea noastră.

„Lupta oțelește...“

În numele lui Dumnezeu, acest oțel nu poate fi un oțel nobil din care sînt făuriți cei „8“.

Cum vedeți toate lucrurile au mai multe fețe.

Cum ar fi decurs lucrurile dacă s-ar fi încercat să se convoace, cu săptămîni înainte, toți membrii sinodului, fără excepție, și s-ar fi luat în discuție situația diecezei într-o adunare generală în mod obiectiv, cu răbdare, dezinteresat și cu bunăvoință, fără patimă și fără părtinire, făcîndu-se apel la prestigiul națiunii noastre — care a și suferit deja, încît noi românii sîntem întîmpinați aproape pretutindeni cu un dispreț tacit.

Cu nețărmită bucurie m-aș fi pus și eu în slujba acestor „idei mai înalte“ și nu aș fi găsit odihnă pînă nu și-ar fi subordonat cu toții părerea situației cauzei noastre. N-ar fi fost atunci nici învingători și nici învinși.

Dar domnii au preferat să mă considere chiar înaintea alegerii de episcop ca factori fără importanță, probabil pentru că unii credeau că numai ei au capacitatea să înțeleagă și reprezinte cauza națiunii și bisericii noastre.

Eu nu vreau să-i analizez pe acești domni, dar felul și maniera cum încearcă să-și atingă scopul dovedește îndeajuns că cei mai mulți dintre ei nu înțeleg forțele care animează popoarele — ei au învățat degeaba istorie.

Nu este destul să pozezi ca tribun al poporului și să muncești cu vorbe sonore și poză marțială. Bărbatul providențial de astăzi se recunoaște după înțeleapta înăbușire a propriilor sentimente, după temeinica și dreapta cumpănire a tuturor împrejurărilor. El nu proliferază cuvinte de ocară, el nu caută să umilească, ci să convingă.

Aici îmi vin în minte cuvintele lui Shakespeare din drama *Iuliu Cezar* pe care le pune undeva în gura lui Marcus Antonius ², „Brutus ³ este un om demn de onoare, și voi toți sînteți onorabili“, între care așez bucuros pe Brutus, despre care spune Antonius în alt loc: „Toți conjurații, cu excepția lui, au comis ce au comis din ură contra lui Cezar, el singurul li s-a alăturat din nobleță sufletească și pentru binele obștesc“.

La stările foarte neliniștitoare din patria noastră poartă, fără îndoială, o parte din vină nu neglijabilă și problema noastră națională. Există ziare care se bălăcesc cu plăcere în mocirlă și azvîrl în jur murdăria.

Pentru oamenii culti de astăzi nu există scuză cînd își însușesc metoda de luptă a acestor elemente brutale. În ce ar consta atunci deosebirea între ei. Ziare ca *Drapelul* sînt chemate să servească de model, prin bunul lor exemplu, în mod educativ, în cel mai bun înțeles al cuvîntului, celorlalți zia re. Acestor oameni care vor întreprinde aceasta, li se asigură cea mai caldă mulțumire a celor mai buni fii ai poporului român în veci.

Dumneata ești cel mai talentat ziarist al nostru și vreau să fiu mîndru de dumneata, de aceea ți-am scris această scrisoare.

Binevoiește, domnule doctor, a primi asigurarea stimei și aprecierii cu care rămîn devotat

Cena

1. *Alegerea de la Caransebeș. Raport special.* Nesemnat, dar scris de V. Braniște, Cf. *Drapelul*, nr. 127, din 24 noiembrie/7 decembrie 1909. În raport se redă desfășurarea alegerii, menționându-se că după încheierea votării G. Dobrin a vorbit în numele celor care l-au sprijinit pe M. Cristea, iar N. Cena în al aderenților lui I. Olariu.

Raportul este urmat de câteva considerații pe marginea alegerii ale lui V. Braniște, — care l-au nemulțumit pe N. Cena, și care în parte sînt citate în scrisoare, din care redăm parțial: „Și în fața acestei alegeri s-au... lansat știri alarmante despre secesiuni în sînul majorității din trecut. A mai reflecta la toate acestea după ce rezultatul dovedește că *majoritatea din trecut stă neclintită*, nu mai are rezon... mici devieri au fost de înțeles, mai ales pentru cei ce au avut ocazie a pătrunde mai adînc în mașinațiunile electorale ale celor ce voiau să spargă cu orice preț șirele majorității... majoritatea sinodalnicilor stă bine încheagată și este condusă numai de interesele mari ale bisericii, fără nici o considerentă personală.

Rezultatul dovedește că nici cele mai desperate mijloace, venite în parte chiar și din locuri unde eram în drept a ne aștepta la sprijin, nu au fost în stare a produce o schimbare esențială.

Lupta oțelește luptătorii și încheagă șirele celor ce sub raportul unei idei mai înalte s-au intrunit la comună și solidară acțiune“.

2. Marcus Antoniu (83—30 î.e.n.) comandant de oști romane, adept al politicii lui Cezar. În 43 a format al doilea triumvirat, în lupta pentru putere a fost învins de Augustus la Actium (31 î.e.n.).

3. Marcus Iunius Brutus (85—42 î.e.n.). Om politic roman, conducător al partidului senatorial — republican a participat la asasinarea lui Cezar (44 î.e.n.). Înfrînt de Augustus (42 î.e.n.) s-a sinucis.

176. IOAN IGNATIE PAPP

Nr. 17/1910

Arad, 2/15 ianuarie 1910

Mult onorate domnule,

Aici sub % trimitem un exemplar din proiectul de reprezentațiune în afacerea de catehizare cu rugarea ca eventualele observări să ni le comunicați aici, spre a putea apoi stabili definitiv textul acelei reprezentațiuni.¹

Ioan I. Papp
episcop

Mult Onoratul Domn

Dr. Valeriu Braniște, redactor, asesor în consistorul
metropolitan în Lugoj

ASCN 900 V/228

1. *Telegraful român*, nr. 111, din 15/28 octombrie 1909 sub titlu *În chestia catehizării făcea cunoscut dispoziția guvernului ca principiile fundamentale ale religiei și rugăciunile mai însemnate să fie predate elevilor ortodocși români din școlile de stat în clasele superioare și în limba statului, limba maghiară. Consistoriul mitropolitan a protestat, supunînd chestiunea spre dezbateră în Congresul național-bisericesc ținut la Sibiu în prima jumătate a lunii octombrie 1909. Congresul a adus*

următoarea hotărâre: „catehizarea elevilor de religie gr. ort. români să se facă pretutindeni și exclusiv în limba română“. Li se cerea preoților români să nu execute dispoziții decât venite de la biserică. Vezi *Memoriul* către ministru, ASCN, 900 IX/58.

Chestiunea nu s-a închis însă cu această decizie.

La 3/16 noiembrie 1909 mitropolitul I. Mețianu a primit actul ministrului Apponyi din 12 noiembrie 1909, în cadrul căruia se afla și decizia împăratului și regelui din 11 noiembrie 1909 prin care se anula hotărârea adoptată de Congresul bisericesc din 14 octombrie.

Ministrul comunica mitropolitului că în conformitate cu decizia împăratului dispozițiile ministeriale trebuiau „să-și primească acum valoarea“. Cf. *Telegraful român*, nr. 121, din 7/20 noiembrie 1909.

177. VALERIU BRANIȘTE

(Către George Dima)

Lugoj, 4/17 ianuarie 1910

Iubite nașule,

Ne știind unde să mă adresez, te rog aibi bunătatea: dispune ca pe adresa mea să se trimită cu ramburs partițiunea *Horei: Iată hora se pornește*, atît pentru acopanierie de pian, cît și pentru orchestră. Cît și din fiecare voce 16 exemplare, căci avem de gînd să o cîntăm la primul concert.¹ Chestia este urgentă și de aceea te deranjez cu această rugare, neștiind cine are la noi depozit din compozițiile tale.

În caz că trebuie să cerem și autorizație spre a o executa, te rog avizează-mă și apoi mă voi adresa oficios în numele Reuniunii.

Noi sîntem bine.

Sărut miinile nașei, multe complimente de la Miți, pe tine te îmbrățișează al tău fin

Valer

Arhiva Dima-Chivulescu, Brașov

1. Concertul a avut loc în ziua de 27.II/12.III în sala „Concordia“. Punctul ultim din program a fost *Hora* de G. Dima. În recenzie se spune: „Culmea concertului a fost celebra *Horă* a lui G. Dima (*Iată hora se pornește*) cu acompaniament de pian și orchestra militară a regimentului nr. 29 din Timișoara. O adevărată rapsodie veselă, plină de erupțiuni melodice și executate de corul nostru cu mult temperament.“ *Drapelul*, nr. 24, din 2/15 martie 1910.

178. IZIDOR POP

Budapesta, 16 februarie 1910

Ieri am convenit cu domnul Maniu, invitările s-au expediat și dacă din ceva motiv nu ai fi primit-o, vino negreșit vineri. Conferința va fi simbătă¹. Eu te aștept cu brațele deschise și cu cvartir ca lumea. Te rog însă să comanzi cîrpa² pentru costumul nevestei mele și să-mi aduci [indescifrabil], că l-am uitat acasă.

Salutări de la dr. *Isidor Pop*

1. E vorba de Ședința Comitetului național din 20 februarie 1910 (ea a avut loc duminică, nu sâmbătă, în 19 cum anunța I. Pop) în care — sub președinția lui G. Pop de Băsești — s-a luat act de declarația lui T. Mihali, președintele clubului parlamentar, despre criza politică, dizolvarea camerei fiind iminentă. S-a hotărât convocarea la Sibiu a Conferinței electorale atunci când dizolvarea va fi fapt împlinit, alegându-se în ședința din 21 februarie o comisie de 10 compusă din G. Pop de Băsești, V. Lucaciu, T. Mihali, I. Maniu, N. Ivan, A. Lazăr, V. Goldiș, Al. Vaida-Voevod, A. Vlad, și V. Braniște pentru pregătirea alegerilor în cercurile locuite de români. Sediul Comisiei a fost fixat la Budapesta. Vezi *Lupta*, nr. 23, din 9/22 februarie, nr. 24 din 10/23 februarie, nr. 25, din 11/24 februarie 1910. *Drapelul*, nr. 15, din 9/22, februarie 1910.

2. Broboada pentru costumul național al soției lui, Alma Pop, născută Maior (1874—1922) cu care costum este fotografiată. Vezi BCU Cluj-Napoca, Colecții speciale. Fotografii.

179. VASILE LUCACIU

Budapesta, 22 februarie n. 1910

Stimate domnule!

Comitetul central al partidului național a rugat pe fruntașii designați să facă organizarea în înțelesul arătat în alăturatul extras protocolar.

Unii și-au împlinit datoria, alții nu. Acum în preajma alegerilor, în preajma conferinței naționale, este de lipsă ca să se realizeze de urgență organizarea proiectată.

De aceea din însărcinarea comitetului central, conform hotărârii luate în ședința din 20 a lunii curente, ținută în Budapesta, vin a vă ruga să binevoiți a convoca pe fruntașii din acel comitet, și a-l organiza constituind comitetul central și comitete pentru fiecare cerc electoral, alegând totodată și delegații pentru conferința națională¹.

Cu toată stima:

*Dr. V. Lucaciu*²
secretar

Pentru comitatul

Timiș

BAR, ms. nr. 149940; Ft. 392/284.

1. Vezi nota 1 din scrisoarea lui I. Pop către V. Braniște din 16 februarie 1910. V. Braniște a fost încredințat cu organizarea comitatelor Caraș-Severin, Timiș și Torontal.

2. Vasile Lucaciu (1852—1922). Preot și om politic. Deputat în parlamentul maghiar. A militat pentru Unirea Transilvaniei cu România și în străinătate. Membru în Consiliul Dirigent. Deputat în parlamentul român.

Budapesta, 26 februarie 1910

Lieber Herr Doktor,

Nach erfolgter Fühlungnahme mit kompetenten Kreisen möchte ich im Vereine mit Baron Ivan Stojanovits der sich der Sache angeschlossen hat eine vertrauliche Besprechung im engeren Kreise herforrufen deren Zweck es wäre, über die politische Situation einen Meinungs austausch zu pflegen und vorbereitende Schritte für die kommenden Wahlen zu treffen. Als Theilnemers haben wir ausser Ihnen noch die Herrn Țepeneag, Pepa, Dobrin und Nowak gegeben als Ort Temesvar, Hotel Kronprinz und als Tag den Sonntag 6 März n. st. 10 Uhr vormittags ins Auge gefasst.

Indem ich Sie ersuche mir möglichst umgehend nach Boden bei Wien Hotel Grüner Baum freundlichst mittheilen zu wollen ob wir—was ich mit Bestimmtheit hoffe — auf sie zählen können, bleibe ich mit den besten Grüssen

Ihr aufrichtiger

Duka

BAR, ms. 149916; Ft. 392/246.

Traducere:

Iubite domnule doctor,

După ce am luat contact reușit cu cercurile competente, aș dori împreună cu baronul Ivan Stojanovits, care s-a alăturat cauzei¹, să avem o convorbire confidențială într-un cerc restrâns, al cărei scop să fie un schimb de păreri asupra situației politice, și luarea de măsuri pregătitoare pentru alegerile viitoare.

Am invitat să participe, în afara dumneavoastră², pe domnii Țepeneag, Pepa, Dobrin și Novac, locul l-am stabilit la Timișoara, hotel „Kronprinz“, iar ziua am fixat-o 6 martie ora 10 dimineața.

După ce vă rog să-mi comunicați cit se poate de curînd — la Boden bei Wien hotel Grüner Baum dacă putem conta pe dumneavoastră — ceea ce sper cu siguranță — rămîn cu cele mai bune salutări

al dumneavoastră sincer

Baron Duca

1. Ivan Stojanovici nu s-a alăturat pînă la urmă inițiativei lui Duca și a candidat la Moravița împotriva candidatului P.N.R., Caius Brediceanu, înfrîngîndu-l.

2. V. Braniște nu a participat la întrunire, așa după cum rezultă din scrisoarea lui Lucian Georgevici din 6 martie 1910.

181. FEDOR TEIMER

Bocșa Montană, 26 februarie 1910

Mult stimat domnule doctor!

Din izvor serios (epistola lui Kristoffy) sum informat că candidat guvernamental în cercul nostru va păși Kristoffy,¹ fiindcă Kuhen i-a promis cercul Bocșei și pretins și conducătorii clubului național aprobă aceasta.

Ce e în cauză? Și drept e că viitorul comite suprem ² va încheia un pact cu partidul național referitor la împărțirea cercurilor?

Vă rog să binevoiți a ne da deslușiri să fim și noi aderenții partidului național al acestui cerc orientați.

Am aflat de bine să trimit mult stimata dumneavoastră epistolă aceasta pre încrezutul meu Secoșian, căruia puteți și verbal toate ce le aflați de lipsă a le comunica ³.

Cu deosebită stimă

Fedor Teimer

BAR, ms nr. 150001; Ft. 393/56–57.

1. Candidatul guvernamental nu a fost Kristóffy Jozsef (1857–1928), politician, ministru de interne al Ungariei în guvernul Fejérváry militant pentru sufragiul universal, ci Jakabffy Elemér (1881–1963). A fost deputat din 1910 pînă în 1918 în parlamentul ungar, între 1922 și 1938 președintele partidului maghiar din România, redactorul publicației *A magyar kisebbség* (Glasul minorităților). După dizolvarea partidului a refuzat să activeze în organizația maghiară semifascistă. A cîștigat mandatul de la Bocșa cu ajutorul teroarei autorităților, dar la moartea lui V. Braniște l-a caracterizat astfel în presa maghiară: „Decenii de-a rîndul l-a călăuzit spiritul pe acel drum pe care trebuie să înainteze gîndirea națională, și de la care orice abatere duce la catastrofă. Mormîntul s-a deschis în fața corpului neînsuflețit al lui Valeriu Braniște. Noi stăm în fața lui ca să dăm expresie adîncii noastre cinstiri și durerii noastre. O simțim și noi: a trăit printre noi, dar pentru istorie, și noi știm că această inimă, cînd s-a oprit, ea nu bătuse numai pentru națiunea sa, ci pentru principiile întregii umanități.“ *Krassó—Szörényi Lapok* din 5 ianuarie 1928. Vezi V. Braniște, *De la Blaj la Alba Iulia*, Timișoara, 1980, p. 432–433.

2. E vorba de tratative locale cu comitele suprem Medve Zoltán pentru fixarea candidaților în cercurile românești, care nu au dus la nici un rezultat.

3. Faptul că scrisoarea este trimisă printr-un om de încredere, așteptînd răspuns oral, denotă prudența cu care acționau aderenții P.N.R.

182. SZENDE PÁL

Budapesta, 28 februarie 1910

Igen tisztelt tanár Ur, Sándor Pál elnök Úrtól vett értesítés szerint a megbeszélt dolog elhalasztható a jövő hét elejéig, és így a felutazás szükségé eselik.

Igaz tisztelettel

öszinte híve

Szende Pál

BAR, ms. nr. 149966

Traducere:

Prea stimată domnule profesor. În baza înștiințării de la domnul președinte Sándor Pál ¹ se poate amîna obiectul discutat pînă la începutul săptămînii viitoare, în felul acesta fiind necesitatea călătoriei la Budapesta.

Cu deosebită stimă

sincer devotat

Szende Pál ²

1. Sándor Pál (1860—1936). Om politic din Ungaria. În 1904 a înființat OMKE (Asociația maghiară de comerț), al cărei președinte era. Era în bune legături cu Khuen-Héderváry. Probabil prin mijlocirea lui s-au început pertractările cu primul-ministru.

2. Szende Pál (1879—1934). Avocat, secretar al Asociației OMKE, secretar de stat și apoi ministru de finanțe în guvernul Károly Mihály. În 1919 s-a mutat la Viena. Autor de multe studii în germană și maghiară. Szende întreținea bune legături cu V. Braniște fiind ambii membri ai Societății de sociologie din Budapesta și i-a creat legătura cu Sándor Pál în interesul P.N.R. Cînd în 1918 V. Braniște se afla în închisoarea din Seghedin el este vizitat de un alt sociolog, dr. Hollos. Întîlnirea cu acesta o relatează astfel în scrisoarea din 10 august 1918: „Un medic și sociolog vestit, dr. Hollos, care este medic de regiment s-a prezentat la judele instructor, în numele prietenilor mei de la Societatea de sociologie: Szende, Jászi etc.” Textul original german publicat în *Neue Literatur*, nr. 8, din 1980, p. 72—73.

183. ALEXANDRU VAIDA-VOIEVOD

Cluj, 1 martie 1910

[Telegramă]

Rog vino nezmintit miercuri pe seară Arad lucruri urgente extrem importante.

Alexan.lru

BAR, ms. nr. 150003; Ft. 393/60.

1. La Arad s-a ținut cu mare fast în zilele de 3 și 4 martie 1910 Adunarea generală a „Asociației culturale” din Arad, la care au fost prezenți deputații: Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Voievod, A. Vlad, N. Oncu, V. Goldiș, V. Lucaci și reprezentanții presei românești. V. Braniște a participat numai la ședința din 3 martie cînd a zis: „Presa este trîmbița care străbate și prin tumultul zgomotos al luptelor cînd glasurile conducătorilor sînt înăbușite. „Vezi *Lupta*, nr. 31, din 19 februarie/4 martie 1910. Probabil că fusese chemat în legătură cu chestiuni privind noile alegeri.

184. TITU MAIORESCU

Budapesta, 5 martie 1910

[Telegramă]

Rog primiți și transmiteți semnatarilor telegramei cele mai sincere mulțumiri

*Maiorescu*¹

(adresa: Braniște Lugoj)

1. Titu Maiorescu (1840—1917) a fost omagiat cu mare fast la Lugoj cu prilejul împlinirii vârstei a 70 de ani. Festivitatea de la Academia Română a făcut obiectul unui reportaj în *Drapelul* nr. 18, din 16 februarie/1 martie 1910. Din mulțimea telegramelor ce i s-au adresat, cea a *Tinerimii române* avea următorul cuprins: „Tinerimea română din Lugoj aduce tributul său omagial de admirațiune septagenarului regenerator al limbii și literaturii românești“.

Vezi *Idem*, nr. 19 din 18 februarie/3 martie 1910, iar V. Braniște a rostit un discurs festiv despre Titu Maiorescu în cadrul șezătoarei organizată de tinerime în seara de 4 martie. Vezi *idem*, nr. 20 din 20 februarie/5 martie 1910.

Rămîne de explicat pentru ce este emisă telegrama din Budapesta cînd Maiorescu nu părăsise România: fiind în opoziție nu pare probabil să fi putut beneficia de legația română din Budapesta. Vezi Z. Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, București, 1987, vol. II, p. 180—182.

185. LUCIAN GEORGEVICI

Recaș, post 6 martie 1910

Mult stimat domnule director!

În cauza organizării partidului național din comitatul Timiș, conform epistolei duminicale din 2 martie, în 6 martie d.m. m-am fost prezentat și eu la „Kronprinz“ în Timișoara, dar de dumneata n-am fost dat.

Eu cuget că mai consult ar fi să se convoace mai mulți fruntași din fiecare cerc al comitatului pe o zi la Timișoara¹, decît cerc de cerc, precum or făcut-o aceasta și în comitatele Oradea Mare și Cluj.

Din cercul Recașului sînt a se convoca: Ioan Pepa protopop Buziaș, Nicolae Martinovici, preot, în. Topolovăț², Gherasim Serb, protopop Belinț, Ioan Popovici dirigent Timișoara, filiala Recaș, Moise Barbulescu, preot Aranyág³, Dimitrie Popovici, preot Budinți, Romul Secoșan, preot Ictar și eventual preoții din fiecare comună, apoi *economul* fruntaș *Ioan Ghețe* din Gîrbova și eu.

Cu distinsă stimă

Dr. Georgevici Lucian ✠

BAR. ms. nr. 149930; Ft. 392/263—264.

1. Conferința fruntașilor români din comitatul Timiș din 30 martie a instituit un comitet electoral compus din avocații din Timișoara: Aurel Cosma, George Adam, Cornel Crăciuneascu, Pompiliu Ciobanu, Iuliu Coste avocat în Cacova. Ioan Pepa, protopop, Valer Gaița avocat în Buziaș. Lucian Georgevici avocat în Recaș, Nicolae Mîluță preot în Cerneta și Alex. Marta, avocat în Lipova. Vezi *Drapelul*, nr. 40, din 8/21 aprilie 1910.

2. Topolovățul Mare, jud. Timiș.

3. Hermacova, jud. Timiș.

4. Lucian Georgevici a fost delegat de Timișoara la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia.

Cluj, 7 martie 1910

Frate Braniște!

Alăturat îți retrimite scrisoarea împrumutată, cu mulțumită. Efectul dorit l-a produs. Șansele noastre sînt bune. Protectorul vostru¹ îmi comunică conținutul ultimei sale convorbiri cu grănițerul². Acest din urmă a promis că va fi condus de dreptate față de noi la alegeri.

Depinde foarte mult de la dibacitatea cu care vom continua tratativele cu guvernul.

Întărirea lui Cristea e asigurată. Sperăm că vlădicii vor fi la înălțime. Va fi bine, să-l prelucrim pe Vili³ din răsputeri.

• Noi ne vom pune pe lingă Radu, joi. Pe Mangra⁴ freacă-l fără săpun.

Oferă-i tînărului Jakabffy⁵ cercul Caransebeș, dar la Zorlenț să vă dea pace. Pe Siegescu îl vom bate cu siguranță⁶ — căci guvernul nu-l va sprijini și ca övjelölt⁷ va zbura.

Sărutări de miini doamne!

Pe tine te salută frățește

Alexandru

BAR, ms. nr. 150004; Ft. 393/61.

1. Geza Duca.

2. Poreclă dată lui Károly Khuen-Héderváry din timpul cînd era Ban al Croației.

La începutul anului 1910 prim-ministru al Ungariei a devenit Károly Khuen-Héderváry, aliat cu Tisza István, care reprezenta Partidul Național al Muncii Cf. L. Maior, *Mișcarea națională...*, p. 111.

În februarie 1910 Alexandru Vaida-Voievod a înaintat primului-ministru revendicările naționale ale românilor. Dintre acestea amintim: introducerea dreptului de vot universal egal și secret cu arondarea corectă a circumscripțiilor electorale, aplicarea corectă a Legii naționalităților, anulara interdicției privind activitatea P.N.R., la viitoarele alegeri să fie asigurat pentru „partidul naționalității” or “ un număr de 33 deputați pentru români, 16 pentru slovaci, 4 pentru sirbi. Cf. T. Pavel, *Mișcarea românilor...*, vol. II, p. 109.

Acțiunea lui Vaida avea sprijinul Cancelariei militare de la Belvedere a lui Franz Ferdinand, care intenționa să contracareze tendințele separatiste ale Ungariei cu sprijinul naționalităților Cf. *Ibidem*.

Revendicările românilor nu vor găsi însă audiență la primul-ministru iar în alegerile din același an, 1910, datorită abuzurilor autorităților P.N.R., va suferi o grea înfrîngere.

3. Episcopul Vasile Hossu.

4. Pe V. Mangra, Braniște îl va caracteriza într-un editorial. După ce îi reproduce solia adresată națiunii române spre justificare a trecerii sale în tabăra guvernamentală, îi face un portret moral „și sub raportul acesta este cîștigul nostru, care am scăpat de Mangra, negreșit mai mare decît al guvernului, care l-a căpătat pe acest nestajnic, ca din duetul Burdia—Siegescu să se alcătuiască trifoilul Siegescu—Mangra—Burdia. Și încheie: „Adio, părinte Mangra! Adio fără nici un regret. În fine ai ajuns acolo unde ți-e locul. Adio”. *Drapelul*, nr. 41, din 10/23 aprilie 1910.

5. Jakabffy Elemér a candidat la Bocșa și l-a înfrînt pe V. Braniște.

6. Siegescu va cîștiga mandatul de deputat la Oravița.

7. övjelölt = candidatul cercului. În l. maghiară öv = zonă în vorbire cazonă.

187. GEZA DUCA

Végvár, 8 martie 1910

[Telegramă]

Sind Donnerstag abends Bpest.

Br. Duka

BAR, ms. nr. 149918; Ft. 392/249.

Traducere:

Sintem joi seara [la] Budapesta.

Baron Duka

188. SZENDE PÁL

Budapesta, 8 martie 1910

[Telegramă]

Dr. Braniște Valér
Császárfürdő

Holnapi kihallgatás minisztertanács folytán holnaputánra halasztódott. Kérem engemet holnap telefonni 43 14 felhívni.

Szende Pál

BAR, ms. nr. 149967, Fr. 393/11.

Traducere:

Dr. Valer Braniște
Császárfürdő

Audierea de mîine se amină pe poimiine în urma consiliului de miniștri. Vă rog să mă chemați mîine la telefon 43 14.

Szende Pál

Budapesta, 8 martie 1910

[Telegramă]

dr. Braniște Valer

Fogadás kérdése aktuális. Fogadás időpontját holnap regelig sürgönyileg értesitem.

Szende Pál

BAR, ms. nr. 149968; Ft. 393/12

T r a d u c e r e :

Dr. Valer Braniște
Császárfürdő

Problema audienții este actuală. Ora audienții v-o comunic tot aici telegrafic miine dimineața.

Szende Pál

Budapesta, 14 martie 1910

Igen tisztelt szerkesztő dr. Sándor Pál elnök dr. tegnap este beszélt az államtitkár ur ő excelenáciájával, aki említette neki, hogy szerkesztő urral már Lugoson érintkezett. Sziveskedjék tehát engemet értesíteni, hogy beszéljen-e vele ismét az audienția közvetítése végett.

A kegyelmi kérvény ügyében megtettem a kezdő lépéseket.
Becsés válaszát kérve maradok igaz tisztelettel

Szende Pál

BAR, ms. nr. 149969

T r a d u c e r e :

Prea stimată domnule redactor,

Domnul președinte Sándor Pál a vorbit ieri seară cu excelența sa domnul secretar de stat, care i-a comunicat că dînsul a luat contact deja la Lugoj cu dumneavoastră.

Binevoii deci a mă încunoștința pe mine, dacă mai e cazul să vorbească din nou cu dînsul pentru mijlocirea audienței.

Eu am făcut primii pași în cauza petiției de grațiere. Așteptînd răspunsul dumneavoastră rămîn cu distinsă stimă

Szende Pál

Turnu Severin, 4/17 martie 1910

Mult stimat domnule doctor,

Ajunși în Severin, gindurile noastre se înalță spre frumosul și fericitul Lugoj, bogat în cele mai alese suflete și în cele mai generoase porniri patriotice românești. Nu găsim cuvinte de mulțumire pentru primirea și dragostea cu care ne-ați cinstit; vă asigurăm însă că momentele petrecute în mijlocul domniilor voastre vor rămîne neșterse în amintirea noastră¹.

Să trăiți și neamul românesc să aibă parte, cit va exista, de români ca domniile voastre.

Cu cele mai bune sentimente de admirație și distinsă stimă, vă salutăm în numele tuturor

I. Șt. Paulian
Protoereu econ. stavrofor *I. V. Raiculescu*
F. I. Fluerașu E. Nemeș

ASCN 900 V/231

1. E vorba de o nouă vizită la Lugoj a Societății „Doina“ din Turnu-Severin, participantă la un concert al corului lui I. Vidu, care a avut loc în sala hotelului „Concordia“ în 27 februarie/12 martie. Vezi recenzia semnată Crix, probabil M. Gașpar, în *Drapelul*, nr. 24, din 2/15 martie 1910.

192. LUCIAN GEORGEVICI

Recaș, 19 martie 1910

Mult on. domn dr. V. Braniște

Budapesta

Conform epistolei dumneavoastră din 5/18 l. c. am dispus ca frunțașii din cerc să se adune pe ziua de 22 c. în Recaș ca să designăm delegații pentru conferința națională¹; despre rezultat vă voi înștiința la Lugoj. Vă rog a interveni la conferința comitetului din 21-lea ca și cercul Recășului să capete un candidat național *serios*. Dar vă rog a lua în considerare că alegătorii mulți adevă pe fostul candidat Ioan Pepa protopop în Buziaș nu-l prea voiesc, deci ar fi bine ca altul să se designeze; eu din parte-mi n-am nimic de a-l excepționa. Despre termenul conferinței naționale vă rog a mă aviza în 21-lea telegrafice, ca să știm în 22-lea ziua conferinței.

Cu distinsă stimă

Dr. Georgevici Lucian

BAR, ms. nr. 149929; Ft. 392/262.

1. Această scrisoare se înscrie în șirul pregătirilor făcute de aderenții P.N.R. în vederea alegerilor parlamentare.

La 21 martie 1910 s-a ținut o consfătuire, de mare importanță, la care au participat membrii C.C. al P.N.R. și președinții Comitetelor comitatense și care și-a propus să dezbată chestiunile privind Conferința generală electorală și viitoarea campanie electorală. Cu acest prilej s-a decis convocarea conferinței la Sibiu în 5 aprilie n. 1910. Cf. *Lupta*, nr. 40, din 4/17 martie 1910, nr. 44, din 10/23 martie 1910.

În 10/23 martie 1910 s-a ținut ședința Comisiei de 10 pentru a stabili lista candidaților, care urma să fie supusă aprobării Conferinței generale electorale. Cf. *Lupta*, nr. 44, din 1910. Vezi Convocarea conferinței semnată de G. Pop de Băsești, T. Mihali și V. Lucaciu, în *Lupta*, nr. 46, din 12/25 martie 1910; *Drapelul*, nr. 29, din 13/26 martie 1910.

Deși autoritățile n-au permis decât ținerea unei Conferințe electorale la Sibiu în 23 martie/5 aprilie 1910, ea a fost în fapt o adevărată Conferință națională a P.N.R. Vezi, de pildă, titlurile din *Drapelul*, nr. 34, din 25 martie/7 aprilie 1910: *Rezoluțiunile conferinței naționale și Conferința națională*. Raport special —, amândouă fiind trimise *Drapelului* de către V. Braniște.

Conferința a decretat „susținerea intactă a programului politic din 1881 și a deciziunilor programatice aduse de conferințele electorale ulterioare“, aproba adoptarea activismului politic în 1905, chema la întărirea solidarității politice a tuturor românilor, protesta împotriva tendințelor de maghiarizare și împotriva împiedicării activității P.N.R., aproba activitatea deputaților români, membri ai Clubului parlamentar al naționalităților, invitându-i să-și intensifice eforturile în conformitate cu programul P.N.R.

Pentru conducerea campaniei electorale s-a ales un *Comitet electoral executiv* compus din 30 membri, printre care și V. Braniște. Cf. *Drapelul*, nr. 34/1910.

Vezi Apelul din 5/18 aprilie 1910 al Comitetului Central român comitatens din Timișoara, semnat de L. Georgevici, cu privire la susținerea în cercul Recaș a unui candidat aderent al programului P.N.R. *Drapelul*, nr. 40, din 8/21 aprilie 1910.

Manifestul electoral al Comitetului Central electoral, avându-l ca președinte pe G. Pop de Băsești, ca vicepreședinte pe T. Mihali și Nicolae Ivan și secretar pe V. Lucaciu, aducea la cunoștință alegătorilor români obiectivele urmărite de P.N.R., la loc de frunte situându-se „introducerea celui mai larg regim democratic, al cărui prim-postulat și totodată cel mai important este: votul universal, egal, direct, secret și cu votarea în comune“, prezenta cele 37 de cercuri electorale cu numele candidaților P.N.R., îndemna pe români la o acțiune hotărâtă și energică.

În cercul Recaș a fost desemnat candidat Valer Moldovan. Cf. *Drapelul*, nr. 48, din 1/14 mai 1910.

Vezi pentru conferința de la Sibiu și L. Maior, *op. cit.*, p. 131—133.

193. GEZA DUCA

Viena, 23 martie 1910

Sehr verehrter Herr Doktor,

Da wir uns zu meinem Leidwesen in Budapest nicht treffen konnten, so theile ich Ihnen mit Bezugnahme auf das mit Herrn dr. Maniu geführte Gespräch brieflich mit, das der Herr Ministerpräsident den Montag, 28 dieses zur Festhaltung der ausgingten Conferenz bestimmt hat.

Alles mit Dr. Maniu besprochene wurde erwähnt und hege ich die besten Hoffnungen dass auch deren Grundlage eine Überstimmung erzielt wird werden. Die Angelegenheit C. ist erledigt und die Acten bereits in Wien. Să trăiască.

B. Stojanovich und ich kommen schon Sonntag Mittags in Budapest an und bitten Sie, sowie alle Herrn die an der Conferenz theilnehmen werden auch schon dort zu sein, damit wir uns genau informiren können, und Zeit haben vor der Conferenz nochmals massgebende Worte vorzusprechen.

Auch über die Personalfragen die Mandate betreffend ist eine vorherige Bespreche dringend wünschenswerth.

Ihre freundliche Rückäusserung erbitend, mit besten Empfehlungen
Ihr Aufrichtiger

B. Douca

ASCN 900 V/117

Traducere:

Prea stimate domnule doctor,

Cum spre părerea mea de rău nu ne-am putut întâlni cind am fost la Budapesta, vă comunic în scris ceea ce am vorbit cu domnul dr. Maniu, și anume că ministrul președinte a hotărât ținerea conferinței în ziua de luni, 28 a lunii curente.

S-a menționat totul ce a fost vorbit cu dr. Maniu și eu am cele mai bune speranțe că înțelegerea se va realiza.¹

Chestiunea C.² este aranjată și actele au sosit la Viena. Să trăiască. Domnul Stojanovits și eu vom veni deja duminică la prînz la Budapesta, de aceea vă rog pe dumneavoastră și pe domnii care vor lua parte la conferință să fie acolo, ca să avem timp suficient să ne informăm exact, și să punem la punct încă înainte de consfătuire dificultățile.

Este de dorit să se stabilească dinainte și problema privitoare la fixarea persoanelor cu privire la mandate.

Așteptîndu-vă amabilul răspuns, cu cele mai bune salutări

al dv. sincer

Baron Duca

1. În 26 martie, apoi în 28 martie 1910, au avut loc alte întâlniri mijlocite de Geza Duca, ale lui Iuliu Maniu, Teodor Mihali, și V. Braniște cu Khuen-Hédervary și cu Tisza (ministrul de interne). Datorită poziției rigide a lui Tisza nu s-a ajuns la o apropiere a punctelor de vedere, cu tot optimismul lui Duca. Vezi T. Pavel, *op. cit.*, p. 110; L. Maior, *op. cit.*, p. 131, V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, p. 458—459.

2. Se referă la întărirea lui Cristea ca episcop al Caransebeșului.

194. IOAN ROȘIU

Biserica Albă¹, 25 martie 1910.

Iubite frate Braniște!

Azi am conferat cu fratele Novacu, în chestia unei consultări asupra ținutei politice și candidarea de deputat în comitatul Caraș-Severin. Am ținea de consult ca tu imediat să chemi la o sfătuială pre domnii dr. Cornean, dr. Nedelcu², dr.

Gropșian³ din Oravița, pe domnul dr. Coca adv. în Sasca, apoi pe domnul dr. Țepeneag din Virșăț și în fine pe domnul Novacu⁴ și pe mine pe *luni*-a 2-a zi de Paștile catolice la Lugoj.

Pe ai voștri din Lugoj îi vei aviza separat. Avizează-ne și despre locul de întrunire.

Salutare frățescă de la al tău vechi

Roșiu

BAR ms. nr. 149979; Ft. 393/32.

1. Azi localitate în R.S.F. Iugoslavia.

2. Ioan Nedelcu.

3. Mihai Gropșianu. Jurist și om politic. A editat, împreună cu G. Lipovan, în noiembrie 1918 ziarul *Legiunea română* la Oravița. După Unire a fost cel dintii procuror general al Parchetului din Tirgu Mureș. A ocupat, apoi, aceeași funcție la Timișoara. Senator în parlamentul țării.

4. Aurel Novac n-a primit să candideze la Sasca.

195. BÉDI-SCHWIMMER ROZSA

Budapesta, 26 martie 1910

Nagyságos

dr. Branisce Valer
képviselőjelölt úrnak

Lugos

A küszöbön levő választások eredménye elsősorban a választójogi reform sorát dönti majd el. Olyan kérdés ez, a mely Magyarország minden asszonyának érdekét épen olyan közel érinti, mint a férfiakét.

Tekintettel arra, hogy a magyar nő a múltban politikai jogokat gyakorolt: a hagyomány is megköveteli annak a jognak modern értelemben bővített helyreállítását.

Az a tény, hogy hazánk statisztikája már 1900-ban

2.667.787 kenyérkereső nőt

számlált — s ez a szám a lefolyt évtizedben óriási módon megnövekedett — mulhatatlanul szükségessé teszi a gazdaságilag önálló nők választójogának törvénybeiktatását.

Az az óriási nemzeti és kulturális felelősség pedig, a amely a nőt mint *anyát és háztartásának vezetőjét* terheli, kell, hogy a politikai önrendelkezés jogában nyerjen ellensúlyt.

A magyar törvényhozás népjogokat bővítve, nem ekesztheti ki továbbra a nőket az alkotmány sáncaiból.

Minthogy mi, Magyarország asszonyai, feltétlenül igényt tartunk a választójogra, a küszöbön álló választási mozgalomban *csakis olyan jelöltek pártjára állunk, a kik arra kötelezik magukat, hogy a nők választójogáért partjukban és a parlamentben sirka szállának.*

Azzal a kéréssel fordulunk tehát mélyen tisztelt képviselőjelölt úrhoz, szíves, kedjék velünk közölni: programjába, a melyet most készül válsztóival ismertetni-felveszi-e anők választójogát.

Országos szervezetű egyesületünk, a melynek nők és férfiak egyaránt tagjai, kész örömmel felajánlja választási segítségét arra az esetre, ha mélyen tisztelt Jelölt Ur programjába veszi követelésünket.

Egyesületünk tagjai ügyünk hívei mellett ellenszolgáltatás nélkül mindennemű irodai és kortesszolgálatot vállalnak, nemcsak a fővárosban, hanem az ország bármely kerületében is.

Minthogy nemcsak a nőnek van szüksége az aktív és passzív választójogra, hanem az országnak van sürgős szüksége a nő közvetlen politikai munkájára, bizunk benne, hogy mélyen tisztelt Képviselőjelölt Úr igazságos ügyünk pártjára áll.

Erre vonatkozó szíves értesítését várva, vagyunk
kiváló tisztelettel

a FEMINISTÁK EGYESÜLETÉNEK POLITIKAI BIZOTTSÁGA

Bédi-Schwimmer Rózsa
biz. elnök

Mellerné-Miskolczy Eugénia
biz. titkár

BAR ms. nr. 150016

Traducere:

Comitetul Asociației
politice feministe
VII István — ut 67

Stimatalui dr. Valeriu Braniște
candidat de deputat, Lugoj

Rezultatul apropiatelor alegeri decide soarta reformei electorale. Aceasta este o problemă care privește interesele fiecărei femei din Ungaria în aceeași măsură ca și pe bărbați. Luând în considerare că femeia maghiară a beneficiat în trecut de drepturi politice, tradiția pretinde să se restabilească în sens modern lărgirea acelor drepturi.

Este un fapt stabilit că statisticile patriei au indicat în 1900:

2.667.787 femei în cimpul muncii,

iar acest număr a crescut enorm în deceniul prezent, devenind o necesitate imperioasă legiferarea dreptului de vot al femeilor independente economic.

Uriașa răspundere națională și culturală care o împovărează pe femeie în calitatea ei de mamă și conducătoare a căminului trebuie echilibrată cu dobândirea dreptului politic de a-și decide singură soarta.

Lărgindu-se drepturile de legiferare ungare, femeile nu mai pot fi scoase din privilegiile lor constituționale.

Cum noi femeile Ungariei ținem neapărat la dreptul electoral, ne alăturăm în campania electorală de acei candidați cari vor susține în partidul lor și în parlament dreptul de vot al femeilor.

Deci ne adresăm dumneavoastră, domnule candidat de deputat, și vă rugăm să ne comunicați dacă includeți în programul ce-l pregătiți acum și dreptul de vot al femeilor¹.

Organizația noastră pe țară, având membri atât femei cât și bărbați, este gata să vă ofere cu plăcere ajutorul nostru dacă includeți în programul dumneavoastră dezideratele noastre.

Membrii asociației, fără nici un contra serviciu, își asumă orice activitate de birou sau de coțes, nu numai în capitală, ci în orice parte a țării.

Deoarece nu numai femeile au nevoie de dreptul de vot, ci însăși țara are nevoie de activitatea politică a femeii, sperăm că sînteți adeptul dreptei noastre cauze, domnule candidat de deputat.

Așteptînd răspunsul dumneavoastră rămînem
cu distinsă stimă

Comitetul Asociației politice feministe

*Bédi-Schwimmer Róza*²
președintă

Mellerné-Miskolczy Eugénia
secretară

1. În Manifestul electoral al P.N.R. elaborat la Conferința electorală din 5 aprilie 1910 nu se va avea în vedere și dreptul de vot pentru femei.

2. Bédi-Schwimmer Róza (1877—1948). Ziaristă în Ungaria, luptătoare pentru drepturile femeii. A redactat timp de 13 ani revista *A nő* (Femeia). De la începutul primului război mondial a desfășurat o aprigă campanie pacifistă. A emigrat în America. Vezi Benedek Marcec, *Schwimmer Róza*, în *Huszadik Század* (Secolul XX), nr. 5—6, 1948.

196. AUREL COSMA

Timișoara, 27 martie 1910

Iubite domnule Braniște!

La insistența mai multor fruntași din comitatul nostru, am convocat pe 30 l.c. la 8 ore seara aici în Timișoara — Cetate „Cerbul de aur“, camera nr. 1 o conferință confidențială a lor în scopul organizării noastre și pentru a face pregătirile de lipsă pentru conferința națională.

Fiind din partea comitetului nostru central dumneata încredințat cu organizarea aceasta, adevă a comitatului Timiș, aducîndu-ți cele de mai sus la cunoștință, te rog vină la conferința noastră.¹

Cu salutări cordiale

*Dr. A. Cosma*²

BAR, ms. nr. 149911; Ft. 392/239.

1. În acea conferință s-a constituit un comitet electoral, din care făceau parte, printre alții: A. Cosma, George Adam, Ioan Pepa, L. Georgevici etc., care urma să conducă toate acțiunile electorale. Vezi *Avizul* privind constituirea comitetului în *Drapelul*, nr. 40, din 8/21 aprilie 1910.

2. Aurel Cosma (1867—1931). Avocat în Timișoara. Membru marcant al P.N.R. Colaborator la *Ziarul Poporului*, semnînd cu pseudonimul Prietenul poporului. După Unire a fost primul prefect român al județului Timiș.

Iubite frate Branîște!

A fost timpul prea scurt ca să conchem pe colegii din jur pe ziua de azi la Lugoj. Veți chibzui voi altă zi potrivită, sau n-ar fi rău dacă vei veni tu și fratele dr. Dobrin pe 30/III seara la 8 oare la oțelul „Cerbul de aur“ în Timișoara. Aice s-a convocat din partea colegului dr. Cosma o consfătuire pentru cei din comitatul Timiș și țin de ponderos ca să veniți și voi, ca să ne putem înțelege și pentru candidații din comitatul Caraș-Severin.

Miercuri seara vom călători mai mulți din părțile acestea. Dr. Novacu, dr. Molin¹ și eu sintem acolo. Din Sasca și Oravița sosesc veștile cele mai triste pentru oricare candidat d-ai noștri.

Mai multe vă vom putea comunica în persoană. Deci la revedere miercuri seara la 8 1/4 în Temișoara „Cerbul de aur“.

Salutare de la al tău vechi

Roșiu

BAR, ms. nr. 149980; Ft. 393/33.

1. Romulus Molin din Oravița. Publicist. Semna și cu pseudonimul Ion Garovină.

198. MIRON CRISTEA

Confidențial

Budapesta, martie 1910

Iubite Valeriu,

Azi, joi, am fost la ministrul Zichy¹ și am aflat din gura lui că întărirea mea este absolut sigură. Actele sint la Împăratul și retrimiteră lor se așteaptă zilnic. Cel mult săptămîna viitoare se va publica. Am fost chemat în sus. Ocazional și verbal pot comunica și mai mult. Nu-i ceva deosebit.

Deci mă întorc la Sibiu ca să fiu hirotonit arhimandrit²; să nu merg la Viena ca protosincol, fără cruce etc.

Deci, Doamne ajută la cele viitoare

Amic

Dr. E. Miron Cristea
asesor

1. Zichy János (1868—1944). Om politic maghiar. Președinte al Partidului Populist, membru al Partidului Constituțional. Între 1910—1913 a fost ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice atât în guvernul Héderváry cât și în guvernul Wekerle.

2. Hirotonisirea a avut loc la Sibiu în 20 aprilie/3 mai 1910. Vezi *Drapelul*, nr. 45, din 22 aprilie/5 mai 1910.

199. GEZA DUCA

Cadar, 1 aprilie 1910

Lieber Herr Doktor,

Anhurend gestatte ich mir Ihnen meinen Beitrag für daß Blatt zu übermitteln.

In „Politica“ ist nichts Neues zu sagen: Gestern bei der Installation in Temesvár traf ich den Präsidenten Krassoer Arbeitsparthei Huszár, der mir sehr zusprach, die Sachen so zu arrangieren, daß ich in Lugos auftrete, denn es wäre ihnen sehr darum zu thun, daß ich das Centrum des Comitates vertrete: dasselbe hat mir nach unsere Zusammenkunft auch Medve im Club gesagt.

Ich antwortete, daß ich in 8—10 Tagen keinerlei definitive Antwort geben könne, nur als Huszár meinte, er werde mich trotzdem candidiren, sagte ich, daß es dann aber geschehen könne, daß ich dies Candidatur nicht werde annehmen können. Dies *im größten Vertrauen und um eventuellen Missverständnissen vorzubeugen*, damit Sie wissen: 1, daß wenn man mich seitens des Comitates jetzt schon wirklich candidiren würde, es ohne mein Zuthun geschieht, und 2, daß wenn das in den Rahmen unserer definitiven Besprechungen die wir noch haben werden, nicht hineinpasst, — ich die Candidatur nicht annehmen werde.

Also auf Wiedersehen nächste Woche in Budapest und beste Grüsse und Empfehlungen von Ihren Aufrichtiger

BAR, ms. nr. 149922; Ft. 392/252—253.

Baron Duca

Traducere:

Iubite domnule doctor,

Alăturat îmi permit să vă transmit cotizația mea pentru ziar.

În politică n-am nimic nou de spus. La instalarea din Timișoara¹ l-am întâlnit pe președintele din Caraș al Partidului Muncii, Huszár², care a insistat să aranjez așa lucrurile ca să candidez la Lugoj, căci le-ar fi foarte pe plac să reprezint centrul comitatului, același lucru mi l-a spus, după întrunire, și Medve³ la club.

Eu am răspuns că nu pot da nici un răspuns definitiv, decît după 8—10 zile. După ce mi-a spus Huszár că el îmi va pune totuși candidatura i-am răspuns că în acest caz s-ar putea întâmpla ca eu să nu pot accepta candidatura⁴. Aceasta *în mod confidențial pentru a preveni orice neînțelegere*.

Luați la cunoștință: 1. Dacă într-adevăr mi s-ar pune candidatura din partea comitatului acest lucru se întâmplă fără consimțămîntul meu.

2. Dacă acest lucru nu este în acord cu viitoarele noastre înțelegeri, nu voi primi candidatura. Deci la revedere săptămîna viitoare la Budapesta și cele mai bune salutări și complimente de la al dumneavoastră sincer

Baron Duca

1. E vorba de instalarea noului comite suprem al comitatului Timiș, Alexandru Ioanovici, Vezi *Drapelul*, nr. 32, din 20 martie/2 aprilie.

2. Huszár Károly (1882—1941), redactorul foii *Népujság* (Foaia Poporului). Fost învățător, a ajuns ministru președinte în guvernul de concentrare (1919—1920).

3. Medve Zoltán, noul comite suprem al comitatului Caraș-Severin.

4. Duca a candidat la Sasca, conform înțelegerii avute cu P. N.R., care n-a fixat candidat în acel cerc. V. Braniște îl caracterizează astfel la moartea lui: „Serviciile ce le-a adus atunci și de atunci încoace cauzelor noastre publice numai istoria zilelor ce vor urma le va putea elucida, cînd se vor putea da publicității acte și demersuri, pentru care se impune astăzi încă discrețiune“. *Drapelul*, nr. 18, din 12/25 februarie 1913. *Drapelul*, nr. 44, din 17/30 aprilie 1910 anunța drept candidat guvernamental pentru Lugoj pe Plósz Sándor, fost ministru de justiție. Candidatul P.N.R. la Lugoj a fost Ștefan Petrovici.

200. AUREL VLAD

Cluj, ante 5 aprilie n. 1910

[Telegramă]

Cine candidatul Zorlenț¹ și Timiș noi convenim mine² vino Orăștie.

Vlad

BAR, ms. nr. 150.000; Ft. 393/75.

1. La Zorlenț va candida George Popovici. Vezi *Bucuria Zorlențului*, în *Drapelul*, nr. 53, din 13/26 mai 1910.

2. Este vorba de consfătuirea confidențială de la Cluj din preajma Conferinței generale electorale din Sibiu. Cf. L. Maior, *op. cit.*, p. 132.

201. GEZA DUCA

Budapesta, 7 aprilie 1910

[Telegramă]

Bitte bewuster. Angelegenheit morgen Freitag früh spätestens Mittags unbedingt hier eintreffen; ersuche Drahtnachricht Hungaria wann Sie kommen.

Duka

217

Traducere:

Te rog să sosești neapărat cel mai târziu miine, vineri, dimineața, pînă la prînz, în chestiunea cunoscută; aștept telegramă la [hotel] Hungaria cînd sosești.

Duca

202. GEZA DUCA

Budapesta, după 7 aprilie 1910

Lieber Herr Doktor!

Bitte sind Sie so freundlich und suchen Sie mich um 1/2 4 Uhr auf, damit wir alles genau besprechen können, denn es drängt zur Entscheidung.

Mit besten Grüßen

B. Duka

BAR, ms. nr. 149923; Ft. 429/750—751

Traducere:

Iubite domnule doctor,

Fiți atît de amabil și vizitați-mă la 3 și jumătate pentru ca să putem discuta totul exact, fiind zoriți a lua o decizie.

Cu cele mai bune salutări

Baron Duca

203. FRUNTAȘI DIN VÎRȘEȚ

Virșeț, 13 aprilie n. 1910

Prea stimate domnule doctor!

Pe sîmbătă am convocat conferința electorală locală. Azi am avut consfătuire prealabilă, din care am esmis la dumneavoastră pe părintele A. Luchici. Vă rog să-l primiți, dînsul vă va expune situația și vă rugăm pentru un răspuns prin domnia sa relativ la candidarea domnului dr. Caius Brediceanu pentru Moravița¹.

Cu stimă

Dr. Spăriosu

*Dr. Avram Imbroane*²

Traian Oprea
protopresbiter

Țepeniag
Dr. Octavian Roșescu

1. C. Brediceanu va candida la Moravița.

2. Avram Imbroane (1880—1938). Preot, om politic și publicist. Diacon la Lugoj. După izbucnirea primului război mondial, trece în România, ajungând pînă în Rusia. După Unire revine în Banat. Deputat în parlamentul român.

204. TIBERIU BREDICEANU

Sibiu, 14 aprilie 1910

[Telegramă]

Azi l-a felicitat pe Cristea însuși ministrul Zichy. Deci întărirea sosită de la Viena.

Dr. Brediceanu

BCS, ms. nr. 23239; Ft. 429/1090.

205. MIRON E. CRISTEA

Sibiu, 3/16 aprilie 1910

Iubite Valeriu,

Întirzierea întăririi mele m-a adus în mare impas cu sinodul. E greu să fiu isprăvit cu toate pînă atunci, deși aș dori să conduc eu¹. Notificarea oficială a întăririi mele încă n-a sosit, dară sper că vine azi-miine.

Eu stau gata a pleca la jurămint la Viena. Combinez așa eu de la mine că pe joia viitoare să-mi puie terminul. Astfel luni-marți aș pleca. Probabil o să-ți dau o telegramă, ca să ne întilnim de exemplu la Arad și așa pe drum să combinăm unele pînă la Pesta².

Noi credeam că pe Florii să putem face sfințirea. Dară la Viena eu doresc a avea o audiență la A³. Țin de folos acest lucru să-l direg puțin pe contele Tisza. Voi și să-i mulțumesc. Din Viena nu pot pleca cînd vreau, ci trebuie să aștept pînă se deschide ușa.

Afară de aceea am o misiune ca din Viena să plec la Helveția, la Davos⁴, deși acest lucru nu e absolut sigur, ci ție ți-l comunic deocamdată confidențial, exclusiv pentru tine pînă la întilnire.

Deci reîntoarcerea mea la Sibiu nu se poate fixa.

Aceste daraveri se pot amîna pînă pe Sinod.

Mi-ar plăcea deci să combinăm împreună lucrurile. În scopul acesta — dacă mai este timp pînă la întîlnire — ştiriceşte şi părerea celor din Caransebeş, cari vor accepta în cele din urmă planul, cum îl vom face noi.

Cu aceste te salut ca pe toţi ai noştri.

Dr. E. M. Cristea
mîine arhimandrit

BCS, ms. nr. 23003; Ft. 429/670—671.

1. Sinodul s-a deschis la Caransebeş la 25 aprilie/8 mai 1910 şi este relatat în *Drapelul*, nr. 47 din 29 aprilie/12 mai 1910.

2. Fruntaşii politici obişnuiau să-şi dea întîlniri în tren, unde aveau timp să ducă discuţii, fără să fie acestea semnalate de presă. Joi = 8/21 aprilie.

3. A = Arhiducele Francisc Ferdinand (1863—1914), moştenitorul tronului monarhiei Austro-Ungare, asasinat la Saraievo, eveniment care a dus la izbucnirea primului război mondial. Miron Cristea a cerut la 2/15 aprilie o audienţă, adresîndu-se primului adjutant al Arhiducelui, Alexander v. Brosch Aerenau. Din răspunsul acestuia reiese că termenul va fi comunicat ulterior. Vezi corespondenţa, în Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania*. . . , Sibiu, 1986 p. 91. Se pare că audienţa n-a mai avut loc.

4. Plecarea la Davos era în legătură cu o întîlnire cu Vasile Stroescu (1845—1926), marele mecenat român care în acel timp făcea mari danii instituţiilor culturale din Transilvania.

Drapelul din 20 martie/2 aprilie 1910 îşi înştiinţa cititorii că Vasile Stroescu aflat la Davos dăruise suma de 100.000 coroane pentru fondul cultural din Blaj.

206. VALERIU BRANIŞTE

(Către Maria V. Branişte)

Budapesta, 4/17 aprilie 1910

Miţi dragă,

Am sosit în pace. Pe drum am fost puţini călători, aşa că am putut citi şi aiuri în dragă voie sunîndu-mi necontenit în urechi vorbele cîntecului tău: Kind du . . .

Stau aici la camera 87, cameră frumoasă cu „telefon hirmondo“¹ la care ascult tocmai cum cîntă la operă *Nestajnica* cum traduc eu acum în grabă *Wiederspenstige-ul* lui Shakespeare pus pe note de Hermann Goetz².

Sosind la Pesta, tocmai picura, astfel am mers direct la hotel, mi-am scris primul³ şi mai avînd timp scriu şi aceste şire. Nu mai cinez, nici nu mă duc nicăieri ci mă culc căci dimineaţa trebuie să fiu la 8 la o şedinţă.

Încă n-am idee cînd voi veni.

Pe mine m-a apucat un fel de Weltschmerz⁴ şi am impresia că e rău cu doamna Petrovici⁵. Nu ştiu de ce.

Scuză scrisoarea aceasta neglijentă. Cauza e că ţin cu o mină scoica de la telefon la ureche şi astfel se tot mişcă hîrtia sub mină.

Tocmai s-a încheiat un act şi sună aplauze colosale.

Spre orientarea ta, acum după ce expediez aceste știri, mă pun în pat, iau scoicile la ureche și ascult pînă adorm, cum ai făcut-o tu odinioară, dacă tot tu ești aceea care ai fost atunci.

Pa dragă, somn ușor
Te sărută al tău *Valer*

Sărut copiii.

ASCN 900 VI/33.

1. Circuit telefonic de știri și spectacole, instalat în hotelurile din Budapesta (în limba maghiară).
2. Hermann Götz (1840—1876), autorul operei *Îmblinzirea recalcitrantei* pe libretul lui Ernst Frantz (1847—1889).
3. E vorba de editorialul în care constată că Héderváry servește de platformă contelui Tisza. Vezi *Drapelul*, nr. 39, din 6/19 aprilie 1910.
4. = pesimism, stare sufletească depresivă.
5. Aurelia Petrovici, născută Ianculescu, a murit în ziua de 14/27 mai. Vezi *Drapelul*, nr. 54, din 15/28 mai 1910.

207. IOAN NEDELCU

Oravița, 18 aprilie 1910

[Telegramă]

Reggel hétkor Budapesten.

Nedelcu

BAR, ms. nr. 149963; Ft. 393/4.

Traducere:

Vom fi la Budapesta dimineața la șapte.

Nedelcu

Biserica Albă, 18 aprilie 1910

208. IOAN ROȘIU

Frate Braniște!

Ieri duminică am primit epistola ta în cauza lui baron Duca la Oravița. În persoană n-am putut merge la Oravița ca să consult cu colegii de acolo avînd azi multe pertractări. Am aflat de bine însă a trimite epistola ta fratelui Nedelcu și i-am

scris ca să repășească de la candidatură fiindcă reușită nu va avea și se ruinează¹. I-am scris apoi ca să-ți telegrafiez rezultatul la „Kaiserbad“.

Epistola i-am trimis-o expres și recomandat.

Unii m-au recercat și pe mine pentru Sasca, dar eu știind sigur că față de terorismul și volnicia lui Corcan și a notarilor nu voi putea reuși, am denegat primirea.

Va păși fostul deputat guvernamental Vuia. Indolența oamenilor noștri, apoi frica preoților că-și pierd congrua a adus acest dezastru. Cînd a reușit Novacu în 1905, Corcan a pedepsit sub diferite pretexte de transgresii pe oamenii noștri așa de greu încît la I an 1906 a transportat 49 de mii de coroane la comitat bani de pedepse. Tot așa a urmat și în anii următori. Nu-i mirare că bieții oameni nu mai pot suporta această situație grea. Pe deasupra tot Corcan cu notarii au scîriat numărul alegătorilor din comunele noastre puternice la minimum, iar numărul alegătorilor din comunele mizerabile sărace l-a sporit la dublu și triplu ca să poată sigur reuși.

Sub astfel de suspicii evident că noi nu putem risca puterile noastre. Aceasta spre orientare. Partidul nostru și presa trăbuie ca să se folosească de situația mai favorabilă a guvernului. Știind sărăcia noastră pe linia politică și financiară — măcar la aparință să-l sprijinim. Nici un guvern de pînă aci n-a dat probe de bunăvoință ca acesta, deci imperativ se reclamă din partea noastră schimbarea a frontului brusc și să dăm și noi dovadă că știm apreția apropierea de guvern.

Salutare

Roșiu

BAR, ms. nr. 149978; Ft. 393/30—31

1. Sperața lui Roșiu într-o conduită mai corectă a guvernului în alegeri se va dovedi a fi o iluzie. Scrisoarea dezvăluie și căile prin care autoritățile căutau să timoreze pe preoții și învățătorii români, pentru a nu se angaja energic în campania electorală a candidaților P.N.R. O. Goga relevă și el într-o lucrare apărută la Arad, în 1911, teama preoților și învățătorilor români de a-și pierde „cele cîteva sute de coroane pe care statul le scoate din șerparul țaranilor [...] și acești nenorociți socot — continua Goga — că în schimbul coroanelor sînt datori să asculte de cei care le cer o atitudine ostilă poporului nostru“. O. Goga, *Însemnările unui trecător. Cîrmepe din zbuiciumăriile de la noi*, p. 90—91.

209. IOAN SUCIU

Arad, 19 aprilie 1910

Iubite frate Valer!

N-am primit răspuns de la tine, d-aceea am fost necesitat a lua că nu o să refuzi rugarea noastră adresată ție în numele prietenilor dr. A. Vaida, dr. Aurel Vlad și dr. V. Bontescu. Te-am numit de membru din partea noastră în juriu¹. Te rog cu insistență să nu refuzi.

Truția² ori Raicu³ îți vor scrie invitîndu-te la convenire grabnică. Știind că ești ocupat și n-ai multă vreme de pierdut, noi sîntem de părerea că ați putea trata

chestia alegerii prezidentului juriului și prin corespondență reciprocă și nu-i lipsă să veniți la Arad pentru înțelegere verbală asupra persoanei prezidentului.

Dorința noastră ar fi ca voi să nu admiteți prezența unui arădan, pentru că aceștia toți stau sub oareșcare presie, să nu zic terorism al clicii a cărei exponent este Bocu. În special Oncu⁴ ca companion al lui Bocu este eschis să poată fi președintele juriului.

Militar iar n-ar fi bine, fiind a se dejuceca prin juriu și lucruri de caracter politic.

Noi așa credem că prezidentul ar fi de ales între domnii Parteniu Cosma, dr. Liviu Lemény ori dr. Ioan Mișu și că și convenirea spre dejudecarea cauzei să fie afară de Arad, eventual în locul unde locuiește prezidentul alogind.

Peste tot, o grabă prea mare pe contul chibzuielii bune a împrejurărilor nu ar fi motivată.

Rugându-te de răspuns

Te salut cu veche prietenie

Suciu⁵

BAR, ms. nr. 150066; Ft. 393/220—221.

1. Este vorba de diferendul ivit între Sever Bocu de la *Tribuna* și conducătorii P.N.R., nemulțumiți de atacurile îndreptate de periodical arădean împotriva lor. Președintele juriului va fi, în cele din urmă, Andrei Bârseanu. „Bârșan președinte sosește astăzi“ îi telegrafia Petru Truția lui V. Brariște. BAR, ms. nr. 150070; Ft. 393/229.

2. Petru Truția (1880—1920). Fruntaș politic arădean.

3. Sava Raicu.

4. Nicolae Oncu (1843—1914). Avocat și om politic din Arad. A făcut parte din conducerea ziarului *Tribuna*. Deputat în parlamentul maghiar.

5. Ioan Suciu (1862—1939). Avocat și om politic. Deputat în parlamentul de la Budapesta. A avut un rol mare în organizarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Membru în Consiliul Dirigent. Președinte al Comisiei de Unificare de la Cluj, după desființarea Consiliului Dirigent. Deputat. Vezi Dumitru Suciu, *Aspecte din activitatea și gândirea politică a lui Ioan Suciu*, în *Acta Musei Napocensis*, 1973, 10, p. 373—387.

210. IOAN SUCIU

Arad, post 19 aprilie 1910

Frate Valerie!

Procesul alăturat vorbește pentru sine. N-am așadar să-ți mai dau multe explicații, cînd te rog să ai bunătatea a primi rolul de membru în juriu din partea lui Vlad, Vaida și Bontescu. Al doilea membru ar fi fratele Nichi Comșa din Săliște, dacă cumva n-ar fi împiedicat prin ceva extraordinar.

Te rog avizează-mă telegrafice despre primire.

Te salută cu veche prietenie al tău devotat

I. Suciu

BAR, ms. nr. 150.067; Ft. 393/222.

211. PETRU TRUȚIA

Advocat

Arad, 20 aprilie 1910

TRUȚIA P.
Ugyvend
Telephon 227

Stimate domnule și frate,

În cauza de onoare dintre redactorul *Tribunei* și deputații noștri naționaliști, bazat pe dreptul senioratului îmi iau voie a convoca pe domnii membri ai juriului la constituire pe poimiine, vineri, în 22 aprilie, după-ameazi, la 6 oare, în localitatea subscrisului, din Arad, cînd apoi se vor lua dispozițiunile pentru pertractările ulterioare.

Despre acceptarea acestui timp de întrunire, mă rog să fiu avizat telegrafice.

Stimător coleg

*Truția*¹

BAR, ms. nr. 150068; Ft. 393/224.

1. Petru Truția (1880—1920). Avocat și om politic

212. GEORGE DOBRIN

Lugoj, 20 aprilie 1910

[Telegramă]

Holnap csütörtök délben várjál engem nyugati pályán.

Dobrin

BAR, ms. nr. 149913; Ft. 392/242.

Traducere:

Miine joi la prînz așteaptă-mă la gara de vest.¹

Dobrin

1. V. Braniște se afla la Budapesta.

213. MARIA V. BRANIȘTE

Lugoj, 20 aprilie 1910

Ești chemat pe vineri la Arad de Truția. Cauza de onoare, avizează telegrafic acceptarea întrunirii.

*Mitzi*¹

Adresa: Dr. Braniște Csaszarfürdo Budapest.

BAR, ms. nr. 150025; Ft. 393/108.

1. Maria V. Braniște, soția lui V. Braniște.

214. ALEXANDRU BOJINCA

Budapesta, 21 aprilie 1910 n.

Stimate domnule Braniște!

Domnul comite suprem Medve Zoltán v-a așteptat de la 6 pînă la 7 în Jägerhorn și s-a nimerit că chiar pe mine m-a întreat de d-voastră. Știind că are să vorbească lucruri de importanță cu d-voastră, i-am promis că vă voi căuta cu orice preț¹.

Pentru cazul că nu ă voi găsi niciunde și d-voastră veți apuca șirele aceste încă la timp îmi iau voie a vă comunica că domnul dr. Medve așteaptă pînă la 9 oare în Nemzeti Társaskör², adică deja N[emzeti] Munkapart³, unde puteți prin telefon să-l avizați dacă mai aveți ceva de pertractat cu dînsul și despre locul întîlnirii, dacă e mai posibilă întîlnirea înaintea plecării d-voastre, care după cum spunea dînsul va fi deseară la zece. Vă salută respectuos

Alexandru Bojinca
candidat de avocat

BAR, ms. nr. 149904; Ft. 392/225.

1. Era vorba de stabilirea cercurilor electorale unde vor candida reprezentanții P.N.R. în comitatul Caraș-Severin, acțiune considerată în opinia publică drept încheiat cu guvernul. Vezi *Tribuna*, nr. 86, din 18 aprilie/1 mai 1910, care s-a adevărit cronată.

2. = Asociația națională (în maghiară).

3. = Partidul național al muncii (în maghiară).

Arad, 22 aprilie 1910

Stimate domnule,

Dați-mi voie să vă trimit în copie aci alăturat și să vă atrag atențiunea asupra răspunsului domnilor E. Trăilă și I. M. Roșiu, răspunsuri date în chestia acuzațiilor de burdism, ce s-au ridicat contra mea în jurul alegerii de episcop în Caransebeș.

În speranța că prin aceasta prietenii mei și părțile interesate vor fi pe deplin orientate și dumirite asupra atitudinii mele, din partea mea consider afacerea de încheiată.

Cu deosebită stimă

Dr. Nic. Oncu

BCS, ms. nr. 23201/2; Ft. 429/1020.

216. PETRU TRUȚIA

Arad, 23 aprilie 1910

Stimate frate!

Am primit atît telegrama cit și epistola ta referitoare la cauza de onoare ivită aici la noi în Arad¹ și primind votul tău pentru prezența domnului Cosma deodată cu aceasta epistolă i-am scris și lui ca pe baza votului nostru să primească onorul de președinte; dar i-am scris totodată și lui dr. Comșa, care încă nu s-a pronunțat asupra persoanei prezidiului, dar așa cred că și el va fi de un acord cu noi.

Se naște însă întrebarea ca dacă Cosma n-ar primi — ce avem de făcut?

Noi cești din Arad ne-am înțeles și sîntem de acord cu tine și pentru persoana lui Bârsan, dacă s-ar întîmpla ca nici Bârsan să nu primească în acest caz noi de aici să propunem pe bătrînul Oncu și am fi de acord și pentru persoana lui dr. Mișu, carele însă nu cred să primească acest onor. Te rog dară a-mi răspunde cu posibilă urgență, telefonice sau telegrafice, pentru cazul că nici Cosma nici Bârsan nu ar primi, învoit-ai fi pentru persoana lui Oncu?

Dealtmîntrelea te rog a-ți nota că întrunirea juriului de onoare s-a hotărît pe ziua de 28 aprilie st. nou, adică joia viitoare d.a. la 6 oare în locuința mea din Arad și te rog a-ți întocmi lucrurile astfel și a te prezenta pe acest termin ca să avem pe sfintele sărbători liniște de aceasta cauză pe cit de urgentă pe atît și de neplăcută.

Primește salutările cordiale de la al tău

devotat amic

P. Truția

1. E vorba de afacerea de onoare între Sever Bocu, directorul *Tribunei*, și conducătorii P.N.R. ofensați de atacurile ziarului. Se căuta un președinte al juriului. Pentru desfășurarea cauzei vezi nota 1 din scrisoarea lui Ioan Suciu din aprilie 1910.

217. HODZA MILAN

Budapesta, 23 aprilie 1910

[Telegramă]

Igen tisztelt főszerkesztő ur,

egy mindnyájunkat érdeklő sulyos ügyben szeretném főszerkesztő urnál Lugoson iszteletemet tenni, még pedig körülbelül hét derekán.

Nagyon kérem kegyes értesítését — esetleg táviratilag, vajjon szerdán-csütörtökön, vagy általában a hét melyik napján fogadhatna.

Főszerkesztő urnak igaz tisztelettel hive

Hodža Milán

Budapest, VIII Rökk-Szilárd utca 19

ASCN 900 V/145

Traducere:

Prea stimată domnule prim-redactor,

Aș dori să vă vizitez la Lugoj încă în mijlocul acestei săptămîni, într-o chestiune gravă, care ne interesează pe toți¹.

Vă rog deci să binevoiți a mă înștiința, eventual telegrafic, dacă mă puteți primi miercuri sau joi, sau în oricare zi din săptămîină.

Al dumneavoastră, domnule prim-redactor, credincios stimător

*Hodža Milan*²

1. Desigur în vederea unei înțelegeri în privința voturilor românești în cercurile unde P.N.R. nu are candidat. Hodža a fost ales deputat în legislația trecută în Bacica, cerc lăsat sîrbilor în baza unui acord dintre slovaci și sîrbi. În 1910 el candida în comitatul Nyitra. Vezi *Lupta*, nr. 58, din 2/15 aprilie 1910.

2. Milan Hodža (1878—1944). Om politic, deputat și publicist slovac în Austro-Ungaria. După dezmembrarea monarhiei a reprezentat statul cehoslovac în Budapesta, apoi a fost ministru în repetate rînduri, A înființat Partidul Agrar. După acordul de la München a emigrat în Statele Unite, unde a și murit.

Sibiu, 11/24 aprilie 1910

[Telegramă]¹

Dr. Branîște pentru Casina Română

Mulțumesc însuflețitorilor mei lugojeni pentru toate cîte mi-au făcut mie și cauzei obștii. Dumnezeu păstreze-vă însuflețirea și facă ca duhul vostru să străbată în toate colțurile spre binele bisericii, înălțarea neamului și înălțarea patriei.

Miron

BCS, ms. nr. 23022; Ft. 429/715.

1. Telegrama a fost publicată în *Drapelul* nr. 38, din 3/16 aprilie 1910.

219. IULIU MANIU

Blaj, 24 aprilie 1910

[Telegramă]

Moldovan Valer jelöltségét temes megyében hajlando elfogadni s rendelkezésedre ál három kerületből bármelyikben

Maniu

BAR, ms. nr. 149944; Ft. 392/288 a.

T r a d u c e r e:

Primește candidatura lui Valer Moldovan în comitatul Timiș¹ și îți stă la dispoziție oricare din trei cercuri.

Maniu

1. Candidatura lui Valer Moldovan a fost acceptată la Recaș. Vezi *Drapelul*, nr. 48, din 1/14 mai 1910.

Viena, 25 aprilie 1910

[Telegramă]

Obergespan heute nach Budapest abgefahren. Warscheinlich will er versuchen den abgeschlossenen Pact zu ändern. Wir können eine Modificirung nicht annehmen.

Dobrin

BAR, ms. nr. 149914; Ft. 392/243.

Traducere:

Comitele suprem a plecat astăzi la Budapesta. Probabil că vrea să încerce modificarea pactului încheiat¹. Noi nu putem accepta nici o modificare.

Dobrin

1. Este vorba de înțelegerea ce s-a făcut în comitatul Caraș-Severin ca în cercul Sasca să nu candideze P.N.R., pentru ca Duca să nu aibă contracandidat. Comitele suprem = Medve Zoltán

221. FILARET MUSTA

Nr. 2169B
ex. 1910

Caransbeș, 12/25 aprilie 1910

Mult onorate domnule!

După cum ne notifică Înalt Prea Sfințitul Mitropolit cu literile sale dato 10 aprilie a.c. nr. 177 M. hirotonisirea nou alesului nostru episcop, actualului arhimandrit dr. Miron Cristea va avea loc în 20 aprilie (3 mai) a.c., adică a treia zi a sfințelor Paști¹.

Vin deci a te pofti să iei parte în deputațiunea carea, sub conducerea subscri-sului arhimandrit și vicar episcopesc, să reprezinte consistorul nostru la actul hirotoneiei.

Vei binevoi a mă încunoștința îndată despre hotărîrea mult onorat domniei tale.

Filaret Musta
arhimandrit
vicar episcopesc

Mult onoratului domn Valeriu Braniște, asesor consistorial
în Lugoj

1. Hirotonisirea lui Miron Cristea s-a desfășurat cu mare fast la Sibiu, V. Braniște făcând parte din delegația episcopiei din Caransebeș. Vezi editorialul și informația din *Drapelul*, nr. 45 din 22 aprilie/5 mai 1910. În suplimentul acestui număr al *Drapelului* s-a publicat discursul inaugural al noului episcop al Caransebeșului. Vezi și *Instalarea episcopului de Caransebeș*, în *Drapelul*, nr. 46, din 27 aprilie/10 mai 1910.

222. HODŽA MILAN

Budapesta, 25 aprilie 1910

[Telegramă]

Kedden vagy szerdán meglátogathom és kérek választ

*Hodza
Margit körut*

Szerdán szivesen látom

Braniște

ASCN 900 V/146

Traducere:

Marți sau miercuri v-aș putea vizita și aștept răspuns.

Hodza Margit körut

[Pe verso răspunsul lui V. Braniște]

Vă aștept cu plăcere

Braniște

223. NICOLAE JUGĂNARU

Seghedin, 29 aprilie 1910

Christos a înviat! Am primit suma de 80 coroane, vă mulțumesc. Vă rog să scuzați că nu vă pot aduce Paști. Pe aici e bine; sănătoși. Timpul dorit se apropie¹. Ne-am cerut pe duminică și luni la biserică și ne va lăsa.

Sărut mîna onoratei doamne.
Sărbători fericite !

N. Jugănaru ²

ASCN 900 V/170.

1. Este vorba de eliberarea din închisoare, după aproape 7 luni de detenție, care a avut loc în 2/15 mai 1910. *Drapelul*, nr. 48, din 1/14 mai 1910. N. Jugănaru, în timpul detențiilor sale, a legat o strînsă prietenie cu omul politic slovac, Andrei Hlinka (1864—1938), care i-a adresat, în românește, la 23 februarie, la ieșirea din închisoare o emoționantă scrisoare. Scrisoarea este publicată în Valeria Căliman, *Scrisori brașovene inedite, mărturii ale colaborării româno-slovice*, în *Cumidava*, 1971, 5, p. 153—154, fără a se fi putut atunci specifica că-i fusese adresată lui Jugănaru.

2. Despre activitatea lui Jugănaru la *Drapelul* vezi și Stelian Mîndruț, *Confruntarea dintre literatură și evenimentul politic în paginile Drapelului lugojean din timpul primului război mondial*, în *Apulum*, 1980, 18, p. 487—493 și Idem, *Drapelul din Lugoș și cenzura în Transilvania primului război mondial*, în *Banatica*, 1981, 6, p. 303—317.

224. TITU HAȚIEG

Lugoș, 29 aprilie 1910

Domnule Braniște!

M-ați însărcinat să comunic rezultatul conferinței de ieri domnului dr. George Popovici și să-l induplec ca să primească candidatura în cercul Zorlenților¹.

Rezultatul întreprinderii mele vi-l expun în următoarea declarație a domnului dr. Popovici.

Deoarece candidatura domnului dr. George Popovici pentru cercul electoral al Zorlenților făcută din partea clubului, publicindu-se în organele noastre ziaristice a dat ansă la diferite bănuieli și suspecțiuni:

deoarece domnul dr. Popovici a declarat în club hotărît că el candidatura aceasta nu o poate primi pînă nu se clarifică situația domnului dr. Ștefan Petrovici — pe carele l-a susținut în club cu toată puterea — martori fiind toți membrii clubului;

deoarece această situație d-abia acum începe a se limpezi, declară că numai după limpezirea situației domnului Ștefan Petrovici se poate pune în înțelegere cu dirigența partidului și cu factorii hotărîtori din cerc, și numai după ce va primi răspunsul despre hotărîrea aceloră se poate pronunța asupra primirii sau refuzării candidării.

La caz că această declarație nu ar fi satisfăcătoare, el va sprijini pe oricare alt candidat din răspuneri.

La această declarație a domnului dr. George Popovici adaug:

Neputîndu-se face înțelegere reciprocă între factorii competenți a comitetului nostru în cauzele electorale, lupta va fi înverșunată, prin urmare fiecare candidat serios trebuie să-și tragă samă atît asupra situației schimbate, cît și a mijloacelor nu numai morale ci și materiale de care dispune intrînd în luptă.

Prin urmare eu aflu declarația domnului dr. Popovici de corectă.

Titu Hațieg

1. Pină la urmă George Popovici a primit să candideze la Zorlenț iar Ștefan Petrovic la Lugoj, dar n-a fost ales nici unul nici celălalt.

225. HODŽA MILAN

Budapesta, 29 aprilie 1910

[Telegramă]

Mélyen tisztelt főszerkesztő ur,

Kristoffynak ügye az Állami társasággal tegnap óta végleg rendezve van és a miniszterelnök avval a ténnyel számítani is fog. Hogy a Jakabffy féle jelöltség fentartatik az valószínű de a St.E.G. gondoskoedni fog rola hogy a rendelkezésére álló szavazatok Kristóffy javára dirigáltassanak.

Ily körülmények közt igen kérem mélyen tisztelt szerkesztő urat sziveskedjék, a mint ez esetre jelezni méltosztatott, a mi pártunk részéről a jelölt felállítását mellőzni. Ha pedig Jakabffy és Kristoffy között kenyértörésre kerülne az ügy, és utobb javára és így közvetve a mink politikánk javára is dönteni, a St.E.G. magyarországi igazgatoí semmi esetre nem lesznek képesek a bécsi igazgatósággal szemben felfogásokat érvényel juttatni.

Egyuttal dr. Bredicsánunak is irok és arra kérem hogy mélyen tisztelt szerkesztő urnak ez ügyben segítségére legyen.

Mélyen tisztelt szerkesztő urnak őszinte hive

Hodža

ASCN 900 V/147

Traducere:

Prea stimată domnule redactor șef,

Cauza lui Kristóffy cu Societatea de stat este aranjată de ieri, iar domnul prim-ministru va ține seama de acest fapt. Este probabil că se va menține candidatura lui Jakabffy¹ și S.T.E.G.²-ul se va îngriji să dirijeze electorii care îi sînt în subordine. În aceste împrejurări vă rog, stimată domnule redactor, așa cum ați semnalat, să ignorați punerea unui candidat din partea partidului nostru.

Iar dacă va interveni o ruptură între Jakabffy și Kristóffy în favorul celui din urmă, în consecință și în interesul politicii noastre, directorii S.T.E.G.-ului din Ungaria nu vor fi în stare în nici un caz să se prevaleze de punctul lor de vedere față de direcția din Viena.

Totodată îi scriu și doctorului Brediceanu³ și îl rog să vă stea în ajutor în această cauză. Al dumneavoastră, domnule redactor, prea sincer devotat

Hodža

1. Vezi nota 1 din scrisoarea lui Fedor Teimer din 26 februarie 1910.
2. Staatseisenbahngesellschaft (S.T.E.G.) = Societatea căilor ferate de stat.
3. Caius Brediceanu.

226. GEORGE DOBRIN

Budapesta, 30 aprilie 1910

[Telegramă]

Mittag erhielt [ich] folgendes Telegram: „Actenstück wurde verlegt, bitte mir möglichst sofort Punctuationen einsenden werde ich dan an massgebende Stelle weitergeben“ Duka; verfüge dass notwendige.

Dobrin

BAR, ms. nr. 149 915; Ft. 392/244.

Traducere:

La amiază am primit telegrama următoare: „Actul s-a rătăcit, vă rog dacă se poate să-mi trimiteți imediat proiectul pe care-l voi preda la locul competent“ Duca; dispune cele necesare

Dobrin

227. CAIUS BREDICEANU

Lugoj, 7 mai 1910.

Domniei domnului
dr. Valer Braniște

Am primit azi prin dumneata de la domnul dr. A. Vlad o anticipațiune de una mie coroane pentru spese electorale în cercul Moravița¹.

Dr. Caius Brediceanu

BAR, ms. nr. 149910; Ft. 392/236.

1. Unii candidați neinstăriți beneficiau de fonduri electorale din contribuția candidaților a simpatizanților mai avuți. V. Braniște se justifică cu aceste chitanțe față de comitet.

228. IULIU MANIU

Pe drum către Hălmăgel, 9 mai 1910

Iubite amice,

Miercuri înainte de amiază voi fi în Orăștie. Te rog pe atunci neapărat să-i trimiți lui Vlad lista definitivă a candidaților din Banat, căci absolut nu se mai poate

amîna lucrul. Te rog totodată încunoștiințează-ne că acceptezi candidatura lui Erdeli la Rittberg pentru cazul dacă badea George va lua Cehul?¹

Erdeli e un om foarte cuminte și isteț. Știe și nemțește. Lui Duca sigur îi va conveni dacă-l va vedea.

Dacă nu, altfel te rog telegrafic dă-ne răspuns pe miercuri la Orăștie.

Te îmbrățișez
al tău devotat

I. Maniu

BAR, ms. nr. 149943; Ft. 392/287

1. Ioan Erdely a candidat la Rittenburg, azi Tormac, jud. Timiș, iar George Pop de Băsești la Cehul-Silvaniei.

229. AGATHA BĂRSESCU-RADOVICI

Cernăuți, 9 mai 1910

Mult stimată și iubite prietene dr. Braniște¹,

Atunci cînd am voit să vin la Lugoj dumneata ai avut toată dreptatea de a mă opri, căci în adevăr impresia nu putea fi favorabilă, acum însă cred că va fi momentul cel mai fericit și doresc *din suflet* să viu la dumneavoastră să joc odată, mai cu seamă că la finele lunii august plecăm cu siguranță pentru un timp îndelungat la America². Programul ce doresc să-l jucăm la Lugoj este foarte interesant și demn — a plăcut pretutindeni — și aci la Cernăuți.

Așa deci te rog *din suflet* a lua dumneata afacerea sub protecția dumitale, să fii așa de bun a-mi spune la cine să mă adresez? sau să venim mai înainte și să facem singuri cu prezența noastră propagandă? Timpul ar fi *sfirșitul mai stil nou*. Aștept răspunsul dumitale cît de curînd *la București*, strada *Profetului 1*.

Mă bucur din inimă să te răvăd și să-ți ating mîna cu dragoste și prietenie. Soțul meu trimite salutările cele mai călduroase.

Agatha Bărsescu-Radovici

BCS, ms. nr. 23050; Ft. 429/734—735.

1. Prietenia Agatheii Bărsescu (1859—1939), mare tragediană română, cu Valeriu Braniște datează din 1897, cînd artista era în turneu la Cernăuți. Vezi V. Braniște, *Amintiri* . . . p. 355—356; *Correspondență* II/p. 126—129, 144 și recenziiile publicate sub pseudonimul b-a-z în *Patria*, nr. 78—82, din 1897. În Agatha Bărsescu, *Amintiri*, București, 1967 și Ilicana Perlogea, *Agatha Bărsescu*, București, 1972 nu se menționează această prietenie.

2. Turneul plănuît la Lugoj nu s-a realizat, nici plecarea în America cu soțul ei, actorul Constantin Radovici (1877—1916).

Braşov, 10 mai 1910

Dragă amice!

Alăturata scrisoare, pe care te rog să binevoieşti a mi-o retrimite, îţi spune mai mult din cum aş fi eu în stare să îţi spun. Bine ar fi să te înţelegi cu 2—3 fruntaşi din cercul Bocşei şi eventual să-i arăţi şi lui Cristea scrisoarea, spre a-l orienta. La tot cazul însă stăruieşte ca să observe şi Cristea cea mai riguroasă discreţiune, căci de altcum şi la românii mangrişti şi la maghiarii de toate categoriile ne-am crea o situaţie imposibilă, dându-le arme în contra noastră în mină.

Tactica lui H.¹ e clară.

El vrea ca a doua alegere să fie deja condusă de K.² iar pe acesta o să-l silească să se alieze şi cu noi.

Dacă K. ar încerca să fie infam avem cu ce să-l nimicim şi noi, dar are şi H. mijloacele necesare.

Te rog dă-mi un răspuns liniştit, ca să-i pot face o bucurie lui H. Greutăţile o să le referez deja de pe acum. Cercul Făgăraşului şi al Arpaşului³ de la Bran pînă la Porumbac l-am absolvat.

Acum voi pleca la Ighiu⁴, unde mă reclamă, spre a nu demoraliza poporul, căci s-a răspîndit vestea că justhistul⁵ m-a cumpărat şi de aceea întirziu să merg în cerc.

Răspunsul tău te rog să îl adresezi

Brassó Lensor 28.

Salutări de la întreaga familie — familiei tale.

Doamnei îi sărut miinile, pe tine te îmbrăţişez frăţeşte.

Alexandru

BAR, ms. nr. 150005; Ft. 393/64—66.

1. Persoană neidentificată.

2. Persoană neidentificată.

3. P.N.R. a fixat candidatura lui A. Vaida-Voievod în 3 cercuri electorale: Şomcuta Mare, Arpaş şi Ighiu, el obţinînd victoria doar în cercul Arpaşului.

4. La Ighiu „Dr. Vaida a căzut cu diferenţă de 2 voturi. Alegătorii din 6 comune au fost respinşi cu forţa şi împiedicaţi de a se prezenta în localul alegerii“ — consemna *Lupta*, nr. 89, din 20 mai/2 iunie 1910.

5. Candidat din partea Partidului Independentist condus de Justh Gyula (1850—1917), partid care va obţine doar 41 de locuri de deputaţi în acele alegeri. Cf. L. Boia, *Contribuţii privind mişcarea naţională a românilor din Transilvania în anii 1910—1914*, în *Studii. Revistă de istorie*, 1972, 25, nr. 4, p. 786.

231. FEDOR TEIMER

(Doctor Braniște)

Hotel Lichtneck

Bocșa Montană, 11 mai 1910

Csakis a Románbogsáni szombati gyűlést jelencsem-e be?

Teimer

BAR, ms. nr. 43211; Ft. 393/58.

T r a d u c e r e:

Să anunț totuși adunarea de sîmbătă din Bocșa Română?¹

Teimer

1. Începutul turneului electoral al lui V. Braniște a avut loc sîmbătă în 14 mai în Bocșa Română. Adunarea din Bocșa Montană a fost interzisă de autoritățile locale, pe motivul că este zi de tîrg. Desfășurarea turneului: comunele vizitate și primirile făcute sînt relatate amplu în *Drapelul*, nr. 48, din 1/14 mai 1910 — nr. 54, din 5/28 mai 1910.

232. CAIUS BREDICEANU

Luzoj, 13 mai 1910

Domniei sale domnului dr. V. Braniște

Am primit 1.000 kor., în contul speșelor electorale din cercul Moravița, de la dumneata.

BAR, ms. nr. 149910; Ft. 392/237.

233. MIHAIL POPOVICI

Orșova, 30 aprilie/13 mai 1910

Mult stimat domnule doctor,

Mulțumesc foarte cit domnului talc alții „celor buni“ cari la încheierea sinodului ați avut bunătatea a vă aduce aminte de comilitantele domniilor voastre în lupta pentru binele bisericii și națiunii noastre¹.

Îmi pare nemăsurat de rău că din cauza morbului meu n-am putut dimpreună lua parte la măreața și grandioasa însuflețire în desăvirșita întronare a adoratului nostru episcop Miron, bărbatul dorințelor noastre.

Dea bunul Dumnezeu ca și în viitor, prin bună înțelegere și solidaritate, să secerăm pe toate terenurile de luptă a vieții noastre publice tot asemenea rezultate, date îmbucurătoare ca și la alegerile de episcop a diecezei noastre.

Al mult onorat domniei tale

totdeauna devotat

Mihail Popovici
protopresbiter

BCS, ms. nr. 23205; Ft. 429/1030.

1. Se referă la festivitățile din Caransebeș cu prilejul primului sinod deschis de episcopul Cristea, de unde i s-a trimis un mesaj. Vezi *Drapelul*, nr. 47, din 29 aprilie/12 mai 1910.

234. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Cadar, 2/15 mai 1910

Dragă Miți,

După turneul primelor două zile¹, am sosit în pace la Cadar² cu un catar strașnic, pe care l-am atras în Lugoj vineri seara la cafenea.

Sper însă că schimbul de aer mă va vindeca în grabă, deși de prezent curge de ți-i mai mare dragul.

Miine luni am zi de repaus.

Mărți și vineri am zile grele³, apoi am iarăși două zile repaus, restul îl vei vedea în *Drapelul*.

Eu miine, luni d.m., plec de aici la Bocșa. Adresa: Németsbogsén Hotel Kóhli nr. 1. Aceasta mi-e locuința stabilă pînă la finea campaniei.

Dacă nu va fi mare lipsă de mine în Bocșa, apoi viu joi seara la Lugoj, pînă vineri la ameaz, cînd mă reîntorc iarăși peste Cadar în cerc.

Despre șanse nu-ți pot spune încă nimic. Lupta e de tot grea pentru ambele părți și rezultatul va depinde probabil de măsura pînă la care va permite Jakabffy să se facă porcării în interesul lui.

Vom avea prilej de a cunoaște omul.

Te sărută pe tine și copiii

al tău *Valer*

ASCN 900 X/7.

1. E vorba despre inceperea turneului electoral al lui V. Braniște în cercul Bocșa. Prima adunare a fost la Bocșa Română în ziua de 1/14 mai, dar cea anunțată pentru Bocșa Montană a fost oprită. Vezi *Drapelul*, nr. 48, din 1/14 mai 1910 și nr. 49, din 4/17 mai 1910.

2. Sat aparținând comunei Tormac, jud. Timiș.

3. Ziua grea de marți a avut în program comunele: Biniș, Doclin, Surducul Mare, Chiroi (Királykegye) Fișeș. Campania a suferit însă modificări față de programare, așa încît vjneri a avut zi liberă. Vezi *Drapelul*, nr. 50, din 6/19 mai, 51, din 8/21 mai.

235. TRAIAN OPREA

Virșet, 16 mai 1910

[Telegramă]

Unanim s-a candidat pentru Moravița dr. Caius Brediceanu

Oprea

BAR, ms. nr. 149982; Ft. 393/36, 37.

236. TITU HAȚIEG

Lugoj, 20 mai 1910

Domnului dr. Valeriu Braniște,

Îndată după ce ne despărțirăm, m-am dus la finul meu dr. George Popovici, luîndu-mi de ajutor pe amicul Rațiu¹.

Mi-am dat toată silința să-l înduplec și cu toate că am fost sprijinit de Rațiu nu l-am putut înfrînge².

Caută să aflați un alt candidat, eventual pe Bontescu³.

Ț;

Te salută

Titu Hațieg

BAR, ms. nr. 149938; Ft. 392/279.

1. Probabil Dominic Rațiu directorul „Albiniei” din Lugoj.

2. Vezi nota 1 din scrisoarea lui Hațieg din 29 aprilie 1910.

3. Victor Bontescu (1879—1933). A urmat facultatea de drept din Budapesta. Avocat în Hațieg. Om politic. Membru în Consiliul Dirigent. Ministru în guvernul Vaida-Voievod (1919—1920).

Lugoj, 24 mai 1910

[Telegramă]

Azi am mai primit ultimul rest de 1000 coroane de la doamna Maria V. Braniște

Caius Brediceanu

Arhiva familiei.

238. PETRU IEREMIA

Reșița Română, 14/27 mai 1910

Prea stimate domnule!

Ieri am însoțit pe prea on. domn protopresbiter dr. Popovici în turneul electoral¹, cercetînd comunele Ezeriș, Soceni și Tîrnova. În Ezeriș, după cum veți auzi de la dl. dr. Oprea², nu s-a făcut nimic. Avem oameni slabi și e de tot slabă nădejde. În Soceni s-a ținut vorbirea program, dar protejatul d-voastră, lugojanul primpretore Cimponeriu³, au aflat cu cale a-l întrerupe pe dl. protopop în vorbire, ceea ce l-a iritat foarte mult. În Tîrnova preotul Turnea ne promite mult, dar în toate aceste trei comune poporul e colosal de terorizat și înfricat încă din trecut de notarul Crăciunescu, carele e stăpîn absolutistic în aceste 3 comune. Prea onoratul domn protopresbiter s-a întors foarte deprimat din acest turneu și mi-a spus ca eventuala cădere, — pre carea el o prevede ca sigură — în primul loc țî-o ascrie prea stim. d-tale. De la dr. Vlad și dr. Dobrin mi-a arătat două telegrame în care îl somează ca nesmintit să candideze. A făcut-o, dar îi pare rău că nu l-ați lăsat în cercul Lugojului, unde e cunoscut.

Azi la 8 oare e în Scăiuș, iar duminică va țînea o mare adunare poporală în Zorlenț. La Reșița nu mai poate veni și așa vă roagă, intrucît puteți mijloci de la protopretură să țîneți o adunare poporală în numele d-lui protopop în Reșița română la crucea lui Nicolae Drăgălina lingă birtul lui Ion Roșu la 4 oare p.m.

Alăturat vă trimit o epistolă ce am primit-o de la un creștin năcăjit din Vermeș. Vă rog a-i răspunde cîteva cuvînte de încurajare, iar epistola a mi-o reinapoia, căci mă voi folosi pre cale oficioasă de ea.

Vă trimit și un placat, care mi l-a adus un cilnicean, spre a vă convinge că preotul Ogîrlaci⁴ nu mai țîne la solidaritate și pre barba proprie, și chiar se folosește de expresiunea că on. consistor l-ar fi însărcinat, pășește ca candidat național, și am înțeles că lucră cu banii lui Rosenthal din Timișoara.

Al d-voastră devotat

*Petru Ieremia*⁵

1. Vezi *Aviz* „Comitetul electoral în conțelegere cu fruntașii din cercul electoral Zorlențul Mare au oferit candidatura fruntașului nostru P.O. domn dr. Gh. Popovici protopresbiter care primind cu ziua de azi a și pornit în turneu. . .

Alegători români! Fiți demni de voi și faceți-vă datorința cu scumpătate“. *Drapelul*, nr. 52, din 11/24 mai 1910.

2. Aurel Oprea, avocat, însoțitor al lui V. Braniște la adunarea de inaugurare a turneului de la Bocșa.

3. Într-o scrisoare adresată lui V. Braniște în 2 decembrie 1918 Ioan Cimponeriu încearcă să-și justifice activitatea de pînă la 1 Decembrie 1918. ASCN 900, V/62.

4. „Harnicul și însuflețitul lor preot“, era aprecierea *Drapelului*, nr. 49, din 4/17 mai 1910.

5. Petru Ieremia, administrator protopresbiterial al Bocșei, preot în Cilnic a deschis prima adunare electorală a lui V. Braniște, cea de la Bocșa. Cf. *Drapelul*, nr. 49/1910. Vezi și N. Cornean, *op. cit.*, p. 111, 195.

239. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Bocșa, 27 mai 1910

Miți dragă,

Tocmai mi se telefonează știrea cu moartea d-nei Petrovici¹. Grozav m-a zguduit, de nu mă pot reculege. I-am scris și lui Ștefi, săracul, pe lingă multe nevoi mai vine și aceasta pe capul lui².

Eu sosesc duminică dimineața la Lugoj³. Nu știu cum vor hotări lugojenii vor ține ori nu adunarea proiectată⁴. La caz că vor ține-o, am scris lui Ștefi că îl înlocuiesc eu.

Jurca a cerut sfat, dar nici eu nu știu ce să zic. Dar poate chiar agitația electorală să fie un bun mijloc de a-l mai preocupa și în altă parte.

Stam tocmai pe gânduri să vin ori nu la Lugoj, că voiam să trec în cercul Zorlențului să-i ajut lui Prota, care își face treburile tare fără cap.⁵

Stă mai rău ca orișicare. E foarte neajutorat și fără vlagă. Dar așa vin negreșit la Lugoj, unde voi rămînea probabil pînă luni la ameaz.

Eu gat miine cu vorbirile, apoi vin cele mărunte.

Mă bucur că comedia e pe sfîrșite.

Sperez că sinteți toți bine.

Te sărută pe tine și copilașii, al tău

Valer

Văzut

Dr. Dobrin

Dacă se ține duminică adunarea ar fi mai cuminte a pune înmormintarea pe nainte de ameaz, la 11 ore.

1. Vezi scrisoarea lui V. Braniște către soție, din 4/17 IV 1910. Aurelia Petrovici a murit vineri, 14/27 mai 1910.
2. În 22 mai 1910 Ștefan Petrovici, candidat în cercul Lugojului, plecase în turneu electoral. Vezi *Drapelul*, nr. 52 din 11/24 mai și nr. 53, din 13/26 mai 1910.
Moartea A. Petrovici a dat naștere la zvonuri potrivit cărora Șt. Petrovici ar renunța la candidatură. Ca atare în *Drapelul*, nr. 54, din 15/28 mai 1910 apărea *Avizul* Comitetului electoral al cercului Lugoj prin care se anunța că: „Ștefan Petrovici este candidat și își susține candidatura“.
3. Decesul soției lui Șt. Petrovici l-a adus urgent pe V. Braniște la Lugoj, nemaiținând adunările electorale din Dognecea, Rafnic și Ocna de Fier.
4. Adunarea s-a ținut duminică, 16/29 mai, orele 3 p.m., iar înmormântarea Aureliei Petrovici a avut loc la orele 11. Vezi *Drapelul*, nr. 54, din 15/8 mai și nr. 56, din 22 mai/4 iunie 1910.
5. Situația din cercul Zorlențului este zugrăvită în scrisoarea lui P. Ieremia din 14/27 mai 1910.

240. ALEXANDRU GHERLAȘI

Jidovin, 30 mai 1910.

Spectabile domnule!

Turneul l-am încheiat ieri în 29 l.c., și astă-noapte am sosit acasă. Observările ce le-am făcut în cerc mă fac de convingerea aceea că se recunosc că dispoziția alegătorilor e foarte bună. Nici unul dintre candidați nu va putea obține majoritatea absolută, pentru că Rosenthal are vreo 400—500 voturi, la care poate conta pentru că Végváru¹, Gătaia, Oetvos², și cam jumătate din Nitzkyfalva³ sînt aderenții lui. Majoritatea absolută a voturilor românești este a mea. În zilele din urmă nu mi s-a luat la cunoștință adunarea proiectată în Șipet și alte comune. Altcum în tăcere am operat mai cu succes decît aș fi ținut vorba de program.⁴

Pentru ca să-mi pot susține candidatura sînt silit a recurge la bunăvoința comitetului, care luînd în considerare serviciile mele aduse în cauza națională prin afirmarea partidului național în acest cerc, cred că se vor angaja cel puțin cu suma trebuincioasă pentru acoperirea broșurilor. Rog a vă adresa cu urgență către dl. președinte, — de cumva nu i-ai scris încă, — chiar pe cale telegrafică —, să binevoiască a asigna la adresa d-voastră ori a domnului Teimer cel puțin 2000 cor. ca să-mi achit trăsurile.

Ținta mea [mi-o] voi ajunge desigur prin provocarea balotajului.

Cu Rosenthal am conferit în Buziaș și mi-a dat cuvîntul că nu va renunța la candidatură.⁵

Repețindu-mi rogarea

sînt al d-voastră
adînc stimător

Alexandru Gherlași

N.B. Jidovinul stă bine.⁶ Astă-noapte am fost în Vermeș unde se dă cu socoteală că Jakabffy ar avea numai 60 de voturi.

1. Azi Tormac, jud. Timiș.
2. Azi Odvoș, jud. Arad.
3. Azi Nițchidorf, jud. Timiș.
4. Al. Gherlași a candidat în cercul Orțișoara din jud. Timiș. Am stabilit aceasta, ținind cont de localitățile pomenite și folosind lucrarea *Magyarország Helységnevtára két Kötetben, szerkesztette Dvorzsák János, Budapest* (Nomenclatorul localităților din Ungaria, în două volume, redactat de Dvorzsák János).
5. Nici Gherlași și nici Rosenthal nu au reușit în acest cerc, ei nefigurând în lista deputaților aleși în anul 1910. Vezi *Képviselőházi Napló* (Dezbaterile parlamentare), 1910–1915, vol. I, Budapest, 1910, p. 8–10.
6. Jidovinul făcea parte din cercul Făget, comitatul Caraș-Severin.

241. CAIUS BREDICEANU, NICOLAE PROȘTEAN

Virșeț¹, ante 19 mai/1 iunie 1910

[Telegramă]

Markoveczre katonaságot hoznak. Embereimnek meg van tiltva a kerületben járni. Duka báróval kérek intervencziót főispán és miniszternél.

Brediceanu, Proștean

BAR, ms. nr. 31215; Ft. 392/235.

Traducere:

Aduc soldați în Marcovăț². Oamenilor noștri le este interzis să umble în cerc. Rog interveniți cu baronul Duca la prim-comite³ și ministru⁴.

Brediceanu⁵, Proștean

1. Azi localitate în R.S.F. Iugoslavia.
2. Azi localitate în R.S.F. Iugoslavia.
3. Medve Zoltán.
4. Tisza István.
5. Din cercul *Moraviței*. Cîntecul d-lui dr. Caius Brediceanu, de P. Biberea:

Noi românii din Banat
Vrem s-alegem deputat
Român verde bun la sfat.
Frunză verde iorgovan,
Să trăiască Bredicean,

El e om de treaba noastră,
Că-i opincă românească,
Dumnezeu să ni-l trăiască.
Frunză verde iorgovan,
Să trăiască Bredicean.

Papricașul nu-l mîncăm,
Ci cu toți să ne gătăm,
Brediceanul să-l votăm.
Frunză verde iorgovan,
Să trăiască Bredicean

Nu-i român ca bănățeanu,
Bănățean ca lugojeanu,
Lugojean ca Brediceanu,
Frunză verde iorgovan,
Să trăiască Bredicean.

Drapelul, nr. 52, din 11/24 mai 1910.

După nereușita în alegere, Caius Brediceanu a adresat alegătorilor săi cuvinte de apreciere pentru conduita lor „demnă, bărbătească“, de adevărați „eroi“. „Răsplata nu o așteptați acum. . . Veți fi binecuvîntați de urmașii voștri — pentru care aduceți jertfele, pentru care suferiți și răbdați“. Spre final, C. Brediceanu scria: „Să vă ajute Dumnezeu să ajungeți să vedeți roadele luptei voastre drepte și dezinteresate“. *Către alegătorii români ai c.[ercului] electoral Moravița*, în *Drapelul*, nr. 58, din 1/14 iunie 1910.

242. IULIU MANIU

KÖZPONTI NAGYSZÁLLODA
ARAD
GRAND HOTEL. CENTRAL
TULAJDONOS: RÓNAI A. JÁNOS
TELEFON 391. SZ. INTERURBAN

Arad, 12 iunie 1910

Iubite amice,

Nespusă este durerea mea văzînd rezultatul luptei de exterminare decretate de guvern, partidului nostru.¹ Mai mult mă doare însă *căderea ta* de la a cărui activitate mai mult așteptam.

Trîntirea mea a fost hotărîtă irevocabil cu 10 zile înaintea alegerii. Nu m-a surprins. Mulțumesc lui Dumnezeu că oamenii mei s-au purtat admirabil. Mandatul nu mi l-au putut cuceri. Mi l-au răpit². M-a surprins căderea ta la a cărei reușită contam cu toții cu toată siguranța.

Acum lucrul principal: să nu ne pierdem nici dorul de lucru nici speranța în izbînda definitivă a cauzei noastre. Mai ales să nu lăsăm publicul nostru deznădăjduit și neorientat. În 24 se va ține ședința comitetului în Pesta. Vei primi învitarea. Rog vină nesmintit³.

Și pînă atunci te rog de următorul lucru: Scotus Viator vrea să scoată o carte în 8 limbi în care să descrie ilegalitățile și atrocitățile de la alegerile din Ungaria. Spre acest scop m-a rugat să-i dau cel mult în 8 zile informații scurte și sigure (autentice) despre alegerile noastre. Rogu-te descrie-mi scurt și documentat (cu acte de interzicere de adunări și alte dispoziții volnice, sau cu provocare la martori) decurgerea alegerii din Bocșa și roagă să facă tot astfel Popovici, Petrovici și Brediceanu.⁴ Rogu-te fă ca aceste date să le am cel mult pe sîmbătă⁵, *trimițîndu-mi-le la Blaj*, Lucrul e foarte important. Ar trebui noi să publicăm aceste lucruri și ne vine foarte bine, că ne scapă Scotus Viator de lucru și de cheltuială.

Te îmbrățișez cu tot dragul și cu sincer devotament
Al tău

mult stimător amic

I. Maniu

1. P.N.R. a depus candidați în 37 cercuri electorale. Alexandru Vaida-Voievod candidând în 3 cercuri, Aurel Vlad la Caransebeș și Orăștie, Vasile Lucaciu la Ineu și Beiuș, fiind aleși doar 5 deputați, dintre care 3: Ștefan Cicio — Pop la Șiria, T. Mihali la Ileanda Mare și Vasile Damian la Baia de Criș fără contracandidați, și 2 prin luptă electorală: N. Șerban la Făgăraș și Al. Vaida-Voievod la Arpaș. Rezultatul alegerilor a însemnat o grea înfrângere pentru P.N.R., datorată, în principal, silniciilor autorităților guvernamentale, lucru relevat și în epocă „... Pe întreaga linie partidul nostru național român a fost învins. Biruiți am fost pe întreaga linie. Nu am căzut în luptă cu principiile ci am fost răpuși de baionete, teroare și mituiri. Față de acestea noi am luptat avînd de armă curățenia principiilor noastre“ — scria V. Braniște în *Drapelul* din 20 mai/2 iunie 1910 „O știre după cealaltă ne vestește tot numai căderi și iar căderi. Înfrinți, dar nu îngenunchiați, înregistrăm aceste vești triste“, scria *Lupta*, nr. 89, din 20 mai/2 iunie 1910 sub titlu: + *Constituția ungarască feudală + Cioclii ei, Tisza, Khuen, Jakabffy, Ieszenszky, Percel etc. Vezi și Nicolae Iorga, Les dernières élections en Hongrie et les Roumains (Juin 1910), Vălenii de Munte, 1910, 29 p : L. Boia, Contribuții... , p. 786: L. Maior, op. cit., p. 135.*

Abuzurile deosebite ale autorităților semnalate de presa română din epocă, și mai apoi de deputații români în parlamentul maghiar, au condus la succesul net al Partidului Național al Muncii

2. Într-un interviu apărut în *Lupta*, nr. 94, din 30 mai/12 iunie 1910 I. Maniu a relevat cauzele reale care au condus la înfrîngerea tuturor celor 3 candidați ai P.N.R. în comitatul Alba: La Vințul de Jos, el a fost învins cu 19 voturi, la Ighiu — Al. Vaida-Voievod cu 6 voturi, la Ocna Sibiului — Aurel Cosma cu 3 voturi. „Lupta noastră din comitatul Albei a fost foarte frumoasă, admirabilă“ — aprecia Maniu. Alegătorii români „... fiecare a fost un erou... Vaida și cu mine am avut majorități sigure... Căderea noastră se datorește atrocităților săvîrșite de organele administrative în ziua alegerii... n-am fost bătuți, ci — cu foarte puține excepții — ni s-au răpit mandatele“.

3. În *Lupta*, nr. 100, din 9/22 iunie 1910 a apărut convocarea pentru ședința din 11/24 iunie 1910, semnată de George Pop de Băsești. Ședința Comitetului executiv al P.N.R. ținută la Budapesta în 11/24 iunie, V. Braniște fiind absent, a adus următoarele hotărîți: 1. Comitetul lua la cunoștință raportul prezentat de biroul Comitetului despre activitatea sa electorală și aproba în unanimitate demersurile făcute de comisia electorală pentru conducerea campaniei electorale. 2. Comitetul constata necesitatea menținerii solidarității naționale și a susținerii Programului P.N.R. și a deciziilor conferințelor naționale. 3. S-a ales o comisie pentru „inaugurarea și conducerea unei acțiuni sistematice politice“ formată din deputații români și alți fruntași politici. 4. Deputații români să inițieze acțiuni de ajutorare a victimelor inundațiilor. Cf. *Lupta*, nr. 103, din 13/26 iunie 1910.

Acest din urmă punct avea în vedere inundațiile catastrofale din județul Caraș-Severin. Presa română, mitropolitul Ioan Meșianu, episcopul de Caransebeș, Miron Cristea au lansat apeluri de ajutorare a sinistraților. Vezi *Lupta*, nr. 104, din 15/28 iunie, nr. 107, din 20 iunie/3 iulie 1910.

4. Scotus Viator, pe numele adevărat R. W. Seton-Watson (1879–1951), istoric englez, susținător al luptei naționale a popoarelor asuprite din monarhia austro-ungară. În anul 1908 a publicat *Racial Problems in Hungary*, iar în 1911 *Corruption and Reform in Hungary. A Study of Electoral Practice*, London. Această lucrare a fost tradusă în limba germană de Heinrich Talmach sub titlu *Ungarische Wahlen. Beitrag zur Geschichte der politischen Korruption* (mit vielen Original-Dokumenten, und einen Nachtrag über die jüngsten Wahlen in Kroatien), Leipzig, 1912. În această lucrare sînt prezentate abuzuri ale autorităților maghiare, care au dus la înfrîngerea candidaților P.N.R. din cercurile electorale: Chișineu Criș, Tîrnăveni, Vințul de Jos, Ighiu, Orăștie, Caransebeș, Radna. Vezi p. 117–157, din lucrarea în l. germană.

Cei trei se vede că nu i-au trimis lui Maniu informațiile solicitate.

5. Raportul lui V. Braniște (I–VI) a apărut în *Drapelul* sub titlu *Înfrîngerea de la Bocșa*, nr. 59, din 3/16 iunie -- nr. 65, din 19 iunie/2 iulie 1910, fiind o amplă relatare a modului cum s-a desfășurat campania electorală și alegerile propriu-zise.

243. FLOREA SIMU

Scheveningen, 1 iulie 1910

Rog pe domnul director să facă bine să-mi trimită foaia și îl rog ca cu numărul dintii să-mi trimită mai multe numere ce n-au venit. Noroc cu alegerea.¹

Simu Florea
artist țîmbalist Kurhaus Bar
Scheveningen
Holanda

D-sale domnului dr. Valeriu Braniște
director al „Drapelului“ Lugoj
Strada Timișorii Hongrie

ASCN, 900 V/277.

1. Abonatul Florea Simu notifică schimbarea adresei și cerînd numerele restante rezultă că nu a aflat rezultatul alegerilor de deputați.

244. IULIU MANIU

Blaj, 14 iulie 1910

Scumpe amice,

Scuză te rog întîrzierea răspunsului meu. Ți-am primit scrisoarea cu mare întîrziere. Am fost incontinuu pe drum. Pe urmă credeam că nici nu mai e actuală chestiunea despre care mi-ai scris. Fiînd în zilele aceste la Pesta — numai ieri am

înjgheba un partid ori grupare românească, care ar accepta o pace cu ungurii și fără concesiuni de drept public, fără asigurarea validității sale politice și fără pretențiunea de a introduce votul universal. Mici promisiuni vor face ei, dar nu vor da nimic și de sine înțeles îndată după ce va trece criza ce se va ivi în jurul chestiunii votului universal — vom fi iarăși unde am fost. După părerea mea, se pregătește o mare tragere pe sfoară. Oricum ar fi, lucrul principal este să trecem cit se poate de curind peste aceste încercări de împăcare. Dacă se face ceva să fie făcut curind, iar dacă nu să se constate imposibilitatea tranzacțiunei fără aminare, ca să nu fie ținută opinia publică românească în neorientare.

Ce privește participarea noastră la aceste pertractări, părerea mea este că noi să nu luăm, nici direct, nici indirect parte la ele. Guvernul vrea să facă afacerea cu deputații guvernamentali încunjurind și partidul nostru și episcopatul român. Datoria guvernului ar fi ca măcar episcopatul român să-l consulte invitînd pe toți episcopii la o consultare comună precum a făcut aceasta Bánffy și Wekerle² în două rînduri: dacă deputații guvernamentali vor putea face ceva de valoare — ceea ce eu nu cred — fie meritul lor, eu nu-i voi invidia, dar la fiascul lor nu vreau să particip nici direct nici indirect. Întrucît însă deputații guvernamentali ne vor cere sfatul — noi natural nu-l putem denega. Cit pentru baronul Duca, părerea nea este ca dînsul să nu prezinte pretențiunile sale pînă nu-și va face guvernul cunoscut punctul său de vedere față de punctuațiunile prezentate de noi guvernului. Trebuie să cunoască baronul Duca pentru a cîntări marginile între care guvernul vrea să rezolve chestia și numai după aceea își poate prezenta memorialul său întrucît natural îi convin cadrele statorite de guvern. A prezenta memorialul deputaților guvernamentali fără a cunoaște aceste cadre nu ar însemna altceva decît a prezenta un act de licitare minuendă³ fără și cel mai mic prospect de reușită. E semnificativ și în vorbirea perfidă a lui Tisza, că absolut nu pune nimic în prospect.

Dar cere garanții. Pretinde ca toți să se înhame la carul guvernului. Guvernul și Tisza vreau să ne țină cu vorba și pe urmă să facă ca cu bieții slovaci, care au făcut pact cu guvernul pe 8 cercuri, dar înainte de alegere cu 3 zile Jeszenszki⁴ le-a declarat că după ce slovaci „au rupt pactul“ nici el nu se va ține de pact. Vezi bine a fost un pretext mișelesc, dar a fost de ajuns ca să trintească pe cei mai aleși dintre ei cu o nemaipomenită violență.

I-am scris și preasfințitului din Caransebeș, tot în acest înțeles. Pentru mai amănunțita dezbateră a afacerii, aș dori și eu să ne întilnim personal. Eu sînt gata a pleca oricînd și oriunde la avizul tău sau a episcopului pentru a ne consulta.

Mihali va sta în Pesta mai multe zile, și poate ar fi bine să mergem eu, tu și episcopul la Pesta în oarecare zi unde cu Duca împreună am putea să clarificăm toate părțile afacerii și am putea să-l punem în deplină cunoștință a vederilor noastre și mai ales să-i prezentăm în culori adevărate tactica guvernului foarte periculoasă pentru noi românii.

Eu nu vreau să împedec pertractările lor. Din contră vreau să le precipit. Dar vîd înainte că nu vor putea duce la un rezultat care noi și în special eu l-am putea aproba. Mandatul din Cut a lui Mangra l-am atacat. Rezultatul său nu știu ce va fi. Sînt împăcat cu faptul că 5 ani nu am să trec pragul parlamentului.

Cei care te-au atacat pe tine și-au primit răspunsul potrivit și deslușirile necesare în ședința comitetului.

Te îmbrățișez cu tot dragul. Al tău sincer amic

I. Maniu

1. În cuvîntarea rostită de Tisza în 12 iulie 1910 în parlament, după ce se releva eșecul în alegeri al reprezentanților P.N.R., se făcea cunoscută hotărîrea guvernului de a se ajunge la o înțelegere cu românii, ceea ce ar fi coincis și cu interesele României. Vezi cuvîntarea în *Kezviselôhazi, Napló* (Dezbateri parlamentare), Budapest, 1910, p. 126—133; În l. română, în *Lupta*, nr. 114 din 2/15 iulie și nr. 115, din 4/17 iulie 1910.

V. Braniște redă cuvîntarea fragmentar, în traducere proprie, în *Drapelul*, nr. 69, din 1/14 iulie 1910, făcînd în final următoarea remarcă: „Luăm act pînă una alta de cuvîntarea lui Tisza — ca și care am mai auzit. Și-n cazul acesta rezultatul va fi același“.

Acea decizie a guvernului fusese determinată de presiunile făcute de Viena și Berlin asupra Budapestei, cercurile vieneze și berlineze fiind neliniștite de efectul produs în România de abuzurile autorităților maghiare în timpul campaniei electorale din acel an și care ar fi putut duce la îndepărtarea României de Tripla Alianță.

Într-un asemenea context — surprins parțial și de Maniu — s-au desfășurat tratativele — privitye cu scepticism de Maniu — lui Ioan Mihu și contele Tisza, ministru de interne, din intervalul iulie—octombrie 1910. În întreaga perioadă, și în toate fazele pertractărilor, I. Mihu s-a găsit într-un dialog continuu cu fruntașii P.N.R. Memoriul înaintat de Mihu la 13 septembrie 1910 oficialităților maghiare, întocmit de V. Goldiș și completat de Maniu, cuprindea principalele revendicări de ordin politic, administrativ, școlar și religios ale românilor.

Poziția rigidă a guvernului maghiar a determinat P.N.R. să înceteze tratativele, lucru adus la cunoștința tuturor prin Comunicatul din 4/17 octombrie 1910.

În aceste tratative s-a implicat, ca și mai înainte, și baronul Geza Duca. Vezi pe larg despre tratative: Ioan Mihu, *Spicuiri din gîndurile mele politice, culturale, economice*. Publicate cu un studiu biografic de Silviu Dragomir, Sibiu, 1938, p. XXX—XXXII, 17—68; Lucian Boia, *Mișcarea...*, p. 787—789; T. Pavel, *op. cit.*, p. 108—114; L. Maior, *Mișcarea națională...*, p. 135—137.

2. Bánffy Deszô (1843—1911) și Wekerle Sándor (1848—1921), foști primi-miniștri ai Ungariei. Vezi I/197, 241.

3. Licitare minuendă (expresie juridică ieșită din uz) = licitație în care valoarea inițială este scăzută în mod progresiv din lipsă de ofertanți.

4. Jeszenszki Sándor (1852—1917). Procuror în procesul Memorandului, subsecretar de stat în Ministerul de Interne și apoi de Justiție.

245. MIRON E. CRISTEA

Caransebeș, 22 iulie 1910

{Telegramă}

Duca cere răspuns urgent la Pesta cînd convenim

Miron

[Telegramă]

Luind pertractările alta direcție, deocamdată nu mergem. Mă bucur de reînșănătoșare.

Miron

BAR, ms. nr. 149962; Ft. 393/3.

247. VASILE GOLDIȘ

Arad, 7 august 1910

Frate Valerie!

Într-o afacere de foarte mare importanță, aș dori să vorbesc cu tine în zilele proxime. Dacă nu-ți cer un lucru prea mare, te rog, ai bunătate a veni aici la Arad în oricare zi din săptămîna viitoare.¹ M-aș duce eu la Lugoj, dar episcopul e dus la băi și în timpul absenței sale îmi este aproape imposibil să mă depărtez din oraș.

Cu ocaziunea venirii tale aici vom discuta și afacerea fondului Mihi pentru ziaristi.²

Servus

V. Goldiș

BAR, ms. nr. 149932; Ft. 392/269.

1. Preocupări privind tratativele cu guvernul maghiar.

2. Aflat la Karlovy-Vary, I. Mihi le-a comunicat, în iunie 1910, lui Braniște și Goldiș hotărîrea lui de a dona 25.000 coroane în vederea constituirii unui fond pentru ajutorarea ziaristilor români. El a întreprins și demersurile necesare pentru aprobarea de către autorități a statutelor (literelor fundamentale). Președinte al fondului a fost ales V. Braniște. Pînă la arestarea lui în 3/16 februarie 1918 fondul ajunsese la 200.000 coroane. Vezi I. Mihi, *op. cit.*, p. XXIV—XXV, 103—104, 394—413; V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, p. 449.

Arad, 15 august 1910

Frate Valerie!

Dr. Mihiu în 21 august n. va petrece în Arad în misiune politică. În numele lui te rog și pe tine să ai bunătate a veni pe aceea zi aici, spre a ne consulta împreună asupra lucrurilor. Întîlnirea dimineața la 10 oare la hotel „Central“.¹

Servus

V. Goldiș

Aștept răspuns!

BAR, ms. nr. 149933; Ft. 392/270.

1. V. Braniște a răspuns chemării. Vezi I. Mihiu, *Consfătuirea de la Arad*, în *op. cit.*, p. 35—37.

249. IOAN MIHU

Kaltenleutgeben. 15 august 1910

Stimate amice,

La dorința lui Maniu și Goldiș în drumul spre casă, mă voi opri la Arad, unde vom avea la 21 august o consfătuire intimă, în chestia însărcinării ce am primit de la Héderváry și Tisza¹.

M-aș bucura mult dacă ai putea lua și dumneata parte.

Cred că vei fi informat că eu nu m-am angajat cu altceva, decît a căuta o soluție acceptabilă, ce s-ar face cu concursul arhereilor și a partidului național, respective a Conferinței naționale. Dacă acest lucru nu se va putea, acțiunea mea este terminată, pentru că eu la o direcție politică particulară la nici un caz nu mă gîndesc.

Dacă, spre părerea mea de rău, nu ai veni la Arad, sper a te vedea la Reghin², pentru că aș dori să te informez exact despre toate cele întîmplate cu concursul și știrea mea.

Al dumatile sincer

stimător

Dr. Mihiu

BAR, ms. nr. 149956; Ft. 392/315—316.

1. E vorba de însărcinarea primită de Ioan Mihiu în zilele de 23 și 24 iulie 1910 la Budapesta, de la contele Tisza — cu care a avut o întîlnire secretă în casa lui Tisza Kalmán, fratele lui — și de la prim-ministrul Khuen-Héderváry, care l-a primit în audiență, de a intra în contact cu frunțașii politici români în vederea unor tratative. În ziua de 27 iulie I. Mihiu comunică în scris propunerile făcute de guvern: mitropolitului Meșianu, episcopilor V. Hossu și M. Cristea și frunțașilor P. Cosma,

Al. Vaida-Voievod, I. Maniu, A. Vlad, N. Vecerdea, Ciocan, V. Mangra. Răspunsurile acestora sînt redată în extenso în I. Mihu, *op. cit.*, p. 19–35. La consfătuirea din 21 august au participat: Mihu, E. Ungurianu, Braniște, A. Vlad, Maniu, V. Goldiș, Cicio-Pop. *Ibidem*, p. 35–37.

2. La Reghin avea loc în ziua de 28 august adunarea generală a „Societății pentru fond de teatru”, al cărei președinte era Ioan Mihu, Vezi cuvîntul de deschidere în I. Mihu, *op. cit.*, p. 381 – 388; *Drapelul*, nr. 88, din 17/30 august 1910.

250. EUGEN BROTE

Brașov, 18 august 1910

În numărul mai recent al stimabilului d-voastre ziar afirmați că pe mine m-a condus în afacerile publice totdeauna speculațiunea asupra foloaselor mele materiale și că astăzi tot de aceleași motive sînt călăuzit¹.

Sînt gata, domnule redactor, să constituiesc un act notarial, prin care cedez în formă legală toate foloasele materiale cîte le-am tras eu în trecut, sau le trag în prezent sau le-aș putea trage în viitor din această speculațiune.

Poate țineți și d-voastră de just a aduce la cunoștința cetitorilor d-voastre aceste rinduri.

Primiți, stimabile domnule redactor, expresiunea deosebitei mele considerațiuni.

*Brote*²

Drapelul, nr. 85, din 10/23 august 1910.

1. Eugen Brote, care îl sprijinea pe V. Mangra și după trecerea acestuia în cadrul partidului guvernamental, a publicat în nr. 80, din 29 iulie/11 august 1910 al *Telegrafului român* editorialul *Înclinarea spre pace*, referindu-se la tratativele guvernului maghiar cu reprezentanții poporului român. Brote atacă destul de vehement Comitetul P.N.R. pentru că acesta n-ar fi surprins pulsul real al poporului român față de aceste tratative, că n-ar fi acționat în sensul voinței generale a poporului, că el reprezintă doar „vederile unui cerc restrîns al societății românești, și aceste vederi sînt contrarii celor ale poporului”.

Brote reproșa frunțașilor politici români că n-au avut curajul să recunoască în public ceea ce declaraseră în convorbirile cu primul-ministru — că ei n-ar mai ținea la punctul din Programul P.N.R. cu privire la autonomia Transilvaniei.

V. Braniște combate afirmațiile lui Brote în editorialul din nr. 82, din 31 iulie/13 august 1910 al *Drapelului*, aducînd aminte cititorilor că Brote atacase Comitetul P.N.R. și în timpul campaniei electorale din acel an în paginile *Tribunei* din Arad, fapt pe care el îl semnalase la timpul său.

V. Braniște aprecia pe bună dreptate că „pacea națională” nu depindea de poporul român și de conducătorii lui, ci în primul rînd ea depindea „numai de la guvern, în mîna lui fiind toate”. Pînă cînd însă „guvernele Ungariei stau pe punctul că viitorul Ungariei depinde de la contopirea artificială a tuturor popoarelor în rasa maghiară și prin urmare că pe acest pămînt altă individualitate națională și altă cultură, decît specific maghiară, nu are loc, pînă atunci, orice poziție ar lua singuraticii fii ai popoarelor nemaghiare, de *pace serioasă nu poate fi vorba* pentru că fiecare poziție a guvernului și a factorului legislativ jignește interesele vitale de existență proprie națională a popoarelor nemaghiare”.

Nemulțumit de cele scrise de V. Braniște, E. Brote îi trimite din Brașov scrisoarea pe care o publicăm, după textul din *Drapelul*. După textul scrisorii V. Braniște adaugă, printre altele: „susținem în întregime totul ce am scris în articolul nostru din chestiune... întrebăm acum pe dl E. Brote că de câte ori a « vîndut » și de câte ori a cumpărat *Tribuna*. Cu ce bani a făcut aceste « cumpărături » și ce a făcut cu banii ce i-a primit pentru « vînzare »“. V. Braniște avea în vedere perioada agitată din viața *Tribunei* din Sibiu din perioada 1892—1894.

Drapelul, nr. 86, din 12/25 august 1910 publică un comunicat transmis de Iuliu Maniu referitor la afirmațiile nefondate ale lui Brote la adresa Comitetului P.N.R.

Tribuna, prin condeiful lui O. Goga, îi atacă furibund pe Mangra, Slavici și Brote. Vezi *Drumași întârziași*, apărut la 20 august/2 septembrie 1910, îndreptat împotriva lui Brote. Cf. L. Boia, *Eugen Brote*, p. 184—185.

2. Eugen Brote (1850—1912). Om politic, publicist și economist. Proprietar al *Tribunei* din Sibiu. Vicepreședinte al P.N.R. Implicat în procesul Memorandumului s-a refugiat în România. A militat pentru adoptarea neoactivismului în mișcarea națională a românilor din Transilvania. Vezi scrisorile nr. 48, 49, 50, 51, 55, 69, 79 către V. Braniște din volumul I.

251. IOAN OPREA

Doman, 11/24 august 1910

Mult stimate domnule,

Sinodul parohial electoral, cercul XXII, ținut la 8/21 august a.c. în comuna Doman, v-a ales de deputat mirean „ad hoc“ pentru alegerea de protopresbiter din tractul Bocșei Montane și în urmarea aceea aici % alăturat am onoare a vă trimite credenționalul¹.

Cu stimă

Ioan Oprea
preot greco-oriental

BCS, ms. nr. 23390; Ft. 429/1245.

1. Protopop al Bocșei a fost ales Mihail Gașpar, hirotonisit în anul 1911.

252. IŌSIF STĒRCA ȘULUȚU

Sibiu, 29 august 1910

Stimate domnule doctor,

Din incidentul că acuma e sezon mort pentru ziarști, am cugetat că ar fi bine-venit dacă v-aș trimite un material interesant spre publicare.

Între hîrțile rămase de [la] Barițiu¹, în posesia domnului prepozit la mitropolia din Blaj, Ioan M. Moldovan², am găsit două documente, predate de mitropolitul

Șuluțu ³ spre păstrare, destul de interesante, nu numai ca concept, dar și ca materie, lucrată de numitul mitropolit.

Primul obiect e un articol din anul 1843, prin care combate pe Ponori Thevrek Iozsef ⁴, care în ziarul său a *Világ* ⁵ afirmase că numele „Erdély“ fiind nume unguresc, aceasta e o dovadă că unгурii sînt originalii stăpînitori, cari au dat numele acestei țări.

Interesant e că eu, care n-am avut cunoștință despre existența articolului citat, în anul 1901, adecă peste 58 de ani am combătut ziarul *Ellenzék* ⁶ întocmai pe tema aceea, pe care unchiul meu înainte de asta cu 58 de ani l-a combătut pe Ponori ⁷.

Al doilea act e un proiect, susținut de mitropolitul Șuluțu cancelariului groful Nádasy ⁸ în anul 1862, în care recomandă pe ce bază să se compună articolul de lege, pentru dreptul de alegere în reprezentațiunea municipală și în parlament.

E foarte interesant, seamănă mult cu votul universal, precum îl înțelegem noi în ziua de azi. Ambele acte sînt în limba maghiară. Dacă doriți să vi-i trimit să-i publicați în *traducere românească*, vă rog să-mi răspundeți ⁹.

Cred că la tot cazul veți merge la adunarea generală de la Dej ¹⁰; cine mai merge de la d-voastră? Scrieți-mi vă rog ca să vă trimit bilete cu preț redus, pe calea ferată.

Primiți expresiunea deosebitei mele considerațiuni

Iosif Sterca Șuluțu

ASCN 900 V/307

1. George Barițiu.
2. Ioan Micu Moldovan.
3. Alexandru Sterca-Șuluțu (1794—1867). Primul mitropolit unit de la Alba Iulia și Făgăraș, unchiul lui Iosif Sterca Șuluțu.
4. Ponori Thevreck Jozsef (1793—1870). Scriitor și etnograf maghiar. Descoperitorul codicelui care-i poartă numele.
5. *Világ* (Lumea). Cotidian maghiar din Budapesta, înființat în 1841 de Borsos Márton.
6. *Ellenzék* (Opoziția). Cotidian maghiar din Cluj, înființat de Bartha Miklós în 1880.
7. Este articolul *Originea românilor*, apărut în *Transilvania*, nr. 8, din septembrie—octombrie 1901, p. 213—229.
8. Nádasy Lipot (1802—1873), consilier la Curia maghiară.
9. Materialul n-a apărut în *Drapelul*.
10. E vorba de Adunarea generală a „Asociațiunii“ din zilele de 5/18 și 6/19 septembrie 1910

253. IOSIF STERCA ȘULUȚU

Sibiu, 5 septembrie 1910

Stimate domnule doctor,

Alăturat vă trimit epistola domnului Andrei Cosma, director de bancă și o corespondență a mitropolitului Șuluțu din 3 noiembrie 1849 trimisă lui Alexiu Balint, fost comisar regesc în Șimleu ¹.

Balint a fost un român renegat, om foarte trufaș, aristocrat, inchipuit.

Scrisoarea vicarului Șuluțu e un cap de operă, se potrivește de minune, e de actualitate în zilele noastre.

Vă rog publicați și epistola lui Cosma, și scrisoarea vicarului Șuluțu, se-nțelege răspunsul în traducere românească și spuneți: „astfel ar trebui să se poarte toți vicarii“.²

Vă salut

Șuluțu

Șimleu, 1 septembrie 1910

Mult stimat domnule!

Sum în plăcuta poziția a vă comunica că mi-a succes a primi din archiva vicarială *Protocoloalele corespondințelor oficioase* de pre anii pre cit timp Sălajul a fost fericit de a avea de vicar pe marele Șuluț.

În prima linie am ținut a studia corespondințele din anii critici 1848 și 1849 și am lăsat a se decopia corespondințele mai marcante, ce a purtat vicarul Șuluț, din care apare activitatea lui în toate direcțiunile de interes public și anume:

a. introducerea sinodalității și promovarea instrucțiunii populare.

b. îngrijirea sa continuă în timpul revoluției a apăra clerul și poporul său de persecuțiuni.

Înțeleptul vicar văzind că poporul român din Sălaj, înapoiat în cultură, fără conducători independenți și procopsiți, nu poate lupta contra torentului, a fost apostolul păcii, prin ce i-a succes a delătura multe necazuri și nenorociri, ce ca niște nori grei, plini de fulgeri planau asupra capului bietului popor român din Sălaj.

c. după stingerea revoluției cu rezoluțiune și rară energie lucra pentru realizarea și punerea în praxă a promisiunilor înalte și preînalte. Reclamă aplicarea românilor în funcțiuni publice, respectarea limbii române din partea funcționarilor. Prin protopopi și preoți dă instrucțiuni popoului cum să-și valideze drepturile sale. Se angajează a le fi în toate sprijinitor întru sanarea ne-dreptăților.

Cred că acela care va scrie istoria evenimentelor din acești ani sau biografia marelui metropolit Șuluț va afla material prețios și în corespondințele a căror copie am onoare a vi le transpune, cărora sperez voi fi în stare să le urmeze și altele.

Copiile le-a făcut tânărul Cornel Gogan, student în a II-a clasă comercială în Brașov, acum domiciliat aici, un tânăr bun, dar foarte mizer, care numai pre lângă ajutor mărinimos din una sau altă parte își poate continua studiile.

V-ar fi foarte mulțumitor dacă precum prin prețuita dumneavoastră din 1 iunie a.c. s-a pus în prospect, pentru ostenețele sale cu copierea, din fundațiunea Șuluțană din Blaj ați binevoi a-i esopera oricât de modest ajutor.

Primiți, vă rog, expresiunea distinsei mele venerațiuni cu care vă perseverez.

al d. voastre devotat

Andrieu Cosma m p

BAR, ms. nr. 150158; Ft. 394/199.

1. Copia corespondințelor din

1848

Numerii din protocol: 5, 8, 103, 104, 106, 107, 131, 134, 138, 143, 146, 147, 148, 151, 154, 156, 160, 167, 169, 174, 177, 179, 180, 183, 188, 191, 195, 198, 200, 218, 221, 223, 226, 231, 232, 234, 238.

1849

4, 42, 46, 51, 74, 78, 112, 125, 139, 141², 148.

2. Documentul 141/1849, memoriul lui Alexandru Sterca Șuluțu către Alexiu Balint din 22 octombrie/3 noiembrie 1849 se află în anexa scrisorii și el se constituie într-o pledoarie pentru folosirea limbii române în administrație. Vezi textul publicat și comentat în Gelu Neamțu, Gh. Iancu, *Un document de la Alexandru Sterca Șuluțu privind apărarea drepturilor limbii române (3 noiembrie 1849)*, în *Acta Musei Porolissensis*, 1988, 12, p. 807–816.

254. GEORGE POPESCU

Brașov, 10 septembrie 1910

Mult stimată domnule doctor,

Epistola ce mi-ați trimis o am primit ieri. Vă mulțumesc pentru interesul viu¹. Eu nu sînt înscris și nici nu pot să mă înscriu pînă nu voi depune [examenul]; dar prelegerile le cercetez regulat și o să răspund și eu ca toți ceilalți. Examenul poate că numai prin decembrie o să fie. Am început deja să învăț matematica și fizica cu un coșcolar. Acum merge de tot ușor și bine. O să fac toate cele bune, numai sănătate să-mi dea Dumnezeu². Profesor de matematică și fizică a fost la examen și-l am și acum pe domnul Aurel Ciortea. A fost rău că nu i-am cunoscut felul propunerii.

Grădinaru³ a depus azi din fizică (matura) pe „bine“, zice.

Vă salut

G. Popescu

Arhiva familiei.

1. V. Braniște a ajutat pe unii elevi să treacă de la liceul de stat maghiar din Lugoj, la cel românesc din Brașov. Devenise obicei ca tinerii de la liceele de stat cu limbă de predare maghiară să urmeze clasa ultimă la liceul românesc din Brașov. Cităm pe Octavian Goga, Lucian Blaga, Ioan Lupăș și mulți alții.

2. De sănătate n-a avut parte. La terminarea studiilor universitare în toamna 1915 a murit de tuberculoză. Vezi V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, p. 531. Scrisoarea lui I. V. Vlad către Miron Cristea în 1/14 XII 1915 în Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania* . . . p. 384.

3. Emil Grădinar, elev lugojean rămas corigent la fizică la examenul de maturitate (bacalaureat).

255. UN MILITANT NAȚIONAL

Ante 28 august/10 septembrie 1910

Domnule redactor,

Dați-mi voie, ca din prilejul articolului dv. din n-rul mai recent al ziarului¹, pe care l-am citit cu deosebit interes, să-mi fac unele observări, menite a contribui

la atragerea luării-aminte asupra acestei chestiuni de mare și chiar decisivă importanță pentru întreaga noastră luptă politică.

Este fapt că pe timpul absolutismului ² s-a înfiripat nu numai în Ardeal, după cum spuneți, ci și aici în Banat și în alte părți o limbă oficială română. Adevărat, cam greoaie, era doar începutul începuturilor și după cum se știe tot începutul e greu. Dar în fine era o limbă oficială română, pe care o scriau și vorbeau nu numai românii aflători în officii, ci și străinii. Probă vie puteți găsi în arhivele comitatului Caraș.

Este fapt mai departe că frunțașii noștri de pe acele vremuri au arătat mult interes pentru limbă. Generația mai tinăra s-a deprins a-și bate joc de bătrâni, cari aproape toți erau filologi, fără studii pregătitoare, dar cu dragoste pentru cauză. Numai așa s-a putut în așa scurtă vreme înfiripa acea limbă oficială, care, oricum s-ar lua, a ajuns la o valabilitate generală. Nu-i vorbă că au fost și multe inegalități, dar aceste puteau trece ca excepții, puteau ușor fi delăturate, dacă munca începută nu rămânea fosil — cum ziceți d-v. — ci se continua mai departe cu același zel și aceeași dragoste, ceea ce însă nu s-a întâmplat.

Fapt este mai departe că rămășițele acelei limbi oficiale înfiripate pe timpul absolutismului — întru cât mai tînjesc în unele protocoale comunale și acte consistoriale — stau în opoziție cu limba literară de astăzi, dominată de curente venite din București, cari cuceresc tot mai mult la noi, mai ales condeiele tinere.

Care este consecința?

Astăzi nu numai nu mai avem nici atîta limbă oficială românească, cît am avut pe timpul absolutismului, ci producîndu-se o confuzie din cale afară, sîntem astăzi lipsiți de siguranța scrierii românești. Nu mai cutezăm a scrie românește de teama contribuirii la babilonia care și de altfel este destul de mare.

Ziarele noastre pe zi ce merge tot mai mult adoptează terminologia din regat, care nu în toate privințele răspunde tradițiilor de la noi și în multe privințe reoglin-dind cu totul altă cugetare, nu se potrivește deloc cu instituțiile de la noi.

Așa d.e. scria deunăzi unul din ziarele noastre despre cartea d-lui jude de la Curie, Iosif Popu ³, zicîndu-i consecvent înalt magistrat. Se poate aceasta? Noi avem magistrate, ca officii la orașe și avem orașe cu magistrat regulat. Dar înalți magistrați n-avem!

Văd mai departe că se scrie prin ziarele noastre despre județe, în loc de comitate cînd la noi înțelegem sub județ (în limba poporală) judecătoriile de ocol. Se scrie prefect în loc de prim-comite (= comite suprem) și subprefect în loc de vice-comite, ceea ce e negreșit fals, pentru că vice-comitele este la noi primul funcționar în autonomia comitatului, pe cînd subprefectul din România a fost (azi nu mai e) un oficiant de a doua mînă, la tot cazul cu un cerc mai restrîns de competență, decît primpre-torii noștri de astăzi. Și așa mai departe! Nu voiesc să lungesc seria exemplelor, cari ne bat zilnic la ochi în ziarele noastre și cari dovedesc mai bine babilonia, care este în creștere.

Așa în terminologia administrației bisericеști. Mai anii trecuți cetisem în o revistă de frunte critica ce se făcuse unci scrieri populare, lăudînd conținutul, dar con-damnînd forma. Îmi aduc aminte că criticul se îngrozise de vorbele eiectarea cul-tului, care la noi în biserica gr. or. este termin tehnic, fără de a ne spune însă cu ce să-l înlocuim. Eiectarea cultului este necunoscută în România. Adevărat. Dar Ro-mânia peste tot nu cunoaște acest sistem autonom confesional de impozite adiționale.

Este însă adevărat că nu este permis a lăsa ca între limba oficială a unui popor și limba literară să se dezvolte o prăpastie atît de mare.

Este adevărat mai departe că limba noastră literară nu o mai stăpînim noi cei de aici, ci frații din regat și noi datori sîntem a ne acomoda după puțință.

Dar numai după puțință.

Și avem să ne ferim de a veni în contradicție noi cu noi.

Dacă și sintem unul și același popor dincoace și dincolo de Carpați, nu toate instituțiile noastre sunt identice. Și fiecare instituție este purtătoarea unui întreg sistem de cugetare, iar limba are să fie cea mai curată reoglindire a acestui sistem de cugetare.

De aceea pe lângă unitatea limbii trebuia în mod necesar să fie anumite deosebiri între limba oficială de la noi și din regat, câtă vreme instituțiile noastre nu sunt identice cu cele de dincolo. Și — după modesta mea părere — nici nu alterează această diferență întru nimic unitatea limbii.

E altceva comitatul de la noi și altceva județul din România și prin urmare e numai firesc dacă și terminologia e deosebită.

Problema cea mare a zilelor noastre este încă, că tocmai ținând seamă de aceste deosebiri, să se aducă în plină conglăsuire limba oficială de la noi cu limba literară a tuturor românilor. Și această problemă revine generației de astăzi, dacă aceasta se va putea avînta la acel grad de dragoste pentru limbă, la care s-a avîntat mult batjocorita noastră generație din era absolutismului.

Cînd pornise Asociația mișcarea pentru purificarea limbii, am fost sedus a crede că a sosit momentul ca generația de astăzi să-și facă datoria. Ne lipsea la început omul. Ne-a vorbit apoi ca primsecretar la Asociațiune poetul Goga. Credeam că e și momentul potrivit și omul providențial pentru această operă.

Acum văd cu durere că totul a adormit. Niște articulași, foarte discutabili, e totul ce a produs acea mișcare, care promitea mult.

Mai reînvia-va?

Trebuie, dacă nu voim, să rămînem de rușine și de pagubă!

Iată azi se vorbește mult de pace în cele politice⁴. De o pace adevărată nici vorbă nu poate fi. Dar poate că guvernul va încerca a ne scoate nouă și străinătății ochii cu niște mici concesii de azi pe mâine. Oricît de mici ar și fi aceste concesii, negreșit se vor raporta la uzul limbii românești.

Întreb: Unde-i acea limbă, la care s-ar putea raporta acele eventuale mici concesii!?

Întrebarea e foarte serioasă.

Și răspuns nu aștept de la adunarea generală de la Dej a Asociațiunei, dar aștept ca generația de astăzi să-și aducă aminte că are o mare datorie față de neam și limbă.

Observatorul

Drapelul, nr. 93, din 28 august/10 septembrie 1910.

1. Editorialul, nesemnat, din *Drapelul*, nr. 92, din 26 august/8 septembrie 1910. Braniște releva atenția ce ar fi trebuit să se acorde limbii române de către fruntașii politici și de către oamenii de cultură români, fiindcă „pe zi ce merge[ea] perde din teren nu numai în viața publică, ci și în viața particulară ba chiar și în cele familiale”. Preocupări nu se înregistrează nici în acel domeniu unde limba română era limbă oficială, „limbă protocolară”, la nivelul comunelor, conform Legii naționalităților din anul 1868. Pe vremea absolutismului, remarca Braniște, guvernul dăduse o ordonanță relativ la limba oficială română, I. Pușcariu fiind însărcinat cu formularea normelor, frazeologiei și terminologiei acelei limbi. Din acel moment s-a făcut însă mult prea puțin pe acest teren. Or, aprecia Braniște, „Astăzi limba este nu numai cea mai distinctă notă a naționalității, ci și purtătoarea culturii naționale, așa că o bună parte a luptei pentru garantarea existenței noastre naționale aici trebuie să o dăm tocmai în *jurul limbii*”.

Reflecțiile lui Braniște au determinat cele două scrisori venite din public, care tratează chestiunea limbii oficiale și literare românești.

2. Anii 1849—1860.

3. *Lucrarea Conceptul juridic de națiune-naționalitate în Ungaria. Români și „dacoromânis-mul“*, publicată de Iosif Popu, jude pensionat al Curiei regești ungere — forul suprem de judecată —, cavaler al ordinului „Leopoldin“.

Apariția acestei cărți i-a permis lui V. Braniște să facă câteva considerații cu privire la evoluția politico-națională a unor români ajunși în funcții înalte de stat.

Iosif Popu, ca magistrat superior, n-a activat pe tărîm politico-național românesc, dar după ieșirea la pensie a scris cartea amintită, care este apreciată de V. Braniște nu atât pentru informațiile noi pe care le aducea, ci pentru simțul național care răzbătea din ea, fiind o adevărată pildă de prețuire a intereselor fundamentale ale poporului din care se trăgea. Vezi editorialul din *Drapelul*, nr. 89, din 19 august/1 septembrie 1910.

4. Se are în vedere tratativele purtate de guvernul maghiar cu reprezentanții autorizați ai poporului român.

256. UN ALT MILITANT NAȚIONAL

Ante 31 august/13 septembrie 1910

[*Stimate domnule redactor*]

Oricit de importantă e chestia discutată în coloanele acestui ziar, nu aș fi luat cuvîntul, dacă Observatorul¹ nu ar fi zis de încheiere că nu așteaptă răspuns de la adunarea generală a Asociațiunii. Nu știu ce va să zică aceasta: ironie sau resignațiune?! La nici un caz însă nu este iertat nici ziaristicii române și nici marelui public român a trece atât de — *sic venia verbo*² — ușuratic peste această chestiune.

Motivul e simplu de tot: Întregul complex de detalii din jurul chestiunii limbii aparține competenței Asociațiunii. Jurnalistica, scriitorii și singuratici pot da mîna de ajutor și trebuia să dea, dar conducerea întregii chestiuni revine Asociațiunii. La caz contrar își pierde Asociația rostul în nizuințele noastre culturale.

Deja de mult sînt conducătorii Asociațiunii în curat că chemarea ei nu este a face literatură și nici a fi un fel de academie. Mai anii trecuți s-a definit scopul Asociațiunii în a populariza literatura. Dar nici sub acest raport nu mai poate face astăzi vreo ispravă deosebită, cînd d.e. numai casa de editură, Minerva a pus în mîinile publicului român în decurs de vreo cîțiva ani aproape două milioane volume de o ieftinătate neamipomenită la noi.

Deci și popularizarea literaturii românești a scăpat din mîinile Asociațiunii. Și e bine așa. O instituțiune ca Asociațiunea nu poate concura cu comerțul bine organizat de cărți.

Cele 10—12 broșurici, editate la an de Asociațiune nu sînt nici măcar o picătură între volumele pe cari le scot mereu casele mari de edituri Minerva, Socec, Alcalai etc.

Problema Asociațiunii trebuie deci să se concretizeze în chestia limbii și în special în a limbii oficiale de la noi.

Aceasta a simțit-o clar de tot venerabilul prezident al Asociațiunii, d-l Iosif Sterca Șuluțu, cînd înainte de aceasta cu vreo opt ani a pornit mișcarea despre care s-a vorbit în articolul anterior al acestui ziar. A și obținut un rezultat pozitiv în privința ortografiei. Dar aici s-a oprit apoi totul.

Și numai Asociațiunea o poate porni de nou.

Adevărat că astăzi e foarte încărcată Asociațiunea cu planuri și proiecte. Are secții de tot felul, despre a căror isprăvi nu știm alta decît că întrunindu-se an de an tot Țes la planuri, tot promit că vor face și citeodată ne explică că de ce n-au făcut. Avem doi secretari, unul literar, altul administrativ, cînd pentru cele administrative mai avem și un oficial, mai avem acum și un conferențiar economic și, dacã va merge aceasta așa înainte, vom avea tot titluri, tot planuri neizbutite, tot soiul de experimentări, un aparat colosal condamnat la neproductivitate. Întreaga lucrare se pierde prin labirintul regulamentelor fãrã numãr și cãpãtii.

Tocmai în fața acestei situații cred cã e timpul suprem sã ne mai coborim din nori și sã ne concretizãm problema.

Dupã muzeu³ și enciclopedie⁴ ar fi cea mai apropiatã problema: un dicționar al limbei romãnești. Dar nu un dicționar pentru a concura cu cel al Academiei, care are sã cuprindã întreg materialul lexic al limbii romãne, nici dicționar de școalã și comerț, ci un dicționar al limbii oficiale romãnești din Ungaria, cuprinzînd atit frazeologia cit și terminologia oficialã, stabilitã în mod corect de bãrbați chemați în conformitate cu trebuințele zilei. Dicționar, cum au toate popoarele Austriei, cu cheii în frunte, dupã care model a compus și pentru romãnii din Bucovina d-l Aurel Onciul unul. Cit de adînc simțitã a fost trebuința acestui dicționar romãn administrativ o dovedește împrejurarea cã în scurtã vreme s-a epuizat cu totul, încit nici cu bani grei nu poți cãpãta un exemplar. Acum — dupã cum aflu — pregãtește d-l Aurel Onciul o ediție nouã, emendatã și amplificatã.

E simptomatic cazul: romãnii din Bucovina ating abia cifra de un sfert milion și la ei se pregãtește deja o ediție nouã, iar noi, de opt ori atitã, nici mãcar nu ne gîndim încã serios la așa ceva, deși la noi e poate și mai arzãtoare trebuința.

Eu cred deci cã adunarea de la Dej sã se ocupe negreșit de chestia aceasta. Simplifice alte afaceri. Contragã un secretariat, ca unul din secretari sã se poatã dedica cu totul acestei chestii.

Împartã materialul. Angajaze oameni de specialitate sã facã studii. Dezbatã chestiile de controversã, fie în ședințe de oameni chemați, fie în publicitate. Deschidã anchete, instituie comisii pentru toate ramurile vieții publice, pentru terminologia și frazeologia în administrația bisericeascã și școlãrã, în administrația comunalã, comitatensã, în justiție etc., la bãnci și așa mai departe. Facã studii comparative între terminologia și frazeologia din regat și din Bucovina. Unde se poate cãuta termin unitar, unde e deosebire între instituțiuni, caute ca terminologia și frazeologia sã fie în conformitate cu cugetarea romãneascã, și la nici un caz sã nu vinã în contradicere nici cu spiritul limbii și nici cu limba literarã dominantã.

Iatã problema gata în contururile generale. Iar problema aceasta nu o poate rezolvi un singuratic și nici un om singur, ci numai Asociațiunea! Sã nu degajãm deci Asociațiunea de îndatoririle ei firești, fie cã o facem în mod ironic fie cã ne resignãm. Doar Asociațiunea nu-i a unuia, ori a unora, ci a noastrã a tuturor. Și nu asupra celor vreo cãtorva avem sã ne vãrsãm necazul, dacã nu merg așa lucrurile cum credem noi cã ar fi bine, ci cu toții avem sã ne punem pe lucru. Cu încredere și insufletire.

Numai atunci vom face ceva isprãvi și vom ajunge la ceva pozitiv, scãpînd din situația de astãzi cînd tot batem apa în piuã; decidem ca sã decidem și apoi noapte bunã!

Am zis.⁵

Drapelul, nr. 94 din 31 august/13 septembrie 1910.

1. Scrisoarea datatã ante 28 august/10 septembrie 1910 a fost semnatã Observatorul.
2. Așa veni vorba (i latinã).

3. Adunarea generală a ASTREI ținută la Mediaș în anul 1897 a hotărît înființarea unui muzeu istoric și etnografic al românilor din Transilvania.

Muzeul istoric și etnografic al „Asociațiunii” s-a inaugurat la 19 august n. 1905 la Sibiu.

4. *Enciclopedia română*, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român de C. Diaconovici, vol. I, Sibiu, 1898, 936 p., vol. II, Sibiu, 1900, 947 p., vol. III, Sibiu, 1904, 1276 p.

5. Epistola, scrisă într-un moment de năduf, minimalizează rolul, de fapt deosebit, al ASTREI în viața politico-culturală a românilor din Transilvania.

257. ANDREI BĂRSEANU

Brașov, 13 septembrie 1910

Frate Braniște,

Pe cînd mă aflu în Dej¹, m-a întrebato domnul Ștefan Cicio-Pop dacă nu cunosc vreun studiu despre tricolorul nostru și despre vechile colori ale Ardealului, deoarece are lipsă de unele informații în vederea interpelării ce are de gînd a o dezvolta în parlament.²

Neputîndu-i da nici o deslușire momentan, i-am promis că voi cerceta și-l voi informa despre rezultat.

Am și căutat în cărțile ce-mi stau la-ndemină, și am aflat un articol al domnului Iosif Sterca-Șuluțu publicat în *Transilvania* din 1901.³

Atîta însă nu mi se pare de ajuns, ci aș voi să-i pot procura și alte tractate mai speciale și mai documentate.

Amintindu-i ieri fratelui Onițiu de lucrul acesta, aflu de la el că tu te-ai ocupat pe larg cu chestia tricolorului nostru în *Patria* de la Cernăuți și că ai făcut studii speciale asupra acestui subiect⁴.

Te rog deci, de cumva ai la dispoziție articolii din *Patria*, sau de cumva cunoști și alte lucrări relative la această materie, să le împărtășești cit mai cutînd domnului Pop, ca astfel să se poată pregăti pe deplin.

Cum îmi spunea în Dej, dînsul, poate, își va dezvolta interpelarea chiar la sfîrșitul acestei săptămîni. Prin urmare nu e multă vreme de pierdut.

A propos! Ce zici de comentariile serbărilor din Dej? . . . Ai noroc că n-ai fost la banchet, căci altfel de bună seamă ai fi fost bînuît ca regizor al împăcării.⁵

Complimente doamnei și s-auzim de bine.

Al tău devotat

Bârseanu

BAR, ms. nr. 150079; Ft. 394/9—10.

1. E vorba de Adunarea generală a „Astrei” din 18 și 19 septembrie 1910.

2. Interpelarea lui Ștefan Cicio-Pop din parlament a avut loc în ședința Camerei deputațiilor din Budapesta a 49-a din 1 decembrie 1910. Protestînd împotriva organelor administrative care au pedepsit pe români ce-au arborat culorile naționale, el demonstrează legitimitatea tricolorului românesc citînd un autor maghiar, Réthy László, care a publicat în revista de heraldică și genealogii *Turul* că roșu, galben și albastru sînt culorile Transilvaniei. Deputatul român citește în parlament

fragmentul de la p. 57 din amintita lucrare care zice: „Noi nu reclamăm această emblemă, dar valahii au adoptat-o și au desfășurat-o la 1848“. Vezi *Képviseelőházi Napló* (Dezbateri parlamentare), Budapest, vol. III, p. 365.

3. Iosif Sterca Șuluțu, *Tricolorul românesc*, în *Transilvania*, 1901, 31, nr. 10, p. 295–305.

4. Se referă la campania dusă de V. Braniște în coloanele *Patriei* din Cernăuți în problema tricolorului de la editor ialul din nr. 163 din 9/21 august 1898 pînă la protestul înaintat de deputatul George Popovici în Dieta țării împotriva abuzurilor autorităților față de tricolorul românesc. Vezi *Patria*, nr. 260 din 7/19 aprilie 1899. (Editorialele Braniște sînt marcate cu un asterisc.)

5. Aluzie la toastul de la banchetul din prima zi a adunării de la Dej al comitelui suprem, Balász Bethlen, care a promis că va sprijini acțiunile economice și culturale ale poporului român. În replică, V. Lucaciu a afirmat că dezvoltarea culturală implică deplină libertate. *Drapelul* nr. 98, din 9/23 septembrie 1910.

258. TITU HAȚIEG

Lugoj, 25 septembrie 1910

*Onorată redacțiune*¹,

Tribuna din Arad în nr. 192 din 8/21 septembrie a.c. comunică un comunicat cu datul Caransebeș 18 septembrie intitulat *Comunitatea de avere în primejdie*, în care afirmă că comitetul Comunității de avere în fruntea căreia era pe atunci *Ilie Curescu* iar membrii *Patriciu Drăgălina*, *Mihai Popovici*, protopop în Orșova, iar ca fisc al comunității de avere *Titu Hațieg* din Lugoj, în mod neînțeles de nime și fără ca cineva să pretindă, face un regulament de serviciu, prin care se comite o nemaipomenită greșeală care taie chiar în existența Comunității de avere.

Această greșeală nemaipomenită constă din împrejurarea că numiții s-au învoit să accepte un regulament de serviciu, în care dreptul autonom al Comunității de avere, bazat pe articolul de lege XXX: 1873 § 7 și aprobat prin statutul Comunității de avere l-au abandonat, învoindu-se ca pe funcționarii Comunității de avere să-i numească comisarul guvernului.

Tot în acest comunicat se înfierează memoria fie iertatului *Ilie Curescu*, despre care susține că pentru asigurarea și salvarea scaunului prezidial pentru persoana sa a cedat dreptul de numire al oficialilor comisarului guvernial; apoi mai departe zice că toată lumea se miră că lui *Curescu*, ca om simplu, stînd sub influența unor preinși buni români, cum de i-a succes a îndupleca la accedarea acestui drept pe domnul *Mihai Popovici* și mai ales pe subscrisul, fost pe atunci fiscul Comunității de avere. Scurt dar ales vorbind: subsemnatul, *Patriciu Drăgălina* și protopopul *Mihai Popovici* au vîndut un drept cardinal al Comunității de avere ca să poată susține pe *Ilie Curescu*, omul simplu, în scaunul prezidial al Comunității de avere!

Înainte de a da explicațiile necesare în partea meritorie a celor publicate, mă simt dator memoriei fie iertatului *Ilie Curescu* a ridica glasul meu și a spune sus și tare: toți ciți au cunoscut pe *Ilie Curescu*, nu numai noi cari i-am fost amici, ci și adversarii lui l-au cunoscut de un bărbat integru, om de omenie, român bun și de o inteligență și cultură superioară — a fost profesorul și directorul școlii militare renumite *Caransebeș*, din care au ieșit, pot zice, cei mai mulți ofițeri români în armata noastră.

A imputa acestui bărbat după moartea lui faptele publicate, vânzarea drepturilor fraților lui grăniceri, cărora le-a servit de la înființarea comunității de avere cu cinste și cu omenie pînă la ultima lui răsufare, trebuie să umple de greață inima oricărui om de onoare.

Și cu toate că îmi cade greu a răspunde la un comunicat, în care se calomniază morții, căci cei ce ne cunosc pe noi cei vii nu vor da crezămînt calomniilor publicate, și prin urmare nici nu avem lipsă să reflectăm la ele, totuși pentru ca să cunoască publicul adevărata stare a lucrurilor, voi da, cît se poate de scurt, deslușirile următoare:

În înțelesul legii art. 19 din 1898, pădurile Comunității de avere trebuiau predate statului pentru prevederea agendelor de silvicultură; tot în înțelesul § 59 al acestei legi Comunitatea de avere a fost îndreptățită să recurgă în scris în termen de 6 luni la ministrul de agricultură ca să-și poată administra pădurile în locul oficiului silvanal de stat, prin amplexarea propriei, iar ministrul de agricultură după ascultarea comitetului administrativ comitateans în coințelegere cu ministrul de interne poate da loc recursului, dar numai în acel caz, întru cît ar afla de corespunzător venitul pădurii pentru de a putea suporta încontinuu speșele legate cu întreținerea funcționarului silvanal, și *întru cît și în altă privință ar afla de asigurat în mod îndestulător rezultatul administrației proprii.*

Tot acest § în alineatul 4 dispune că ministrul de agricultură întru cît s-ar convinge că administrația de pădure nu ar corespunde recerînțelor de silvicultură, poate în coințelegere cu ministrul de interne să retragă concesiunea dată, și poate să dispună predarea pădurii în administrația statului.

Devenind în urma legii memorate actuală întrebarea ca să se predea pădurile în privința silviculturii în administrația statului sau să recurgem să rămînă în administrația proprie, comitetul avea datorința să decidă asupra acestei întrebări, cu atît mai virtos, căci la caz dacă am preda administrația de silvicultură în pădurile Comunității de avere statului, ministrul de agricultură pe baza legii ar fi înființat un oficiu silvanal de stat în Caransebeș, anume pentru pădurile Comunității de avere și speșele legate de acest oficiu tot Comunitatea de avere le-ar fi suportat în înțelesul legii.

Deliberîndu-se în comitet întrebarea, în prima linie s-a cerut de la mine să fac propunere motivată.

Și eu cunoscînd din experiența lungă împrejurările, am propus să fie predate pădurile în administrația statului, să bifurcăm ăst mod administrația averii, lăsînd silvicultura organelor de stat sub controla noastră, rezervînd comitetului Comunității de avere dreptul legal de a susține, păzi și fructifica averea comună, și de a dispune asupra venitelor celor împăduriți.

Și să credeți că am avut motive grave pentru propunerea mea. Dintre multe voi spune deocamdată numai unul.

Voiam să schimb statutul disciplinar octroit de către comitat și — cu toate reprezentările făcute din partea comitetului — aprobat de ministrul de interne.

Căci în înțelesul acestui statut nu numai toți funcționarii și slujbașii Comunității de avere, ci și alesul președinte erau supuși puterii disciplinare a organelor administrative comitatense.

Dacă se introducea bifurcația, cădea de sine motivul cel mai grav, din care s-a subtras puterea disciplinară asupra organelor subalterne din mîna comitetului Comunității de avere.

Nu se poate închipui o stare mai anormală în o administrație de avere, decît ceea ce s-a introdus la Comunitatea de avere prin statutul disciplinar;

Să ai drept a administra averea prin organele tale executive, să fii responsabil pentru administrație corectă, dar să nu ai drept a trage la răspundere pentru eventuale întrelăsări pe organul tău executiv.

Ce însemnătate are dreptul adunării generale a reprezentanților Comunității de avere de a-și alege comitet și președinte, dacă pe acest președinte fără de învoirea adunării generale îl poate suspenda și destitui vicecomitele!?

Această anomalie voiam să o delătorez prin introducerea bifurcației în administrație, căci din punct de vedere al silviculturii raționale s-au supus funcționarii și slujbașii noștri puterii disciplinare comitatense, având aceste organe executive asupra lor atât îngrijirea silviculturii cât și administrația strîns economică.

Deși am pertractat asupra schimbării statutului disciplinar cu forurile comitatense și deși acele au fost dispuse în caz de bifurcație să schimbe anomalia în statutul disciplinar, modificîndu-l conform împrejurărilor schimbate și cu privire la § 7 a legii XXX 1873 cu toate aceste comitetul a respins propunerea mea, și a decis în unanimitate ca să recurgă pentru administrația proprie luînd în cumpănă punctul de vedere financiar, căci făcîndu-se în administrație bifurcația, speșele de administrație ar fi fost cu mult mai mari.

Apoi mai era și o aversiune generală în public contra ideii ca pădurile să fie predate statului.

La îndrumarea comitetului am făcut recursul necesar.

Rezolvarea favorabilă acestui recurs s-a legat însă de rezolvarea regulamentului de serviciu.

Subcomisiunea silvanală a comitetului administrativ comitatens bazată pe § 59 a art. 19/1898 numai așa a aflat asigurat în mod îndestulător rezultatul administrației proprii, întru cît organele încredute cu silvicultura se vor numi de comisarul guvernial.

Și comitetul ca să poată exopera administrația cu organele proprii, și sub presiunea opiniei publice amintite a trebuit să primească condițiunea, dar a putut exopera favorul ca comisarul guvernial *numai dintre candidații propuși de comitet* să poată numi pe ofițanți.

Pe baza acestei înțelegeri s-a făcut proiectul regulamentului de sub întrebare; ce s-a întîmplat cu el mai tîrziu nu știu, atîta însă mi s-a spus din loc competent că pertractările s-au continuat și că la continuarea lor a luat parte și exmisul comitetului actual.

Mai departe mi s-a spus că în urma pertractărilor ulterioare condițiunile acceptate de noi s-au agravat în defavorul Comunității de avere și că cu toate aceste exmisul Comunității de avere le-a primit din partea sa și în cuprinsul lor mai nefavorabil. Subliniez însă că aceste agravări în regulament s-au făcut după moartea fericitului Ilie Curescu și după ieșirea mea din serviciul Comunității de avere.

Închei repetînd: Dreptul autonom al Comunității de avere de a-și alege pe președinte și pe funcționari este iluzoriu și rămîne iluzoriu, pînă atunci, pînă cînd puterea disciplinară asupra lor o exercitează un factor străin.

Rugăm pe această cale și redacția *Tribunei*² de a reproduce scrisoarea prezentă în coloanele preșutului ziar, semnez cu distinsă stimă

Titu Hațieg

Drapelul nr. 101, din 16/29 septembrie 1910

1. Este un răspuns al lui T. Hațieg dat articolului *Comunitatea de avere în pericol*, scris din Caransebeș, și apărut în *Tribuna*, nr. 192, din 8/21 septembrie 1910. Chestiunea este tratată în volum în scrisorile Elenei Iacobich și ale lui Patriciu Drăgălina.

2. *Tribuna* în nr. 199, din 18 septembrie/1 octombrie 1910 publică scrisoarea lui T. Hațieg, fără nici un comentariu.

Băsești, 29 septembrie 1910

On. domniei sale
domnului dr. Valer Braniște
publicist
în Lugoj

Pentru consultare și deliberarea asupra multor cauze de importanță, invităm pe domnii membri ai comitetului partidului național român executiv la ședința care se va ține în Cluj la 4 octombrie a.c. st. n. 10 oare a.m.¹ în localul ce-l va indica dr. St. Morariu.

George Pop de Băsești

Dr. V. Lucaciu

BAR, ms. nr. 150013; Ft. 393/86.

1. Comitetul executiv al P.N.R. a ținut la Cluj în 4 octombrie n. 1910 o ședință plenară, sub președinția lui George Pop de Băsești. După discutarea problemelor curente s-a prezentat de către Iuliu Maniu un raport despre situația politică. S-a hotărât ca pe viitor, pentru operativitate, să se aleagă o Comisie mai restrânsă, care să rezolve chestiunile curente ale partidului, sub rezerva aprobării ulterioare de către Comitetul executiv a deciziilor Comisiei. În Comisie au mai intrat, în afara deputaților români, și: V. Lucaciu, A. Vlad, Liviu Lemeny, V. Goldiș, I. Maniu și V. Braniște. Vezi *Drapelul*, nr. 105, din 25 septembrie/8 octombrie 1910.

260. TIBERIU BREDICEANU

Sibiu, 3 octombrie 1910

Iubite Valer,

Te fac atent la un articol *Epilog la demonstrația contra lui Mangra* care fiind foarte lung l-am trimis numai *Gazetei* și *Tribunei* spre publicare *per extensum*. Fiind însă o afacere a întregii tinerimi de aici, ne-am bucura dacă ai lua și tu o notiță despre el.¹ Al tău cu drag.

Tiberiu

BAR, ms. nr. 150085; Ft. 394/24.

1. Articolul a apărut integral și în *Drapelul*, nr. 105, din 25 septembrie/8 octombrie 1910, după *Gazeta Transilvaniei*, nr. 207, din 22 septembrie/5 octombrie 1910.

În 2 septembrie 1910 tinerii români din Sibiu au organizat o demonstrație împotriva conduitei conciliante a lui V. Mangra. În ziarul *Nagyszombeni Ujsóg* (Jurnalul din Sibiu) din 11 septembrie a

apărut un articol nesemnat intitulat *Tollhegyel (Cu virful penișei)*, în care pentru tinerimea română se foloseau epitete ca „Mócok“, „Fiok Horák“, „gyávák“ („Moșii“, „Pui de Horea“, „lașii“). Tinerii au protestat pe lângă redacția ziarului, au aflat numele autorului: Orosz Gyula, i-au cerut să retracteze cuvintele injurioase, dar acesta n-a voit. În consecință, tinerii i-au cerut satisfacție cavalierească. S-a constituit un juriu, al cărui președinte a decis că „articolul din chestiune nu ofensează întreaga tinerime română din Sibiu“. Tinerii n-au fost mulțumiți cu această decizie, astfel că publică în ziarele românești totul despre acest incident, considerându-l pe autor „de laș și de mișel“.

Articolul *Epilog...* era semnat de 15 tineri: Tiberiu Brediceanu, Ion Budiu, Vasile Chiroiu, Emil Comănescu, Remus Cosma, Brutus Drăgan, Iuliu Enescu, Valer Ghibu, Andreiu Gușu, Ion Muțiu, Octavian Neagoe, Romulus P. Popescu, Victor Raicu, Petru Tincu, Dănilă Vasu.

261. IOAN LUPAȘ

Săliște, 26 septembrie/9 octombrie 1910

Stimate domnule redactor!

Vă rog să binevoiți a publica în cel mai apropiat număr al prețuitului ziar ce redijați aci alăturatele pagini¹, pe care am fost necesitat a vi le trimit ca întâmpinare la cele ce ați publicat despre mine în articolul din nr. 103 al *Drapelului*.

În speranța că veți publica paginile acestea exact cum le-am scris eu, și nu mă veți sili a recurge la ospitalitatea altui ziar în această chestie, am rămas

Al Dvoastră

Stimător

*Dr. I. Lupaș*²

BAR, ms. nr. 150116; Ft. 394/101–102.

Citind în nr. 103 din a.c. al prețuitului ziar *Drapelul* o mulțime de afirmații gratuite la adresa subsemnatului, permiteți-mi a vă pune următoarea întrebare:

Prin ce s-a făcut subsemnatul vrednic de apostrofările violente și neobișnuite, cuprinse în articolul prin care dumneavoastră ați cercat să lămurii netemeinicia antitezei dintre *bătrini și tineri*.

Învinuirile ce le aruncați așa, ca din bun senin, asupra tinerimii de azi în general, și asupra subsemnatului, ca unul din reprezentanții acestei tinerimi, sînt impodobite cu următoarele floricele de stil și gândire:

— „Toată eșofarea (?) se reduce la niște *ambiții de natură foarte meschine* (?) De aici apoi și *mijloacele puțin agreabile*, cu cari caută unii a se *îmbulzi în mod clandestin* (?), așa că uneori face impresia că avem de a face cu *clicării* (?) cari ne așează în lumină falsă și pe cei puțini buni din șirele cele mai tinere.

Așa d.e. *regretăm din cale afară* (?) *modul cum a ajuns în comitetul Asociațiunii domnul dr. Lupaș*, unul din cei mai excelenți tineri ce-i avem (?). Și sîntem convinși că domnia sa regretă și mai mult (?). Toți cei buni au văzut cu *bucurie* chemarea domnului dr. Lupaș în comitetul Asociațiunii, fără de a observa însă că în spatele acestei acțiuni era o *tragere pe sfoară* (?) care a supărat cu drept cuvînt pe toți *cei buni* (?)

Cred că simțiți și dumneavoastră contrazicerea și lipsa de precizie a acestor șire, pe cât de dodonice pe atât de injurioase.

Dacă toți cei buni au văzut cu *bucurie* chemarea domnului dr. Lupaș în comitetul Asociațiunii pentru ce această chemare sau alegere a lui — și *numai a lui* — a *supărat cu drept cuvânt pe toți buni*. Ce fel de oameni sînt acești „toți cei buni“, cari pot să se *bucure* și să se *supere* în același moment și pentru același unic motiv?

Și cum se face că alegerea celorlalți tineri Agârbiceanu ³, Ion Borcea ⁴, Ion Rățiu, G. Precup ⁵, dintre cari unii chiar mai tineri decît Lupaș n-a contribuit cu nimic la această senină încurcătură de sentimente atât de diferite?

În legătură cu alegerea subsemnatului, dumneavoastră amintiți și de o *tragere pe sfoară*. Cum? Cine?

Am întrebat imediat prietenii și cunoscuții mei din Sibiu cari au asistat la alegerea din Dej, ce vrea să însemne această ominoasă expresiune? Dinșii mi-au mărturisit că nu înțeleg nici ei rostul și motivul acestor *vorbe grele*, căci alegerea subsemnatului s-a întîmplat tocmai în același mod ca și a celorlalți membri noi. Și s-au mirat de ce vă năpustiți în mod așa de strașnic numai asupra mea. Căci deși binevoii a mă socoti printre cei mai buni tineri, ce-i avem, acest delicat și nemeritat compliment nu e nicidecum în stare să atenueze celelalte expresiuni grave și din parte-mi, desigur, nemeritate, ca „ambii meschine“, „îmbulzire clandestină“, „tragere pe sfoară“ și alte asemenea grațiozități.

Nu-mi aduc aminte să fi cultivat vreodată „ambii meschine“ nici să mă fi îmbulzit undeva „în mod clandestin“, nici să fi pus la cale vreo „tragere pe sfoară“. Dacă dumneavoastră ați avea cunoștință despre astfel de cazuri, vă rog să mi le comunicați și mie și cititorilor dumneavoastră.

În preajma alegerii de la Bistrița (1907), adevărat că au insistat cîțiva prieteni ai mei să primesc să fiu ales membru în comitetul Asociațiunii. Dar eu am declinat *categoric* această distincție.

Înainte de alegerea din Dej însă numai doi inși m-au întrebat dacă aș fi învoit să intru în comitet. Acestora le-am declarat că nu m-aș simți tocmai bine la aceeași masă cu „venerabilul“ Suluțu, care nu demult și-a permis contra mea și contra activității mele literare o intrigă din cele mai detestabile și de care niciodată n-aș fi îndrăznit să-l cred capabil pe un președinte al unei societăți literare. Dacă și cînd va cere trebuința nu voi întîrzia a servi publicului informațiuni mai amănunțite asupra acestei vitejii cavalerești, a domnului Iosif Sterca Șuluțu de Kerpenyes.

Dar iată că deși nu m-am *îmbulzit* nici în mod clandestin nici neclandestin adunarea generală din Dej m-a ales și pe mine în rînd cu ceilalți tineri de bune cre-dințe.

Și cum nu prea sînt obișnuit a lua în glumă problemele noastre de viață culturală, nici a considera această alegere ca o distincție, după concepțiile curente ale intelectualilor noștri, ci ca o chemare de muncă și mai întetită ca pînă acum, am crezut în primul moment că prin silințe deosebite voi reuși cu vremea să mă fac vrednic de această încredere „a măritei obști românești“.

Dacă aș fi putut bănui că alegerea mea a indispus pe *toți cei buni* în mod atât de serios, cum scrieți dumneavoastră, desigur n-aș fi primit nici de astă dată.

Dar cum puteam eu să ghicesc lucrul acesta, cînd de la mulți „buni“ am primit cu acea ocazie telegame și cuvinte de felicitare. *Cel mai bun* dintre toți conducătorii și membrii Asociațiunii noastre mi-a adresat cu data de 11 septembrie v.a.c. următoarele cuvinte: „Dă-mi voie să te felicit pentru alegerea în comitetul Asociațiunii, sau mai bine zis să felicit Asociațiunea pentru alegerea nimerită, ce a făcut de astă dată“.

Așadară, cum rămîne cu *supărarea* „tuturor celor buni“ cînd autorul acelor citate este *cel mai bun* dintre toți (și observ că nu e tocmai tînăr).

Veți admite deci că e îndreptățită dorința mea de a ști cine sînt „toți cei mai buni“ și care sînt motivele supărării lor.

Nu de alta, dar numai ca să mă pot asocia și eu în regretele dumneavoastră „din cale afară“ și să știu trage eventual consecințele acestor formidabile „regrete“, cari, judecînd după cuprinsul articolului dumneavoastră, s-ar părea că iau proporții epice de „jalnică tragedie“ în stilul lui Alecu Beldiman ⁶.

Rugîndu-vă să binevoiți a publica în coloanele *Drapelului* aceste șire ale mele nădăjduiesc că din partea dumneavoastră nu vor întîrzia deslușirile necesare cu care sînteți datori atît subsemnatului cît și publicului cititor.

Primiți etc.

Dr. I. Lupaș

Publicată în *Drapelul* nr. 107, din 30 septembrie/13 octombrie 1910

1. În editorialul din nr. 103 al *Drapelului* din 21 septembrie/4 octombrie 1910 V. Braniște aprecia disputa dintre „bătrîni“ și „tineri oțeliți“ din cadrul P.N.R. ca un nonsens, tinerii avînd posibilitatea de a se manifesta în voie. Un episod al acestor neînțelegeri l-a constituit alegerea — incorectă după opinia lui — a lui I. Lupaș în comitetul „Astrei“ la adunarea de la Dej. Președintele, Iosif Sterca Șuluțu lipsînd, adunarea a fost condusă de Andrei Birseanu.

I. Lupaș nu fusese la Dej.

Articolul scris, cu bune intenții, de V. Braniște l-a nemulțumit profund pe Lupaș, așa cum se vede din textul trimis lui Braniște și care a apărut în nr. 127, din 20 noiembrie/3 decembrie 1910 al *Drapelului*. În același număr, Braniște își informa cititorii despre faptul că I. Lupaș, în loc să fie ales în comitet pe locul vacant rămas de la M. Cristea, a fost ales în locul unui „bătrîn“, Remus Roșca.

În scurt timp, se va isca o violentă polemică Lupaș-Șuluțu, acestuia din urmă Lupaș aducîndu-i unele imputări.

Noi dispunem de multe scrisori trimise de Șuluțu lui Braniște, pe care însă ne mărginim doar să le semnalăm:

Sibiu, 19 octombrie, 1 decembrie, 4 decembrie, 11 decembrie, 12 decembrie, 16 decembrie, 23 decembrie 1910. PAR, ms. nr. 150160, 150162—150164, 150166—150168.

În timp, raporturile Braniște—Lupaș vor fi mult mai calde ei colaborînd, de pildă, fructuos în cadrul Consiliului Dirigent. V. Braniște a fost șeful Resortului de Culte și Instrucțiune Publică, iar Lupaș, secretar general în același Resort.

2. Ioan Lupaș (1880—1967). Isteric. În acea vreme era protopop la Săliște. Membru al Academiei Române. După 1918 a fost deputat și ministru. Profesor universitar la Cluj.

3. Ion Agârbiceanu (1882—1962). Scriitor și gazetar. Vezi D. Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu, Bibliografie*, București, 1974, 618 p.

4. Ioan Borcea, militant național.

5. Gavril Precup (1865—1921). Profesor și publicist. Vezi Emil Precup, *Profesorul Gavril Precup (15 ani de la moartea sa)*, Gherla, 1936, 86 p.; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. IV, Bistrița, 1981, p. 191—194.

6. Alexandru (Alcu) Beldiman (1760—1826). Scriitor român.

Mehadia, 10 octombrie 1910

Sehr geehrte Administration des Drapelul

Sie hatten die ganz besondere Güte mir circa 500 Exemplare der vom Ministerium des Innern hinausgegebenen, von der Stadthauptmannschaft Lugos in romanischer Sprache publizierten *Verhaltensmassregeln während der Cholera-Epidemie gratis* zur Verfügung zu stellen, um meiner Absicht gemäss — die armen romanischen Familien meines Heimatsortes Mehadia mit denselben betheilen zu können.

Ich hielt es für geziemend, bei Verteilung der Blätter ausdrücklich zu bemerken, das letztere eine Gratisgabe der romanischen Zeitung *Drapelul* seien.

Auf ganz besonderer Wunsch der Beschenkten, sowie auch in meinem eigenen Namen, danke ich der hochgeschätzten Administration des *Drapelul* auf das innigste für diese generöse zeitgemässe Spende.

Gleichzeitig kann ich es mir nicht versagen, meiner Freude darüber Ausdruck zu geben, dass es eine romanische Zeitung ist, welche sich in schwerer Zeit in uneigennützigster Weise in den Dienst des Volkswohles stellt und damit beweist, dass es seine wahre Bestimmung kennt, und ihr sogar mit eigenen beachtenswerten Opfern gerecht zu werden weiss.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner besonderen Hochachtung und Wertschätzung sowie meiner steten Dankbarkeit, mit der ich zu zeichnen die Ehre habe
Ihr ergebenster

Cena fmlt.

BCS, ms. nr. 31425; Ft. 429/969—970.

Traducere:

Prea onorată redacție a *Drapelului*,

Ați avut deosebita bunătate să-mi puneți la dispoziție *gratuit* aproximativ 500 exemplare din circulara editată de Ministerul de Interne, publicată în limba română de primăria Lugoj cu privire la măsurile ce trebuie luate în timpul epidemiei de holeră¹, pentru a le putea distribui familiilor sărace din orașul meu de baștină, Mehadia.

Eu am considerat de necesar să menționez la distribuirea acestor afișe că sînt un dar al ziarului românesc *Drapelul*.

Din dorința expresă a locuitorilor exprim mulțumirile lor, cît și ale mele personale, prea onoratei redacțiunii a *Drapelului* pentru acest dar generos.

Totodată, nu pot să-mi rețin expresia bucuriei că este un ziar românesc care se pune în mod dezinteresat în slujba binelui poporului, dovedind că-și cunoaște adevărata menire și știe să-l servească aducînd jertfe demne de admirat.

Primiți, vă rog asigurarea deosebitei mele stime și admirații și constanta mea recunoștință, cu care am onoarea să semnez

Al dumneavoastră devotat

Cena
general de divizie1. Circulara a apărut ca supliment la *Drapelul* nr. 90, din 21 august/3 septembrie 1910.

263. MIRON È. CRISTEA

Mult on. domn

dr. Valeriu Braniște

asesor consistorial în Lugoj

Nr. 6136 PI

ex. 1910

Caransebeș, 30 septembrie/13 octombrie 1910

Plenul consistorului nostru eparhial, ținut la 19 iunie¹ 1910 a aflat de bine a institui o anchetă de 12 fruntași ai eparhiei cari intrunindu-se sub prezidiul nostru să se ocupe de regularea chestiunilor mai arzătoare ale eparhiei croind directivele de lipsă pentru înaintarea intereselor bisericii și a credincioșilor ei. În acea anchetă ai fost ales și mult on. domnia ta.

Aducându-vă acesta la cunoștință vă invit ca pe miercuri 10/23 noiembrie la orele 9 a.m. să luați parte la ședința primă a acestei anchete.

Spre cuvenită orientare vă anunț că această anchetă va trebui, între altele, să se ocupe cu următoarele chestiuni:

1. Întemeierea unui fond de pensii pentru clerul pastoral etc.
2. Organizarea mai potrivită a personalului de la consistoriului eparhial, ca afacerile oficiale să se poată rezolva și speda mai grabnic îndeosebi regularea afacerilor privitoare la exactoratul consistorial și la oficiul de casă.
3. Îmbunătățirea salariilor la oficialii consistoriali și la profesorii definitivi.
4. Chestiunea asigurării contra focului a edificiilor bisericesti din parohii.
5. Ținerea ședințelor consistoriale în anul 1911.
6. Întregirea protopopiatelor etc., etc.
7. Eventuale zidiri.

Vă rugăm a participa și a contribui cu experiențele dumneavoastră probate la o bună rezolvare a chestiunilor atinse.

Cu arhierească binecuvîntare

Dr. E. Miron Cristea
episcop

BCS, ms. nr. 22984; Ft. 429/638

1. Darea de seamă despre Consistorul plenar a apărut în *Drapelul* nr. 65, din 19 iunie/2 iulie 1910. Trebuie avut în vedere că episcopul Cristea își data corespondența după calendarul iulian

264. MEDVE ZOLTÁN

Lugoj, 14 octombrie 1910

Tisztelt Doktor Úr!

Kérem legyen szives ha teheti engem mai nap folyamán felkeresni, szeretnék néhány dolgot megbeszélni, s én nem mehetek, mivel folyton járnak nálam emberek, most azonban már csak kettő van.

Reményilem nem veszi rosszul sem kérésem és felkérésem
Szives üdvözlettel

Medve Zoltán

BCS, ms. nr. 43121; Ft. 429/1048.

Traducere:

Stimate domnule doctor!

Vă rog să fiți amabil și căutați-mă în decursul zilei de azi, dacă vă e posibil, doresc să vorbim despre câteva lucruri ¹, și eu nu pot pleca, pentru că vin la mine oameni, dar acum nu mai sînt decît doi.

Sper că nu-mi luați în nume de rău cele ce vă rog și veniți la mine.

Cu salutări cordiale.

Medve Zoltán

1. Sîmbătă, 2/15 octombrie 1910, s-a deschis Congregația ordinară de toamnă a comitatului i Caraș-Severin. Membrii aparținători ai P.N.R. s-au întrunit, în prealabil, vineri, 1/14 octombrie, la hotelul „Concordia“, pentru a se pune de acord cu privire la activitatea lor în congregație. Vezi *Drapelul*, nr. 107, din 30 septembrie/13 octombrie 1910. În editorialul din nr. 108 al *Drapelului* V. Braniște făcea apel la o conduită cît mai combativă, deși era convins că rezultatele care se puteau obține erau minime. „Și dacă nimic alta n-ar rezulta din aceste încercări de luptă și muncă, decît că ne deprindem la luptă și muncă organizată, că facem școală atît cu noi cît și cu poporul, în înțelesul mai larg al cuvîntului, totuși rezultă un folos pozitiv.

De multe ori — continua Braniște — ni se reproșează că n-avem școală politică. Ei bine, școala politică a unui popor nu cade ca mana din ceruri, ci se face lucrînd și muncînd“.

Vezi *Congregația de toamnă a comitatului Caraș-Severin*, în *Drapelul* nr. 109, din 5/18 octombrie 1910.

265. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

București, 19 octombrie 1910

Am sosit bine, am dus fetițele cu automobilul pe o ploaie continuă și drumuri desfundate în Măgurele ¹. Directoarea a fost foarte amabilă, te-a lăudat iar cu carul etc. etc. Eu voi sta aici pînă sîmbătă și probabil mă înapoiez peste Vinerea ².

Te sărut și pe tine și copiii

Al tău Valer

ASCN 900 VI/34.

1. Este vorba de fiica adoptivă Mărioara și de Sempronia Terfăloaga (copilul bunului său prieten David Terfăloaga), rămasă orfană, împreună cu două surori din fragedă copilărie, de a cărei educație s-a ocupat V. Braniște. După terminarea institutului Sempronia a fost angajată la Viena bună la copiii atașatului militar român Stîrcea. Vezi *Aminții din închisoare*, p. 471.

2. Cu prilejul acelei călătorii la București a fost V. Braniște în audiență la primul-ministru Ionel I. C. Brătianu și la șeful opoziției, Take Ionescu, pentru a-i informa cu privire la mersul tratativelor cu Tisza. Vezi *Ibidem*, p. 459.

266. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

București, 22 octombrie 1910

Casele privilegiate de împrumut
pe amanet în România
„Muntele de pietate“¹
Str. Sf. Ionică 9.

Sînt gata de plecare, deseară voi fi la Brașov, unde aștept o depeșă². De aceasta depinde că sosesc luni la amiază sau marți seara acasă, căci e vorba să mă opresc la Vinerea. Copilițele le-am lăsat bine. Cred că ți-au scris deja. Le-am dat de temă descrierea interesantei călătorii. Sper să vă găsesc pe toți bine.

Sărut copii, pe tine te îmbrățișează al tău

Valer

ASCN 900 VI/3.

[Pe verso: Fotografia centralei București a „Muntelui de pietate“].

1. Acest „Munte de pietate“ este marea Casă de amanet, creată la București de C. Diaconovici.

2. Telegrama așteptată era de la conducerea P.N.R., cu indicații pentru I. Mihu, care în acel timp era la Budapesta „în afaceri strict private“. Vezi scrisoarea lui Mihu din 28 octombrie 1910.

267. VALERIU BRANIȘTE

(Către Ion Mihu)

Castelul marelui împăciuitor

Vinerea, 11/24 octombrie 1910

Mult stimată amice,

Venind din țară, unde mi-am dus o fetiță la institut¹, am căutat să te văd, deoparte ca să mă informez și eu mai de aproape, de altă parte ca să comunic și eu unele informațiuni², pe care le consideram de importante, înainte de a face calea,

la Budapesta. Dar n-am avut norocul a te vedea! Cum sînt din fire fatalist mi-am zis: Poate este mai bine așa!

Așa mă restrîng a-ți comunica multe complimente de la Diaconovici, totodată să profit de ospitalitatea casei dumitale pînă la proximal tren, cu care o apuc spre mult dorita casă, de unde absentez de 9 zile.

Atîta pot să-ți comunic că la întrebarea principală ce ne preocupă am ajuns la convingerea că nici din afară nici din lăuntru nu este nici o *presiune* ca Tisza să înjghebeze cu orice preț pacea.

Motivul inițierii acestei acțiuni din partea lui Tisza, după toate informațiile ce le-am cîștigat, este teama de Arhiducele, care venind la putere ar putea profita de conflictul înverșunat în sarcina șovinismului. De aceea se grăbește a aplatiza ce poate, ca Arhiducele venind să găsească o situație împăcată, pe care să nu o mai poată exploata. Va să zică teama îi mină pe cei din Pesta. Tot așa este cert că cei din Viena urmează o politică echivocă, așa că noi sîntem între două pietri de moară.

Între asemenea împrejurări înțeleg pe deplin rostul vorbelor „in die Länge ziehen“³ și din parte-mi, deși din alte motive, de asemenea cred că și pentru noi este în momentul de față mai bine a tărăgăna.

Te salută cordial al dumitale devotat

Dr. V. Braniște

Publicată în: Dr. Ion Mihu, *Spicuri din gîndurile mele*, Sibiu, 1938, p. 204–205. Transcrierea am completat-o și cu varianta de la p. 65.

1. Institutul Oteteleșeanu al Academiei de la Măgurele.
2. V. Braniște nu poate comunica decît parțial în scrisoare impresiile de la București.
3. A tergiversa (în l. germană).

268. GEORGE TĂTUCU

Iablanița, 13/26 octombrie 1910

Onorată redacție,

Rog a mi se comunica dacă s-a combinat ceva pentru candidații de membri la congregație, ca să ne știm de cu vreme orientat¹.

Aici în Iablanița pășesc numai eu, căci alții nu am cari să fie aplicați a jertfi timp și bani etc. . . .²

Bine ar fi să se designeze din centru, din Lugoj, pentru toate locurile oameni cari iau parte și sînt rezoluți. Cei designați pentru Cornea, Mehadia și Corniereva să mi se comunice și mie ca să lucră și eu ce pot în apropiere³.

Cu deosebită stimă

George Tătucu⁴

BCS, ms. nr. 23236; Ft. 429/1086–1087.

1. Publicația oficială a comitatului Caraș-Severin făcea cunoscut în nr. 48/1910 că alegerile pentru congregația comitatensă — adunare reprezentativă la nivelul comitatelor care-și desfășura lucrările în două sesiuni pe an, formată din membri aleși și de drept — urmau să se țină în zilele de 22, 23 și 24 noiembrie 1910 st.n. 150 de mandate se alegeau pînă la sfîrșitul anului 1916, iar 15 mandate pînă la sfîrșitul anului 1913. Un extras din înștiințare, cu cercurile și cu numărul de membri ce trebuiau aleși a apărut și în *Drapelul*, X, nr. 113, din 14/27 octombrie 1910.

La scurt timp după aceasta s-a ținut o consfătuire confidențială a membrilor Congregației comitatense a comitatului Caraș-Severin aparținători Partidului Național Român care l-a desemnat pe Valeriu Braniște cu „conducerea afacerilor comitatense ale partidului“. În consecință, deși participarea la consfătuire a fost după opinia lui V. Braniște nesatisfăcătoare, printr-un aviz din 4 noiembrie st. n. publicat în *Drapelul*, nr. 117, din 23 octombrie/5 noiembrie 1910. V. Braniște reamintea data alegerilor, că se vota în toate cele 70 de cercuri, invita pe fruntașii români aparținători P.N.R. să candideze deputați fideli programului partidului, țărani sau intelectuali, care să și participe la lucrările congregației. Mai făcea cunoscut că dacă pe plan local „nu s-ar găsi candidați potriviți, designăm cu plăcere candidați din centru sau din alte părți ale comitatului“. În *Drapelul* nr. 120, din 2/15 noiembrie apărea tabloul noii arondări a cercurilor electorale pentru congregația comitatensă indicîndu-se cercul, comunele aparținătoare, numărul locurilor vacante, pe cîți ani se alegeau membrii. Rezultatele alegerilor au apărut în *Drapelul*, nr. 123, din 11/24 noiembrie 1910 și nr. 124, din 13/26 noiembrie 1910.

2. La Iablași au fost aleși: Dr. George Dragomir, profesor în Caransebeș și George Tătucu, paroh.

3. La Cornea au fost aleși: Dominic Rațiu, conducătorul filialei „Albina“ din Lugoj, dr. Petru Barbu, profesor în Caransebeș, și Gavril Ghimboșa, comerciant în Mehadia. La Corniareva a fost ales Ioan Grozăvescu, în timp ce la Mehadia a fost ales Ion Simeon, a cărui atitudine, ca și a altora, „nu este destul de deslușită“ — după opinia *Drapelului*. Amintim că Valeriu Braniște a fost ales membru în congregație la Bocșa Română. *Drapelul* nr. 124/1910 făcînd bilanțul alegerilor remarca că față de 8 mandate care expiraseră, aderenții P.N.R. au obținut 33 de mandate, un plus deci de 25 mandate. „Puțin, dar în fine tot e ceva față de trecut“. Au fost și cercuri în care membrii P.N.R. n-au candidat.

4. G. Tătucu, preot în Iablași.

269. IOSIF STERCA ȘULUȚU

Sibiu, 27 octombrie 1910.

Stimate domnule doctor!

V-am fost rugat să-mi retrimiteți manuscrisele ce vi le-am împărtășit spre publicare, la caz dacă nu vă convin.

Nu mi-ați răspuns nimic. Eu însă vreau ca să nu se amine publicarea; nu mi-e indiferent dacă se publică acum, ori cine știe cînd¹; de aceea din nou vă rog, aveți bunătate a mi le retrimite.

Vă salut

Iosif Sterca Șuluțu

BAR ms. nr. 150161; Ft. 394/218—219.

1. Vezi nota 8 din scrisoarea lui din 29 august 1910.

Vinerea, 28 octombrie 1910

Dragă domnule Valer,

În raporturile mele cu oamenii și peste tot în lucrurile mele, am fost de regulă favorizat de noroc, cu dumneata, însă, hotărît am „Pech”¹.

În cauza fondului ziaristilor nu am putut afla părerea dumitale la timp, în trecut, cînd am avut fericirea a te avea la mine, ai plecat tocmai cu trenul care aducea scrisoarea, care m-a îndemnat, să fac calea mînzului² la „prietenu’ meu”³, cum îl numește Maniu. Iar acuma, spre regretul meu, a trebuit să fiu lipsit de prilejul, mie întotdeauna binevenit și prea plăcut de a putea sta cu dumneata de vorbă, rămînînd să aflu o mică consolare în scrisoarea dumitale.

În fine, ca virf la toate, cu toată silința ce mi-am dat nu pot descifra cel mai esențial cuvînt din scrisoare, anume cuvîntul din urmă la propoziția: „Și pentru noi este în momentul de față mai bine a” . . .⁴

Să nu fie cu supărare, dar trebuia să spun, că ai scrisoarea al dracului?

Informările ce le-ai cîștigat nu mă surprind deloc, pentru că consună perfect cu impresiile mele.⁵

Eu de la început nu am crezut în „o poruncă de sus” și nu pot împărtăși nici așteptările mari, ce unii oameni le leagă de A.⁶

Totul trebuie redus la o idee predilectă și la o stăruință fanatică a lui T[isza]; dovada: convorbirea lungă avută cu el, scrisorile schimbate în timpul ultim și împrejurarea, că precum sînt informat, la Pesta chiar nici secretarii de stat nu cunosc starea actuală a afacerii și intențiile celor mai mari.

Altcum afacerea este ajunsă la un punct de stagnare completă, cauzată în parte, prin absență îndelungată și prin alte preocupări actuale ale prim-ministrului.

Vorbînd adevărul, desigur tot prin multe lucruri obvenite în timpul ultim, și eu mi-am impus o rezervă și afară de corespondența avută cu T., mai ales în scop de a nu rupe cu totul firul tratativelor și de a putea ieși baremi personal teafăr din întreagă afacere — m-am abținut intenționat de la orice acțiune.

Ar fi multe de spus, dar în cadrul unei scrisori aceasta nu se poate face, pentru că între altele pentru așa ceva, sînt și prea leneș.

Pentru a fi exact informat trebuie să-ți spun că la Pesta am fost în afaceri strict private și nu am căutat și nici nu am avut convenire cu nici un politician maghiar de seamă.

În speranța, că convenirea, zădărnicită de astă dată prin împrejurări neprevăzute, va avea loc la altă ocazie binevenită.

Te salut cu multă dragoste și stimă.

I. Mihu

BAR, ms. nr. 149957; Ft. 392/317, 318, 319, 320, 321.

1. ghinion (în l. germană). Se referă la o vizită anterioară a lui V. Braniște la Vinerea.

2. Zicala: calea mînzului este o metaforă pentru drumurile inutile încoace-încolo făcute pentru tratative.

3. Conte Tisza.

4. tărăgăna, cuvînt ce nu l-a putut descifra din scrisoarea lui V. Braniște din 24 octombrie.

5. Vezi în *Ibidem* impresiile din țară și concluziile emitentului.

6. Arhiducele Franz Ferdinand. I. Mihă subaprecia presiunile făcute din afară asupra guvernului maghiar pentru a ajunge la o înțelegere cu românii.

271. VASILE LUCACIU

Șișești, 31 octombrie 1910

Prea stimată domnule!

Comitetul central executiv al Partidului Național Român, în ședința sa plenară, ținută la Budapesta la 24 iunie a hotărât constituirea unei comisii de 21 de membri, cu însărcinarea, ca această comisiune să prelucre proiecte practice și corespunzătoare pentru regularea și conducerea activității partidului și în general a vieții noastre naționale¹.

În acest cadru revin deci chestiunile mari ale organizării, activitatea politică, presa, cauzele importante economice și problemele culturale, etc.

E clar prin urmare că interesele de competență ale vieții noastre naționale sînt depuse în mîinile acestei comisii!

De aceea lucrările ei trebuie să fie adînc cumpănite, ba bine chibzuite și formulate așa ca toți românii de bine să le vadă și să le priceapă, că sînt adevărate, postulate ale progresului nostru național!

Vă invit cu toată încrederea la ședințele acestei comisii, în Budapesta (Hotel Jägerhorn) pe 15, 16 și 17 noiembrie st. n.²

Sapienti satis³!

Cu deosebită stimă

Dr. Vasile Lucaciu

BAR, ms. nr. 149941; Ft 392/285.

1. E vorba de comunicatul apărut în *Lupta*, nr. 103, din 13/26 iunie 1910.

2. Presa nu dă lămuriri despre hotărîrile ședințelor din zilele de 15, 16, 17 noiembrie 1910.

3. Dicon latin, forma adevărată *Sapienti sat* = suficient pentru cei inițiați, este utilizat deja la Titus Maccius Terentius (254–184 î.e.n.) autor de comedii și de poetul Terentius Publius Afer (190–159 î.e.n.) în *Phormio* III.3.8.

272. VALERIU BRANIȘTE

(Către Miron E. Cristea)

Lugoj, 4 noiembrie 1910

Prea stimată domnule episcop,

În loc de multă vorbă, alătur aici scrisoarea ce mi-o scrie Iosif Popescu, un econom de treabă și cinstit.¹

I-am scris că e vacant un stipendiu din fundațiunea Peția și fără aminare să trimită la adresa prea sfinției tale o petiție către consistor. Aducîndu-ți aceste la

cunoștință, te rog respectuos întrucît se poate să ajuți acestui om de omenie și cu mulți copii.

Eu plec astăzi la Brașov de unde mă voi înapoia marți.

Dorindu-ți multă sănătate să poți învinge toate greutățile, te rog primește asigurarea profunde mele stime.

Dr. Valeriu Braniște

Publicată în: Antonie Plămădeală, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, 1984, p. 33—34.

1. Bursa cerută este pentru George Popescu. Vezi scrisoarea acestuia din 10 septembrie 1910.
2. Am completat ce era indescifrabil în text și greșit transcris, Petir în loc de Peția.

273. VICTOR BRANIȘTE

Seghedin, 4 noiembrie 1910

Iubite Valer,

Am sosit alaltăieri în pace aici și mi-am reluat vechea locuință.¹ Am găsit aici pe un țaran slovac și pe un duelgiu, care m-au primit cu mare dragoste. Pînă acum mă simt bine și cred că voi putea suporta cu liniștea recerută și această pedeapsă. Ți-aș fi foarte mulțumitor dacă mi-ai trimite începînd cu săptămîna aceasta *Drapelul*.

Sărut pe Miți și copiii.

Te îmbrățișează al tău

*Victor*²

Salutări fraților din redacție.

Arbiva familiei.

1. Închisoarea de stat din Seghedin. În 1909, cu prilejul serbărilor înaugurale ale Palatului culturii de la Arad, considerate ca o „serbare națională a tuturor românilor“, *Tribuna* nr. 249 din 15/28 noiembrie 1909 i s-a trimis lui Victor Braniște o telegramă de azeziune, tot în închisoarea din Seghedin, de către „confrații de dincoace și de dincolo“, *Ibidem*. De astă dată ispășea o pedeapsă de 6 luni pentru un articol din *Gazeta Transilvaniei* intitulat *Sărbători vesele. Gazeta Transilvaniei*, nr. 229, din 19 noiembrie/1 decembrie 1910.

2. Victor Braniște (1874—1938). Ziarist, redactor la *Gazeta Transilvaniei* din 1901. Pleacă din Brașov o dată cu retragerea trupelor române din 1916, pribegeste în Rusia, scoate la 13 octombrie, 1918 primul număr al *Gazetei Transilvaniei și Bucovinei* la Ekaterinenburg, nu departe de Celiabinsk unde era sediul voluntarilor români. Apar 6 numere ale gazetei tipărite cu caractere latine în tipografia cehă din localitate. După mutarea voluntarilor la Irkutsk au mai apărut 6 numere scrise cu mîna și șapirografiate. Vezi Victor Braniște. *Gazeta Transilvaniei în Siberia în Almanahul presei române*, Cluj, 1926, p. 79—80.

Arad, 7 noiembrie 1910

Dragă Valeriu!

Azi la 11 oare am primit de la Mișu din Orăștie o telegramă cu aceea, ca să suspendez publicarea comunicatului, dacă se mai poate. Am telegrafiat imediat lui Maniu, la *Gazeta Transilvaniei* și ție. Cred deci, că publicarea deocamdată nu se va face.¹ Am scris însă lui Mișu, ca să nu mai admită târăgănări, căci tulburarea asta, hotărît, este în detrimentul nostru. Eu am impresia că guvernul voiește să amfne chestia un an de zile pînă ce termină afacerea băncii, apoi chestiunile militare, bugetul comun pe 1911 și noua lege militară, apoi ne poate da cu piciorul fără nici o primejdie pentru sine. Noi trebuie să terminăm odată cu comedia asta, ca să ne putem apuca de lucrările pregătitoare pentru schimbarea programului; respective pentru formularea unui program adecvat trebuințelor actuale politice ale națiunii noastre, căci petrificarea programului nostru din 1881 este cea mai mare piedică în dezvoltarea noastră evolutivă. Ideile mele asupra acestei chestiuni în conturi generale le cunoști. Eu voi studia mai temeinic afacerea și-mi voi pune părerile și proiectele mele pe hirtie. Fă și tu asemenea, ca să fim pregătiți pentru momentul care trebuie să sosească cit mai curînd.

Servus

V. Goldiș²

BAR, ms. nr. 149935; Ft. 392/272, 273.

1. E vorba despre comunicatul despre ruperea tratatelor cu guvernul. Ioan Mișu și-a depus mandatul primit de la guvern în urma unui schimb de scrisori cu prim-ministrul și cu contele Tisza. Acesta din urmă i-a scris la 21 octombrie între altele următoarele: „Pacea însă trebuie să o încheiem cu toți românii. Din ea nu pot lipsi acele sute de mii, care sînt acum membri ai Partidului Muncii, iar aceștia nu pot intra în noua organizație românească decît numai dacă ea se atașează partidului muncii“. Iar Khuen-Héderváry i-a comunicat la 26 octombrie „Regret că trebuie să te înștiințez că făcînd abstracție de chestiunile concrete ale memoriului, despre care se poate vorbi oricînd, ideea ce stă la bază și principiile pe care se bazează întreg operatul sînt de așa natură, că nu-l găsesc potrivit spre a fi discutat mai departe“. (Traducerea textelor din Ioan Mișu, *op. cit.* p. 204; 208—209) După ce Ioan Mișu scrie prim-ministrului: „încît privește persoana mea, trebuie să consider chestiunea pe deplin terminată după antecedentele date, ceea ce regret cu atît mai ales cî am avut motiv temeinic a crede că acțiunea s-ar putea încheia cu rezultat favorabil (*Ibidem.* p. 207—208), revine asupra hotărîrii sale și reia contactul cu frunțașii politici. Vezi *Încercări pentru reluarea firului Întrerupt al tratatelor*, *Ibidem.* p. 69—92. Dar nici această ultimă tentativă n-a dus la rezultat și I. Mișu într-o scrisoare adresată contelui Tisza la 25 XI renunță definitiv la mandatul ce i-a fost încredințat: „Onestitatea mea mă oprește să las pe excelența voastră în dubiu sau în rătăcire cu privire la aceasta. De aceea, și fiindcă oricît aș dori, nu sînt actualmente în situația de a mă putea provoca la concesiuni pozitive; care le-aș crede potrivite să trezească din nou încrederea în reușita acțiunii de împăcare, ceea ce cred indispensabil — fac mai bine dacă pentru moment mă dau la o parte și tac. *Ibid.* p. 231.

2. Datarea s-a făcut cu ajutorul scrisorii lui Goldiș către Mișu din 9 noiembrie 1910. *Ibidem.* p. 211.

Selbăgel, 28 octombrie/9 noiembrie 1910

Mult sonorate domnule,

Am căutat ca să ajung a mă înțelege cu popa „hăl ras“ de la Zorlențul Mic ca să începem o acțiune comună la alegerile membrilor congregaționali, dar în zadar, nici nu m-a invrednicit de răspuns măcar.

În cercul Găvojdiei¹ prin urmare stăm rău. Puținele voturi ce s-ar putea, din Lugojel și Sălbăgel stringe. Pe Găvojdia nu contez, nicidecum n-a fost a noastră. În Jena, sînt vreo șapte cari numai cu partidul nostru nu votează. Mandatele ar putea fi sigure, dacă ar fi Zorlențul Mic al nostru, însă Belu² e negru pe cerul gurii. Lui îi sînt toți prea puțin, numai cei ce se îngrijesc de hainele și pîntecele lui sînt ai lui.

În vreo 3 rinduri mi-am încordat puterile săvirșind numai muncă de Sisifus acum nesusindu-mi răspuns de la Zorlențul Mic, am crezut că mai bine va fi dacă voi sta deocamdată la o parte, fiind în speranța că nu peste mult timp vom putea saluta în mijlocul nostru pe un viitor preot în Zorlențul Mic, cu care împreună luptînd vom fi siguri de reușită.

Ca un membru devotat al partidului, mi-am ținut de datorință a-ți împărtăși aceste șire, spre a avea cunoștință despre cele din cercul nostru.

Cerîndu-mi scuzele mele pentru împărtășirea acestei știri, rămîn al mult onorat domniei tale.

Deosebit stimător

Marian Groza
paroh

BCS, ms. nr. 23368; Ft. 429/1216–1217.

1. E vorba de alegerile congregaționale din cercul Găvojdia din comitatul Caraș-Severin fixate pentru 22 noiembrie. Urmau să fie aleși 2 reprezentanți pe o durată de 6 ani. Vezi *Drapelul* nr. 120, din 2/15 noiembrie 1910. Reprezentanții P.N.R. nu au învins în acest cerc. Vezi rezultatele alegerilor congregaționale în *Drapelul*, nr. 123–124/1910.

2. Preotul Belu din Zorlențul Mic nu colabora cu aderenții P.N.R.

276. VASILE GOLDIȘ

Arad, 12 noiembrie 1910

Dragă Valeriu:

Azi am primit de la Mihai o scrisoare foarte bruscă, în care îmi cere îndărăt conceptul comunicatului arătîndu-se foarte supărat că noi am discutat asupra acestui comunicat¹ și am voit să facem puține schimbări în el. Despre toate acestea eu, bineînțeles l-am avizat, acum îmi scrie că va aviza el publicul despre retragerea

sa cum și când va afla dinsul de bine. Astfel, te rog, ca comunicatul să nu-l mai folosești. Am avizat despre toate și pe Maniu. De altfel Mihu îmi scrie: „Motivul adevărat al retragerii mele este ținuta ta și a lui Maniu și în parte a lui Branște”. Eu pasajul acesta nu-l înțeleg, căci Mihu nu se explică, ci numai declară. I-am răspuns imediat într-o scrisoare mai lungă declarînd la fine, că eu, după cele pătite, în afacerea aceasta mai mult nu mă amestec.

Servus

V. Goldiș

BAR, ms. nr. 149936; Ft. 392/274—275

1. E vorba de comunicatul privitor la ruperea tratatelor cu guvernul. Ioan Mihu mai cedează odată tentativelor lui Tisza și Héderváry, care îi propun noi întâlniri. Jurnalul lui I. Mihu relatează zi cu zi cele petrecute între 8—26 noiembrie 1910.

277. JÁSZI OSZKÁR

Budapesta, 13 noiembrie 1910.

Mélyen tisztelt Kolléga úr,

A Burdia ügy megoldásán eltűnődve az jut eszembe, hogy nem lehetne-e a nagy közösség által nyújtott óriási gazdasági és kulturális erőket a román népnek az által megmenteni, hogy Grofşoreanu János nagyságos fõszolgabirót választanák meg elnöknek.

Azt hiszem az õ személyisége a kormánynál is possibilis volna, viszont a demokrácia szempontjából is örvendeni lehetne a választottnak mivel nevezettet, mint derék, modern, jóindulatú és erős érzésű embert ismerem, aki nem politizálna, de kulturát terjesztene.

Lehet hogy ötletem nem állja ki a közelebbi viszonyok ismeretén át leszűrődött bírálatot. De az ügy annyira a szívemen fekszik, hogy azt gondoltam: egy terv nem árthat, hát ha az önök figyelmét kikerülte volna. Itt ugyanis azt beszélük, hogy még mindig nincs hivatalos jelölt.

Én a hét végén három hónapra Berlinbe utazom, hogy nemzetiségi könyvemet végre tetõ alá hozzam.

Melegen üdvözli tisztelõ híve

Jászi Oszkár

BCS, ms. nr. 23377; Ft. 429/1238—1239.

Traducere:

Prea stimatè domnule coleg,

Meditînd asupra soluționării cazului Burdia¹, m-am gîndit dacã nu s-ar putea salva uriașele forțe economice și culturale ale Comunității de avere a poporului român, prin alegerea protonotarului Ioan Grofşoreanu² ca președinte³.

Cred că persoana dînsului ar fi acceptată și de guvern, iar din punctul de vedere al democrației ne-am bucura de cel ales, pentru că îl cunoșc pe cel numit ca pe un om capabil, modern, bine intenționat și de înaltă cultură, care nu s-ar ocupa de politică, ci ar răspîdi cultura. Poate că gândul meu nu rezistă unei mai aprofundate analize a împrejurărilor și unei judecăți clare.

Dar cauza aceasta este atît de legată de sufletul meu încît m-am gîndit: o sugestie nu poate strica, da dacă aceasta a scăpat atenției dumneavoastră. Aici se vorbește că încă nu aveți candidat oficial.

La sfîrșitul săptămînii plec pentru trei luni la Berlin, ca să pun, în sfîrșit pe roate cartea mea asupra naționalităților⁴.

Salutări cordiale de la al dumneavoastră devotat

Jászi Oszkár

1. Constantin Burdia a fost silit să demisioneze din funcția de președinte al Comunității de avere din Caransebeș, după o campanie la care a contribuit și Jászi Oszkár. Vezi articolul din *Világ* din 22 octombrie 1910, reprodus în traducere românească în *Drapelul* nr. 111, din 9/22 octombrie 1910.

2. Ioan Grofșorean militant național.

3. Candidatul oficial a fost Patriciu Drăgălina, care a și fost ales. Cf. *Drapelul* nr. 125, din 16/29 noiembrie 1910.

4. E vorba de cartea *A nemzetî államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés* (Formarea statelor naționale și problema naționalităților), Budapeșt, 1912, dăruită lui V. Braniște cu următoarea dedicație (în traducere românească): „Trimit lui Valeriu Braniște, nobilului luptător pentru drepturile poporului român, în semn de cinstire, rugîndu-l să judece cartea cu severitate, dar cu dreptate, 1912, 27 IV. Jászi Oszkár“ (În arhiva familiei).

278. PETRU BARBU

Caransebeș, 1/14 noiembrie 1910

Dragă George¹ și Valer,

Vă rog rezolvați ce urmează și asupra căreia noi sebeșenii nu ne putem înțelege.

În vederea alegerilor congregaționale am convocat în Sebeș o adunare poporală, care a succes deplin. Ieri.²

Astăzi vă scriu numai vouă — Bordan³ indirect îmi comunică următoarele — sub cea mai mare discrețiune.

Bordan, Pfeifer și Burtius ar fi să fie aleși. Contrarii cu toată inima jertfesc pe Burtius⁴, pe care ca porodiță a familiei Burdia vreau să-l nimicească. Pe viitor vreau să conteze și la naționaliști *cu excepția mea*, care aș fi scris în Cartea roșie. Contrarii ar fi bucuroși dacă noi am candida pe Badescu sau Moacă, încredințatul lor, care vorbea cu mine, pentru aceștia doi are marșrută.

El însă nu se împiedică, dacă am candida pe unul nu tocmai agitator.

Pe viitor ne promit mai mult. De astă dată nu pot mai mult, pentru că Burdia ar ride în pumni și s-ar lăuda că: „iată nici nu *m-am dus bine și naționalistii și-au ridicat capetele*“. Dacă noi am cere — cum am cerut eu — mai multe mandate, le facem colosale greutateți, și ei nici nu le acceptează, *avind mare majoritate de alegători*.

Astăzi d.a. am vorbit cu intelectualii aleși de ieri în cauza alegerii... și Protă⁵ singur a fost contra oricărui pact. Eu nu m-am pronunțat (vreau să dorm o noapte). Badescu e mai intransigent. *Aut Cesar aut baligă*⁶.

Dați lui Lichtnekert părerea voastră.

Accentuez că astăzi la 4 d.a. trebuia să duc răspunsul, căci Bordan care a plecat la 5 la Lugoj voia să informeze la Lugoj — dacă e rezolvat.

N-am dat nici un răspuns. Până miine.

Aștept de la voi părerea decisivă, — nu filosoferii.⁷

Barbu

BCS, ms. nr. 28186; Ft. 429/988—989.

1. George Dobrin.
2. Adunarea a avut loc în ziua de 31 octombrie/13 noiembrie. Vezi un raport despre adunare în *Drapelul* nr. 121, din 4/17 noiembrie 1910.
3. Bordan, un partizan al lui Burdia, a ajuns președinte al Comunității de avere din Caransebeș, după moartea lui Patriciu Drăgălina, iar după Unire „s-a repatriat în Ungaria“ — vezi A. Marchescu, *op. cit.*, p. 392.
4. Burtius este cumnatul lui C. Burdia.
5. Protă = George Popovici.
6. Parafrază a dictonului latin *Aut Cesar aut nihil* = sau împărat sau nimic.
7. Combinațiile lui P. Barbu au fost inutile. Numele lui figurează pe lista reușiiilor. Vezi listele în *Drapelul* nr. 123, din 11/24 noiembrie și nr. 124 din 13/26 noiembrie 1910.

279. IOAN MARCU

Bocșa Montană, 16 noiembrie 1910

Prea stimată domnule,

Apropiindu-se alegerile de membri pentru comitetul comitantens, dați-mi voie ca și eu să vă dau unele informații referitoare la alegerea dumneavoastră din Bocșa Română.

Încă de cu timp am avut convorbiri cu toți trei preoții din Bocșa Română punindu-le în vedere ca să lucre solidari cu învățătorii și alți factori din comună, pentru a vă scoate ales. Am vorbit și cu Constantin Murariu, și factorii de aici domnii Oprea, Ieremia și Teimer. Toți fără deschilin au luat angajamentul ca să-și facă datoria: toți, însă mai cu seamă noi cei de aici, constatînd împrejurările critice ce le-au creat nechibzuiala preoților și a învățătorilor în frunța noastră comună, ne temem de o înfrîngere tocmai din cauza alor noștri, după cum vă va fi spus și preotul Vuc¹ care a avut îndrumarea de aici să vă expună situația în persoană.

Ieri, fiind aici Murariu, îmi spuse că situația e grea după ce nu există înțelegere între ai noștri.

Tot ieri am vorbit cu domnul Teimer, iar mai înainte și cu domnul Oprea că doară ar fi bine să se facă un compromis cu celălalt partid pentru reușita sigură a dumneavoastră. Domnul Teimer mi-a zis că va mai consulta cu bocșenii și cred și cu dumneavoastră. Domnul Oprea ar fi ca și mine pentru compromis.

Azi am spus notarului Berariu din Bocșa Română, în cancelaria și în fața domnului Petric, să nu facă greutăți și dînsul a declarat că fiind om nou în comună, nu poate face nimic, acestui om însă, după trecutul lui, nu-i putem crede.

Aud că candidații, partidului contrar ar fi Forstmeisterul Stöger și domnul László, dar pozitiv nu se știe pînă acuma. Dacă vor susține pe acești doi, apoi mă tem de cădere. De aceea eu, unul, aș fi pentru un compromis, ca să ieșiți dumneavoastră².

Acestea chiar și cu învoirea domnilor Oprea și Teimer am ținut să vi le împărtășesc pe lîngă alte informațiuni ce veți mai avea în curînd.

Cu distinsă stimă sînt al dumneavoastră

*Ioan Marcu*³

BCS, ms, nr. 23234; Ft. 429/1082—1083.

1. Petre Vuc.

2. Îndoiala emitentului a fost neîntemeiată. La alegeri au reușit candidații: Valeriu Braniște și Petru Vuc.

3. Ioan Marcu. Învățător în Bocșa. Președinte al Asociației învățătorilor români din Banat, Primar al Bocșei. Vezi *Figuri din Banat*, Ioan Marcu, în *Viorel Cosma, I. St. Paulian...*, p. 203.

280. GEORGE MĂTĂRÎNGĂ

Prilipeți, 17 noiembrie 1910

Stimate domnule dr. Braniște,

Marțea trecută am ținut în localitățile casei Nera în Bozovici o conferință cu inteligența din Bozovici și de pe satele dimprejur. Conferința a fost în cauza alegerii ce se va ține pe 25 noiembrie pentru comitati fertreteri.¹

Mai înainte a vorbit domnul doctor Vladone² care apoi spunînd că a făcut cu domnul de nou fösölgabiró³ din cerc Argalasz, că dumnealui ar voi să fie ales între aleșii respectivi în cercul Bozoviciului, a făcut un pact în care s-a declarat că cele 700 pedepse ce le-a făcut fostul fösölgabiró Stojacovici le iartă, și că la toate satele din cerc cînd se va ține rectificarea listelor de votați va fi domnul Vladone ca președinte și ca să se așeze pricinile din cercul Bozoviciului o fi odată pace să fie domnul Argalasz acolo.

Venind la rînd oamenii din Dalboșeți⁴ ca ei pe cercul lor nu voiesc să aleagă domni de acei, spunînd că niciodată făgăduințele domnilor nu le-a împlinit față de popor și nu se încred mai mult la orice fel de făgăduință a domnilor, ci ei aleg care știu ei, și apoi mai bine să piarză prin luptă, decît prin rușine.

Luind a doua oară vorba domnul Vladone a zis că el nu vrea să fie mai mult ca conducător ori ca ales deoarece poporul nu are încredere în el ca pînă aci și urmează propunerea lui ca să fie ales föszołgabiróul Argalash, ca acel pact și domnul Obergespan⁵ l-a aprobat și aflat de bine, apoi de nu rămîne după propunerea lui, nu mai este în fruntea poporului.

Rezultat nu s-a putut aduce la conferința ținută, deoarece poporul a stat și stă tare la aceea, cu atît mai mult că ei cer ca 6 să fie din partea lor și 4 din a noastră, apoi văzînd că ei cer ca și majoritatea să fie a lor, și pe care voiesc ei, apoi ce valoare să aibă pactul acela cu minoritatea noastră totdeauna e supusă lor. Voim și așa, să fie și domnul föszołgabiró ales, dară să fie ceilalți 9 din partea poporului. Apoi așa s-a spart conferința fără rezultat meritoriu. Rugăm în privința asta a ne da sfat cît mai îndată, ca să știm pe 23 cît să ne ținem.

În numele mai multor poporeni

Mătăringă George

BCS, ms. nr. 23213; Ft. 429/1041—1042.

1. Reprezentanți comitatensi.
2. Samuil Vladone a fost ales membru în Congregația comitatensă în cercul Bozovici cu programul P.N.R. Vezi *Drapelul* nr. 124/1910.
3. Protopretorul Orgalash n-a fost ales.
4. La Dalboșeți au fost aleși Traian Badescu și Ilie Imbrescu.
5. Comite suprem (l. germană).

281. PATRICIU DRĂGĂLINA

Caransebeș, 21 noiembrie 1910

Mult stimată prietene!

Mulțumesc pentru cele împărtășite.

Simbătă seara, fiind la fișpan¹, m-am înțeles că să fiu ales în Caransebeș în locul devenit vacant prin abdicarea lui Ionescu². Alegerea se va face miercuri și sper a fi ales.

Fiind acum 2 supleanți aleși, Bordan și eu și un singur loc devenit vacant prin abdicarea lui Burdia, reprezentanța Comunității de avere va avea să decidă care dintre noi doi are să intre ca membru ordinar³. Propunerea se va face pentru mine și așa, intrînd în șirul membrilor ordinari, nu este nici o piedică mai mult ca să pot fi ales de președinte. Cum va decide adunarea nu știu, fapt este că membrii din comitet, fiind ascultați, m-au recomandat pe mine fișpanului, care a fost luat poziție hotărîtă contra mea. Am fost descris ca și cînd aș fi mai negru decît dracul. În sfîrșit, Medve s-a declarat pentru mine. Despre convorbire îți voi *comunica* la timpul său detalii.

Termenul pentru alegerea de președinte s-a fixat pre ziua 28 noiembrie st. n.

Se așteaptă din toate părțile părerea *Drapelului*, pe carea se pune preț. Ești înțelept, și departe de mine gîndul de a-ți da directive în această afacere, căci doară

ai cuprins și ai văzut clar situațiunea și pînă acum, și sînt convins că-ți zace la inimă soarta Comunității de avere.⁴

Cu salutare cordială al d-tale

P. Drăgălina

BCS, ms. nr. 23110; Ft. 429/846—847.

1. Medve Zoltán.

2. Nicolae Ionescu.

3. În 10/23 noiembrie 1910 s-a ținut alegerea pentru reprezentant al Comunității de avere, fiind ales P. Drăgălina „pe care îl trîntise Burdia anul trecut la Borlova” — anunța *Drapelul* din 11/24 noiembrie 1910. Prin aceasta „iese tot mai mult candidatura domniei sale la suprafață pentru postul de prezident al Comunității de avere”. *Ibidem*.

4. *Drapelul*, nr. 124, din 13/26 noiembrie 1910, la rubrica *Din graniță*, făcea cunoscut demersul unei delegații de 150 de persoane reprezentînd Comunitatea de avere pe lingă comitele suprem cerîndu-i ajutorul pentru eliminarea neajunsurilor din cadrul Comunității.

În continuare — răspunzînd astfel dorinței lui Drăgălina — se scriau următoarele: „sîntem informați că va fi ales [ca președinte] cu unanimitate dr. Patricie Drăgălina, care în acest chip primește cea mai splendidă satisfacție pentru multele șicanări ce le-a suferit din partea burdismului pe toate terenele”. După alegerea lui P. Drăgălina din 28 noiembrie, V. Braniște dedică un editorial relevînd semnificația acestei alegeri pentru viitorul Comunității. *Drapelul*, nr. 125, din 16/29 noiembrie 1910.

282. MIHAI BRADICEANU

Teregova, 21 noiembrie 1910

Stimate domnule Braniște,

În urma apelului făcut de dumneavoastră în numărul din 10 noiembrie a *Drapelului* ne-am pus cei din cercul Teregova la înțelegere asupra candidărilor pentru congregație. Și sperăm că în cercul Teregova, Cornea și Armeniș vom învinge asproape sigur.

Am candidat:

1. Pentru cercul Teregova¹: părintele Ion Bogoevici și Iacob Stoichescu, om de frunte de-al nostru.

2. Pentru cercul Cornea²: Dominic Rațiu, director la „Albina” Lugoj, Pavel Ghimboșa negustor, om neexcepționabil național — din Mehadia și părintele N. Vălean din Cornea. În cercul acesta este alegerea pentru noi mai sigură, am cedat eu domnului Rațiu candidatura.

3. În fine cercul Armeniș³. Aici candidez eu, părintele Uzonescu din Domașnea și un țaran de frunte din Armeniș, care comună la alegerile dietale au dat un vot lui Burdia numai și 150 nouă. Aici va fi alegerea mai aspră. Dar credem că învingem. Eu deja am scris în toate satele ce se țin de acest cerc și voi merge și personal la Armeniș și celelalte comune. Tot așa am dispus personal în cercul Cornei.

Mari blăstămății ar trebui să facă să picăm.

Alegerea în Cornea e în 22, în Teregova în 23, și în Armeniș în 24.

Să sperăm cele mai bune.

Cu deosebită stimă

Dr. M. Bradiceanu
avocat

BCS, ms. nr. 23207; Ft. 429/1032—1033.

1. În cercul Teregova au reușit candidații propuși. Vezi *Drapelul* nr. 123, din 11/24 noiembrie 1910.
2. În cercul Cornea a fost ales Petru Barbu în locul preotului N. Vălean. Ceilalți doi au reușit. Vezi *Ibidem*.
3. Candidații din Armeniș au căzut. Vezi *Ibidem*, nr. 124, din 13/26 noiembrie 1910.

283. MIHAI BRĂDICEANU

Teregova, 22 noiembrie 1910

[Telegramă]

Cornea aleși: Dominic Rațiu, dr. Barbu, Pavel Ghimboșa, Victorie!¹

Dr. Bradiceanu

BCS, ms. nr. 23240; Ft. 429/1091.

1. Vezi *Drapelul*, nr. 123 din 11/24 noiembrie 1910.

284. PETRU VUC

Bocșa Română, 24 noiembrie 1910

Mult stimat domnule doctor,

Am învins. Rezultatul alegerii a umplut de bucurie pe toți românii bărbați și femei, feciori și fete, copii și fetițe, toți într-un glas strigau: Trăiască Branște și popa Petru.

La început eram trist, căci contra noastră au lucrat nu numai Societatea¹ și administrația, ci și colegii mei preoții și învățătorii. Țidulele lor au fost colorate și tipărite astfel încît nu s-au putut șterge ori scrie, căpăii societății și ai administrației au umblat în ruptul capului după alegători, dar fără succes, căci oamenii mei au stat neclintiți ca stînca.

Au votat din 250 alegători	242	dintre cari:
Dr. Valeriu Branște a întrunit	136	voturi
Petru Vuc a întrunit	132	“
Dr. Valeriu László a întrunit	112	
Stöger a întrunit	104	“

Deci lupta a fost destul de crîncenă.

Contrarii mei sînt foc și pară, căci la așa ceva nu s-au așteptat, Îndeosebi medicul nostru, Burdia din Bocșa, și cu el garda lui: preoții, învățătorii noștri, și cei de la stat, apoi neguțătorii Crina și Vucovici.

Se zvonește că vor ataca alegerea, pentru că am agitat, așa zice pașa (medicul) și garda lui, eu am agitat, dînșii nu? O glavă românească: a fost cum a fost, dar îmi plăcu cum merse.

Te rog, domnule doctor, interesează-te e protestată alegerea ori nu.
Cu stimă al dumatile

Petru Vuc
paroh

BCS, ms. nr. 23231; Ft. 429/1075—1077.

1. Societatea de stat de cale ferată.

285. PATRICIU DRĂGĂLINA

Caransebeș, 28 noiembrie 1910

Iubite amice!

Mulțumesc pentru măsurile înțelepte, ce le-ai luat, căci de fapt atît laudele unora, cît și defăimările eventuale ale altora mi-ar fi stricat.

Ținuta *Drapelului* a fost corectă. S-a poantat lucrurile mai marcante și s-a adus, după părerea mea, un verdict zdrobitor pentru regele neincoronat al Banatului.¹

Mie special mi-ar fi plăcut dacă *Drapelul* lua poziție mai hotărîtă pentru mine, căci razămul, în luptele și frămîntările, ce ne stau înainte, firesc lucru, că trebuie să-l caut în păturile de jos². Asupra acestui lucru vom avea ocazie a ne sfătui.

Baronul Duca, de exemplu, zicea că ar dori să se infereze mai bine, pentru ca să se descalifice pentru totdeauna măriia sa. El a cetit *Drapelul* și era în curent cu toate cite s-au scris despre Burdia.

Sperez că adunarea generală va decurge în liniște și am spus lui Burdia să se ferească de a încena vreo manifestare în folosul său, căci s-ar putea întimpla să provoace resens din partea altora, care i-ar spune lucruri de care ar trebui să roșească³. I-am dat sfatul să nu se arate în adunare. Mi-ar plăcea dacă însăși ai veni la adunare.

Cu salutare cordială

P. Drăgălina

BCS, ms. nr. 23111; Ft. 429/848—849.

1. Aluzie la C. Burdia.

2. Vezi nota 3 din scrisoarea lui din 21 noiembrie 1910.

3. Alegerea a decurs în liniște. *Drapelul*, nr. 125/1910 redă succint desfășurarea adunării, ar în nr. 126, din 18 noiembrie/1 decembrie 1910 publică integral discursul lui P. Drăgălina.

Caransebeș, 28 noiembrie 1910

Stimate amice,

Mulțumesc de doririle de bine, ce mi le faci din incidentul aniversării alegerii mele de episcop. Dacă voi fi să fac ceva bine pentru biserică și credincioși, meritul se va răsfrînge și asupra voastră și îndeosebi asupra ta, care ai avut partea leului în frumoasa luptă electorală. Dea Dumnezeu să-ți deie și ție tot binele, ca împreună să putem lucra pentru regenerarea bisericii și poporului.

Eu merg poate și la Timișoara, să fac unele vizite, de nu va interveni ceva.

Siegescu¹ cere ca termen pentru examen 29 decembrie. Azi am scris ministrului. Probabil va accepta acest termen.

Cînd vii să tragi la mine. Ai în colț odaie, unde nu incomodezi pe nime.

Azi am scris hîrtia cu numirea de comisar peste pedagogie.

Cu stimă

Episcop Miron

ASCN 900 V/58.

1. Iosif Siegescu era comisarul guvernului în instituțiile de învățămînt neetatizate. V. Braniște era comisar diecezan.

287. IOSIF STERCA ȘULUȚU

Sibiu, 29 noiembrie 1910

Stimate domnule doctor!

Recunosc, n-aveți timp să traduceți scrisorile ce vi le-am împărtășit, ba poate nici loc disponibil pentru a le publica în *Drapelul*. Vă rog să mi le înapoiați, căci mai am vreo cîteva din anii 1848–9, foarte interesante, de valoare istorică. Se potrivesc de minune pentru frămîntrile din ziua de azi. Sînt totodată dovadă că din ciine nu faci slănină.

Le voi publica în *Transilvania*, care nu prea are material istoric la dispoziție.¹ Lumea nu-i mulțumită cu unele isprăvuri de la Dej².

Cred că nici dumneata.

Primiți vă rog sincerele mele salutări.

Iosif Sterca Șuluțu

BAR, ms. nr. 150.159; Ft. 394/214–215.

1. N-a mai ajuns să le publice, materialul a rămas în manuscris.

2. Aluzie la articolul lui V. Braniște din *Drapelul* nr. 103, care a declanșat campania Lupaș-

Braşov, 16/29 noiembrie 1910

Stimate domnule,

În înţelesul epistolei dumneavoastră în care îmi cereţi să vă scriu despre cheltuielile ce le-am avut cu examenul din urmă, cu înscrierea pe clasa a VIII-a, cu didactrul (pe semestrul I) şi despre banii de cari am lipsă pentru ca să pot acoperi aceste spese, vă comunic următoarele:

Din banii ce i-am avut la începutul anului, mi-a rămas, mi-a oprit pentru înscriere 30,50 coroane (fără didactrul), căci nu am avut mai mulţi. Banii aceştia i-am păstrat pînă acum. Din aceştia am dat 12 coroane pentru examen şi mi-a mai rămas 18,50 coroane. Şi fiindcă a trebuit să mă înscriu şi neavînd banii de lipsă am cerut împrumut 31 coroane (2 coroane mai am avut eu ca bani de buzunar, mai am avut cîteva coroane, dar le-am fost dat la croitor . . .). Suma ce am plătit-o la înscriere e 51,50 coroane, anume:

taxa pentru fond de pensiune	10 coroane
„ edilă	10 „
„ pentru mijloace de învăţămînt mobilier	4 „
„ „ anuarul şcoalei	1 „
„ „ locul de patinat	50 fileri
„ „ fondul Coresi	3 coroane
„ „ bibliotecă	1 „
„ „ societatea de lectură	2 „
şi didactrul pe jumătate de an	20 „
	<hr/> 51,50 coroane.

Aşa dară, după cum vedeţi reiese şi din darea de seamă de aici, mi-ar trebui încă 30—31 coroane. Eu am scris acasă la părinţi după suma aceasta, dar, precum văd din răspunsul ce mi l-au trimis, dinşii nu-mi pot trimite deocamdată; poate prin decembrie vreo 20—25 coroane cu totul (din banii aceştia trebuie să dau vreo 15 coroane unui conşcolar care mi-a mai arătat din cele două studii).

Recapitulînd deci cele spuse pînă acum, aş avea trebuinţă de vreo 30 coroane, fără banii pentru decembrie. Dacă aţi putea să-mi trimiteţi această sumă, atunci aş fi în curent cu finanţele.

Zilele trecute mi-am scos testimoniul de pe clasa a VII-a de la Direcţiune. Afară de matematică şi fizică, un suficient, am ceilalţi „bine“.

Rămînînd al dumneavoastră voitor de bine şi recunoscător fiu.

*Gheorghe Popescu*¹
cl. VIII liceală

Arhiva familiei.

1. În arhiva V. Branişte se păstrează zeci de scrisori ale tînărului George Popescu despre studiul şi cheltuielile avute, dînd socoteală protectorului său şi răspunzînd la scrisorile acestuia. Iar cazul Popescu nu este un caz izolat. De la elevul brănean George Noaghea — pe care profesorul de 23 de ani îl ajută să urmeze şcoala, ajungîndu-i apoi colaborator la *Drapelul* şi director al Institutului pedagogic din Caransebeş, — pînă la studentul lugojean Alexandru Iorga (a contribuit la

arestarea lui Braniște în anul 1918), formarea tineretului a fost o preocupare constantă a lui V. Braniște. I-a ajutat bănește din contribuții sociale, le-a procurat cărți, ziare. Le-a procurat burse. A organizat turnee teatrale de amatori. „Asemenea reprezentații reușite am avut la Herendești — unde a asistat plin de mirare și cunoscutul sociolog maghiar Jászai Oszkár cu o mare societate de străini (francmasoni) veniți anume din Lugoj să ne vadă teatrul popular — și la Coștei, lângă Lugoj, unde așezaserăm scena în parcul stăvilărilor. Coasta înclinată a canalului, îmbrăcată în pajiște verde proaspătă, ținea locul lojelor și galeriilor. Ultima galerie erau copiii urcați în coroanele copacilor. V. Braniște, *Amintiri din închisoare*..., p. 447—448.

289. ARITON M. POPA

Reghin, post 3 decembrie 1910

Stimate domnule Braniște,

Părerea așa de cinstită a dumitale în afacerea Șuluțu—Lupaș, care vrea să in-venineze mai departe atmosfera *grea*, în care trăim acum, m-a mișcat adinc și nu pot a nu-ți arăta o recunoștință mai din depărtare.¹

Sînt un tînăr și eu, n-am încă 40 de ani, dar campania tinerească din anul acesta mă pune pe gînduri și cred că nu este om să nu fie îngrijit de cele ce ne mai pot surprinde de la acești tineri, cari dezgroapă fără evlavie morții și vreau să îngroape viii . . .

Acum înțeleg cu durere cursa din august c., în care nu m-am lăsat prins. Era adică în preziua adunării Fondului de teatru² și mi se solicita o intervenție pentru răsturnarea întregului comitet al acestei societăți, pentru a-l înlocui cu un altul *numai* din mai tineri ca mine, sub prezența lui Goga. Firește, am făcut ochi mari, deși apreciam talentele noilor conducători, și nu mi-au pretins rol de intermediar.

Cîteva zile au mai trecut și solicitatorii votului obștesc au renunțat, destul de cu vreme încă . . .

Planul era ca cu o zi ori două înainte de adunare să fie pregătit publicul în direcția aceasta prin cîteva articole de ziare.

Nu numesc persoane și nu vreau să fiu numit pentru care ți le comunic aci. Ele sînt însă curatul adevăr. Lista dorițiilor o am și acum. Pentru adevăr garantez.

Cînd, Doamne vom ști lupta nu numai cu energie, ci și cu respect și cinste pentru eluțarea drepturilor și a unei considerații mai de seamă?!

Primește, te rog, expresia deosebitei mele considerațiuni.

*Ariton M. Popa*³
protopop

BAR, ms. nr. 150149; Ft. 394/172—173.

1. Se referă la articolul lui V. Braniște: *Pentru domnul dr. Lupaș*, din *Drapelul*, nr. 127, din 20 noiembrie/3 decembrie 1910.

2. Este vorba de adunarea generală a „Societății pentru fond de teatru român” ținută la Reghin în zilele de 28 și 29 august 1910, la care Ariton Popa a rostit un discurs în numele românilor din Reghin. Vezi pentru desfășurarea adunării: *Anuarul XIX al Societății pentru fond de teatru român pe anul 1909—1910*, Brașov, 1911.

3. Ariton M. Popa (1871—1946). Protopop greco-catolic în Reghin. Între 6 septembrie 1916—12 iunie 1917 a fost internat de către autoritățile maghiare la Sopron. Secretar general al Consiliului Național Român din Reghin, delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Vezi Ioan Silviu Nistor, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Cluj-Napoca, 1982, p. 56—57.

290. TRAIAN BADESCU

Caransebeș, 5 decembrie 1910

Mult prețuite domnule,

Deși puteam să răspund îndată la primirea scrisorii duminică, am ținut să-mi mai las timp a cugeta asupra lucrului, poate voi ajunge la altă hotărâre decât cea a momentului.

Mulțumesc pentru încrederea cu care mă onorați, dar trebuie să vă declar cu toată sinceritatea că îmi este cu totul imposibil a primi o eventuală alegere în comitetul administrativ¹.

De aceea vă rog respectuos să abateți de la persoana mea.

Motivele sînt de diferită natură. Verbal le voi putea comunica. Dacă sînt ales în congregație îmi voi ține de datorie să reprezint cu cinste pe alegătorii în toate afacerile, ca — după cum e uzitat a se zice — simplu gregariu.

Vă rog să nu mi se ia în nume de rău refuzul.

Al duminică deobligat

Badescu

BCS, ms. nr. 23195; Ft. 429/1006—1007.

1. E vorba de comitetul administrativ al Congregației comitatense.

291. IULIU MANIU

Budapesta, 5 decembrie 1910

[Telegramă]

Hólnap kedden délután Aradon leszek Central száloda. Kérlek jöj el oda fontos ügyben.

Maniu

Traducere:

Măine, marți după-masă voi fi la Arad în hotelul Central. Rog vino acolo în problemă importantă¹.

Maniu

1. Întilnirea aceasta Maniu — Braniște de la Arad, hotel Central, nu a fost menționată de presă, care s-a mărginit a anunța numai Conferința membrilor P.N.R. din comitatul Arad, din ziua de 8 decembrie în sala mare a hotelului Vas din Arad în problemele *Tribunei*. Vezi *Lupta*, nr. 208, din 8 decembrie 1910.

292. VALERIU BRANIȘTE

(Către Maria V. Braniște)

Caransebeș, 6 decembrie 1910

Dobrin să citească scrisoarea aceasta.

Eu sosesc miercuri seara¹.

Pe joi seara sint convocat pentru comitetul comitatens².

Să mă scuze Dobrin la vicecomitele că nu m-am putut duce astăzi la comitetul permanent³.

Valer

BCS, ms. nr. 11315; Ft. 429/1006.

1. În seara de 7 decembrie.

2. E vorba de convocarea membrilor aparținind P.N.R. ai congregației care urma să se deschidă, vineri, în 9 decembrie. Vezi *Congregația extraordinară a comitatului Caraș-Severin în Drapelul* nr. 130 din 27 noiembrie/10 decembrie 1910.

3. Scuzele adresate lui Issekuts Aurel — prin G. Dobrin — se referă la absența lui V. Braniște de la inaugurarea Azilului de bătrâni, opera Consiliului permanent comitatens, inaugurare care a avut loc în 6 decembrie, zi în care se găsea la Caransebeș și scrie scrisoarea. *Ibidem*.

293. VASILE GOLDIȘ

Arad, 9 decembrie 1910

Stimate amice,

Cu adînc regret simțesc că în haosul produs prin organul de publicitate din Arad al domnului dr. Nicolae Oncu, Partidul Național Român este pus deocamdată în absolută imposibilitate de a-și îndrepta întreaga sa atențiune împotriva politicii

actuale de guvernământ, ci fatalicește este împins pe terenul luptelor interne între frați. La aceste lupte eu nu voiesc să iau parte.

Te rog deci să dai loc în prețuitul ziar, ce redigezi, declarațiunii mele că în această regretabilă situațiune n-am nici poftă, nici motiv să mă hărțuiesc cu domnul dr. Nicolae Oncu și astfel pentru toate atacurile din organul său de la Arad — sînt dus de acasă¹.

Cu toată stima

Vasile Goldiș

ASCN 900 V/142.

1. Scrisoarea a apărut în *Drapelul*, nr. 130, din 27 noiembrie/10 decembrie 1910. Ca urmare a atacurilor aduse de *Tribuna* cu privire la rezultatul alegerilor congregaționale din comitatul Arad, Ștefan C. Pop și Vasile Goldiș și-au înaintat demisia din fruntea organizației P.N.R. din comitat. Vezi *Ibidem*, nr. 128, din 23 noiembrie/6 decembrie 1910. Comitetul central comitatens al P.N.R. Arad a luat atitudine împotriva acestor demisii printr-o Hotărîre din 2 decembrie 1910, iar printr-un al doilea act supune situația de la Arad comitetului central electoral al P.N.R. ca acesta să decidă dacă *Tribuna* mai este organul partidului. Vezi *Ibidem* nr. 129, din 25 noiembrie/8 decembrie 1910. Întrunindu-se la Budapesta, Comitetul Național în zilele de 19 și 20 decembrie a adus hotărîrea — semnată de 42 de membri — că „ziarul *Tribuna* din Arad a ieșit din cadrele disciplinei de partid”. Vezi *Ibidem* nr. 134, din 9/22 decembrie 1910. Ca urmare s-a decis apariția noului ziar al partidului la Arad, *Românul*, sub direcția lui Vasile Goldiș. Vezi *Ibidem* nr. 138, din 18/31 decembrie 1910.

294. VASILE LUCACIU

Băsești, 9 decembrie 1910

Onorat Domniei Sale
Domnului Dr. Valer Braniște
publicist

în Lugoj

Pentru consultarea și deliberarea asupra multor cauze de importanță¹, invităm pe domnii membri ai comitetului Partidului Național Român executiv la ședința care se va ține în Budapesta Hotel Corn de vinat² în 19 decembrie anul curent la 10 oare ante meridian cu următoarele

Dr. V. Lucaciu

Ordine de zi:

1. Raport asupra situațiunii politice.
2. Raportul comisiunii de 21 în legătură cu alte cauze: ziarelor, organelor de publicitate.

3. Eventualele propuneri.
Dlui Gheorghe Popovici, protopop Lugoj
Dr. Valer Braniște, publicist Lugoj
Dr. Ștefan Petrovici, avocat Lugoj
Dr. Caius Brediceanu Lugoj
Și pentru domnii
Dr. Izidor Pop
Dr. Aurel Vălean

ASCN 900 V/182.

1. Luni și marți, 6/19 și 7/20 decembrie 1910 s-a întrunit la Budapesta, Comitetul Național Român, sub președinția lui Gheorghe Pop de Băsești. La dezbateri au participat și unii bărbați de încredere ai partidului și unii reprezentanți ai generației mai tinere. Avându-se în vedere situația din cadrul presei române, s-au adus următoarele hotărâri:

1. „Comitetul declară că numai acel organ de publicitate servește interesele Partidului Național Român, care pe de o parte susține și propagă neștirbit programul partidului și concluzele în vigoare ale conferințelor naționale, pe de altă parte întărește solidaritatea națională în cadrele și sub disciplina acestui partid [. . .] Orice încercare de a știrbi autoritatea acestor organe [. . .] constituie un act de trădare față de interesele naționale, politice, ale poporului român din Ungaria și Transilvania“.

2. „Comitetul constată că ziarul *Tribuna* din Arad nu este nici organul Comitetului Executiv, nici al Partidului Național Român. Prin ținuta sa echivocă în afaceri de ordin politic și prin încercările sale de a zgudui încrederea obștei române în autoritatea organelor de conducere ale Partidului Național Român, ziarul *Tribuna* a ieșit din cadrele disciplinei de partid. . . “

3. „Comitetul aprobă decizia anterioară a Comisiunii de presă a partidului privind încetarea apariției organelor de publicitate *Lupta și Poporul român* din Budapesta,“ Cf. *Drapelul*, nr. 134, din 9/22 decembrie 1910.

2. Decalc nereușit pentru maghiarul Vadászkiirt (Corn de vinătoare).

295. GEZĂ DUCA

Tormac, 9 decembrie 1910

[Telegramă]

Komme erst Ende nächster Woche Budapest. Wird Morgen Freitag nachmittags Vergnügen sein.

Duka

BCS, ms. nr. 23042; Ft. 429/723.

Traducere:

Sosesc la Budapesta abia la sfârșitul săptămânii viitoare. Mîine, vineri după-masă, îmi va face mare plăcere [vizita ta].

Duca

Caransebeș, 30 noiembrie/13 decembrie 1910

Iubite amice,

N-am înțeles pe Oncu și declarația lui. Face astfel de comparații bizare. Azi se vede, și el se jenează și în o epistolă își cere „mii de scuze“.

Ar fi bine ca să-i lași să se răfuiască ei și să nu vă puneți cu *Drapelul* în planul prim, mai ales că și cei din jurul *Luptei* au cusururile lor.

De asemenea era bine să nu vă fi prea amestecat în cauza lui Șuluț, pe care toți sibienii îl știu că nu vede nimic decît propria sa persoană și familia în centru al tuturor acțiunilor mari. Încolo — de nu era un satelit fără nici o voință — a lui Cosma rămînea un jude pensionat ca mulți alții, nenepoți de metropolit.

Lupaș, deși ceva nervos, e om bun și de valoare și nu-l dau pe 10 Șuluți.

Deși redacția nu s-a ingerat în merit, totuși mulți vor crede că ați devenit aderenți a lui Șuluț și v-a identificat cu halucinațiile lui de descendent a lui *Aron Vodă*.

Convenind cu fișpanul poate poți aduce vorba la catehizația de la gimnaziul de aici. Acolo funcționează părintele Stoian fără voia consistorului competent a instrui. E un imoral, pe lingă că nu știe propune. Copiii se adună în jurul mesei lui și își bat joc de el. Eu am cerut ministrului să accepte 2: pe dr. Ienciu și dr. Mihăiescu. Aflu de la Pesta că actul e la fișpanul să opineze. Fii bun caută să-l informezi corect. Stoian e un preot bătrîn care nu-i de catehizații, chiar dacă n-ar fi un păcătos. Segescu¹ acum inspectează, de aceea poate ar fi bine să mai amii tu, ca să nu fie o inspecție după alta. Dar cum aflu de bine și tu.

Cu stimă

E. Miron

BCS. ms. nr. 23009; Ft. 429/680—681.

1. Iosif Siegescu

297. JÁSZI OSZKÁR

Palermo, 15 decembrie 1910

A pálmák és az irredentisták hazájából szivesen üdvözlí

Dr. Jászi Oszkár

ASCN 900 V/166.

Traducere:

Din patria palmierilor și a iredențiștilor salutări cordiale

Dr. Jászi Oszkár

Virșet, 19 decembrie 1910

Prea stimată domnule dr.!

Am citit articolul d-lui Aurel C. Popovici *Intriga cea veche* reproduc din *Gazeta Transilvaniei*¹ în *Lupta* data 4/17 decembrie², în care articol îl văd pe domnul Bianu pus alături de Mangra, Brote, etc. De trecut nu zic nimica³, dar regret că pe acest domn și azi îl țin alătura de sus-numiții. Dumneavoastră știți că de la 1908 stau în corespondență cu domnul Bianu și acum e anul, a petrecut domnul Mangra 3 săptămâni în București, în care timp mi s-a scris că Bianu și alții au înfierat ținuta păcătoasă a arhimandritului Mangra, și că a aflat și pricina adevărată a dezertării lui, care e josnică! Apoi sînt multe și multe motive ca pe domnul Bianu să-l scoatem din șirul mercenarilor politiciii de aici.

Nu am pretenția de a mă amesteca în politică. Eu țin foarte mult la „Dixi”⁴ pe care îl cunosc de cînd eram student prin Beiuș și Lugoj, apoi am vorbit mult cu el și în București. Ci convins fiind de nedreptatea ce se face domnului Bianu în numitul articol (vezi d. ex. pasajul 8 numărînd de la sfîrșitul articolului)⁵ cutez a vă adresa rugarea: ca cu o ocaziune binevenită, cu prudența care vă caracterizează, — dacă aflați de bine! — scriînd în *Drapelul* scoateți pe domnul Bianu din șirul acelorora în care pe nedreptul îl socotește Dixi!⁶ Cred, că mă înțelegeți că prin acest fapt ați servi nu numai adevărul și dreptatea ci mai multe cauze de ale noastre . . .

Scuzați că v-am incomodat

Devotat stimător

Traian Oprea
protopresbiter

BAR, ms. nr. 150054; Ft. 393/182—183.

1. *Gazeta Transilvaniei*, nr. 265, din 2/15 decembrie 1910.2. *Lupta*, nr. 213, din 4/17 decembrie 1910. A. C. Popovici condamnă atacurile „tinerilor oțeliți” îndreptate, prin intermediul *Tribunei* din Arad, împotriva conducerii P.N.R., a deputaților români, subliniînd că periodicul arădean nu luase poziție critică față de trecerea lui Mangra, sprijinit de Brote, în tabăra guvernamentală.3. În perioada proceselor *Replicii* și a *Memorandului*, I. Bianu a susținut poziția lui E. Brote, în spatele căruia se afla D. A. Sturdza. Pentru raporturile A. C. Popovici — Ioan Bianu, vezi V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, p. 209—211.

4. Pseudonim al lui A. C. Popovici.

5. Pasajul este următorul: „care va să zică iată tinerii oțeliți! Între ei, vedem pe dl. Goga, un tînăr cu avinturi poetice, dar fără nici o experiență politică, pe d-nii Bocu și Chendi, amicii d-lor Bianu, Mangra și Brote. . .”

6. Consecvent principiilor sale de conduită jurnalistică, V. Braniște n-a scris pe tema sugerată de Traian Oprea.

Arad, 25 decembrie 1910

Iubite amice,

Comitetul național a decis ca în decursul lunii ianuarie să se aranjeze și țină cel puțin 3 meetinguri mari ale partidului național român, dintre care unul în Lugoj¹.

Din încredințarea prezidiului comitetului nostru, imi iau voia a te ruga să ai bunăvoința a intra fără zăbavă în contact cu toți frunțașii din Banat întru punerea la cale a meetingului contemplat.

În ce privește ordinea de zi, precum și rezoluțiile ce vor avea să fie staverite uniform pentru toate meetingurile noastre din ianuar, te rugăm să ai bunăvoința a ne prezenta un proiect, cit de grabnic spedit la adresa părintelui dr. V. Lucaciu, Budapest, Rákóczi út 17.IV.14, unde ne-am închiriat local pentru biroul central și pentru redacția și administrația foii *Poporul român*, care de la 1ª ianuarie n. o să apară din tipografia „Tyzdocsnik“.

Primește, te rog, expresia simțămintelor mele de veche și nestrămutabilă prietenie

al tău

I. Suci

BAR, ms. nr. 149985; Ft. 393/44—45.

1. În cursul lunii ianuarie 1911 nu s-a ținut nici una din adunările preconizate. În ianuarie 1911, *Drapelul* și-a serbat, într-o atmosferă de prețuire, 10 ani de activitate.

În 3/16 februarie 1911 s-a ținut o impresionantă adunare de susținere a intereselor naționale românești la Arad. Vezi *Adunarea de la Arad*, în *Drapelul*, nr. 15, din 5/18 februarie 1911.

300. AUREL C. POPOVICI

București, 14/27 decembrie 1910

Dragă Valeriu,

Articolul tău¹ și acțiunea voastră contra excrocilor de la Arad și contra „poetului neamului“ a[u] făcut o foarte bună impresie aici. Am început și eu și am să le trag câteva lovituri ca să le fie de hac². Interesul *meu* este ca banda să fie *distrusă*, căci aminteri o să ne pomenim cu o anarhie în spirite, care poate fi fatală pentru cauza întregă în faza în care se găsește.

De aceea țin ca înainte de plecare — plec azi la Viena — să vă atrag atențiunea asupra necesității de a continua sistematic focul concentric în contra fortului [in-descifrabil] al defraudanților à la Șchiopol și excrocilor à la Duma³ și a fanfaronului Goga: gebt keinen Pardon⁴!

Lumea așteaptă *energie*, străjnicie de la voi, toți factorii de aici o așteaptă ⁶.
Iar poporul totdeauna ține cu cei ce îi impun prin energie.
Complimente vouă tuturor

al tău devotat

Dipsi

BAR, ms. nr. 150060; Ft. 393/198—199.

1. Se referă la articolul *Declarație domnului N. Oncu*, editorial, în care subliniază că N. Oncu a dat mină liberă lui Octavian Goga în politica partidului. *Drapelul*, nr. 131, din 30 noiembrie/13 decembrie 1910.

2. Aluzie la articolele lui A. C. Popovici, *Poezii și politica*, din *Gazeta Transilvaniei*, nr. 266, din 3/16 decembrie 1910 și nr. 267 din 4/17 decembrie 1910, care nu au rămas fără răspuns. Vezi *Fanteziile D-lui Aurel C. Popovici*, în *Tribuna*, nr. 261, din 3/16 decembrie 1910 și răspunsul lui Octavian Goga, *Mona Meg*, comparându-l pe Aurel C. Popovici cu uriașul tun cu același nume din Edinburgh, care trage rar și prost. *Tribuna*, nr. 268, din 11/24 decembrie 1910.

3. Ioan Duma (1896—1952), preot și publicist.

4. Fiți neiertători (în l. germană).

5. V. Braniște nu s-a angajat în polemici personale, menținind în presă o atitudine principială.

301. ANDREI BĂRSEANU

Brașov, 29 decembrie v. 1910

Frate Braniște,

În interesul adevărului și pentru a evita conflictele în sinul „Asociațiunii“, te rog să binevoiești a publica alăturata scrisoare, ce ți-o adresez, ca directorul foii *Drapelul*¹.

Nu știu, la ce „înțelegere“ ai făcut aluzie în articolul tău din numărul 127: dar dacă ai înțeles conversația noastră din casa domnului Mihali, apoi ai mers prea departe cu combinațiile și ai presupus un lucru care nu se putea îndeplini.

Eu, întreb de voi, v-am spus propunerea ce mi s-a făcut și pe care eu n-am acceptat-o, și totodată v-am făcut cunoscute combinațiile, ce am auzit că se fac cu privire la schimbările în Comitet. N-am luat însă față de voi nici un angajament și nici nu puteam lua, decît în ceea ce privea persoana mea. Și de aceea nici n-am vorbit cu nimenea în Dej despre această afacere și nici nu mă simțeam îndreptățit a mă amesteca în actul alegerii, mai cu seamă după ce adunarea a ales comisia de candidare.

Prin urmare, la mine nu se poate referi „tragerea pe sfoară“, de care amintești în articolul tău.

Dacă ai vorbit și cu alții și ați luat vreun angajament, nu pot să știu.

În orice caz nimenea altul, afară de membrii comisiunii, nu era îndreptățit a se amesteca în fixarea listei candidaților. Și comisiunea, precum se vede din declarațiunea domnilor Tripon și Onișor, pe care o alătur și în original, a purces corect și cu toată bunacredință.

Unde e deci „tragerea pe sfoară“? Cred că ar fi fost de lipsă să vorbești mai concret. Eu m-am simțit dator pentru delăturarea bănuielilor și pentru evitarea conflictelor ce s-ar putea ivi pe urma lor în viitor, să dau deslușirile, pe care încă o dată te rog să binevoiești a le publica.

Dorindu-ți An Nou fericit, te salut cu vechea prietenie
Al tău devotat

Bârseanu

BAR, ms. nr. 150080; Ft. 394/11–12.

1. Ciorna scrisorii se găsește la Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Colecții speciale, *Corespondența Andrei Bârseanu*, Ms. sertar 303/3, f. 22A.

302. ANDREI BÂRSEANU

Brașov, 29 decembrie 1910/11 ianuarie 1911

*Mult stimat domnule director!*¹

N-aș voi să se încheie anul, la sfîrșitul căruia ne aflăm, lăsindu-se publicul nostru în bănuiala că la alegerea membrilor comitetului central al Asociației noastre culturale, făcută la adunarea generală din Dej în zilele de 5/18 și 6/19 septembrie, s-ar fi întimplat vreo necorectitate sau vreo „tragere pe sfoară“, cum ați aflat de bine a vă exprima în articolul *Pentru d-l dr. I. Lupăș* subscris de dumneavoastră și publicat în numărul 127 al *Drapelului*.

Eu însumi îmi dau seama pe deplin că alegerea despre care e vorba, întimplată sub prezidiul meu s-a făcut în perfectă consonanță cu dispozițiile statutelor și regulamentelor „Asociației“, și astfel aș fi putut da imediat deslușirile de lipsă de cele petrecute, în plenul adunării, îndreptînd pe cetitori la procesele verbale ale acestei adunări, publicate în foaia *Transilvania*. Deoarece însă bănuiala se aruncă tocmai asupra procedurii comisiunii de candidare, la lucrările căreia eu n-am luat și nu puteam lua parte, am văzut că deslușirile ce le-aș fi putut da eu nu sînt de ajuns, și astfel m-am simțit îndemnat a mă adresa cătră referentul acelei comisiuni, domnul dr. Victor Onișor, avocat în Bistrița și a-l ruga atît pe domnia sa cit și pe dr. Gavril Tripon, care încă a făcut parte din comisiunea de candidare, să limpezească această afacere, de natură a arunca o umbră asupra celor petrecute la ultima adunare generală. La invitarea mea numiții domni au dat următoarea declarațiune, pe care, în interesul adevărului și al reputației „Asociației“, vă rog să binevoii a o da publicității.

Dorînd ca Anul Nou să ne aducă mai puține animozități și mai puține conflicte personale ca cel în agonie,

Vă salut cu deosebită stimă,

A. Bârseanu

Declarațiune

Subsemnații, ca foști membri în comisiunea candidătoare emisă de adunarea generală a „Asociațiunii“ ținută în Dej în 18 și 19 septembrie 1910 — pentru a face propuneri privitoare la alegerea comitetului central, declarăm că comisiunea a lu-

crat cu cea mai mare bună-credință și corectitate, condusă numai și numai de adevăratele interese ale „Asociațiunii“ și că propunerea prezentată în ședința a doua a adunării generale a fost rezultatul înțelegerii unanime din ședință a membrilor comisiunii. Despre combinațiile de candidare ce eventual s-au făcut în afară de ședință, comisiunea nu poate da seamă.

Bistrița, 3 ianuarie 1911

Dr. Gavril Tripon
advocat

Dr. Victor Onișor
advocat

BCU, Cluj-Napoca Colecții Speciale, *Corespondența Andrei Bârseanu*, ms. sertar 303/3, f. 22.

1. Chestiunea s-a închis prin articolul semnat de V. Braniște în *Drapelul*, nr. 2, din 4/17 ianuarie 1911: *Picătura de pelin*, în cadrul căruia se publică și scrisoarea lui Bârseanu și *Declarațiunea*.

GLOSAR

a abate = a renunța
acomodată = potrivită
adict = partizan, devotat
a agrăi = a se adresa cuiva
amăsurat = în conformitate
a amova = a avansa
ansă = prilej, expresia a da ansă = a da prilej
a asenta = a recruta

banderiu = coloană, grup
baremi = măcar
batâr = măcar
brahial = cu forța

calabăr = joc de cărți
căpău = agent de poliție
comilitant = tovarăș de luptă
clironom = moștenitor
a compete = a se cuveni cuiva
a concipia = a copia
a concrede = a încredința
congregație = adunare comitatensă
congrua = beneficiu ce le revine preoților
corteș = agent electoral
cumpănă = cântar
curie = Curte de Casație în justiția ungară
a cvalifica = a califica
cvartir = locuință

dechiărăciune = declarație
a denega = a refuza
didactru = taxă școlară
a se dimita = a coborî la un nivel inferior
dodonice = profetice
a dubita = a se îndoi

a eda = a edita
edil = serviciul de întreținere al locuințelor
a elucida = a clarifica
a elupta = a cuceri, a dobîndi
erariu = domeniul statului

a erezi = a moșteni
a erua = a descoperi
a eschide = a exclude
a escrie = a atribui
a excepționa = a critica
exmis = trimis
a exmite = a trimite
a exopera = a obține prin efort
a exunda = a se revărsa

a faziona = a depune mărturie
ferii = vacanță
fertreter = reprezentant
fibirău = protopretor
fișpan = primcomite
fușer = superficial

galimatias = expunere confuză
genuină = pură
geșeft = afacere
glava = cap
gravamine = plîngeri
gregar = ostaș fără grad

horend = enorm

incapace = incapabil
inteligent = intelectual
inteligenta = clasa intelectuală
a involva = a împlini
încrezutul = om de încredere, delegat

liferant = furnizor
litere fundamentale = statute

manc = cu lipsuri
mas = rămas
în merit = în fondul problemei, expresie
juridică
mirozenii = relatări născocite, de necrezut

a nizu = a năzui
a nomina = a desemna o persoană în vederea
unui scop

a obtrude = a se impune
odiu = dispreț, oprobriu
omen = prevestire, augur
a opăci = a întârzia, a împiedeca
oțios = fără rost

partițiune = partitură
pech = ghinion
pedagogie = școală pedagogică
a poanta = a stabili, a desemna
poate fi = probabil
ponderos = important
porodiță = vlăstar, membru de familie
praxă = experiență
prepotență = independență
prestăciune = prestație
procoviță = pătură, țol
prospecte = indicii
punctuațiune = deziderat
pulpit = sertar
punibil = pasibil de pedepsă

a reaga = a răspunde, a reacționa
a reflecta = a răspunde
regnicolar = aparținător statului ungar

resens = resentiment
rischez = risc (pers. I sing.)

a sana = a însănătoși, vindeca
scărițat = scrijelat, micșorat
a secera = a culege, a obține
siguritate = siguranță
solgăbirău = pretor
a spesa = a cheltui
spic = toaletă (în vorbirea familiei Braniște)
stab = grup, comitet
a staveri = a stabili
strapaț = oboseală
submitat = iscălit
sucurs = ajutor
suspins = suspendat, interzis
a știrici = a afla știri

testimoniu = certificat
tract = cerc administrativ
treascote = artificii

uțină = gustare

văgaș = cale, drum
a vâji = a potrivi
a ventila = a se discuta ^o _o problemă
vipt = mîncare

A. Scrisori trimise de Valeriu Braniște către:

Andrei Bârseanu 106, 110, 152
 Maria V. Braniște 13, 14, 16, 20, 41, 47,
 69, 70, 72, 73, 74, 75, 81, 84, 87, 96, 105,
 114, 115, 156, 206, 234, 239, 265, 266,
 292
 Miron E. Cristea, 169, 272
 George Dima 1, 2, 3, 31, 50, 177
 Nicolae Iorga 103, 107
 Nicolae Jugănaru 58
 Ioan Meșianu 134
 Ioan Mișu 267
 Alexandru Mocioni 131
 Aurel Mureșianu 7, 100, 119
 Emanuil Ungurianu 62
 Aurel Vălean 61
 Iosif Vulcan 40

B. Scrisorile primite de Valeriu Braniște
 de la:

Johann Auterith 89
 Traian Badescu 290
 Petru Barbu 127, 278
 Andrei Bârseanu 150, 257, 301, 302.
 Agatha Bârsescu 229
 Bédi-Schwimmer Rozsa 195
 Ioan Bianu 101
 Sever Bocu 164, 170
 Alexandru Bojinca 214
 Mihai Bradiceanu 282, 283
 Maria V. Braniște 83, 213
 Victor Braniște 273
 Caius Brediceanu 173, 227, 232, 237, 241
 Tiberiu Brediceanu 163, 204, 260
 Eugen Brote 250
 Nicolae Burlănescu-Alin 67
 Gheorghe Cătană 60
 Nicolae Cena 140, 159, 175, 262
 Teodor Cimpian 117
 Petru Cornean 145
 Aurel Cosma 196
 Miron E. Cristea 128, 158, 166, 167, 168,
 171, 172, 174, 198, 205, 218, 245, 246,
 263, 286, 296
 Elie Dăianu 102
 Cornel Diaconovici 63, 64

Alexandru Dobrescu 91
 George Dobrin 46, 132, 133, 212, 220, 226
 Patriciu Drăgălina 42, 43, 281, 285
 Geza Duca 160, 165, 180, 187, 193, 199, 201,
 202, 295
 Frunțași din Virșeș 203
 Mihail Gașpar 153
 Lucian Georgevici 185, 192
 Alexandru Gherlași 240
 Octavian Goga 144
 Vasile Goldiș 247, 248, 274, 276, 293
 Marian Groza 275
 Titu Hațieg 85, 224, 236, 258
 Milan Hodža 217, 222, 225
 Elena de Iacobich 44, 109, 125
 Petru Ieremia 238
 Petru Ionașiu 155
 Nicolae Ionescu 143
 Nicolae Iorga 77, 108, 118
 Aurel Isac 48, 54, 148
 Jászi Oszkár 94, 277, 297
 Nicolae Jugănaru 136, 223
 Cornel Jurca 82
 Luise Koch 56, 57, 137, 139, 149, 151
 Ioan Lapedatu 138
 Vasile Lucaciu 179, 271, 294.
 Ioan Lupaș 261
 Titu Maiorescu 184
 Iuliu Maniu 18, 219, 228, 242, 244, 291
 Marcu, colonel 71, 80
 Ioan Marcu 279
 Atanasie Maricescu 19
 George Mătăringă 280
 Medve Zoltán 264
 C. Meseșan 17
 Ioan Mișu 249, 270
 Constantin Mille 120
 Alexandru Mocioni 6, 8, 9, 10, 11, 38, 39
 49, 53, 59, 66, 78, 92
 Elena Mocioni 135
 Filaret Musta 95, 161, 221,
 Ioan Nedelcu 15, 207
 Németh Imre 76
 Enea Nicola 45
 Iosif Olariu 129 130
 Nicolae Oncu 215
 Nicolau Onea-Brinzeu 52
 Virgil Onițiu 4, 12, 22, 23, 112
 Ioan Oprea 251,
 Traian Oprea 141, 235, 298

Pavel Oprîşa 121
Ignatie Papp 176
Ioan Ştefan Paulian 123, 191
Ştefan Petrovici 65, 88, 90
Izidor Pop 146, 178
George Pop de Băseşti 259
Ariton M. Popa 289
Gheorghe Popescu 254, 288
Aurel C. Popovici 157, 300
George Popovici 30, 33, 34
George Popovici 98
Iosif Popovici 30, 33, 34
Mihail Popovici 233
Marioara Raţiu Porumbescu 51, 104, 111
Nicolae Regman 126
Ioan Roşiu 194, 197, 208
Rostás Gyula 97
Pavel Rotariu 5
Ion G. Sbiera 55
C. G. Schina 99
Florea Simu 243
Ioan Slavici 124
Octavian Smigelschi 24, 25, 27, 28, 29, 32, 35, 36, 37
Societatea muzicală Hora 68
Lucreţia Staicovici 116
G. Stavăr 122
Iosif Sterca -Şuluţu 154, 252, 253, 269, 287
Petru Stoica 142, 147, 162
Ioan Suci 209, 210, 299
Szende Pál 182, 188, 189, 190
Nicolae Şerban 21
George Tătucu 268
Fedor Teimer 79, 181, 231
Tinerimea din Budapesta 86
Petru Truţia 211, 216
Un alt militant 256
Un militant 255
Al. Vaida-Voievod 183, 186, 230
Iosif Velcean 93
Aurel Vlad 200
Iosif V. Vlad 113
Petru Vuc 284
Iosif Vulcan 26

INDICE DE NUME *

A

Achim, Valeriu 61
 Adam, George 205, 214
 Adăniloiaie, Nicolae 86
 Agârbiceanu, Ioan 265, 266
 A. M. vezi Alexandru Mocioni
 Andrassy Gyula 101, 135, 185, 186
 Antonius, Marcus 195, 198, 199
 Apponyi Albert 101, 146, 185, 188, 192, 200
 Ardeleanu, Ioan 62, 86
 Atropos, personaje mitologic 161
 Augustus, împărat 199
 Auspitz, Adolf firma 140
 Auterith Johann 103, 104
 Avramescu, Sofronie 159
 Avramescu, Tiberiu 135

B

Babeș, Emil 106, 107
 Badescu, Traian 111, 157, 159, 161, 185, 188, 279, 280, 282, 289
 Baiulescu, Georgeta 139
 Balint, Alexiu 252, 254
 Banciu, Axente 31
 Banescu, primarul Constanței 87
 Bánffy Dezső 246, 247
 Barbu, doamna 24
 Barbu, Petru 24, 41, 141, 142, 145, 179, 180, 186, 187, 272, 279, 280, 284
 Barbulescu, Moise 205
 Barițiu, George 251, 252
 Bartha Miklós 252
 Baumüller, Wilhelm 114
 Batthyany Tivadar 107
 Bazelli, Alexandru M. 112

Bazzilai, om politic italian 131
 Bălan, Ioan 144
 Bălan, Nicolae 178
 Băltescu, Mircea 16
 Bănuț, A.P. 10
 Bănuțiu, A.P. 136
 Bârseanu, Andrei 117, 118, 119, 122, 151, 163, 164, 165, 170, 171, 223, 226, 259, 266, 296, 297, 298
 Bârsescu-Radovici, Agatha 234
 Bédi-Schwimmer, Rozsa 212, 213, 214
 Bejan, Mihail 24, 68, 69, 97
 Beldiman, Alexandru (Alec) 266
 Bene, notar 98
 Benedek, Marcec 214
 Beonosea, familie din Orșova 55
 Berariu, notar 281
 Berlogea, Ileana 234
 Berzeviczy Adalbert 34, 35, 66, 67
 Bethlen Andrei 170
 Bethlen Balasz 260
 Bethlen István 86
 Bianu Ioan, 38, 39, 48, 113, 114, 122, 123, 126, 294
 Biberea, P. 242
 Biberia, Ion 126
 Bircescu, Alexandru 126
 Bireescu, Alexandru 10
 Bismark, Otto von 15
 Bissingen, Georgine 166, 168, 170
 Björnson Björnsterne 149
 Blaga, Iosif 57, 117, 124, 164
 Blaga, Lucian 254
 Bocu, Sever 183, 184, 189, 190, 223, 227, 294
 Bodea, Cornelia 81, 244

* Întocmit de Ioan Bolovan și Sorina Bolovan

Bogățian, Atanasie 149
Bogdan, Alexandru 116, 117, 165
Bogdan-Dascălu, Doina 173
Bogdan, George C. 173
Bogdan-Duică, G. 31
Bogoevici, Ion 283
Boia, Lucian 62, 235, 244, 247, 251
Bojină, Alexandru 225
Bolcaș, Lucian 190
Bologa, Lucia 11
Bologa, Valeriu P. 11
Bontescu, Victor 222, 223, 238
Borcea, Ioan 265, 266
Bordan, Octavian 279, 280, 282
Boroș, Ioan 24
Borsos Márton 252
Botiș, Teodor 15, 62, 71, 175
Bozoceanu, I. clișeu 12
Bradiceanu, Mihai 283, 284
Bran, V. 120
Braniște, Maria 5
Braniște, Maria V. 11, 23, 24, 25, 29, 42, 52, 57, 63, 86, 88, 89, 95, 97, 100, 109, 117, 126, 128, 129, 176, 200, 220, 225, 237, 239, 240, 269, 270, 275, 290.
Braniște, Olga 86, 127, 176
Braniște, Valeria 12, 24, 63, 86, 127, 176
Braniște, Valeriu fiul 12, 31, 70
Braniște, Victor 150, 275
Braniște, Virgil 63, 86, 127
Braniște, Virginia, căsătorită Nistor 63, 96
Brătianu, Ionel I.C. 270
Brediceanu, Caius 12, 24, 25, 89, 186, 191, 192, 202, 218, 219, 232, 233, 236, 238, 239, 242, 243, 292
Brediceanu, Coriolan 12, 23, 58, 59, 71, 72, 79, 80, 81, 82, 83, 89, 92, 93, 94, 96, 99, 100, 101, 138, 139, 165
Brediceanu, Cornelia 165
Brediceanu, Tiberiu 24, 25, 116, 123, 177, 182, 183, 189, 219, 263, 264
Brosch Aerenau, Alexander von 220
Brote, Eugen 22, 123, 133, 250, 251, 294
Brutus, Marcus Iunius 195, 198, 199
Bucioc, Tudosca 120
Bucșan, Constantin 172, 173
Budințan, Ioan 81, 82, 83, 101, 143
Budiu, Ion 264
Bugariu, Aurel 28
Bugnariu, Teofil 123, 139
Bulgea, Petru 141

Buracu, Coriolan 156
Burada, Teodor 32
Burdia, Constantin 53, 56, 121, 140, 141, 142, 144, 146, 158, 178, 184, 185, 186, 188, 206, 278, 279, 280, 282, 283, 285
Burdia, familia 279
Burlacu, Ioana 131
Burlănescu-Alin, N. 84
Burleigh, ziarist englez 130
Burtius, aderent al lui Constantin Burdia 279, 280
Buteanu, militant național 104

C

C. vezi la Miron E. Cristea 181, 211
C. vezi probabil Coriolan Brediceanu 89
Caius, vezi la Caius Brediceanu
Cantemir, Dimitrie 124
Caragiani, Ioan 31
Carol I regele României 85, fundația 128
Carol cel Mare 60
Castor, personaj mitologic 21
Căian, Ioan 120
Căliman, Valeria 3, 6, 7, 59, 105, 231
Căpîlnean, Vasile 61
Căpreanu, Ioan 133
Cărăbaș, Romul 71
Cătană, George 72, 75
Cătană, Ion 73
Cătană, Traia 73
Cena, Nicolae 153, 155, 156, 179, 180, 187, 191, 192, 196, 198, 199, 267
Cernilă, pseudonimul lui Nicolae Jugănarul 150
Cezar, Caius Iuliu 189, 195, 198, 199, 280
Chendi, Ilarie 31, 32, 119, 294
Chernoch János 146
Chiroiu, Vasile 264
Chirtop, Zosim 25
Ciachir, Nicolae 131, 132
Cicio-Pop, Ștefan 27, 62, 80, 139, 160, 244, 250, 259, 291
Cimponeriu Ioan, 239, 240
Ciobanu, Pompiliu 205
Ciocan, militant național 250
Cioloca, Dimitrie 141, 143, 144
Ciorteș, Aurel 117, 254
Ciuta, Dimitrie 27
Cimpian, Teodor 130, 131, 132, 133
Claudius, Matthias 166, 168, 170

- Coca, Iasco 212
 Codreanu, C.Z. 134
 Colescu-Vartic, Cezar 114
 Comănescu, Emil 264
 Comloșan, Doina 75
 Comșa, Nicolae 27, 44, 58, 59, 62, 87, 223, 226
 Constantinescu, Mihail 131
 Constantinescu, Miron 88
 Constantinescu, Radu 111, 131, 177
 Corcan 222
 Corcea, Avram 87, 156
 Coresi, fondul 287
 Cornean, Nicolae 142, 144, 240
 Cornean, Petru 136, 159, 211
 Cosma, Andrei 252, 253
 Cosma, Aurel 71, 144, 205, 214, 215, 244
 Cosma, Aurel junior 157, 159
 Cosma, Lucia 10
 Cosma, Minerva 59
 Cosma, Partenie 13, 14, 15, 40, 46, 48, 135, 223, 226, 249, 293
 Cosma, Remus 264
 Cosma, Viorel 138, 281
 Coste, Iuliu 205
 Coșbuc, George 53
 Crăciunescu, Cornel 205, 239
 Cristea, Miron 34, 35, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 109, 143, 178, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 199, 206, 211, 215, 219, 220, 228, 229, 230, 235, 237, 244, 245, 248, 249, 254, 266, 268, 274, 286, 293
 Crix, probabil M. Gașpar 209
 Csermak Wilma 166, 168, 170
 Cserny, familie din Orșova 55
 Curescu, Ilie 54, 56, 260, 262
 Cuza, A.C. 133, 134
- D**
- Dal Médico 131
 Damian Vasile 62, 79, 144
 Dan, Sever 190
 Darwin, Charles 161
 David, Lucreția 25
 Dăianu, Elie 65, 66, 114, 153
 De Felice-Giuffrida, Giuseppe 131, 132
 Delamara Mircea, pseudonim pentru Teodor Cimpian 132
 Delamarina, Victor Vlad 28
 Demetrescu-Cretzu, prieten cu C. G. Schina 111
 Deutsch Wilmos 167, 169, 170
 Diaconovici, Corneliu 32, 77, 78, 79, 127, 148, 160, 170, 259, 270, 271
 Dickens, Charles 58, 59
 Dima, George 9, 10, 11, 30, 31, 42, 43, 62, 116, 200
 Dima (Bologa), Maria 9, 10, 11, 43
 Dima, Pantelimon 31
 Dima-Popovici, turneu-concert 9, 42, 43
 Dipsi, pseudonim al lui A. C. Popovici
 Dobrescu, familie din Orșova 55
 Dobrescu, Alexandru 105, 106
 Dobrin, E. 25
 Dobrin, George 14, 15, 23, 24, 43, 56, 57, 58, 59, 64, 87, 92, 124, 129, 143, 146, 147, 187, 189, 190, 192, 193, 196, 199, 202, 215, 224, 229, 233, 239, 240, 279, 280, 290
 Doda, Traian 54
 Dogaru, Maria 131
 Dolfi, menajera lui I. Boroș 24
 Domșa, Ioan 123, 139
 Dörschlag G. 47
 Dragomir, George 272
 Dragomir, Silviu 125, 247
 Drăgan, Brutus 264
 Drăgan, Iosif Constantin 23, 24
 Drăgălina, Nicolae 239
 Drăgălina, Patriciu 52, 53, 54, 260, 262, 279, 280, 282, 283, 285
 Drimba, Lucian 36
 Duca, Geza 181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 192, 202, 206, 207, 210, 211, 216, 217, 218, 221, 229, 233, 234, 242, 245, 246, 247, 285, 292
 Ducea, Alexandru 126
 Duma, Ioan 295, 296
 Dumas, Alexandre 174, 175
 Dvorzsált János 242
- E**
- Ecaterina, soția lui Vasile Lupu 120
 Elisabeta I, regina României 43
 Enescu, Iuliu 264
 Erdely, Ioan 234
 Evolceanu, D. 31

F

Feigel, familie din Orșova 55
 Fejérváry Geza 71, 72, 203
 Ferricico, Tolomei 130
 Fialka Károly 99, 189
 Filip, Ana 25
 Florescu, Dimitrie 176, 177
 Florescu, Sabina 176, 177
 Florian, Lelia 123
 Fluerașu, F.I. 209
 Fortunescu, C.D. 84
 Francisc I împărat 170
 Frantz Ernst 221
 Fränkl Bela 109
 Frențiu, Traian 126
 Friedjung, Heinrich 174, 175
 Frîncu, Amos 65, 66,

G

Gaiță, Valer 205
 Gall, Iosif 34, 35
 Garibaldi, Giuseppe 131
 Garibaldi, Ricciotti 130, 131, 132
 Garovină, Ion pseudonim al lui Romulus
 Molin 215
 Gaspar, Mihai 81, 103, 104, 105, 172, 173,
 184, 209, 251.
 Gașpar, Traian 104, 105
 Gataianu, Corneliu 137, 138
 Geibel, muzician 166
 Gemil, Tahsin 132
 Georgescu, Ioan 15, 27, 67, 139
 Georgevici, Lucian 202, 205, 209, 210, 214
 Ghețe, Ioan 205
 Gherlași, Alexandru 241, 242
 Ghibu, Valer 264
 Ghica, un membru al familiei 126
 Ghidiu, Andrei 143, 144, 159
 Ghimbosa, Pavel 272, 283, 284
 Gilorteanu, Cornelia 133
 Gilu, vezi la Virgil Onițiu
 Gilu-Bilu, vezi la Virgil Braniște
 Goethe, J.W. 166, 168
 Goga, Octavian 115, 118, 119, 134, 151,
 158, 159, 163, 165, 177, 190, 222, 251,
 254, 256, 288, 294, 295, 296
 Gogan, Cornel 253
 Goidu, Emanuil 50

Goldiș, Vasile 17, 18, 19, 20, 21, 58, 79
 136, 177, 201, 204, 247, 248, 249, 250
 263, 276, 277, 278, 290, 291
 Goluchowski, Agenor 86
 Gounod, Charles Fr. 58, 59
 Götz, Hermann 220, 221
 Grădinar, Emil 254
 Greavu, Valerica 127
 Grigorescu, Nicolae 38, 39
 Grigoriu, Anton G. 126
 Groșoreanu, Ioan 278, 279
 Groșșian, Mihai 212
 Groza, Marian 277
 Grozăvescu, Ioan 272
 Gușu, Andreiu 264
 Gutmann, Albert 167, 169

H

Habsburg, Franz Ferdinand 90, 206, 220
 271, 273, 274
 Habsburg, Otto de 89, 90
 Hamsea, Augustin 71, 178
 Hamsea, Voicu 65, 66, 71
 Haret, Spiru 122, 123
 Hasdeu, B.P. 36
 Hațieg, Titus 55, 56, 71, 99, 100, 101, 103,
 231, 238, 260, 262
 Háviár, Daniel 89
 Heine, Heinrich 166
 Hieronymi Károly 60
 Hlinka, Andrei 150, 231
 Hodoș, Enea 164, 165
 Hodza, Milan 62, 160, 227, 230, 232
 Hohenstaufen, familie imperială germană 69
 Hollós, medic din Seghedin 204
 Horațiu, Quintus Flaccus 161
 Hossu, Vasile 34, 35, 40, 43, 44, 46, 48, 206,
 249
 Huszár Káfolý 216, 217
 Husvéth și Hoffer, tipografie 140
 Huszár Gyula 99

I

Iacobich, Elena de 54, 56, 121, 140, 262
 Iacobich, Ignatie cavaler de 53, 54
 Iana de la Măidan 142
 Iancu, Avram 76, 165, 175
 Iancu de Hunedoara 194, 197

Iancu, Gheorghe 3, 6, 7, 254
Ibrăileanu, G. 119
Ienciu, dr. 293
Ieremia, Petru 239, 240, 241, 280
Ignea, Iosif 149
Imbrescu, Ilie 282
Imbriani, Matteo Renato 131, 132
Imbroane, Avram 218, 219
Indreica, Avram 104, 105
Ioanovici, Alexandru 217
Ionaș, Petru 163, 175
Ionașiu, Titu 126
Ionești, frați 141, 142
Ionescu, Nicolae 142, 157, 158, 185, 188, 282, 283
Ionescu, Petru 101, 142, 158, 185, 186, 188
Ionescu, Take 270
Ionici, militant național 25
Iordache, A. 86
Iorga, Alexandru 287
Iorga, Nicolae 5, 91, 115, 119, 120, 131, 133, 134, 172, 173, 244
Iosif al II-lea 170
Ioța lu Toboc, pseudonim al lui Valeriu Braniște 84, 85, 87, 129
Isac, Aurel 58, 59, 60, 66, 67, 161
Isac, Valeria 58, 59
Issekuts, Aurel 99, 290
Iuda 102
Ivan, Nicolae 40, 143, 201, 210

J

Jakabffy, Elemér 203, 206, 232, 237, 241
Jakabffy, Imre 55, 56, 121
Jászai Oszkar 108, 109, 204, 278, 279, 288, 293
Jeszenski, Sándor 246, 247
Jianu, Gheorghe 156
Josan, Nicolae 27, 59, 61, 62
Jozsika-Eszterházy, baroana 167, 169
Jugănar, Nicolae 71, 113, 148, 149, 150, 230, 231
Jurca, Cornel 81, 88, 96, 97, 99, 101, 104, 105, 240
Jurca, Ioți 149
Jurca, Mariți 25
Justh, Gyula 235
Justinian, împărat bizantin 58, 60

K

Kalinderu, Ion 122, 123, 126, 129
Kalitzky Karl 140
Károlyi Mihály 204
Khuen-Héderváry Károly 202, 204, 206, 211, 216, 221, 249, 276, 278
Kiriac, Dumitru 87
Kisfaludy Károly 66, 67
Koch, Luise 69, 70, 150, 152, 153, 162, 165, 167, 169, 172
Kopecky, Karl 166, 168, 170
Korra, familie din Orșova 55
Kossuth Lajos 101
Kovács, pensiune în Budapesta 125, 126
Krafft W. 153
Krancsevics, Dragomir 167, 169, 170
Kristoffy Jozsef 202, 203, 232

L

Lapedatu, Ion I. 151, 152
Lascu, Dimitrie 150
László, Valeriu 281, 284
Lazăr, A. 201
Lăzărescu, Victor 23
Lehrer, Milton G. 100
Lemenyi, Liviu 46, 48, 223, 263
Lichtnekert 280
Linné, Karl 161
Lipovan, G. 212
Liszt, Fráncz 167, 169, 170
Luca, Simion 159
Lucaci, Vasile 27, 61, 201, 204, 210, 244, 260, 263, 274, 291, 295
Luchescu, Gheorghe 25
Luchici, A. 218
Lupaș, Ioan 117, 175, 254, 264, 265, 166, 286, 288, 293
Lupu, Vasile 120
Lupu, voivodeasa 121

M

Maior, Liviu 59, 61, 62, 66, 184, 206, 210, 211, 217, 244, 247
Mairescu, Titu 119, 204, 205
Makay A. 104
Malatesta, Alberto 132
Manea 142

- Mangra, Vasile** 206, 247, 250, 251, 263, 294
Maniu, Cassiu 150
Maniu, Iuliu 26, 27, 28, 79, 82, 143, 200, 201, 210, 211, 228, 233, 234, 243, 245, 247, 249, 250, 251, 263, 273, 276, 278, 289, 290
Marchescu, Antoniu 56, 121, 280
Marcu, colonel 84, 87, 95
Marcu, Ioan 280, 281
Marienescu, Atanasie 28
Marin, Nico 53
Marta, Alexandru 66, 205
Martinovici, Nicolae 205
Matei, Pamfil 151
Mătăringă, George 281, 282
Meda, Ioan 75
Medve Zoltán 203, 216, 217, 225, 229, 242, 268, 269, 282, 283
Mehedinți, Simion 136
Mellerné-Miskolcgy Eugénia 213, 214
Meseșan, C. 26
Meșianu, Eugen 30, 31
Meșianu, Ioan 36, 37, 135, 147, 148, 200, 244, 249
Miclea, Trifon 157, 160, 161
Miess, Fr. 35
Mihali, Teodor 62, 67, 79, 80, 170, 201, 204, 210, 211, 244, 246, 247, 296
Mihăiescu, dr. 293
Mihu, Ion 13, 14, 15, 124, 125, 143, 223, 226, 247, 248, 249, 250, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 278
Mille, Constantin C. 131, 132, 135, 136
Miluță, Nicolae 205
Mincu, Ion 35
Mircea de la Mare, pseudonim al lui Teodor Cimpian
Mircu, Vasile 126
Mirea, G.D. 35
Missița, Constantin 66
Miți, vezi Maria V. Braniște
Mîndruț, Stelian 76, 77, 82, 83, 231
Mocanu, Vasile 120
Mocioni, Alexandru 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 34, 35, 36, 40, 49, 50, 60, 61, 62, 65, 66, 69, 70, 71, 72, 77, 78, 81, 82, 83, 92, 103, 106, 107, 114, 115, 124, 134, 135, 143, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 153, 163, 164, 165, 168, 170, 171, 172, 175
Mocioni, Andrei I 170
Mocioni, Anton 50, 163
Mocioni, Anton 166, 168, 170, 175
Mocioni, Ecaterina 163
Mocioni, Elena 36, 148, 150, 153, 162, 167, 169
Mocioni, Eugen 146, 147, 163, 166, 167, 168, 169
Mocioni, Eugenia 163
Mocioni, familia 50, 69, 70, 156, 175
Mocioni, frați 167, 169
Mocioni, George 170
Mocioni, Héléne 166, 168, 170
Mocioni, Iosephine 166, 168, 170
Mocioni, Laura 166, 168, 170
Mocioni, Livia, căsătorită Bethlen 166, 168, 170
Mocioni, Mihai 170
Mocioni, Tereza 166, 168
Mocioni de Foen, Victor 50
Mocioni, Zeno 71, 163, 170
Moldovan, Gergely 107
Moldovan, Ioan Micu 251, 252
Moldovan, Silvestru 150, 190
Moldovan, Valer 210, 228
Molin, Romulus 215
Morariu, Constantin 115, 116
Morariu, Șt. 263
Munteanu, Cassian R. 126
Murariu, Constantin 280, 281
Mureșianu, Aurel 15, 16, 31, 66, 112, 113, 134
Musicescu, Gavril 116, 117
Musta, Filaret 109, 111, 143, 146, 147, 148, 181, 182, 186, 188, 229
Mustață, Savu 73
Mușat, Mircea 59, 62, 86
Muțiu, Ion 264

N

- Naghi, Gheorghe** 76
Nanu, Al., I. 85
Nádasdy Lipot 252
Neagoe, Octavian 264
Neamțu, Gelu 254
Nedelcu, Ioan 25, 96, 211, 212, 221
Negruzzi, I.C. 123
Nemeș, E. 209
Nemeș, Kálmán 91
Német, Bogsán 96, 97
Németh, Imre 90, 91
Nemiș, Vasile 177

Netea, Vasile 119, 151
Nicoară, Ioan 31
Nicola, Enea 56
Nistor, Ioan Silviu 289
Nistor, Pompiliu 63
Noaghea, Gheorghe 113, 287
Novac, Aurel 62, 79, 143, 144, 202, 211, 212,
215, 222
Nyári baroana 166, 168

O

Ogîrlaci, preot 239
Olariu, Iosif 111, 140, 141, 142, 143, 144,
145, 154, 155, 161, 178, 179, 180, 182,
184, 185, 186, 187, 191, 192, 193, 194,
196, 197, 199
Oltean, Vasile 9
Onae, Nicolae 172, 173
Onciul, Aurel 258
Onciul, Dimitrie 122, 123
Oncu, Nicolae 79, 204, 223, 226, 290, 291,
293, 296
Onea-Brînzeu, Nicolau 64, 65
Onișor, Victor 296, 297, 298
Onișteștii, familie 176
Onițiu, Alexandru 43
Onițiu, Anița 42, 43, 176
Onițiu, Florinel 176
Onițiu, mama lui Virgil 176
Onițiu, Valer 43
Onițiu, Victoria 57, 176
Onițiu, Virgil 12, 22, 23, 30, 31, 32, 43, 57,
117, 124, 127, 164, 176, 177, 259
Onofrei, Neonila 139
Oprea, Aurel 101, 239, 240
Oprea din Bocșa 280, 281
Oprea, Ioan 251
Oprea, Traian 41, 156, 157, 218, 238, 294
Oprescu, P. 86
Oprîșa, Pavel 136, 137
Orgalasc 281, 282
Ornea, Z. 114, 119, 205
Orosz Gyula 264
Ovidius, Publius Naso 21, 32, 87

P

Papp, Ignatio Ioan 52, 178, 199
Parce 162
Pascaly, Mihai 115
Pascu, Ștefan 7, 86
Paul, eroul lui Charles Dickens 58, 59
Paulian, Ioan Ștefan 138, 209
Pavel, Teodor 62, 68, 206, 211, 247
Pavlovici, Liubomir 62
Păcățian, Teodor V. 13, 62, 65, 72, 79, 80,
81, 83, 99, 100, 139
Păcurariu, Mircea 65, 111, 148, 187
Pepa, Ioan 96, 97, 143, 187, 188, 202, 205,
209, 214
Perici, ziarist 104
Petculescu, C.A. 12
Peteanu, Aurel 138
Petra-Petrescu, Horea 30, 31
Petrovici, Aurelia 101, 102, 103, 220, 221,
240, 241
Petrovici, Ștefan 10, 11 79, 80, 81, 82, 94,
101, 102, 103, 104, 105, 156, 192, 217,
231, 232, 240, 241, 243, 292
Pfeifer 279
Pinciu, Ioan 143, 144
Pinkas artist 167, 169
Plămădeală, Antonie 35, 126, 181, 220, 254,
275
Pletosu, Grigorie 117
Plósz Sándor 217
Poenaru, Daniela 119
Pogány Károly 121
Polastri, Striotide 130
Polit, Mihail 83
Polverejan, Șerban 105
Pompiliu-Bănățeanul, Geza 150
Ponori Thevrek Jozsef 252
Pop, Alma născută Maior 101
Pop de Băsești, George 27, 61, 67, 70, 139,
201, 210, 234, 244, 263, 292
Pop, Elvira 25
Pop, Ghiță 32
Pop, Izidor 99, 101, 160, 163, 164, 165, 200,
201, 292
Pop, Mișu 76
Popa, Ariton M. 288, 289
Popa, Ioan 205
Popa, Mircea 32
Popea, Nicolae 109, 111, 122, 123
Popescu, George 126, 254, 275, 287

Popescu, Ioan 186
 Popescu, Iosif 274
 Popescu, Romulus 264
 Popovici, 104
 Popovici, Aurel C. 114, 118, 119, 123, 160, 177, 178, 294, 295, 296
 Popovici, comerciant 46
 Popovici, Dimitrie 205
 Popovici, George 56, 79, 80, 82, 83, 88, 89, 90, 91, 96, 97, 101, 103, 104, 105, 110, 111, 143, 156, 172, 173, 186, 191, 192, 193, 196, 197, 217, 231, 232, 238, 239, 240, 243, 260, 280, 292
 Popovici, George 260
 Popovici, Ioan 205
 Popovici, Iosif 41, 45, 68, 143, 172
 Popovici, Lelia 86, 122, 123, 127, 176
 Popovici, Maria (Marioara) 86, 118, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 165, 270
 Popovici, Maxim 101
 Popovici, Mihail 143, 144, 187, 236, 237, 260
 Popovici, Nicolae (Nichi) 118
 Popovici-Bayreuth, Dimitrie 10, 11, 42, 43, 205
 Popp, Ștefan 104
 Popu, Iosif 255, 257
 Porțeanu, Alexandru 86, 88
 Poruan, dr. 96
 Porumbescu, Ciprian 43, 64, 111, 112, 113, 114, 116, 123, 124, 129
 Porumbescu, Iračie 64
 Poruțiu, I. 66
 Precup, Emil 266
 Precup, Gavril 265, 266
 Preda, I.A. 117
 Preda, Ioan cavalier de 48, 49
 Preda, Dumitru 129
 Propertius, Sextius 19
 Proștean Nicolae, 160, 242
 Proșteanu, Octavian 156, 157
 Pușcariu, Ilarion 41, 47, 48, 49, 256
 Putici, dr. 136

Q

Quinet, Edgar 139

R

Radovici, Constantin 234
 Radu, Dimitrie 67, 206
 Raicu Sava 222, 223
 Raicu, Victor 264
 Raiculescu I.V. 209
 Rațiu, Ciprian 64
 Rațiu, Dominic 238, 272, 283, 284
 Rațiu, Ioan 27, 67
 Rațiu, Ioan 43, 44, 164, 165, 170
 Rațiu, Ioan 265
 Rațiu Porumbescu, Marioara 63, 64, 115, 116, 123, 124
 Răduică, Georgeta 139
 Rădulescu, Irene 25
 Regman, Nicolae 140, 141, 142
 Rehad Beg Hikmet 130, 131
 Réthy Lászlo 259
 Riegler, negustor 126
 Riza, Ahmed 131
 Robescu, Pompiliu 149
 Romanelli, Raffaele 132
 Rosenthal Gyula 80, 83, 89, 90, 91, 110, 239, 241, 242
 Ross, Adolfo 130
 Rostas Gyula, vezi Rosenthal Gyula
 Roșca, Eusebiu R. 111, 148, 185, 186, 137
 Roșca, Remus 266
 Roșescu, Octavian 218
 Roșiu, Ioan 211, 212, 215, 221, 222, 226
 Roșu Ioan, 239
 Roșu, Romulus P. 190
 Rotariu, Pavel 12, 13, 14
 Rotche, Horea 13
 Ruskin, John 47
 Russu Șirianu, Ioan 62
 Rusu-Abrudeanu, Ioan 134, 135, 136
 Rusu, M.N. 91
 Rückert, Friedrich 166, 168, 170

S

Sabattier, Louis 130
 Sabău, Ioan 61
 Saftu, Vasile 30, 31
 Sándor Pál 203, 204, 208
 Savicki, F. 114, 115, 152, 153
 Sbârcea, George 9, 10
 Sbiera, Ion G. 68, 69
 Schäffle, Albert 58, 59

- Schina, G.G. 111, 112
 Schmidt, Ioseph 166, 168, 170
 Schweiner, familie din Orșova 55
 Scotus Viator, vezi R. W. Seaton Watson
 Scurtu, Ioan 119
 Secoșian, Romulus 203, 205
 Serb, Gherasim 205
 Seton-Watson, Hugh 81, 244
 Seton-Watson, R.W. 243, 244
 Shakespeare, William 195, 198, 220
 Siegescu, Iosif 139, 142, 206, 286, 293
 Simeon, Ion 272
 Simionescu, Maria Elena 59
 Simu, Florea 245
 Sintescu, Alexandru 149
 Sisif, personaj mitologic 277
 Sirbu, Ioan 143, 144, 177
 Slavici, Eleonora 122
 Slavici, Ioan 122, 123, 126, 139, 251
 Smigelschi, Octavian 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 48
 Sorcevă, pseudonim al lui Virgil Onițiu 31
 Spăriosu, dr. 218
 Staicovici, Lucreția 123, 127, 128, 129
 Stan, A. 86
 Stavăr, G. 137
 Sterca-Șuluțu, Alexandru 252, 253, 254
 Sterca-Șuluțu, Iosif 76, 119, 164, 165, 171, 174, 251, 252, 253, 257, 259, 260, 265, 266, 272, 286, 288, 293
 Stircea, atașat militar 270
 Stoian, Ioan 101, 293
 Stoianel, Iosif 53
 Stoica, Dionisie 190
 Stoica, George 150, 190
 Stoica, Petru 157, 160, 161, 182
 Stoichescu, Iacob 283
 Stojacovici, protopretor 281
 Stojanovits, Ivan 186, 202, 211, 284
 Stöger, candidat de deputat comitatens 281, 284
 Stratan, Ion 12, 108, 138
 Stroescu, Vasile 220
 Sturdza, D.A. 114, 123, 133, 294
 Suciū, Dumitru 223
 Suciū, Ioan 62, 80, 222, 223, 227, 295
 Suciū, I.D. 24, 81, 86, 111, 177
 Sulică, Nicolae 30, 31
 Sulyok, Arpad 98
 Sussici, Carol 98
 Szapáry, Lőrincz 86, 87
 Szende, Béla 109
 Szende, Pál 203, 204, 207, 208
 Szerb, Gheorghe 141, 188, 189, 192
- Ș**
- Șaguna, Andrei 50, 136, 151, 164, 165, 171
 Șandru, Ilie 119
 Șchiopul, Iosif 190, 295
 Șerban, Ioan I. 13
 Șerban, Nicolae 29, 30, 80, 244
 Șerban, V. 75
 Ștefănescu-Delavrancea, Barbu 173
 Ștefănescu, Ștefan 165
 Ștrempel, Gabriel 133
- T**
- Talajdi, funcționar administrativ 98
 Talmach, Heinrich 244
 Tamășel, dr. 143
 Tanco, Teodor 266
 Tardini, Fanny 115
 Tăslăuanu, Octavian 118, 119, 151
 Tătucu, George 271, 272
 Tef Wlik pașa 131
 Teimer, Fedor 93, 94, 96, 99, 101, 202, 203, 232, 236, 241, 280, 281
 Teller, Miksa 83
 Teodorescu, Tamara 133
 Teodorescu, Virgil 173
 Terentius, Publius Afer 274
 Terentius, Titus Maccius 274
 Terfăloaga, David 270
 Terfăloaga, Sempronia 270
 Thälmann, Gustav 189
 Thévénin, Léon 21
 Tieck, Ludwig 166, 168, 170
 Timiraș, Nicolae 139
 Tincu, Petru 264
 Tisza István 66, 67, 109, 206, 211, 219, 221, 242, 246, 247, 249, 270, 271, 273, 276, 278
 Tisza Kálmán 249
 Topliceanu, Traian 28
 Torouțiu, I. E. 115, 120
 Toth János 186
 Traian, împărat roman 85
 Trandafir, Alexandru 73
 Trandafir, Ruja, căsătorită Cătană 73

Traunfellner, Carol 28, 41, 85, 140
Trăilă, Elie 143, 144, 156, 226
Treves, editură 130
Tripon, Gavril 296, 297, 298
Triteanu, Lucian 40, 46
Triteanu, Veturia 176, 177
Truția, Petru 222, 223, 224, 225, 226
Tudorică, Mioara 131
Tulea, Amos 150
Tullius, Hostilius 58, 60
Turnea, preot 239
Tzigara-Samurcaș, Alexandru 127, 128

Ț

Țepeneag, Petru 143, 144, 156, 157, 202,
212, 218
Țepeș, Vlad 87
Țișli, vezi Arsenie Vlaicu

U

Uhland, Ludwig 166, 169
Ungurianu, Emanuil 58, 59, 62, 71, 76, 77,
250
Urătoria, familie din Orșova 55
Urechia, Vasile Alexandrescu 32, 33
Ursu, Ioan 128, 129
Ursu, Ioana 129
Ursu, Virginia, căsătorită Popovici 128
Uzonescu, preot 283

V

Vacalopoulos, Apostolos 131
Vaida-Voievod, Alexandru 27, 80, 99, 100,
139, 143, 160, 201, 204, 206, 222, 223,
235, 238, 244, 250
Valeria, vezi Valeria Braniște

Vasilescu, Stelian 36
Vasilie, Alexandru 126
Vasu, Dănilă 264
Vatamaniuc, Dimitrie 105, 123, 139, 266
Vălean, Aurel 76, 80, 96, 97, 101, 292
Vălean, Nicolae 283, 284
Vătășianu, Virgil 34, 35, 46
Vecerdea, Nicolae 48, 49, 250
Velcean, Iosif 43, 107, 108
Verona, A.G. 47
Vidu, Ion 43, 209
Vior, familie din Orșova 55
Virtopeanu, Maria 57
Vlad, Aurel 20, 21, 22, 27, 62, 67, 80, 94,
100, 143, 201, 204, 217, 222, 223, 233,
239, 244, 250, 263
Vlad, Iosif V. 125, 126, 254
Vladone, Samuil 281, 282
Vlahuță, Alexandru 48, 49
Vlaicu, Arsenie 30, 31, 117
Voileanu, Matei 41, 47, 48, 49
Vuc, Petre 280, 281, 284, 285
Vuia, Petru 222
Vulcan, Iosif 36, 49, 51, 57, 58, 125

W

Weiblingen, familie imperială germană 60
Weisz Gyula 96, 98, 99, 100, 101, 103, 121
Wekerle Sándor 79, 82, 186, 216, 246, 247
Welf, familie princiară germană 58, 60
Wellmann, Robert 38, 39, 45
Wesselényi Miklos 66, 67
Würzbach, lexicon 170

Z

Zamfir, Constantin 9
Zeidner, H. firmă 12
Zichy János 215, 216, 219

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	5
CORRESPONDENȚA	9
GLOSAR	299
INDICELE EMITENȚILOR.....	301
INDICE DE NUME	303

Lector : IORDAN DATCU
Tehnoredactor : VASILE CIUCA

Bun de tipar : 11. 12. 1989.
Coli tipar 19,75

Tiparul executat sub comanda
nr. 373 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

Scrisoare de la

Scrisoare în la de la București în
reședință.

Plec cu întreaga redacție la
Olteț. Numai jurnalistul meu
Jupinașu rămâne în tipografie.

Ca în jur de două săptămâni în timpul
stăruirii aici să se treacă în
stăruirea lui Luce din nou în
tipografie, căci din în jur publicat
în la de București.

Te rog să scrii, ca - scrii o probă
dată fiind de în jur micșorată
potrivă a stăruirii în București,
în jur de două săptămâni ca scrii din
bucurești sau de mult din nou
din nou în jur de două săptămâni
o copie în plină alături de